

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพมหานคร

นางสาวพรณทิภา สายวัฒน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

Miss Puntipha Saiyavath

ศูนย์วิทยทรัพยากร

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Architecture Program in Urban Design

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง
กรุงเทพมหานคร

โดย

นางสาวพรรณทิภา สายวัฒน์

สาขาวิชา

การออกแบบชุมชนเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชศรี ภัคดิ์สุขเจริญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....
(ศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต จุลาลัย)

คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นพนันท์ ตาปนานนท์)

ประธานกรรมการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชศรี ภัคดิ์สุขเจริญ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ)

กรรมการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จุจิโรจน์ อนามบุตร)

กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

พรรณทิภา สายวัฒน์ : การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพมหานคร. (REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชศรี ภักดีสุขเจริญ, 161 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพฯ ให้มีรูปแบบทางกายภาพเหมาะสม สวยงาม และเอื้อต่อการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีสมมติฐานว่า พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองที่เหมาะสมกับกรุงเทพฯ ควรจะมีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นของเมือง เป็นพื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลากหลาย มีการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมและเฉพาะตัวสำหรับกลุ่มคนหลากหลายประเภท เนื่องจากมีพื้นที่ค่อนข้างจำกัด ดังนั้นพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางกรุงเทพฯ อาจเป็นพื้นที่ที่ดัดแปลงมาจากพื้นที่ริมทางสัญจร ด้านหน้า-ด้านข้าง หรือในอาคารบางส่วน อาจเป็นพื้นที่ขนาดเล็กที่เชื่อมไหลเชื่อมต่อกัน แทรกตัวอยู่ในย่านที่มีความหนาแน่นสูงดังกล่าว

ในการศึกษาเบื้องต้นได้เลือกพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านราชประสงค์ เป็นพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ เนื่องจากเป็นย่านที่เป็นที่รู้จักของนักธุรกิจ นักท่องเที่ยว มีศักยภาพสูงต่อการพัฒนาผลจากการศึกษาโดยละเอียดพบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านราชประสงค์ประสบปัญหาทางด้านกายภาพเนื่องจากพื้นที่มีขนาดเล็กที่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น และไม่มี ความต่อเนื่องกัน ทำให้ลักษณะทางกายภาพไม่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย นอกจากนี้ยังพบว่าการก่อสร้างอาคารต่างๆ ในย่านมักไม่คำนึงถึงการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเท่าใดนัก จึงพบเห็นการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่จำกัดอยู่เฉพาะริมทางเดินเท้าริมถนน ขาดการเชื่อมต่อกับพื้นที่ว่างเหล่านั้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้งาน และประโยชน์ทางการค้าเชิงพาณิชย์

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า พื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านราชประสงค์มีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากย่านอื่นๆ ในกรุงเทพฯ ดังนั้นในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีลักษณะเฉพาะ จึงได้ทำการเลือกตัวอย่างพื้นที่ว่างสาธารณะ 5 แห่ง ภายในย่านราชประสงค์ เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงต่อไป

สาขาวิชา.....การออกแบบชุมชนเมือง.....ลายมือชื่อนิสิต.....
ปีการศึกษา.....2552.....ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5174143825 : MAJOR URBAN DESIGN

KEYWORDS: URBAN REHABILITATION / CENTRAL BUSINESS DISTRICT / PUBLIC OPEN SPACE

PUNTIPHA SAIYAVATH : REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES IN CENTRAL
BUSINESS DISTRICT, BANGKOK. THESIS ADVISOR: ASST. PROF. KHAISRI
PAKSUCHARERN, Ph.D., 161 pp.

This research aims to find ways to improve public open space in the central business district in Bangkok to the physical form of suitable beautiful and accord to multi-usage. The assumptions that the well-fitting of public open space in the central business district in Bangkok should have physical characteristics that fit the city's hot climate, transform in vary usage and appropriate for people in diverse areas. Due to limited area, public open space for central business district in Bangkok may be adapted from sidewalks, front-side or parts of inner buildings, and may be small areas connected to flow and blended in such a high density district.

In the initial study, chose the public open space in Rajchaprasong District, the central business district in Bangkok to be a sample area of studying about public open space. Because the district's well-known businessmen and tourists with high potential to develop into Bangkok's leading shopping district. Result of intensive studies found that public open space within the district confronts a problem in space usage. Because space is not enough and its size is inconsistent with the activities occur. And no continuity, making physical abuse functionality. Besides, the construction of buildings within district often irrespective of the space usage so the use of public open space are limited only by sidewalk, lack of connect to other public open space to accommodate the users and the commercial use throughout Rajchaprasong District.

The result of the analysis can conclude the public open space within Rajchaprasong District have physical characteristics different from any other district in Bangkok with differ physical component and environmental context. Therefore, rehabilitation of public open space in Rajchaprasong District presented in design guideline in overall physical characteristics of public open space of 5 areas, choose from each types of public open space to be a case study and suggestions guidelines applied in other similar areas.

Field of Study :Urban Design.....

Academic Year :2009.....

Student's Signature.....*Or*.....

Advisor's Signature.....*[Signature]*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ไชศรี ภักดีสุขเจริญ ที่กรุณาผลักดัน ส่งเสริม และให้คำปรึกษาในทุกๆ เรื่อง โดยเฉพาะหลักการวิเคราะห์บทความต่างๆ ที่ถูกต้อง รวมถึงความเชื่อมั่นในผู้วิจัย และงานวิจัยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นพนนท์ ตาปานานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จิตติศักดิ์ ธรรมมาภรณ์พิลาศ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รุจิโรจน์ อนามบุตร ที่กรุณาเสียสละเวลาในการอ่านเล่มวิทยานิพนธ์ รวมทั้งร่วมรับฟังการเสนอผลงานวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมืองที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยมีวิสัยทัศน์มากขึ้นในการออกแบบและพัฒนาชุมชนเมืองตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

ขอขอบคุณ พี่แป้น หรือคุณวัฒนา ศรีอ่อน สำหรับการช่วยเหลือด้านเอกสารการศึกษาและวิจัยในระดับปริญญาโทมาบัดนี้

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณเพื่อนๆ สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมืองรุ่นปี 2551 (Urban Design รุ่นที่ 9) ทุกคน ทั้งพี่พร พี่เนต พี่โนช และจิว สำหรับประสบการณ์ที่ดีร่วมกัน รวมถึง ชัปน์ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ญ
สารบัญแผนที่	ต

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	2
1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา	2
1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา	3
1.4 วิธีวิธีดำเนินการวิจัย	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7

บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ	9
2.1.1 นิยาม ความสำคัญ และประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ	9
2.1.2 คุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะโดยทั่วไป และพื้นที่ว่างสาธารณะในย่าน พาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง	14
2.1.3 สรุปความหมาย และคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะ	29
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรม ศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ	31
2.2.1 ความหมาย สาเหตุ และประเภทของการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ	32
2.2.2 กรณีศึกษาการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะพื้นที่ย่านพาณิชยกรรม ศูนย์กลางเมือง	33
2.3 กฎหมาย ระเบียบ และข้อบัญญัติท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาย่านพาณิชยกรรม ศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ	42
2.3.1 มาตรฐานการออกแบบชุมชนและภูมิทัศน์เมืองสำหรับพื้นที่เฉพาะ	44

2.3.2 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535	47
2.4 นโยบายและแผนการพัฒนาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ	47
2.4.1 โครงการปรับปรุงศูนย์พาณิชยกรรมกลางเมืองบริเวณ ราชปรารภ-มักกะสัน	47
2.4.2 โครงการสวนลมไนท์บาซ่า 2 ด้านหลังศูนย์การค้าบีที ราชดำริ	48
2.4.3 โครงการเดอะเพลทินัม แฟชั่นมอลล์ โครงการ 2	48
2.5 บทอภิปรายและกรอบแนวคิดในการศึกษา	49
บทที่ 3 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและการเลือกกรณีศึกษา	
3.1 ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา	54
3.1.1 ระดับเมือง	54
3.1.2 ระดับพื้นที่ศึกษา	57
3.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา	59
3.2.1 ที่ตั้ง / อาณาเขต และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	32
3.2.2 โครงข่ายการสัญจรของพื้นที่ศึกษา	60
3.2.3 สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ศึกษา	65
3.2.4 ลักษณะเชิงกายภาพของอาคารในพื้นที่ศึกษา	68
3.2.5 ลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา	80
3.3 ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา	85
3.3.1 ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษา	85
3.3.2 ลักษณะกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่ศึกษา	87
3.3.3 ประเภทของผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา	89
3.3.4 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนเดินเท้ากับในอาคาร	91
3.4 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	93
3.5 การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลัก	95
3.5.1 สรุปลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลัก	97
บทที่ 4 การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของพื้นที่โครงการ การกำหนดโปรแกรม และแนวทางในการวางผังการปรับปรุง	
4.1 การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของพื้นที่โครงการ	107

4.1.1 การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths: S) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่ โครงการ	107
4.1.2 การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness: W) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่ โครงการ	108
4.1.3 การวิเคราะห์โอกาส (Opportunities: O) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่ โครงการ	110
4.1.4 การวิเคราะห์อุปสรรค (Threats: T) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่ โครงการ	110
4.2 การกำหนดโปรแกรมในการออกแบบ (Program Analysis)	115
4.2.1 วัตถุประสงค์การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ	115
4.2.2 แนวความคิดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ	117
4.3 แนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการ (Schematic Plan)	120
4.3.1 การปรับปรุงด้านการมองเห็น การเข้าถึง และการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจร	120
4.3.2 การปรับปรุงอาคารและพื้นที่ว่างสาธารณะ	122
4.3.3 การปรับปรุงเอกลักษณ์ของย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง	124
บทที่ 5 ผังแม่บทและผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรม ศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ	
5.1 ผังแม่บทการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ย่านราชประสงค์ (Master Plan)	127
5.1.1 แผนงานในการปรับปรุงภายในผังแม่บท	129
5.2 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ (Detail Plans)	130
5.2.1 การเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อเป็นกรณีศึกษาในการออกแบบรายละเอียด	130
5.2.2 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ	132
5.3 สรุปรายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรม ศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ	153
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
6.1 ผลสรุปจากการศึกษา	154
6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพฯ	157
รายการอ้างอิง	159
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	161

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 1.1	พฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะแบบเปิดโล่งในเมืองหนาว 1
ภาพที่ 1.2	พื้นที่ว่างสาธารณะแบบเปิดโล่งในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ 2
ภาพที่ 2.1	การวางผังเมืองตามกฎหมายของฮอลแลนด์ (Laws of the Indies) ใช้ระบบถนนแบบตารางและ พื้นที่ว่างกลางเมืองสำหรับกิจกรรมสาธารณะ..... 10
ภาพที่ 2.2	แผนที่กรุงเทพฯ โดยสังฆราชปาเลอกัวส์ ชาวฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2397 (รัชกาลที่ 4) 11
ภาพที่ 2.3	การวิเคราะห์เนื้อเมืองด้วยแผนที่ภาพและพื้นของกรุงโรมในประเทศอิตาลี 20
ภาพที่ 2.4	องค์ประกอบทางจินตภาพที่ช่วยกำหนดภาพในใจทั้ง 5 ประเภท 24
ภาพที่ 2.5	แสดงตัวอย่างพื้นที่ “สนามทัศน” คือ พื้นที่ที่ถูกมองเห็นจากจุดใดจุดหนึ่ง 26
ภาพที่ 2.6	กระบวนการเป็นศูนย์กลางศูนย์กลางเมืองตามแนวคิดของ Hiller 28
ภาพที่ 2.7	บริเวณศูนย์กลางย่านธุรกิจ (ซ้าย) และบริเวณที่ไม่ใช่ย่านธุรกิจ (ขวา)..... 31
ภาพที่ 2.8	ที่ตั้งของโครงการเดอะลิงก์ (The Link Project) 33
ภาพที่ 2.9	ภาพรวมของโครงการเดอะลิงก์ (The Link Project) หลังการฟื้นฟู 33
ภาพที่ 2.10	ความสูงของอาคารภายในโครงการเดอะลิงก์ (The Link Project) 34
ภาพที่ 2.11	ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจตุรัสควีนส์ 35
ภาพที่ 2.12	ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณถนนเวลลิงตัน 35
ภาพที่ 2.13	ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณเฟิร์ท อารีน่า พลาซ่า 35
ภาพที่ 2.14	ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณถนนมิลลิแกนเก่าและบริดจ์พลาซ่า 35
ภาพที่ 2.15	ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจตุรัสคิงส์ 36
ภาพที่ 2.16	แผนที่ถนนออร์ชาร์ด (Orchard Road) ย่านพาณิชย์กรรมการค้าประเทศสิงคโปร์ 37
ภาพที่ 2.17	กิจกรรม วัฒนธรรม และสิ่งดึงดูดทางสายตาทบทางเดินเท้าของถนนออร์ชาร์ด (Orchard Road) 37
ภาพที่ 2.18	แสดงผังการสัญจรทางเดินเท้าในระดับพื้นดิน และภาพบรรยากาศ 38
ภาพที่ 2.19	แสดงผังการสัญจรทางเดินเท้าในระดับลอยฟ้า และภาพบรรยากาศ 38
ภาพที่ 2.20	แสดงผังการสัญจรทางเดินเท้าในระดับใต้ดิน และภาพบรรยากาศ 38
ภาพที่ 2.21	ภาพรวมของการฟื้นฟูและงานปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของโครงการ Sheung Wan Fong (พื้นที่ว่างสาธารณะ) 39
ภาพที่ 2.22	ก่อนการปรับปรุงพื้นที่ (ซ้าย) และปฏิมากรรมจากศิลปินที่ได้รับแรงบันดาลใจจากร่องเพลง วางไว้ด้านหน้าตลาดตะวันตก และอาจใช้พื้นที่ด้านหน้าสำหรับกิจกรรมของชุมชน เพื่อเพิ่ม ปริมาณการสัญจรทางเท้า (ขวา) 40

สารบัญภาพ (ต่อ)

๘

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 2.23 พื้นที่ว่างสาธาณณะเดิมบริเวณแยกเมอริสันกับถนน Wing Lok ที่กำลังจะมีการปรับปรุง ขยายให้กว้างขึ้น และปูพื้นใหม่ทั้งหมด เพื่อให้กลายเป็นพื้นที่ว่างสาธาณณะแบบ อเนกประโยชน์	40
ภาพที่ 2.24 การตกแต่งลายพื้นทางเดินเท้าด้วยลายเข็มทิศ	41
ภาพที่ 2.25 (ซ้าย) บริเวณสะพานก่อนการปรับปรุง (ขวา) บริเวณสะพานภายหลังการปรับปรุง	41
ภาพที่ 2.26 การกำหนดระยะถอยร่นที่สัมพันธ์กับความสูงอาคาร ในกรุงเทพมหานคร	43
ภาพที่ 2.27 การกำหนดระยะถอยร่นที่สัมพันธ์กับความสูงและขนาดอาคาร ในกรุงเทพมหานคร	43
ภาพที่ 2.28 การกำหนดระยะสร้างชิด และสัดส่วนความสูงของฐานอาคารริมถนนสายหลัก (ภาพขวา) เพิ่มเติมจากการกำหนดระยะถอยร่นและความสูงของอาคารสูงแต่เพียงอย่างเดียว (ภาพซ้าย)	45
ภาพที่ 2.29 การกำหนดรายละเอียดส่วนฐานอาคาร (ภาพบน) โดยปรับปรุงจากเดิมที่ไม่มีกำหนดใดๆ (ภาพล่าง)	45
ภาพที่ 2.30 แสดงแนวทางการพัฒนา และออกแบบโครงการปรับปรุงส่วนขยายของศูนย์พาณิชยกรรม กลางเมืองบริเวณราชปรารภ-มักกะสัน	47
ภาพที่ 2.31 ตำแหน่งที่ตั้งโครงการเดอะแพลทินัม เฟชั่นมอลล์ โครงการ 2	48
ภาพที่ 2.32 แบบจำลองของโครงการเดอะแพลทินัม เฟชั่น มอลล์ โครงการ 2	49
ภาพที่ 3.1 รถรางไฟฟ้า (ซ้าย) และรถเมล์ขาว (ขวา) ในช่วง พ.ศ. 2448	54
ภาพที่ 3.2 ก) ย่านเจริญกรุงช่วงถนนสาทรฝั่งบางรัก ข) ย่านวังบูรพา ค) ย่านสุรวงศ์ ง) ย่านเยาวราช	55
ภาพที่ 3.3 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงอาคารสำคัญในพื้นที่ศึกษาและบริเวณใกล้เคียงในอดีต	56
ภาพที่ 3.4 ภาพถ่ายทางอากาศเปรียบเทียบพื้นที่ย่านราชดำริตั้งแต่ พ.ศ. 2517-2551 ในระดับ มาตราส่วน 1:15000	57
ภาพที่ 3.5 ห้างเวิร์ดเทรดเซ็นเตอร์ บริเวณหัวมุมสี่แยกราชประสงค์ ช่วงปี พ.ศ. 2549 ก่อนการปรับปรุง เป็นเซ็นทรัลเวิร์ดพลาซ่า	58
ภาพที่ 3.6 การก่อสร้างรถไฟฟ้าบีทีเอสบนถนนราชดำริมายังสี่แยกราชประสงค์ เมื่อปี พ.ศ. 2542	59
ภาพที่ 3.7 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	60
ภาพที่ 3.8 ประเภทของทางเท้าตามลักษณะการใช้งานร่วมกับยานพาหนะ	61
ภาพที่ 3.9 โรงงานขนาดเล็กสำหรับการคัดแยกของเก่า (ซ้าย) และอาคารที่กำลังก่อสร้าง (ขวา)	69
ภาพที่ 3.10 อาคารโครงการที่อยู่ระหว่างการก่อสร้างในพื้นที่ศึกษา	71
ภาพที่ 3.11 พื้นที่ว่างขนาดใหญ่ในพื้นที่ศึกษา	72
ภาพที่ 3.12 สภาพทางกายภาพของอาคารในพื้นที่ศึกษา	76
ภาพที่ 3.13 กลุ่มอาคารสูงบริเวณย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ	78

สารบัญภาพ (ต่อ)

๘

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 3.14 แนวความสูงอาคารภายในพื้นที่ศึกษายานราชประสงค์	81
ภาพที่ 3.15 รูปแบบของอาคารศูนย์การค้าในพื้นที่ศึกษา	86
ภาพที่ 3.16 รูปแบบหาบเร่และรถเข็นขายของที่มีตำแหน่งในการขายสินค้าที่ไม่แน่นอน (บน) และ แผงลอยที่มีตำแหน่งในการขายสินค้าที่แน่นอน (ล่าง)	87
ภาพที่ 3.17 ประเภทของสินค้าหาบเร่แผงลอยในพื้นที่ศึกษา	87
ภาพที่ 3.18 กิจกรรมการค้าพาณิชย์พิเศษที่เกิดขึ้นบนลานโล่งด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์	88
ภาพที่ 3.19 แผนที่เส้นทางในการสักการะบูชาเทพเจ้าทั้ง 6 องค์	89
ภาพที่ 3.20 เทพเจ้าทั้ง 6 องค์บริเวณแยกราชประสงค์ (ภาพประกอบเรียงตามเนื้อหา)	89
ภาพที่ 3.21 กิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์ 2,551 รูป เนื่องในโอกาสครบ 100 วันของการสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พ.ศ. 2551	90
ภาพที่ 3.22 ลักษณะอันพึงประสงค์ในการสร้างความปลอดภัยบนทางเดินเท้า จะทำให้เกิดการใช้งาน บนพื้นที่	92
ภาพที่ 3.23 ทางเดินเท้าด้านข้างสนามม้าราชกรีฑาสโมสรบนถนนราชดำริ ช่วงเวลากลางวัน (ซ้าย) และช่วงเวลากลางคืน (ขวา)	92
ภาพที่ 4.1 บรรยากาศบนถนนออกซาร์ด ประเทศสิงคโปร์	115
ภาพที่ 4.2 บรรยากาศบนถนนของปัส เอลิเซส์ ของกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส	116
ภาพที่ 4.3 บรรยากาศบนถนนออกซ์ฟอร์ด ของกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	116
ภาพที่ 4.4 การใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองด้วยการสร้างทางเดินเท้า และมีร้านค้าต่างๆ ในเมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย	120
ภาพที่ 4.5 ตัวอย่างการยกระดับทางม้าลายให้เท่ากับระดับของทางเดินเท้า (Raised crosswalks)	121
ภาพที่ 4.6 ตัวอย่างการยกระดับทางเดินเท้าให้เท่ากับระดับของทางม้าลาย	121
ภาพที่ 4.7 ตัวอย่างโครงสร้างผ้าใบสำหรับบังแดด (Tensile Fabric Structure)	121
ภาพที่ 4.8 การใช้วัสดุปูพื้นเพื่อชะลอความเร็วของรถยนต์ที่จะเข้าสู่ถนนคนเดิน	122
ภาพที่ 4.9 การใช้พื้นที่ด้านนอกอาคารเป็นร้านอาหาร ร้านขายของต่างๆ บนถนนออกซาร์ด ประเทศสิงคโปร์	122
ภาพที่ 4.10 ตัวอย่างการใช้แสงสว่างพื้นที่ใต้สะพาน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการใช้งานพื้นที่ว่าง สาธารณะบริเวณใต้สะพาน	123
ภาพที่ 4.11 ย่านไชน่าทาวน์ (Chinatown) ที่ประเทศสิงคโปร์ ใช้พื้นที่ชั้นล่างเป็นร้านอาหาร ปิดถนนไม่ให้ รถยนต์ผ่านในช่วงเวลาเย็น เพื่อเพิ่มพื้นที่บริเวณด้านหน้าร้านค้า โดยเป็นการใช้พื้นที่ร่วมกัน	123
ภาพที่ 4.12 ตัวอย่างการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะใต้สะพานให้เกิดประโยชน์ ด้านการสร้างร้านค้าแพชชั่น	123
ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างลักษณะของแผงลอยขายน้ำดื่มที่ประเทศสิงคโปร์	124

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 5.1	ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า และ ทางเดินเท้าริมถนนราชดำริ 134
ภาพที่ 5.2	บรรยากาศจำลองบริเวณทางเท้าด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า 135
ภาพที่ 5.3	รูปตัดบริเวณถนนราชดำริ มาตรฐาน 1 : 500 135
ภาพที่ 5.4	ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างหอพักบุญญาวัลย์กับอาคารพาณิชย์ ริมถนนเพชรบุรี 137
ภาพที่ 5.5	บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างหอพักบุญญาวัลย์ 138
ภาพที่ 5.6	รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างหอพักบุญญาวัลย์ มาตรฐาน 1 : 500 138
ภาพที่ 5.7	ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังของอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) ปากซอยราชดำริ 2 กับอาคารร้างริมซอยชิดลม 140
ภาพที่ 5.8	บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารพาณิชย์และห้างสรรพสินค้า แห่งใหม่ ติดกับซอยชิดลม 141
ภาพที่ 5.9	รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารพาณิชย์และห้างสรรพสินค้าแห่งใหม่ ติดกับ ซอยชิดลม มาตรฐาน 1 : 500 141
ภาพที่ 5.10	ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) กับพื้นที่ ว่างสาธารณะขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาซ่า 144
ภาพที่ 5.11	บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังศูนย์การค้าแห่งใหม่ ริมคลองแสนแสบ 145
ภาพที่ 5.12	รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังศูนย์การค้าแห่งใหม่ ริมคลองแสนแสบ มาตรฐาน 1 : 500 145
ภาพที่ 5.13	ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างกลุ่มอาคารขององค์การโทรศัพท์ และอาคารเพรสซิเด็นเพลส ไฮเต็ลและทาวเวอร์ กับอพาร์ทเมนต์ใกล้เคียง 148
ภาพที่ 5.14	บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจุดนัดพบ (meeting point) ด้านข้าง อาคารเพรสซิเด็นเพลส ไฮเต็ลและทาวเวอร์ 149
ภาพที่ 5.15	รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นถนนคนเดิน และพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารของ องค์การโทรศัพท์ มาตรฐาน 1 : 500 149
ภาพที่ 5.16	ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารรอยัลราชดำริกับศูนย์การค้า เพนนินซูล่า พลาซ่า และโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยด์ ราชดำริ 151
ภาพที่ 5.17	บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยด์ ราชดำริ 152
ภาพที่ 5.18	รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารรอยัลราชดำริ กับศูนย์การค้าเพนนินซูล่า พลาซ่า และโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยด์ ราชดำริ มาตรฐาน 1 : 500 152

สารบัญแผนที่

แผนที่	หน้า
แผนที่ 1.1	4
แผนที่ 1.2	5
แผนที่ 3.1	62
แผนที่ 3.2	63
แผนที่ 3.3	64
แผนที่ 3.4	66
แผนที่ 3.5	67
แผนที่ 3.6	70
แผนที่ 3.7	73
แผนที่ 3.8	76
แผนที่ 3.9	79
แผนที่ 3.10	81
แผนที่ 3.11	83
แผนที่ 3.12	84
แผนที่ 3.13	90
แผนที่ 3.14	92
แผนที่ 3.15	96
แผนที่ 3.16	99
แผนที่ 3.17	105
แผนที่ 4.1	113
แผนที่ 4.2	114
แผนที่ 4.3	119
แผนที่ 4.4	125
แผนที่ 5.1	128
แผนที่ 5.2	131

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space) คือพื้นที่เปิดโล่งที่มีการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมสาธารณะหลากหลายประเภท พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเมือง หมายถึง พื้นที่ว่างที่รองรับกิจกรรมสาธารณะระดับเมือง เช่น ใช้เพื่อการสัญจร เพื่อพบปะและทำกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม Jacobs (1961) อธิบายว่าพื้นที่สาธารณะ (public space) โดยเฉพาะถนนและบาทวิถี ถือเป็นพื้นที่รองรับชีวิตสังคมของคนในเมืองที่ดีที่สุด พฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะมีลักษณะที่แตกต่างกันตามสภาพภูมิอากาศ กล่าวคือ ผู้คนในเมืองหนาวมักนิยมใช้พื้นที่สาธารณะแบบเปิดโล่งเพื่อรับไออุ่นจากแสงแดด (ภาพที่ 1.1) ในขณะที่ผู้คนในเมืองร้อนมักนิยมใช้พื้นที่สาธารณะที่ถูกโอบล้อมด้วยสิ่งปลูกสร้าง หรือเกาะตัวเป็นแนวยาวตามเส้นทางสัญจร เพื่ออาศัยร่มเงาจากสิ่งปลูกสร้าง หรือต้นไม้

ภาพที่ 1.1 พฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะแบบเปิดโล่งในเมืองหนาว

(ที่มา: google, 1981: online)

พื้นที่ว่างสาธารณะภายในเมืองนอกจากเป็นที่รองรับกิจกรรมสาธารณะต่างๆ แล้ว ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีส่วนช่วยลดความหนาแน่นของเมือง โดยทำให้อาคารต่างๆ มีระยะห่างกันมากขึ้น ช่วยในการเปิดมุมมองจากระยะใกล้หรือไกล ทำให้อาคารและสถานที่มีความเด่นชัดมากขึ้น พื้นที่ว่างสาธารณะที่ถือว่าดี และประสบความสำเร็จนั้น มักถูกนิยามไว้ในสองแนวทางหลักๆ กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างความจดจำ ผูกพัน และประทับใจของผู้ใช้ (แนวความคิดในเชิงปรากฏการณ์นิยม) หรือเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นอเนกประโยชน์ (multi-use) หรืออีกนัยหนึ่งเป็นที่นิยมของคนหลายประเภท หลายกิจกรรม หลายเวลา (แนวความคิดในเชิงพฤติกรรมนิยม) ซึ่งในที่นี้มักนิยมถึง กลุ่มคนเดินเท้า (pedestrians) เป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของการสร้างเสริมให้พื้นที่ว่างสาธารณะเป็น “พื้นที่ทางสังคม” (social space) ตามแนวคิดของ Jacobs ดังที่กล่าวไป

การศึกษาเบื้องต้นพบว่า ปัจจุบันการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในเมือง มักใช้ทฤษฎีแบบตะวันตกเป็นต้นแบบ ในขณะที่พื้นที่ที่เหมาะสมกับคนไทยอย่างแท้จริงยังมีผู้ทำการศึกษาน้อย ชวัญดวง อดิโพธิ (2548) ไชศรี ภักดีสุขเจริญ (2549) และ ปรานระฟ้า พรหมประวดี (2550) ได้กล่าวสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถดึงดูด และเป็นที่ยอมรับในการใช้งานของคนไทยว่า มักมีคุณสมบัติของการใช้พื้นที่แบบไม่เป็นทางการ (informal use) อยู่ตามบริเวณจุดตัดของเส้นทางสัญจร หรือใต้ต้นไม้ใหญ่ภายในชุมชน มีขนาดเล็ก และมีความเคลื่อนไหวต่อเนื่องกัน มักมีน้ำเป็นองค์ประกอบในพื้นที่ และอยู่ใกล้กับแหล่งขายอาหารการกิน หรือมี

ของชายในบริเวณใกล้เคียง โดยเฉพาะอาหารและเครื่องดื่ม และที่สำคัญก็คือ ต้องมีร่มเงาที่ดี อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะแบบไทยมีลักษณะที่แตกต่างจากตะวันตก เนื่องจากความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และพฤติกรรมการใช้พื้นที่

พื้นที่ว่างสาธารณะในกรุงเทพมหานครนั้น มีลักษณะและรูปแบบการใช้พื้นที่แตกต่างกันไปในแต่ละย่าน เช่น พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านชุมชนเมือง ย่านชุมชนชานเมือง หรือย่านธุรกิจ เป็นต้น จากการศึกษาเบื้องต้น พื้นที่ว่างสาธารณะในย่าน พาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ มักประสบปัญหาด้านการใช้งาน เนื่องจากพื้นที่มีจำนวนน้อย มีขนาดเล็กและแคบเกินไป ทำให้ลักษณะทางกายภาพไม่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย (ภาพที่ 1.2) พื้นที่ย่านราชประสงค์ซึ่งถือเป็นพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองที่สำคัญย่านหนึ่งของกรุงเทพฯ เพียบพร้อมไปด้วยแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้า ศูนย์การค้า ที่พักโรงแรมชั้นนำ มีศักยภาพทางการค้าที่สำคัญอย่างยิ่ง ส่งผลให้ย่านนี้มีราคาที่ดินสูงกว่าย่านอื่นๆ ในกรุงเทพฯ การก่อสร้างอาคารต่างๆ มักไม่คำนึงถึงการเผื่อพื้นที่เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะเท่าใดนัก การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่อยู่ตามทางเดินเท้าริมถนน ไม่มีการเชื่อมต่อพื้นที่ว่างเหล่านั้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้งานและประโยชน์ทางการค้า และที่สำคัญไม่มีการออกแบบเพื่อรองรับการใช้งานสาธารณะอย่างหลากหลาย ตามกิจกรรมในแต่ละตำแหน่งที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 1.2 พื้นที่ว่างสาธารณะแบบเปิดโล่งในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
(ที่มา: ผู้วิจัย, 2552)

การศึกษาในครั้งนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะสืบค้นแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ เพื่อให้มีรูปแบบทางกายภาพเหมาะสม สวยงาม และการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ เหมาะสมกับตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ และสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนกรุงเทพฯ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบคุณสมบัติของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองของไทยและต่างประเทศ
2. วิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาเกี่ยวกับลักษณะกายภาพ ลักษณะการใช้พื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
3. เสนอแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ย่านราชประสงค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง (แผนที่ 1.1) อ้างอิงจากการแบ่งเขตพื้นที่พาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ โดยบริษัท ซีบี ริชาร์ด เอลลิส กรุงเทพฯ (CB Richard Ellis, Bangkok) ตั้งอยู่ในเขตปทุมวัน และเขตราชเทวีบางส่วน มีพื้นที่ประมาณ

2.93 ตารางกิโลเมตร (1,833 ไร่ 1 งาน 91 ตารางวา) กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาโดยใช้พื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่นอกเหนือจากราชการ ซึ่งมีขอบเขต ดังนี้ (แผนที่ 1.2)

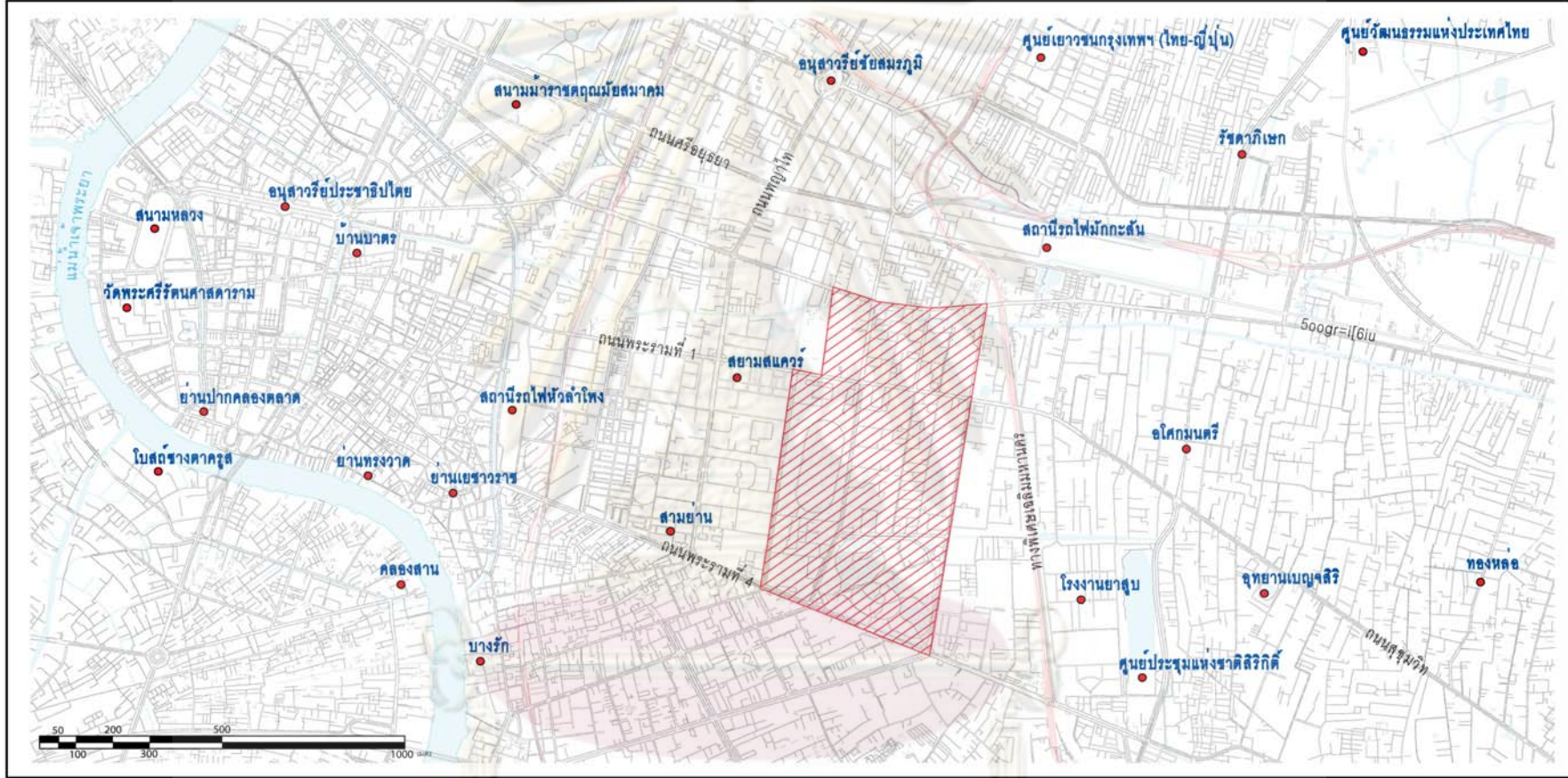
ทิศเหนือ	จรดกับ	ถนนเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	จรดกับ	ถนนวิฑู
ทิศใต้	จรดกับ	ถนนพระรามที่ 4
ทิศตะวันตก	จรดกับ	ถนนอังรีดูนังค์

ทั้งนี้ จะได้ทำการระบุพื้นที่โครงการสำหรับวางผังและออกแบบการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในตำแหน่งที่สำคัญ และจำเป็นในภายหลังจากที่ทำการศึกษาในรายละเอียดต่อไป

ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษาคุณสมบัติการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองของไทยและต่างประเทศ โดยอาศัยแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการศึกษามาแล้ว ประกอบกับการสำรวจพื้นที่ (Site Survey) เพื่อประมวลศักยภาพและปัญหาตลอดจนลักษณะเฉพาะทางกายภาพ และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ อย่างเหมาะสม เพื่อเสนอแนวทางเบื้องต้นในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านราชประสงค์

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาในระดับเมือง

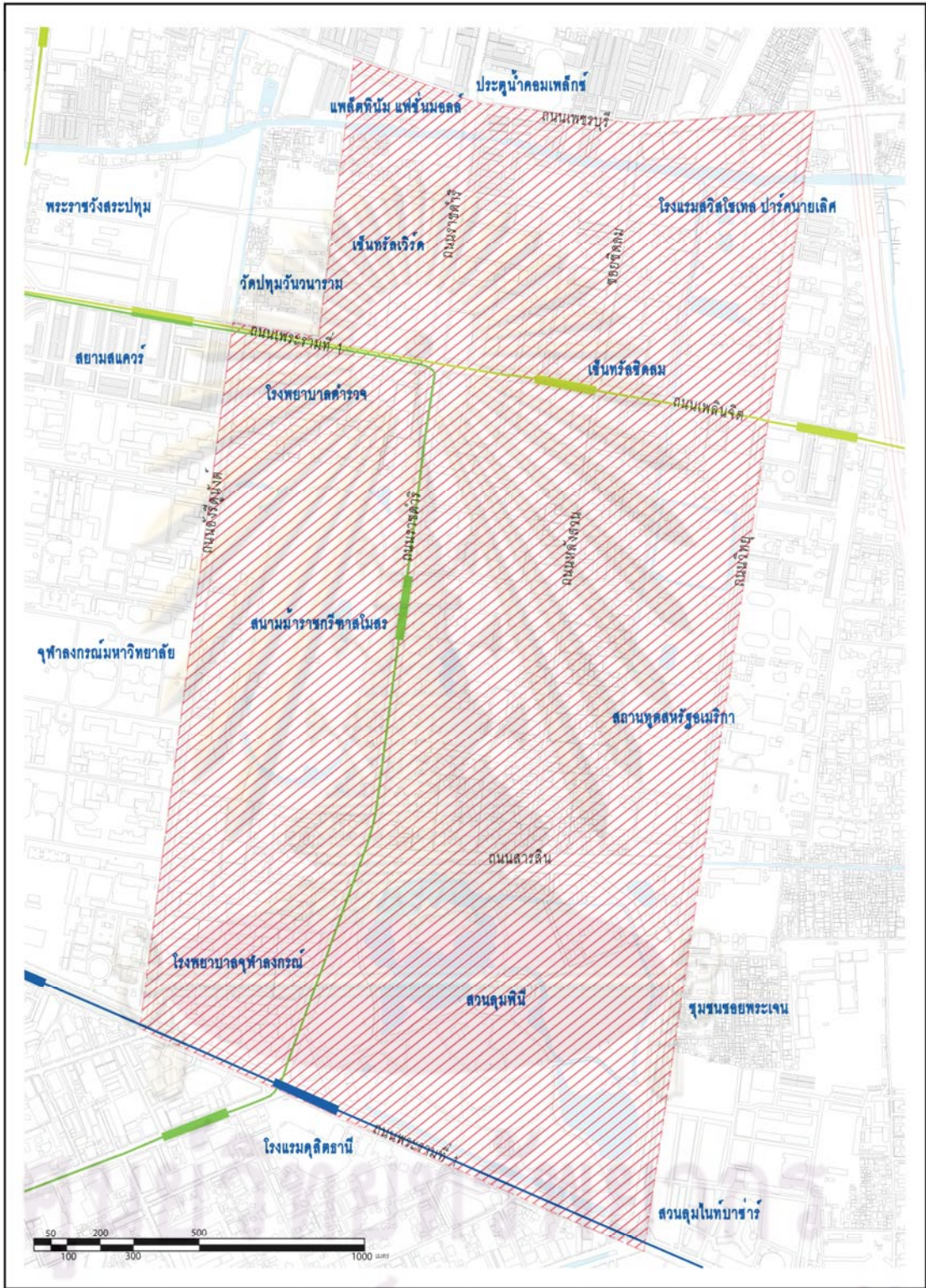
(ที่มา: สำนักผังเมืองดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

สัญลักษณ์
 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ศูนย์วิทยุวิทยุโทรพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 1.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาในระดับย่าน

(ที่มา: สำนักผังเมือง พ.ศ. 2547 ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

- สัญลักษณ์**
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
 - เส้นทางรถไฟสายสุขุมวิท (หมอชิต-อ่อนนุช)
 - เส้นทางรถไฟสายสีลม (สนามกีฬาแห่งชาติ-วงเวียนใหญ่)
 - เส้นทางรถไฟใต้ดิน (หัวลำโพง-บางซื่อ)

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการศึกษา สามารถแบ่งได้เป็น 8 ขั้นตอน ได้แก่

1. ศึกษา และทบทวนวรรณกรรม (literature review) ที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยในหัวข้อ ดังนี้
 - 1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง
 - นิยาม และความสำคัญของพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง
 - สาเหตุ และแนวความคิดของการฟื้นฟูพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง
 - กรณีศึกษาของโครงการออกแบบชุมชนเมืองที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง
 - 1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space)
 - นิยาม ความสำคัญ และประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ
 - คุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะโดยทั่วไป และพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง
 - แนวความคิด และกรณีศึกษาของโครงการออกแบบชุมชนเมืองที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง
 - 1.3 นโยบายและแผนการปรับปรุงย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
 - 1.4 กฎหมาย ระเบียบ และข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
- 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิด (conceptual framework) ของการออกแบบชุมชนเมืองที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
- 3 สืบหาพื้นที่เบื้องต้นประกอบกับการทบทวนข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อระบุขอบเขตพื้นที่โครงการในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ที่เหมาะสมสำหรับการเสนอรายละเอียดตามหลักการออกแบบชุมชนเมืองในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
- 4 ระบุตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในขอบเขตพื้นที่โครงการ ตามลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะการเข้าถึง ลักษณะของดินฐาน ลักษณะของระดับพื้น และลักษณะของการปิดล้อม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากแผนที่ภูมิศาสตร์สารสนเทศ ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียด เพื่อจัดกลุ่มพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะทางกายภาพที่เด่นชัด
- 5 วิเคราะห์ศักยภาพ และปัญหาของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในขอบเขตพื้นที่โครงการ จากข้อมูลลักษณะพื้นที่ ในข้อ 4 และกำหนดโปรแกรมในการออกแบบวางผังปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะกรณีศึกษาในพื้นที่โครงการ โดยให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดข้อ 2

- 6 เลือกตัวอย่างพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อเป็นกรณีศึกษาที่เป็นตัวแทนของพื้นที่ว่างสาธารณะในแต่ละประเภท โดยอาศัยข้อมูลในข้อที่ 4 และ 5
- 7 ออกแบบ-วางผังในรายละเอียดเพื่อปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการ เพื่อเสริมศักยภาพและแก้ไขปัญหาของพื้นที่ว่างสาธารณะ รวมทั้งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการออกแบบชุมชนเมืองที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ โดยมีรายละเอียดของแบบดังนี้
 - 7.1 ผังแม่บท แสดงแนวคิดในการฟื้นฟูพื้นที่โครงการในภาพรวม
 - 7.2 ผังรายละเอียด แสดงแนวคิดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ ประกอบรายละเอียดผ่านรูปด้าน รูปตัด รูปทัศนียภาพ
- 8 สรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ อุปสรรค ข้อจำกัด ความรู้ใหม่ และแนวทางการประยุกต์กับพื้นที่ศึกษาอื่นๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สร้างความเข้าใจในคุณสมบัติของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง ที่ส่งเสริมให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ และเหมาะสมกับพฤติกรรมของคนไทย
2. เป็นแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ และเมืองหลักอื่นๆ ของประเทศ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่างสาธารณะ ในประเด็นที่สามารถเป็นข้ออ้างอิงถึงรูปแบบ (patterns) ลักษณะกิจกรรม (activity characteristics) ประเภทของผู้ใช้งาน (user types) และพฤติกรรมการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space use behavior) เพื่อสร้างกรอบแนวความคิดของคุณลักษณะพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมที่สุด การทบทวนวรรณกรรมทั้งหมด แบ่งเนื้อหาออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space)

2.1.1 นิยาม ความสำคัญ และประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ

2.1.2 คุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะโดยทั่วไป และพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

- 1) คุณลักษณะทางกายภาพ
- 2) คุณลักษณะทางจินตภาพ
- 3) คุณลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม

2.1.3 สรุปความหมาย และคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่าน พาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

2.2.1 ความหมาย สาเหตุ และประเภทของการปรับปรุงพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

2.2.2 กรณีศึกษาการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

2.3 กฎหมาย ระเบียบ และข้อบัญญัติท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

2.3.1 มาตรฐานการออกแบบชุมชนและภูมิทัศน์เมืองสำหรับพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

2.3.2 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

2.4 นโยบาย และแผนการพัฒนาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

2.5 บทปริยายและกรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space)

Carr (1992) กล่าวว่า เมืองไม่ใช่เพียงแหล่งรวมดีกรวมบ้านช่องและอาคารสูงเท่านั้น การดำรงชีวิตในเมืองต้องการที่โล่งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมเช่นกัน พื้นที่ว่างสาธารณะหรือลานโล่งว่างในเมือง จึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนในเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากพื้นที่ว่างเป็นระบบโครงสร้างหลักของเมือง เป็นสถานที่ที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางของการดำเนินชีวิต เป็นจุดรวมของชีวิตทั้งทางสังคม และทางการสัญจรหลักๆ ของเมือง สอดคล้องกับแนวคิด The new Urbanism ในการให้ความสำคัญกับพื้นที่โล่งว่าง (open space) สถานที่สาธารณะ (public places) การสัญจรทางเท้า (pedestrian) และระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ (mass transport) มากกว่าการใช้สอยรถยนต์ส่วนตัว

2.1.1 นิยาม ความสำคัญ และประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ

1) นิยาม

การศึกษาองค์ประกอบเมือง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ รูปเมือง (urban form) รูปแบบของเมือง (urban pattern) เนื้อเมือง (urban grain) ขนาดอาคาร (building size) และ พื้นผิวของเมือง (urban texture) เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 2 ประเภท ได้แก่

- ก. พื้นที่เมือง (urban space) เป็นพื้นที่ว่างที่เกิดจากการปิดล้อมของสิ่งก่อสร้างต่างๆ นับตั้งแต่ ถนน อาคาร และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น
- ข. พื้นที่โล่งว่าง (open space) หมายถึง พื้นที่โล่งว่างที่เกิดขึ้นในธรรมชาติอยู่แล้ว และมวลอาคาร (urban mass) มีน้อยกว่าในเขตเมืองชั้นใน แต่บางครั้งก็มีพื้นที่โล่งว่างที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยของชาวเมือง เช่น สนามกีฬา สนามม้า สวนสาธารณะ ซึ่งลักษณะนี้จะมีการซ้อนกันอยู่ในพื้นที่โล่งว่าง (open space) และพื้นที่เมือง (urban space) ก็เป็นไปได้

Tunnard และ Pushkarew (1963) กล่าวถึงความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนเมืองว่าเป็นทั้งศูนย์รวมกิจกรรมของคนในชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการตกแต่งประดับประดาให้เกิดภูมิทัศน์ที่สวยงาม ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชน

Marcus และ Francis (1990) ได้ให้คำจำกัดความว่าเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่บริเวณส่วนใหญ่ได้รับการปูพื้นแข็ง หน้าที่หลักของลานดังกล่าวคือเป็นที่เฉพาะสำหรับเดินเล่น นั่งเล่น ทานอาหารและมองดูความเป็นไปรอบๆ ตัว มีใช้เพียงทางผ่าน แม้ว่าจะมีการตกแต่งด้วยต้นไม้แต่ก็เป็นเพียงส่วนประกอบ

Moudon (1991) อธิบายไว้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space) หมายความว่าสภาพแวดล้อมกลางแจ้งที่ถูกออกแบบขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยลดบรรยากาศที่วุ่นวายจากการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองใหญ่ หรือพื้นที่ซึ่งเกิดจากการรวบรวมพื้นที่ดินขนาดเล็กที่กระจัดกระจายมาไว้ด้วยกัน โดยส่วนใหญ่มักเป็นสถานที่ที่ร่มรื่น และเป็นสถานที่ที่คนในชุมชน วัฒนธรรม และกิจกรรมเชิงประเพณีได้หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว เป็นพื้นที่เอกลักษณ์ของท้องถิ่น หรือชุมชนนั้นๆ แสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตในที่สาธารณะ กลายเป็นบรรยากาศที่มีลักษณะเฉพาะตัว

ขวัญสุวรรณ อติโพธิ (2547) กล่าวถึงความหมายของพื้นที่ว่างสาธารณะว่าเป็นพื้นที่ที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองหรือเป็นชุมชนที่น่าอยู่ มีทั้งมิติเชิงพื้นที่และมิติเชิงสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ว่างสาธารณะเป็นสถานที่ภายนอกอาคารที่คนในเมืองหรือในชุมชนมารวมกันอยู่ เพื่อพบปะทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งในวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทยจัดได้ว่าเสมือนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินชีวิต โดยการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ เช่น

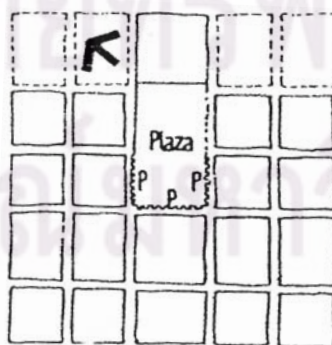
วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม เป็นที่พบปะพูดคุย หรือพักผ่อนในการดำเนินชีวิตประจำวัน อีกนัยหนึ่งคือ พื้นที่ว่างสาธารณะต้องเป็นที่ที่ให้เห็นคน เห็นคำว่า “สังคม” ที่แทรกเข้าไปในทุกๆ ชีวิต ซึ่งการสร้างสรรคพื้นที่ว่างสาธารณะไม่ใช่แค่มีพื้นที่ แต่ต้องมีวิถีใช้ หรือวิถีชีวิตของคนที่จะมาสัมพันธ์กับที่ว่าง

งานวิจัยของอลิศรา มีนะกนิษฐ (2548) ได้สรุปความหมายของคำที่แสดงถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ ลานโล่ง หรือพื้นที่เปิดโล่งในภาษาต่างๆ ว่าความหมายของคำเหล่านี้มีส่วนร่วมซ้ำซ้อนกัน และในบางครั้งก็ใช้แทนกันได้ สามารถสื่อถึงพื้นที่เปิดโล่งที่ปูพื้นแข็งภายในเมือง ซึ่งประชากรใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ

ดังนั้นคำว่าพื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space) ในงานวิจัยนี้ จะหมายถึง พื้นที่ว่างทั้งภายในและภายนอกอาคารที่มีการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมสาธารณะทางสังคมและวัฒนธรรม หรืออาจใช้เป็นที่พบปะพูดคุยและพักผ่อนในช่วงเวลาหนึ่งของการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในพื้นที่ เกิดมิติเชิงพื้นที่และเชิงสังคมขึ้น มีความสำคัญอย่างมากต่อระบบโครงสร้างหลักของเมือง เปรียบเสมือนศูนย์กลางของการดำเนินชีวิต

2) ความสำคัญ

ความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองระหว่างตะวันตกและไทยนั้นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เหมือนภาษาพูดแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกัน อลิศรา มีนะกนิษฐ (2548) ได้ทำการศึกษาวิวัฒนาการลานโล่งในกรุงเทพมหานครเปรียบเทียบกับตะวันตกโดยค้นคว้าข้อมูลตั้งแต่อดีตในช่วงสมัยกรีกถึงอเมริกาในศตวรรษที่ 18 เปรียบเทียบกับช่วงเวลาในอดีตของไทยในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2549) พบว่า อารยธรรมกรีกเป็นต้นแบบของอารยธรรมตะวันตกทั้งในยุโรปตั้งแต่ยุคโรมัน ยุคกลาง ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา จนถึงทวีปอเมริกา ดังนั้นลานโล่งหรือพื้นที่ว่างในเมืองต่างๆ จึงถือเอาเมืองกรีกเป็นต้นแบบ มีกิจกรรมการใช้งานทั้งทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และศาสนา มีความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท และวิถีชีวิตของคนเมืองและคนชนบท เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปลานโล่งต่างๆ เหล่านี้ก็มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการเมืองการปกครอง และการใช้งานในช่วงเวลาขณะนั้น จนกระทั่งลานโล่งในเมืองได้รับการสืบทอดไปยังทวีปอเมริกา มีการบังคับใช้ลอส ออฟ ดิ อินดีส์ (Laws of the Indies) ซึ่งเป็นเอกสารการวางผังที่สมบูรณ์ที่สุดในขณะนั้น ที่รวบรวมโดยกษัตริย์ฟิลิปที่สองในปี ค.ศ. 1573 มีพื้นฐานอยู่บนระบบตาราง (grid) ทุกอย่างอยู่ล้อมรอบลานโล่งหลัก (ภาพที่ 2.1) ถือเป็นศูนย์กลางทั้งในเชิงสัญลักษณ์และกายภาพ เน้นความแตกต่างระหว่างที่ว่างส่วนตัวและที่ว่างสาธารณะ ลักษณะของลานโล่งจะมีขนาดใหญ่ ไม่มีสิ่งกีดขวาง ไม่มีต้นไม้หรือมีเป็นจำนวนน้อย ไม่มีการปูพื้นแข็ง นอกจากเป็นดินและไม่มีการแบ่งเขตพื้นที่ใช้งาน

ภาพที่ 2.1 การวางผังเมืองตามกฎลอส ออฟ ดิ อินดีส์ (Laws of the Indies)

ใช้ระบบถนนแบบตารางและเว้นที่ว่างกลางเมืองสำหรับกิจกรรมสาธารณะ (ที่มา : Morris, 1994)

แม้ว่าเมืองต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีวิวัฒนาการมาจากจุดเริ่มต้นที่แตกต่างจากเมืองของยุโรป แต่การวางผังเมืองแบบตารางที่แม้จะมีรายละเอียดต่างกันแต่ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดลานโล่งในหลายๆ เมือง เช่น ฟิลาเดลเฟีย วอชิงตัน ดี ซี เมมฟิส หรือฟิสเบิร์ก ฯลฯ จึงสามารถสรุปได้ว่าลานโล่งในอารยธรรมตะวันตกมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน เป็นองค์ประกอบของเมืองที่ชาวยุโรปและอเมริกันคุ้นเคยกันดี

สำหรับกรุงเทพมหานครในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น แทบไม่มีความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท เนื่องจากผู้คนใช้ชีวิตอยู่ใกล้กับธรรมชาติ ศูนย์กลางของเมืองไม่ได้อยู่ที่การค้าแต่อยู่ที่ศูนย์กลางการปกครอง หรือวัฒนธรรม ซึ่งมืองค์ประกอบหลักคือ วัด และวัดประจำเมือง วิถีชีวิตของคนไทยคุ้นเคยอยู่กับเรือสว่นไร่นามาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน ไม่มีความหนาแน่นของสิ่งก่อสร้าง พื้นที่ว่างสาธารณะของไทยจึงไม่มีความจำเป็นต่อวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยก่อน เพราะมีพื้นที่ว่างเหลือเฟือจนเป็นสิ่งที่คนไทยไม่ได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ (ภาพที่ 2.2) ดังนั้นพื้นที่ว่าง (ลานโล่งในความหมายของอลิศรา) ในเมืองจึงไม่ใช่องค์ประกอบดั้งเดิมของไทย ไม่ได้มีบทบาทที่แทรกตัวอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยในสมัยก่อน อาจเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การพัฒนากกรุงเทพมหานครได้ละเลยความสำคัญของพื้นที่ว่างไป

ภาพที่ 2.2 แผนที่กรุงเทพฯ โดยสังฆราชปาเลอกัวส์ ชาวฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2397 (รัชกาลที่ 4)
(ที่มา : บทความศิลปะ “เมื่อกรุงเทพฯ อายุ 300 ปี”, 2548: ออนไลน์)

การให้ความสำคัญพื้นที่ว่างสาธารณะของตะวันตกจะเน้นความสำคัญทางด้านกายภาพเป็นหลักเพื่อให้เกิดเป็นจุดหมายตา รองลงมาเป็นด้านสังคมเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง ความสำคัญดังกล่าวคล้ายคลึงกับของไทยโดยปราดระฟ้า พรหมประวัติ (2550) สรุปความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนเมืองของไทยคล้ายคลึงกับของตะวันตกเพียงแต่ไทยจะเน้นความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักเพื่อประโยชน์ทางการค้าขาย รองลงมาเป็นด้านสังคมเพื่อกิจกรรมทางสังคม และได้เพิ่มเติมความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเพื่อการคารวะศรัทธา ส่วนความสำคัญทางด้านกายภาพนั้น ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในช่วงต้นเกี่ยวกับการศึกษาวิวัฒนาการลานโล่งในกรุงเทพมหานคร โดยอลิศรา มีระกะนิษฐ (2548) ว่าลานโล่งของกรุงเทพฯ เริ่มเกิดขึ้นเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 และเริ่มพัฒนาควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงเมืองเรื่อยมา สอดคล้องกับการจำแนกความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองที่สกุสชัย ตันติเศรณี (2549) จำแนกไว้ 3 ด้าน ดังนี้

- (1) ด้านกายภาพ เช่น เพื่อเป็นโครงสร้างของชุมชนเมือง (urban structure) เพื่อเน้นความสำคัญของสถานที่ เพื่อส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดภูมิทัศน์ที่ดีต่อเมืองและให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย เพื่อการสัญจรไม่ว่าจะในลักษณะของถนนหรือทางเดินเท้า เป็นต้น
- (2) ด้านเศรษฐกิจ จะใช้พื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการพาณิชย์กรรมโดยใช้เป็นสถานที่เพื่อจำหน่ายสินค้าในลักษณะชั่วคราว เป็นสถานที่เพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยน
- (3) ด้านสังคม เช่น เพื่อการสื่อสาร เพื่อนันทนาการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อการคารวะศรัทธาในเชิงศาสนา เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น จากการศึกษาเชิงพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะโดยทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) พบว่า บริบททางวัฒนธรรมสังคมของแต่ละเชื้อชาติ มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งต่อแบบแผนการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในสังคมวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความแตกต่างขั้นพื้นฐานของบุคคลและความต้องการพื้นที่ว่างสาธารณะต่างกัน ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป

3) ประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ

การแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะมีเกณฑ์การแบ่งที่หลากหลายมากมาย ขึ้นอยู่กับว่าจะให้สิ่งใดเป็นสำคัญ เช่น ตำแหน่งที่ตั้ง ลักษณะทางกายภาพ การใช้งานพื้นที่ การครอบครองพื้นที่ ประโยชน์ใช้สอย เป็นต้น

(1) การแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามตำแหน่งที่ตั้ง

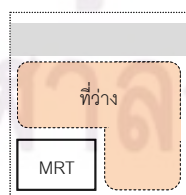
ปาจารย์ ประเสริฐ (2546) อลิศรา มินะกะนิษฐ (2548) ปราณระฟ้า พรหมประวัตติ (2550) และโครงการจัดทำมาตรฐานผังเมืองของกรุงเทพมหานคร (2552) กล่าวถึงประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามตำแหน่งที่ตั้งของตะวันตกและกรุงเทพมหานครว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แบ่งได้ทั้งหมด 5 ประเภท ดังนี้

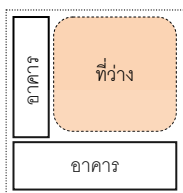
- พื้นที่ว่างที่เป็นส่วนหนึ่งของผิวจราจร หรือติดต่อกับทางเดินเท้า (street plaza) ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ว่างที่มีกิจกรรมเกิดขึ้นทับซ้อนบนผิวจราจร ได้แก่ พื้นที่ว่างที่อยู่ล้อมรอบที่หมายตา (landmark) เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ พื้นที่บริเวณที่พักคอยรถประจำทาง

- พื้นที่ว่างที่อยู่ระหว่างหรือด้านหน้ากลุ่มอาคารสูง (corporate foyer) หรืออาคารพาณิชย์ เพื่อสร้างให้อาคารมีจุดทางเข้าที่น่าสนใจ สง่างาม หรือสร้างภาพลักษณ์ของอาคาร ลดความหนาแน่นของเมือง ตอบสนองกิจกรรมการใช้สอยทางเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรม การเมือง และความบันเทิง

- พื้นที่ว่างที่จุดเปลี่ยนถ่ายเส้นทางคมนาคม ระหว่างทางบก และทางน้ำ หรือทางบกด้วยกันเอง (transit foyer) เช่น พื้นที่ว่างที่ต่อเนื่องจากสถานีรถไฟใต้ดิน หรือที่จอดรถขนส่งสาธารณะต่างๆ ทำหน้าที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และวัฒนธรรม
- พื้นที่ว่างที่ทำหน้าที่คล้ายจัตุรัสของเมือง (town square หรือ piazza) ในสมัยก่อน มักตั้งอยู่ที่ศูนย์กลางเมืองในบริเวณอาคารสาธารณะสำคัญของเมืองที่มีการใช้งานพื้นที่ที่หลากหลาย ครอบคลุมทุกมิติของสังคม และดึงดูดผู้ใช้จำนวนมาก มีขนาดใหญ่ มีความ

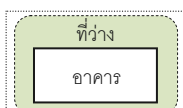

ยึดหยุ่นในการใช้งานเพียงพอที่จะรองรับกิจกรรมสำคัญในระดับเมือง ทั้งที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม ศาสนา การสันตนาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง บางกรณีอาจเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองด้วย

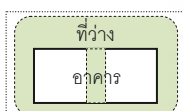
- พื้นที่ว่างตามธรรมชาติ เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมีการสงวนรักษาไว้ให้คงสภาพเดิม

(2) การแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะทางกายภาพ

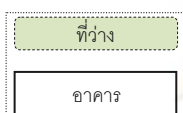
สกลชัย ดันติเศรณี (2549) และปรานระฟ้า พรหมประวดี (2550) ได้แบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะทางกายภาพไว้ ดังนี้

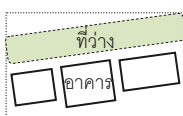
- พื้นที่ว่างบริเวณรอบอาคาร (building entourage) รวมถึงพื้นที่ว่างที่อยู่ภายในอาคารที่เกิดจากข้อบังคับ เช่น ระเบียงถอยร่น เป็นต้น ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน

- พื้นที่ว่างภายในกลุ่มอาคาร (inner block void) พื้นที่ว่างประเภทนี้มีการใช้งานในลักษณะกึ่งส่วนบุคคล (semi private) มีขนาดเล็กและแทรกอยู่กับกลุ่มอาคารเพื่อเป็นทางสัญจรเพื่อพักผ่อน หรือประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

- พื้นที่ว่างลักษณะโครงข่ายของถนนและจัตุรัส (primary network of street and square) ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดโครงสร้างของชุมชนเมือง (urban structure)

- พื้นที่ว่างในลักษณะแนวยาว (linear open space system) มีลักษณะการใช้พื้นที่ตามเส้นกำหนดขอบเขตพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ว่างเพื่อการสัญจร เช่น บริเวณริมแม่น้ำลำคลอง ถนน เป็นต้น มีรูปร่างและขนาดที่ไม่แน่นอน

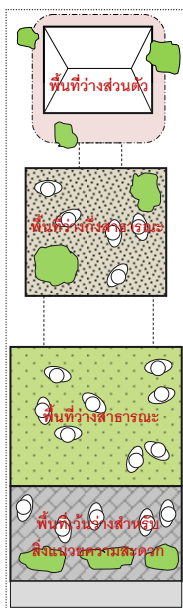
(3) การแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามประโยชน์สอย

งานวิจัยของกาญจน์ นทีวุฒิมิกุล (2550) เกี่ยวกับตรรกะการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอ่อนกประโยชน์มีการแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะเพิ่มเติมตามประโยชน์ใช้สอยไว้ ดังนี้

- พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทพื้นที่ (space) ได้แก่ จตุรัส พลาซ่า รวมถึงพื้นที่ว่างเปล่า (leftover space) มักเป็นพื้นที่ว่างที่รอการพัฒนา
- พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทถนน และบาทวิถี (street and path) ส่วนใหญ่มีหน้าที่ใช้สอยสำหรับเมือง มีเป้าหมายทางการค้าเป็นสำคัญ
- พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทสวน ทั้งสวนสาธารณะและพื้นที่ริมแม่น้ำ (waterfront area) ซึ่งมีโอกาสของการใช้เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะ เป็นสถานที่เพื่อการพักผ่อน การชมวิทิวทัศน์ เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ประกอบกิจกรรมสันตนาการ (recreation) ต่างๆ

(4) การแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามการครอบครองพื้นที่

การครอบครองพื้นที่ว่างสาธารณะมีผลต่อการเข้าใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยปจริย์ ประเสริฐ (2546) ปรานระฟ้า พรหมประวดี (2550) และกาญจน์ นทีวุฒิมิกุล (2550) แบ่งพื้นที่ว่างสาธารณะประเภทนี้ได้ ดังนี้

- พื้นที่ว่างส่วนตัว (private space) เป็นพื้นที่ว่างนอกบ้านหรืออาคารพักอาศัย แต่สาธารณะเข้าไปไม่ถึง เป็นเหมือนอาณาเขตเฉพาะของแต่ละบุคคล เช่น พื้นที่ว่างด้านหลังบ้านหรืออาคารพักอาศัยที่มีรั้วล้อมรอบ
- พื้นที่ว่างกึ่งสาธารณะ (semi private space) เป็นพื้นที่ว่างนอกขอบเขตการปกคลุมของอาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ และมีประโยชน์เพื่อสาธารณะ อาจเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่อาจมีเวลาเปิด-ปิด ทำให้สาธารณะเข้าใช้ไม่ได้ไม่ถึง 24 ชั่วโมง เช่น สวนสาธารณะที่มีเวลาเปิด-ปิดการเข้าใช้แน่นอน
- พื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space) เป็นพื้นที่ว่างนอกขอบเขตการปกคลุมของอาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ และมีกรใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมสาธารณะ อาจเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สนามกีฬา สวนสาธารณะ ฯลฯ
- พื้นที่เว้นว่างสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก (open utility) เช่น ระบบจัดหาน้ำ ระบบการระบายน้ำ ระบบป้องกันน้ำท่วม แนวสายไฟฟ้า ฯลฯ

2.1.2 คุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะโดยทั่วไป และพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง

Jacobs (1961) อธิบายว่า พื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space) โดยเฉพาะถนนและบาทวิถี ถือเป็นพื้นที่รองรับชีวิตสังคมของคนในเมืองที่ดีที่สุด พื้นที่ว่างสาธารณะหนึ่งๆ ที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จนั้น มักถูกนิยามไว้ 2 แนวทางหลักๆ กล่าวคือ (1) เป็นที่จดจำ ผูกพัน และประทับใจของผู้ใช้ (เชิงปรากฏการณ์นิยม) และ (2) เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นอเนกประโยชน์ (multi-uses) สามารถพบเจอเจอกลุ่มคนหลายประเภท (กลุ่มคนหลายประเภทมักนิยามถึง คนเดินเท้า) ซึ่งกลุ่มคนเดินเท้า (pedestrians) เป็นกลุ่มคนที่ทำกิจกรรมหลายอย่าง ในเวลาที่แตกต่างกันเสมอในพื้นที่เดียวกัน (เชิงพฤติกรรมนิยม) ซึ่งแนวคิดของ Jacobs ที่อ้างถึงนั้น เป็นนิยามที่น่าสนใจและสอดคล้องกับแนวความคิดของการสร้างและส่งเสริมให้พื้นที่ว่างสาธารณะเป็น “พื้นที่ทางสังคม” (social space) ที่แท้จริงของชุมชนและเมือง

ด้วยเหตุนี้ เราจึงต้องศึกษาอย่างถ่องแท้ถึงวัฒนธรรมการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในแต่ละเชื้อชาติ เพราะผู้คนเติบโตขึ้นมาในสังคมที่แตกต่างกัน จะมีประสบการณ์ในพื้นที่เหล่านั้นต่างกัน สอดคล้องกับทฤษฎี Proxemics โดย Edward T. Hall (1966) ซึ่งเป็นทฤษฎีว่าด้วยการใช้พื้นที่ว่าง (space) ของผู้คนในวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีรูปแบบและความหมายการใช้พื้นที่ว่างต่างกัน ผู้คนที่ถือกำเนิดขึ้นในกรอบแห่งวัฒนธรรมที่แตกต่างกันย่อมมีความรู้สึกในเรื่องของความแออัดไม่เหมือนกัน และมีระยะของความใกล้ชิดสนิทสนมต่างกันด้วย ในที่นี้จะอธิบายให้เห็นความแตกต่างของผู้คนแต่ละสังคมตามที่พิพัสสุดา ปทุมานนท์ (2547) ได้สรุปไว้ มี 2 ประเภท คือ สังคมแบบมาตุลัทธิ (Matriarchal society) และสังคมแบบปิตุลัทธิ (Patriarchal society)

ลักษณะสังคมทั้ง 2 ประเภทในข้างต้น เป็นตัวแทนของภาพสังคมในยุคปัจจุบัน โดยสังคมแบบมาตุลัทธิ ได้แก่ ประเทศแถบซีกโลกตะวันออกทั้งหลาย และเอเชีย (Eastern and Asia) เป็นกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย รวมถึงประเทศไทยด้วยเช่นกัน ส่วนสังคมแบบปิตุลัทธิ นั้น จะเป็นสังคมของเมืองที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ ประเทศแถบซีกโลกตะวันตกและยุโรป (Western and Europe) ลักษณะความแตกต่างของสังคมทั้งสองประเภท มีดังนี้

1) สังคมแบบปิตุลักษณะ (Patriarchal society)

คือ สังคมแบบพ่อ ผู้คนในสังคมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่สัมพันธ์กับพ่อ พ่อเป็นตัวแทนภาพลักษณ์ของการงาน กฎกติกา และการลำดับอำนาจ หลักการสำคัญของปิตุลักษณะคือ หลักการของหน้าที่ ลักษณะสังคมโดดเดี่ยว (privacy-high society and space) จะเกิดวัฒนธรรมการใช้พื้นที่ว่างขนาดใหญ่ เพราะคนในสังคมไม่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์ในระยะที่ห่าง ความเป็นส่วนตัวสูง ถือตัว และจะรักษาระยะห่างจากคนอื่น ไร้อะไรซึ่งสัมพันธ์ด้านต่างๆ เพราะรังเกียจกลิ่นตัวและการถูกสัมผัสจากผู้อื่น ปฏิเสธการรับรู้แบบใกล้ชิด โลกในสังคมแบบนี้เรียกว่า “sensory deprived world”

ในสังคมแบบพ่อ สมาชิกของสังคมจะใช้เวลาแบบ “monochronic” หรือช่วงเวลาเดียว เกิดกิจกรรมชีวิตที่เรียกว่า “monochronic act” หรือการกระทำเพื่อสิ่งเดียว โดยสังคมแบบปิตุลักษณะจะมีการแบ่งเป็นห้องๆ เพื่อกิจกรรมชีวิตที่เกิดขึ้นตามกำหนดการ (schedule) จึงเกิดห้องสำหรับหน้าที่การใช้งานต่างๆ ห้องหนึ่งห้องสำหรับกิจกรรมเพียงอย่างเดียว ดังนั้นคุณค่าการใช้พื้นที่ว่าง (space) จะต่ำ เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างที่ไม่หลากหลาย เป็นที่มาของ “civilization of large space” ที่เน้นระยะห่างระหว่างบุคคลสูง ทำให้ความต้องการใช้พื้นที่มีขนาดใหญ่มากจนถึงใหญ่ที่สุด คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมแบบนี้จะเห็นทุกสิ่งทุกอย่างเท่าเทียมเสมอภาคกันไปหมด มีรูปแบบที่เป็นทางการ ซึ่งการให้ความสำคัญกับช่วงเวลาเดียวนั้น จะทำให้การปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นต่ำมาก (low involvement) กระบวนการคิดไม่ซับซ้อน กรอบชีวิตเคร่งครัด ลักษณะการเดินทางด้วยยานยนต์เป็นหลัก ทำให้ในขณะที่เกิดการเคลื่อนที่ที่จะทำให้ประสาทสัมผัสของคนที่อยู่ภายในยานยนต์จะรับรู้โลกแบบรวดเร็วและห่างไกล ทำให้ความใกล้ชิดสนิทสนมกับโลกแห่งการรับรู้ค่อยๆ จางหายไป ผู้ที่ชอบเดินทางด้วยยานยนต์จะยึดติดกับความเร็ว จึงมักทำอะไรรีบร้อน ไม่มีปฏิสัมพันธ์ใดๆ กับโลกภายนอก

สถาปัตยกรรมแบบปิตุลักษณะ มีลักษณะดังนี้ พื้นที่ว่างจะมีขนาดใหญ่โตกว้างขวาง มีความคงทนถาวรไม่สามารถปรับเปลี่ยนใดๆ ได้ เป็นพื้นที่ว่างที่ไม่มีลักษณะพิเศษ จะดูเหมือนกับพื้นที่ว่างทั่วไป ในเรื่องของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (association) มีรูปแบบของชีวิตที่แยกส่วนกัน ถูกแบ่งเป็นชีวิตทำงาน ชีวิตพักผ่อน ชีวิตในบ้าน รูปแบบสังคมแบบนี้ปรากฏอยู่ในระบบการใช้ที่ดินแบบแยกส่วน เขตการค้า เขตพักอาศัย เขตสถาบัน เขตอุตสาหกรรม โดยในเขตการค้ามีห้างร้านต่างๆ เพื่อทดแทนพื้นที่ชุมชนสังสรรค์ที่ขาดหายไป แต่ผู้คนที่อยู่ในห้างร้านเหล่านี้ ไม่มีการสนทนาไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ใดๆ ต่อกัน

2) สังคมแบบมาตุลักษณะ (Matriarchal society)

คือ สังคมที่มีลักษณะแบบแม่ ผู้คนในสังคมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ผูกพันกับแม่ หรือกับแผ่นดินที่ให้กำเนิด ลักษณะสังคมแบบนี้คือ ชีวิต อิสระ และความเสมอภาค หลักการสำคัญของมาตุลักษณะคือ หลักการของความรัก (รักเพื่อนมนุษย์ รักทุกสิ่งที่มีชีวิต และให้อภัยในความผิดที่มนุษย์ทำ) ลักษณะสังคมที่ใกล้ชิดสนิทสนม (privacy-less society and space) เช่นนี้ จะเกิดวัฒนธรรมการใกล้ชิดบนพื้นที่ขนาดเล็ก สังคมแบบนี้มีระยะสัมพันธ์แบบไม่ถือตัว¹ การรับรู้เรื่องรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส มีความชัดเจน ซึ่งทัศนะเรื่อง

¹ วิลลิสท์ ทรายางกุล (2530) และทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) คนเรามีพฤติกรรมในการครอบครอง space หรือพื้นที่ในโลกนี้ (territoriality) ไม่ว่าจะในรูปแบบชั่วคราวหรือถาวรก็ตาม ผู้คนแต่ละคนจะมีการเว้นระยะห่างระหว่างกันเสมอ การรักษาระยะห่างของคนและสัตว์จะเหมือนกันโดยจะถูกล้อมรอบตัวด้วยฟองหรือลูกโป่ง (bubble) ที่มองไม่เห็น เพื่อเป็นกันชนระหว่างกัน ระยะห่างมี 4 ระดับ คือ (1) ระยะหนีภัย หรือ Flight Distance (2) ระยะวิกฤต หรือ Critical Distance (3) ระยะส่วนตัว หรือ Personal Distance และ (4) ระยะสังคม หรือ Social Distance

สัมผัสใกล้เคียง ทำให้สังคมแบบแม่ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่ว่าง (space) ที่ใหญ่สำหรับการอยู่อาศัย โลกในสังคมแบบแม่จะเต็มไปด้วยสัมผัสต่างๆ เรียกว่า “multisensory perceptual world”

ในสังคมแบบแม่ สมาชิกของสังคมจะใช้เวลาแบบ “polychronic” หรือช่วงเวลาที่หลากหลาย เกิดกิจกรรมชีวิตที่เรียกว่า “polychronic act” หรือการกระทำที่หลากหลายช่วงเวลา จะเกิดในสังคมที่เมื่อวิถีชีวิตของผู้คน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของผู้คนรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน มนุษย์ทำกิจกรรมหลายๆ อย่างได้พร้อมกัน การใช้ชีวิตในสังคมแบบมาตุลักษ์ณ์นี้จะเอื้ออำนวยให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างแบบหลากหลายวัตถุประสงค์ “multipurpose space” เพื่อใช้พื้นที่ว่างเหล่านี้ให้คุ้มค่าเพื่อรองรับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน อันเป็นที่มาของวัฒนธรรมบนพื้นที่ขนาดเล็ก “culture of small space” ซึ่งการให้ความสำคัญกับช่วงเวลาที่หลากหลายจะทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่สูง (high involvement) เกิดการทำกิจกรรมร่วมกัน (collective activities) จึงเป็นผลให้มีการใช้พื้นที่ว่างอย่างหลากหลาย (multiuse space) ลักษณะการเดินทางด้วยการเดินเท้าเป็นหลัก ทำให้เกิดการรับรู้ของตา หู จมูก ลิ้น กาย ได้เห็นและได้ยินจนเกิดความคุ้นเคยสนิทสนม มีสัมผัสแห่งการรับรู้ที่ละเอียดอ่อน การเดินเท้าถือเป็นวัฒนธรรมการเคลื่อนไหวที่ช้า (culture of slow movement) นำไปสู่การออกแบบพื้นที่ว่างเพื่อการเคลื่อนไหวที่ช้า ซึ่งพื้นที่ว่างลักษณะนี้จะมีความละเอียดลออมาก ต้องถูกจัดการให้เป็น sensory space ซึ่ง Frank Lloyd Wright เป็นสถาปนิกอีกท่านหนึ่งให้ความสำคัญกับการ “เล่นผิวสัมผัส” ในงานออกแบบ มีวิธีการออกแบบที่เล่นระดับ มีความเป็นกันเองโดยต้องการให้ผู้ใช้งานมีประสบการณ์ในพื้นที่ว่างด้วยการได้สัมผัสกับพื้นผิวต่างๆ และมีปฏิสัมพันธ์กับมัน

สถาปัตยกรรมแบบมาตุลักษ์ณ์ มีลักษณะดังนี้ พื้นที่ว่างจะมีขนาดเล็กและกระชับ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ถาวร เป็นพื้นที่ว่างที่ตอบสนองต่อประสาทสัมผัสทั้งหลายและมีลักษณะพิเศษเป็นหนึ่งเดียวในเรื่องของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (association) มีรูปแบบโครงข่ายโยงใยของชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน บ้านเมืองในสังคมเช่นนี้ ไม่ว่าจะผ่านยุคสมัยแบบต่างๆ แต่รูปแบบของสังคมยังคงสืบทอดวิถีดั้งเดิม เกิด “สภากาแฟ” หรือ “ร้านกลางซอย” เพื่อเป็นที่ชุมนุมสังสรรค์ของผู้คนในละแวกนั้น ทำให้ชุมชนได้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ในช่วงวันหยุดอาจมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่หน้าร้านหรือบริเวณที่โล่งเป็นตลาดนัด กลายเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าของชุมชน

จากการแบ่งลักษณะทางสังคมออกเป็น 2 ประเภทข้างต้น จึงพบว่าประเทศไทยมีลักษณะสังคมแบบมาตุลักษ์ณ์ (Matriarchal society) ด้วยความใกล้ชิดสนิทสนมกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดระยะสัมพันธ์แบบไม่ถือตัว สะท้อนออกมาให้เห็นในคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดเล็ก เต็มไปด้วยสัมผัสต่างๆ ทั้งเรื่องของการรับรู้รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ซึ่งสัมผัสต่างๆ เหล่านี้สามารถรับรู้ได้ด้วยการเดินเท้า พื้นที่ว่างในสังคมเช่นนี้จึงมีความละเอียดอ่อนมาก นอกจากนี้การใช้ชีวิตในสังคมที่มีวิถีชีวิตของผู้คนผูกพันอยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม จะเอื้ออำนวยให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะแบบหลากหลายวัตถุประสงค์ปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ จึงเกิดการใช้พื้นที่ว่างเหล่านี้อย่างคุ้มค่า เพื่อรองรับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน

งานวิจัยของกาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) ระบุเกี่ยวกับแนวคิดที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จในการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในอดีตได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแนวคิดด้านกายภาพ และกลุ่มแนวคิดด้านสังคม หลายกลุ่มให้ความเห็นว่าพื้นที่บางแห่งอาจมีเหตุผลทางด้านกายภาพเป็นสำคัญ ในขณะที่อีกพื้นที่หนึ่งอาจจะมีเหตุผลด้านสังคมเป็นสำคัญ หรืออาจจะมีทั้งสองด้าน แต่ปัจจุบันมีกลุ่มแนวคิดและนักวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะเพิ่มมากขึ้น และพบว่านอกจากปัจจัยทางด้านกายภาพ และสังคมแล้ว ยังมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

อีกด้านที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในเชิงนามธรรม คือแนวความคิดเชิงปรากฏการณ์นิยมและเชิงพฤติกรรมนิยม ที่เป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ ในการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของคน

ปาริชา มุสิกะคามะ (2551) ชี้ให้เห็นว่าความเป็น “พลวัตเชิงพื้นที่” หรือ Dynamics of Space มีความหมายครอบคลุมถึงสภาวะการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ ทั้งในเชิงกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นจากเงื่อนไขสำคัญ คือความหลากหลายของกิจกรรม (activities) ผู้คน (people) และช่วงเวลา (time) ซึ่งการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่หลากหลายจะสร้างบรรยากาศของชุมชนเมืองที่คึกคัก มีชีวิตชีวา และสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์วิถีชุมชนที่มีคนเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันเป็นจำนวนมาก พลวัตเชิงพื้นที่จึงมีความสำคัญต่อวัฒนธรรมเมือง และเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชนเมือง กล่าวคือ พื้นที่ที่มีพลวัตเชิงพื้นที่สูงจะดึงดูดผู้คนและกิจกรรมการค้าบริการอื่นของเมืองให้เข้ามาในพื้นที่มากขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้ที่ดิน และพื้นที่พื้นที่รอบข้างให้มีการใช้งานอย่างคึกคักยิ่งขึ้น ในทางกลับกัน ชุมชนเมืองใดที่มีการใช้งานพื้นที่อย่างไร้ประสิทธิภาพ เงียบเหงาจนอาจกล่าวได้ว่ามีพลวัตเชิงพื้นที่ต่ำนั้น หากทิ้งไว้ต่อไปจะก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนในการบำรุงรักษาที่สูงขึ้น ปัญหาด้านความปลอดภัย สุขอนามัย หรือสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนเมืองที่จะเกิดประโยชน์การใช้งานอย่างหลากหลาย ด้วยผู้คนที่หลากหลาย ในช่วงเวลาที่หลากหลายนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเสมอไป มีเพียงพื้นที่บางบริเวณเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จ จากการศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง พบว่าเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองมีการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรม ผู้คน และเวลาที่หลากหลายนั้น ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1) คุณลักษณะทางกายภาพ

Jacobs (1967) ได้ศึกษาแนวความคิดในการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะโดยเน้นคุณสมบัติทางกายภาพและสัณฐานของเมือง พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของจัตุรัสเมืองคือ ตำแหน่งที่ตั้ง ซึ่งควรอยู่ใกล้กับเส้นทาง หรือพื้นที่ที่มีระดับการสัญจรของคนเดินเท้าในอัตราที่สูง ซึ่งระดับการสัญจรทางเท้าที่สูงก็เป็นผลมาจากลักษณะทางกายภาพที่ดึงดูดอย่างหนึ่ง ดังที่คำแถลงการณ์แห่งเบ็คเคิลีย์ (1979) ในส่วนของเนื้อหาที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพที่สำคัญสำหรับชุมชนเมือง มีการกล่าวถึงลักษณะของพื้นที่ว่างไว้ว่า พื้นที่ว่างที่มีคุณภาพและน่าสนใจในเขตชุมชนเมือง คือพื้นที่ว่างซึ่งถูกโอบล้อมด้วยผนังอาคารที่เรียงชิดติดต่อกันในขนาดและสัดส่วนที่พอเหมาะ ต้องมีองค์ประกอบย่อยๆ ซึ่งส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เพื่อป้องกันไม่ให้พื้นที่ว่างสาธารณะเหล่านั้นกลายเป็นที่รกร้างโดยเปล่าประโยชน์ พื้นที่ว่างที่มีกิจกรรมดังกล่าวจะดึงดูดความสนใจได้ดี โดยเฉพาะกลุ่มคนเดินเท้า เพราะสามารถใช้เป็นเวทีสาธารณะสำหรับงานแสดงกลางแจ้ง การพบปะสังสรรค์ การค้าขายปลีกย่อย ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งนี้พื้นที่ว่างดังกล่าวต้องปลอดภัยด้วย

คุณลักษณะทางกายภาพที่ดีจะก่อให้เกิดการใช้งานพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม อีกทั้งยังส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมขึ้น เป็นปัจจัยดึงดูดผู้คนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกัน ประกอบไปด้วยลักษณะต่างๆ ดังนี้

ก. ความยืดหยุ่น (flexibility) ความยืดหยุ่นของพื้นที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดต่อความหลากหลายของประโยชน์ใช้สอย ตามหลักพลวัตเชิงพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ในย่านศูนย์กลางพาณิชยกรรม ซึ่งมักจะมีขนาดเล็กและจำนวนน้อยนั้น จะต้องสามารถปรับตัวให้เกิดศักยภาพของการใช้พื้นที่ที่

สูงที่สุด และสามารถตอบสนองต่อกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นได้สอดคล้องกับลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ ความยืดหยุ่นของพื้นที่ยังเอื้อให้เกิดการใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมการค้าและบริการ ทำให้เกิดกิจกรรมที่ใช้พื้นที่แบบถาวร (permanent) และชั่วคราว (temporary) คุณลักษณะที่ยืดหยุ่น ลิม (2549) อธิบายว่าเป็น “ลักษณะพิเศษของไทย” (Thai Peculiarities) ในการปรับเปลี่ยนตัวมันเองเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้จากผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับบทความเชิงวิเคราะห์ “Bangkok Simultopia” ของ McGrath ที่ ลิมอ้างถึงว่า ลักษณะของกระบวนการหีบย้อม และการใช้พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยลักษณะการไม่กำหนดการใช้สอยของพื้นที่ไว้อย่างชัดเจน (space of indeterminacy) ของคนไทย ช่วยเพิ่มเสน่ห์ให้กับลักษณะทางกายภาพแบบเอเชีย ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) เรียกพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นนี้ว่า “multipurpose space”

ข. ความหนาแน่น (density) ความหนาแน่นที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของเมือง และการใช้ระบบขนส่งสาธารณะ เนื่องจากเมืองที่หนาแน่นจะมีการใช้ระบบขนส่งสาธารณะเพราะมีปริมาณผู้ใช้มากเพียงพอ ซึ่งความหนาแน่นนี้มีความเกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ยิ่งมีความหนาแน่นมากพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมหลักของเมืองก็จะประสบความสำเร็จ แนวคิดของ Jacobs (1961) กล่าวถึงเรื่องของการใช้พื้นที่อย่างผสมผสาน เน้นการเดินเท้า รถจักรยาน และระบบขนส่งมวลชน เพราะการสัญจรของคนจะทำให้พื้นที่สาธารณะของชุมชนเกิดความคึกคัก และเกิดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น โดยใช้พื้นที่แนวตั้งเป็นมิติที่ 3 และเวลาเป็นมิติที่ 4 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เพิ่มความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างในอากาศ ผสมกับการให้บริการสาธารณูปการแบบผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนตลอด 24 ชั่วโมง

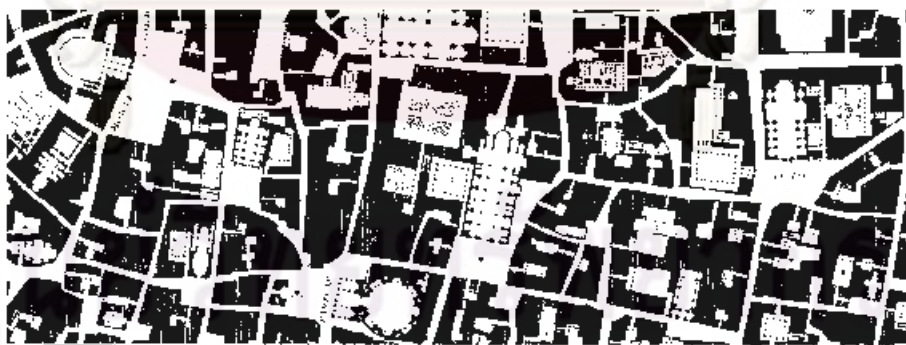
ค. ความเชื่อมต่อ (connectivity) Hillier (1996) อธิบายว่า ความเคลื่อนไหวเชื่อมต่อของมุมมองและโครงข่ายทางเดินเท้าที่ต่อเนื่องกันตลอดและสัมพันธ์เป็นโครงข่ายกับพื้นที่สาธารณะอื่นๆ ของเมืองนั้นส่งผลโดยตรงต่อระดับการเข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของคนเดินเท้า หากโครงข่ายถนนและพื้นที่สาธารณะภายในเมืองมีการประสานเชื่อมต่อกันอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ คนเดินเท้าจะสามารถสัญจรจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งในระบบได้อย่างเสรี แสดงให้เห็นการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของแต่ละบุคคล รวมถึงถนนและพื้นที่สาธารณะก็จะมีทั้งกิจกรรมการสัญจรเพื่อผ่านไป (moving through) และเข้าถึง (moving to) เกิดการไหลเวียนปะปนกันของผู้คนเดินถนนที่มีวัตถุประสงค์หลากหลาย มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่าง ก่อให้เกิดชีวิตสาธารณะที่สมบูรณ์ในพื้นที่นั้นๆ นอกจากนี้ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2543) ยังชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ว่างที่มีคุณภาพดีเกิดจากการมีขอบเขตความต่อเนื่องและการโอบล้อมของอาคารอย่างชัดเจน ในทางกลับกันอาคารที่ตั้งอยู่อย่างกระจัดกระจายจะทำให้คุณสมบัติในการรวบรวมผู้คน หรือกิจกรรมลดน้อยลง อีกทั้งขนาดของพื้นที่และอาคารยังมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับสัดส่วนของร่างกายมนุษย์ และพื้นที่ที่มีขนาดเล็กจะมีการจัดระเบียบขององค์ประกอบมีการโอบล้อมอย่างใกล้ชิด จะสูญเสียลักษณะความเป็นย่านได้ยากกว่าพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่

ง. คุณภาพเชิงพื้นที่ (spatial quality) ลักษณะการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสถานการณ์สังคม โดยชีวิตสาธารณะในสมัยก่อนมักเกิดขึ้นที่ถนนและจัตุรัสในรูปแบบของกิจกรรมพื้นฐานในชีวิตประจำวัน (necessary activities) ในขณะที่ชีวิตสาธารณะในปัจจุบันนั้นเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบของกิจกรรมทางเลือก (optional activities) เชิงันทนาการ และการพักผ่อนมากขึ้น คุณภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการใช้งานพื้นที่ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศที่เหมาะสมและสะดวกสบาย จะทำให้มีผู้คนเข้ามาใช้งานและใช้ระยะเวลาอยู่ในพื้นที่ได้หลากหลายและยาวนานยิ่งขึ้น ดังที่ Carr (1995) ได้ทำการศึกษาพื้นที่สาธารณะเมือง

ด้วยวิธีการสังเกตการณ์ รวมทั้งเก็บข้อมูลความต้องการ โอกาส และความสม่ำเสมอของการใช้งานที่ว่างสาธารณะในเมืองของคนเดินเท้า พบว่า ปริมาณการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองที่ประสบความสำเร็จอย่างมากนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่ที่ผู้ออกแบบกำหนดให้เท่านั้น แต่เป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญต่างๆ ได้แก่ ความสะดวกสบาย การมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพักผ่อนหย่อนใจ และความรู้สึกมีชีวิตชีวา ซึ่งจากงานวิจัยของสกุลชัย ตันติเศรณี (2549) สามารถแบ่งคุณภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมที่ควรพิจารณาเพื่อให้เกิดการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

(4.1) ลักษณะการเข้าถึง (characteristics of accessibility) การเข้าถึงพื้นที่เป็นส่วนสำคัญในการแสดงถึงศักยภาพของพื้นที่นั้นๆ ซึ่งเมื่อสามารถเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างสะดวก จะทำให้พื้นที่มีอัตราการสัญจรผ่านของผู้ใช้ที่สูง ส่งผลต่อการใช้พื้นที่เพื่อการพาณิชยกรรม ลักษณะการเข้าถึงนี้สอดคล้องกับ Whyte (1980) ที่ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะประสบความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ว่างสาธารณะว่าสัมพันธ์กับโครงข่ายทางสัญจรโดยรอบมากน้อยเพียงใด รวมถึงปริมาณความหนาแน่นของการสัญจรของคนเดินเท้าในบริเวณโดยรอบพื้นที่ และความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นๆ กับพื้นที่อื่นๆ ในเมือง

(4.2) ลักษณะขอบเขตการปิดล้อม (characteristics of spatial enclosure) พื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีควรมีขอบเขตทางกายภาพของรูปทรงอย่างชัดเจน เพื่อสร้างขอบเขตพื้นที่กิจกรรมโดยการปิดล้อมของอาคารทั้งพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัว หรืออีกนัยหนึ่งทีพีย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) อธิบายเพิ่มเติมว่าพื้นที่ระดับล่าง หรือแบบจมดิน (sunken plaza) ถือเป็นพื้นที่ว่างที่มีพลังโอบล้อมเสมือนเกิดจากผนังทั้ง 4 ด้านที่ตั้งเป็นกำแพงขึ้นมา พื้นที่เช่นนี้อาจใช้ได้กับพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่บริเวณศูนย์กลางเมืองที่แออัด ซึ่ง Trancik (1986) อาศัยเครื่องมือการวิเคราะห์ภาพและพื้น (figure and ground theory) ช่วยในการศึกษาเมืองในมิติโครงสร้างเชิงสัณฐานวิทยา (ภาพที่ 2.3) โดยค้นพบว่าการวิเคราะห์ภาพและพื้นถึงแม้จะอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ในลักษณะกายภาพได้เพียงสองมิติ แต่ก็สามารถสร้างความชัดเจนในการเห็นโครงสร้างของพื้นที่เมืองได้ ช่วยในการอธิบายรูปแบบของพื้นที่ว่างของเมืองและความแตกต่างของขนาดของพื้นที่ว่างเหล่านั้นได้

ภาพที่ 2.3 การวิเคราะห์เนื้อเมืองด้วยแผนที่ภาพและพื้นของกรุงโรมในประเทศอิตาลี

(ที่มา : Trancik Roger, 1986)

(4.3) ลักษณะการเปลี่ยนระดับพื้น (characteristics of floor level change) การเปลี่ยนระดับของพื้นที่ทำให้ขอบเขตของการรับรู้ของมนุษย์เปลี่ยนไปได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงระดับดินเดิมสามารถกำหนดขอบเขตของพื้นที่และแบ่งส่วนการใช้พื้นที่ได้จากการรับรู้ทางกายภาพของผู้ใช้ รวมถึงการเพิ่มระดับที่สูงขึ้นก็สามารถเน้นมุมมองให้กับพื้นที่ได้

(4.4) ลักษณะพื้นฐานสามมิติของพื้นที่ (characteristics of three-dimensional) รูปทรงของพื้นที่ทางด้านความลึก ความกว้าง ความยาว ของพื้นที่ เป็นตัวกำหนดของเขตของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน โดยพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีควรมีสัดส่วนพื้นฐานทางสามมิติที่เหมาะสม รวมถึงสามารถตอบรับกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของภูมิประเทศและภูมิอากาศ ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนออกมาให้เห็นได้ด้วยพฤติกรรมที่แสดงออกมา มนุษย์มีธรรมชาติในลักษณะพฤติกรรมนิยมกับปรากฏการณ์นิยมตามแนวคิดของนักจิตวิทยา ซึ่ง Pavlov นักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมอธิบายว่า การมองบุคคลในการแสดงออกถึงพฤติกรรมต่างๆ และเชื่อว่าพฤติกรรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ถ้าถูกวางเงื่อนไขให้กระทำได้ ซึ่งแนวความคิดเชิงปรากฏการณ์นิยมทางปรัชญามีต้นความคิดมาจากนักปรัชญาชื่อ Edmund Husserl บิดาแห่งปรากฏการณ์ศาสตร์ที่กล่าวถึง "โลกแห่งชีวิต" และปรัชญาแห่งปรากฏการณ์ศาสตร์ (Phenomenology) ว่าเป็นศาสตร์ที่นำไปสู่ต้นกำเนิดของความเป็นสิ่งต่างๆ คุณลักษณะตามแนวความคิดเชิงปรากฏการณ์นิยม และพฤติกรรมนิยมมีรายละเอียด ดังนี้

(1) คุณลักษณะตามแนวความคิดเชิงปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology)

Husserl กล่าวว่า "ปรากฏการณ์ศาสตร์จะนำเสนอรูปแบบของความเข้าใจใน "ชัยชนะของชีวิตวันนี้" ช่วยให้เราพัฒนาวิถีแห่งการรับรู้ในการดำรงชีวิตอยู่ในโลกของแต่ละบุคคล เข้าใกล้กับความเข้าใจเชิงคุณภาพไม่ใช่ปริมาณ แต่ละอัตลักษณ์จะคงอยู่แม้เวลาจะผ่านไปเท่าใด" ปรากฏการณ์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล คือ ปรากฏการณ์ที่รับรู้โดยบุคคลนั้น สามารถแยกแยะและบรรยายปรากฏการณ์ได้โดยไม่ต้องอธิบายเหตุผล แนวคิดทางตะวันตกเกี่ยวกับพื้นที่ว่างสาธารณะนั้น เน้นการให้นิยามความสำคัญในเชิงปรากฏการณ์นิยมเป็นหลัก กล่าวคือ มักสนับสนุนแนวคิดการสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะให้สื่อความหมาย ความผูกพัน ความประทับใจ และเป็น "สถานที่" (place) มากกว่าเป็น "พื้นที่" (space) ธรรมดา ทั้งนี้ ทฤษฎีความสำคัญของสถานที่ (place theory) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญของสถานที่และสร้างความเข้าใจในลักษณะทางวัฒนธรรมและผู้คนในบริบทของพื้นที่ว่างนั้นๆ โดย Trancik (1986) อธิบายว่าสามารถพิจารณาจากลักษณะที่คงอยู่และพบเห็นได้ เช่น วัสดุประกอบ รูปร่าง พื้นผิว สี และยังคงแฝงด้วยสิ่งที่จับต้องไม่ได้ คือ วัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคมภายในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งทำให้รู้สึกถึงความสำคัญของสถานที่ (sense of place) เต็มไปด้วยวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม นอกจากนี้ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) ยังได้อธิบายความสำคัญของสถานที่ในแง่ที่ใกล้เคียงกัน คือความรู้สึกถึงจิตวิญญาณแห่งสถานที่ (the Spirit of space) โดยกล่าวว่า อารมณ์และความรู้สึกทำให้สถานที่เหล่านั้นเป็นมากกว่าตำแหน่งที่ตั้ง ซึ่งทุกๆ ที่จะมีลักษณะแสดงออกเฉพาะตัว และลักษณะของสถานที่เหล่านี้จะเป็นไปตามกาลเวลา เปลี่ยนไปตามฤดูกาล เป็นไปตามสภาพอากาศ หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนไปภายใต้สถานการณ์ของแสงต่างๆ กัน และยังกล่าวต่อว่า ความสามารถในการกำหนดทิศทาง (orientation) และความสามารถในการกำหนดเอกลักษณ์ (identification) มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเราต้องรู้ให้ได้ว่าสถานที่ (place) เกิดขึ้นมาได้อย่างไร เพื่อให้เราสามารถเข้าใจถึงเรื่องเอกลักษณ์ของสถานที่แห่งนั้นได้ โดยที่พื้นที่ (space) จากการอธิบายของ Husserl คือการจัดองค์ประกอบทั้งสามมิติ เพื่อให้เกิดเป็นสถานที่ (place) จะหมายถึง "มิติการดำรงชีวิตของมนุษย์" (existential dimension) หรือ "วิญญาณแห่งสถานที่" (genius loci)

จากแนวคิดเชิงปรากฏการณ์นิยมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการใช้พื้นที่แบบสถานการณ์นิยม (Situationist Space) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แทรกตัวอยู่ในเมืองแล้วแต่พื้นที่ที่เหลืออยู่จะเอื้ออำนวย ไม่มีหน้าที่ของพื้นที่แบบนี้อย่างชัดเจนนัก เพราะเป็นพื้นที่ที่สร้างขึ้นแบบสัญชาตญาณ เพื่อรองรับกลไกของ “คนเมืองใหญ่” ไม่ได้อ้างอิงจากทฤษฎีเดิมใดๆ ทั้งทางสังคม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม หรือผังเมือง โดยไซครี ภัคดีสุขเจริญ (2549) กล่าวว่า พื้นที่แบบสถานการณ์นิยม หรือ Situationist Space เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา เกิดจากการต่อรองและสร้างข้อตกลงระหว่างเหตุผลและจินตนาการอย่างเฉพาะที่เฉพาะทางตามสถานการณ์กำหนด โดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่อาจไม่ได้สอดคล้องกับทฤษฎีการออกแบบ หรือวิถีทางตามกระแสหลักใดๆ เช่น เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนธรรมดา พื้นที่ชุมชนที่รัฐไม่ได้จัดตั้ง พื้นที่ยึดครองของคนกลุ่มน้อย สถาปัตยกรรมที่อาจไม่ได้เกิดจากสถาปนิก ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมที่เขียนจากมุมมองของสามัญชน งานศิลปะที่ไม่มีศิลปิน ฯลฯ ตัวอย่างเช่น เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น พื้นที่แบบสถานการณ์นิยมนี้เกิดขึ้นบริเวณลานกีฬา มีการนำสร้างสถานีบริจาคโลหิตอยู่ด้านข้าง ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้ที่ออกกำลังกายจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงกว่าคนอื่น เมื่อออกกำลังกายเสร็จแล้วมาบริจาคเลือด จะได้เลือดที่มีคุณภาพที่ดีมีประโยชน์ หรืออย่างกรณีของพื้นที่แบบสถานการณ์นิยมในประเทศไทยที่เริ่มเห็นชัดมากขึ้น คือการย้ายหน้าร้านขายสินค้าไปอยู่บนชั้นสองหรือสามของอาคารพาณิชย์ ในกรณีที่อยู่ติดกับเส้นทางของรถไฟฟ้า เพราะผู้ที่สัญจรด้วยรถไฟฟ้าจะสามารถรับรู้ถึงกิจกรรมภายในอาคารพาณิชย์เหล่านั้นได้ เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้น ช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปจะทำให้พื้นที่ว่างเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปได้เช่นกัน เพื่อตอบรับกับบริบทสภาพแวดล้อมรอบด้าน และเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเมือง

(2) คุณลักษณะตามแนวความคิดเชิงพฤติกรรมนิยม

เบร์นฮิส อาร์คิเทคเท่น (2552) อธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ไว้ในงานสถาปนิก ปี พ.ศ. 2552 ในหัวข้อนิเวศวิทยา การออกแบบ พลังผลงาน ระบุว่า ความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์นั้นเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจว่ามนุษย์สังเกตเห็น และตอบโต้กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างไร ในวิชาจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมมนุษย์ การจะแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปฏิกริยามมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมนั้น (ไม่ว่าจะระดับโลกหรือท้องถิ่น) ต้องเริ่มพิจารณาจากธรรมชาติของมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขที่ทำให้มนุษย์ประพฤติตนอย่างถูกกาลเทศะและอย่างสร้างสรรค์

โดยทั่วไปแล้วมนุษย์จะแสวงหาพื้นที่ที่อยู่แล้วรู้สึกสบาย มีพลัง และมีความเชื่อมั่น พื้นที่ซึ่งสิ่งแวดล้อมมีความหมายและสามารถมีส่วนร่วมได้ ซึ่งเบร์นฮิสได้ขยายนิยามของความพึงพอใจให้ครอบคลุมถึงความเชื่อมโยง (coherence) (ว่าสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์ต่อกัน) และความเข้าใจได้ (legibility) (โดยที่เราสามารถเรียนรู้สิ่งแวดล้อมได้โดยไม่หลงทางหรือถูกงูจุ่ม) เพื่อที่จะให้เกิดความต้องการมีส่วนร่วมและต้องการค้นหาสิ่งใหม่ๆ สิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องมีทั้งความซับซ้อน (เพียงพอที่การเรียนรู้จะคุ้มค่า) และมีพิศวง (ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้เพิ่มเติม) ดังที่ทฤษฎีสถาปนิก ปทุมานนท์ (2549) กล่าวว่า “หากประตูทุกบานเปิดออกไปพบแต่สิ่งที่ไม่แตกต่างกัน โลกจะมีอะไรให้เราพิศวงได้ค้นพบได้ชื่นใจ” นอกจากนี้ Husserl ยังกล่าวว่า ภิรยาอากาศ หรือพฤติกรรมของคนเราจะเกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง (space) ที่แตกต่างกันในเชิงคุณภาพ และมนุษย์ไม่ใช่สัตว์ที่ขึ้นชมกฎระเบียบที่กำหนดไว้เสมอไป เราเห็นคุณค่าของความเป็นตัวของตัวเอง เรารับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวต่างกันไป และมีความสนใจและความต้องการที่ไม่เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้พื้นที่ว่างที่เหมาะสม

และสนับสนุนความหลากหลาย จะมีประโยชน์ในเชิงปฏิบัติสูงมากกว่าพื้นที่ว่างที่เหมาะสมกับความประสงค์เพียงอย่างเดียว เพราะไม่แน่ว่าจะค่อยๆ หมดยุคประโยชน์ และหมดยุคคุณค่าไป

แนวคิดแบบพฤติกรรมนิยมที่สำคัญของการสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีในแบบตะวันตกนั้น มักเป็นแนวคิดในเชิงพฤติกรรมสัมพันธ์สัณฐาน (behavior-related spatial configuration) โดยเฉพาะพฤติกรรมของ “คนเดินเท้า” (pedestrians) ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานหลักของการลดการใช้พลังงานเชื้อเพลิงในเมือง Jacobs (1961) และ Hillier (1993) เชื่อว่าคนเดินเท้าที่สัญจรโดยอิสระเท่านั้นที่สามารถสร้างชีวิตสังคมเมืองที่สมบูรณ์แบบและยั่งยืนที่สุดได้ สภาพแวดล้อมของการเดินเท้าทำให้ผู้คนสบโอกาสรวมตัวกัน เกิดกิจกรรมทางสังคม และมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันอย่างหลากหลาย “เสมือนเป็นชุมชน” รูปแบบใหม่ที่ผู้คนไม่จำเป็นต้องรู้จักหรือเป็นญาติกัน แต่ละคนจะมีหลายวัตถุประสงค์ในการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะเหล่านั้นส่งผลให้เกิดกิจกรรมการสัญจร (moving activity) อันได้แก่ การสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ (moving to) การสัญจรเพื่อผ่านพื้นที่ (moving through) และกิจกรรมการจับจองพื้นที่ (static activity) ตัวอย่างจากปรากฏการณ์นิยมภายในสังคมตะวันตกบางประเทศ สามารถสะท้อนออกมาในรูปของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์สูง เช่น ประเทศฝรั่งเศสที่เมืองปารีส (Paris) เป็นเมืองแห่งทางเท้า จึงเกิดถนนที่มีขนาดทางเท้ากว้างถึง 30 เมตรในย่านชองเอลิเซ่ (Champs Elysees) หรืออย่างกรณีประเทศอิตาลีที่เมืองเวนิส (Venice) เป็นเมืองที่ใช้วิธีการสัญจรทางเรือ ไม่มียานยนต์ต่างๆ จึงทำให้เกิดพื้นที่ว่างสาธารณะหลากหลาย เกิดร้านค้าริมทางเท้าต่างๆ มากมาย เพื่อดึงดูดความสนใจคนเดินเท้า และเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าเช่นกัน จึงเกิดทฤษฎีการสัญจรอิสระ (Theory of Natural Movement) ขึ้น หมายถึง การสัญจรที่เคลื่อนไหวอยู่ในช่องต่างๆ ของโครงข่ายถนน เป็นผลโดยตรงมาจากโครงข่ายการเชื่อมต่อของถนนในระบบนั้นๆ เอง ซึ่งคุณสมบัติที่ฝังตัวอยู่นั้น จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการสัญจรของคน ทั้งนี้ลักษณะโครงข่ายการเชื่อมต่อของคนจะกระจายจากการสัญจรอิสระมากไปหากการสัญจรอิสระน้อย ไปยังบริเวณต่างๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน ทำให้พื้นที่บางส่วนคึกคัก และบางส่วนเงียบเหงา ลักษณะการสัญจรดังกล่าวแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ การสัญจรอิสระ (Natural movement) เกิดขึ้นโดยธรรมชาติปราศจากสิ่งชี้นำหรือดึงดูด มีความต่อเนื่องเคลื่อนไหว ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะพบได้ในเส้นทางสัญจรที่มีผู้ใช้งานอย่างหนาแน่น และการสัญจรที่เกิดจากการดึงดูดของกิจกรรม (Attractor movement) เกิดขึ้นโดยมีเงื่อนไขของกิจกรรมการใช้งานและเวลา อาจมีปัจจัยอื่นๆ ร่วมด้วย เมื่อขาดปัจจัยเหล่านี้จะทำให้ลักษณะการสัญจรเช่นนี้หายไป ดังเช่นกรณีการสัญจรในพื้นที่ที่มีกิจกรรมของอาคารสำนักงานต่างๆ มักมีสิ่งดึงดูดจำพวกหายแรงแผดลอย และร้านอาหารเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาทำงาน แต่เมื่อถึงช่วงเวลาหลังเลิกงาน เส้นทางสัญจรดังกล่าวจะมีปริมาณการสัญจรลดลงอย่างมาก รวมถึงปริมาณสิ่งดึงดูดก็ลดลงด้วย แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ Hillier and Hanson (1984) ว่า พฤติกรรมการใช้พื้นที่ของคนเดินเท้า ทั้งรูปแบบพฤติกรรมการสัญจร (moving behavioral pattern) และรูปแบบพฤติกรรมการจับจองพื้นที่ (static behavioral pattern) นั้นได้รับอิทธิพลโดยตรงจากรูปทรงและการจัดวางตัวของพื้นที่นั้นๆ (form and configuration of space) ซึ่ง Edward T. Hall (1966) ได้ทำการศึกษาแบบแผนพฤติกรรมการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในสังคมวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ 6 ชาติ โดยให้ความเห็นว่า การศึกษาดังกล่าวมีประโยชน์เพื่อเปิดประเด็นให้หันออกแบบตรรกะหนักถึงแบบแผนที่อยู่นอกความใส่ใจ และเพื่อเข้าใจวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีแบบแผนพฤติกรรมการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่บ่งบอกถึงความแตกต่างขั้นพื้นฐานของบุคคลต่างๆ ที่มีความต้องการพื้นที่ว่างเหล่านั้นแตกต่างกันไป และเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่พอใจสำหรับประชาชนที่มีความหลากหลายในบ้านเมือง

การศึกษาแบบแผนพฤติกรรมการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในสังคมวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ แสดงให้เห็นว่าลักษณะสังคมแบบมาตุลัทธิและปัจเจกชนดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นนั้น ชัดแย้งต่อพฤติกรรม การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในบางประเทศ ดังเช่นคนฝรั่งเศสที่มีลักษณะสังคมแบบปัจเจกชนกลับให้ ความสำคัญกับความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด ชอบการเข้าสังคมและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน โดยใช้รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสเป็นองค์ประกอบในการดึงดูดให้เกิดกิจกรรมขึ้นบนพื้นที่ แต่อย่างกรณีของคนญี่ปุ่นที่มีลักษณะสังคม แบบมาตุลัทธิ พบว่าจะให้ความสำคัญกับบริเวณจุดตัดของถนนที่ทำให้เกิดเป็นย่านต่างๆ เพราะแต่ละจุดตัด จะมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว คนญี่ปุ่นจึงรับรู้พื้นที่ว่าง (space) โดยใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ ทั้งหมดไม่ใช่เฉพาะ สายตาเพียงอย่างเดียว ดังนั้น พื้นที่ที่สามารถรองรับการใช้งานได้หลากหลายทั้งในแง่ของ “คน” “กิจกรรม” และ “เวลา” ควรมีสิ่งเร้าให้เกิดการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสของมนุษย์ เพื่อดึงดูดให้เกิดกิจกรรมและผู้คนมากมาย จึง ถือเป็นพื้นที่แบบ “อเนกประโยชน์” (multi-use)

2) คุณลักษณะทางจิตภาพ

การรับรู้ของมนุษย์ในเชิงจิตภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดี ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ประกอบกัน ตามหลักจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt) โดย Max Wertheimer, Wolfgang Kohler, Kurt Koffka และ Kurt Lewin กลุ่มนักจิตวิทยาช่วงศตวรรษที่ 18-19 เชื่อว่าการรับรู้ (perception) บุคคลจะรับรู้ภาพ (figure) เป็น สิ่งสำคัญ โดยการรับรู้เกิดจากสิ่งเร้า ทั้งรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส โดยเฉพาะสิ่งเร้าทางสายตา (visual Sensation) ผ่านรูปทรง สี สัน แสงสว่าง หรือความเคลื่อนไหว ส่วนพื้น (ground) เป็นเพียงส่วนประกอบ และการ หยั่งรู้หรือการหยั่งเห็น (Insight) คือการเรียนรู้ หรือการแก้ปัญหาด้วยตนเองอย่างทันทีทันใด ความสามารถในการ หยั่งรู้ของบุคคลขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นจิตวิทยาที่ทำให้ เกิดเป็นแผนที่ทางจิต (Mental Map) และในที่สุดก็ปรากฏเป็นจิตภาพ (Image) ซึ่ง Lynch (1960) ได้ อธิบายคำว่า จิตภาพสาธารณะ (Public Image) หมายถึง ภาพโดยรวมที่อยู่ในใจของคนส่วนใหญ่ โดย พิจารณาจากลักษณะทางกายภาพหรือวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน และธรรมชาติของจิตวิทยา ก่อนที่จิตภาพ ของเมืองจะเกิดขึ้นกับคนส่วนใหญ่อย่างชัดเจน เมืองนั้นจะต้องมีการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของตนเอง แสดง ให้เห็นว่าเมืองนี้แตกต่างจากเมืองอื่นๆ อย่างไร นอกจากนี้ยังพบว่าองค์ประกอบที่ช่วยจดจำและรับรู้ สภาพแวดล้อมของเมืองได้ดีตามความเห็นของผู้ที่ถูกรับสัมภาษณ์มีอยู่ 5 ประเภทด้วยกัน ดังนี้

(1) เส้นทาง (Paths) คือองค์ประกอบเมืองที่มีอำนาจสูงสุด ส่วนมากคนที่ “รู้จักเมือง” จะใช้ รูปแบบโครงร่างของระบบเส้นทางเป็นตัวกำหนดภาพในใจ แต่สำหรับคนที่ “คุ้นเคยกับเมือง” รู้จักเมืองเป็นอย่างดี มักจะใช้ที่หมายตาเล็กๆ (ที่คนไม่คุ้นเมืองจะมองไม่เห็นหรือไม่รู้จักรูปร่าง) กำหนดภาพในใจ นอกจากนี้กิจกรรม ที่อยู่ระดับดินมักจะทำให้ที่แห่งนั้นเป็นที่จดจำ เช่น มีตลาดอาหารคึกคัก หรือแม้กระทั่งความเข้มข้นของการใช้ หรือของกิจกรรมพิเศษที่เกิดขึ้นบนถนนหนทาง อย่างเช่น ถนนเยาวราช (หรือถนนสายช้อปปิ้ง ถนนสายบันเทิง ถนนสายอาหาร ฯลฯ) จะทำให้เส้นทางนั้นมีความสำคัญขึ้นในใจของผู้คนในเมือง แต่ถ้าหากที่ใดก็ตามที่ทาง สายหลักขาดเอกลักษณ์ไป หรือมีระบบเส้นทางที่สับสน ภาพของเมืองในใจผู้คนจะมีปัญหาไปด้วย

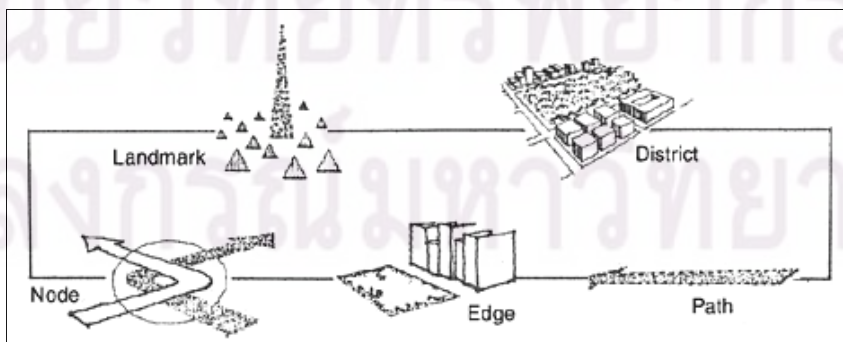
(2) เส้นขอบ หรือขอบเขต (Edges) คือองค์ประกอบแนวเส้นของเมืองที่ไม่เรียกว่าทาง บางครั้ง เส้นแนวขอบอาจหมายถึงแนวเขต เป็นเส้นทางที่เป็นทางสายหลักของเมือง หากขาดการเชื่อมต่อระบบทางเท้า ประกอบกับบางจุดผ่านไม่ได้เลย จะเกิดการรับรู้ในลักษณะที่แตกแยก อาจกล่าวได้ว่า เมื่อด้านสองด้านที่

ต่างกันมาพบกัน จะเกิดแนวเขตแบ่งระหว่างสองด้านนั้น และบ่อยครั้งที่เส้นขอบ หรือขอบเขตดังกล่าวมีบทบาทเป็นทาง ในกรณีที่มีมองเห็นจากบนเส้นทางที่เคลื่อนที่ตลอด

(3) ย่าน (Districts) คือบริเวณที่อยู่ในเมืองที่คนสามารถนึกถึงและเข้าไปสู่ได้ เป็นบริเวณที่มีลักษณะที่ผู้คนในเมืองเห็นพ้องต้องกัน สามารถรับรู้ได้ทั้งจากการเป็นจุดอ้างอิงภายในของคนในย่าน และเป็นจุดอ้างอิงภายนอกของคนสัญจรผ่าน (walk through) หรือกำลังเข้ามาสู่ย่าน (walk to) ซึ่งลักษณะทางกายภาพที่กำหนดความเป็นย่าน คือลักษณะความต่อเนื่องของประเด็นที่เรียกว่ามี ความต่อเนื่องกัน (thematic continuities) อาจประกอบด้วยองค์ประกอบที่หลากหลาย เช่น ผิวสัมผัส พื้นผิวว่าง รายละเอียด สัญลักษณ์ ชนิดอาคาร ผู้อยู่อาศัย หรือสภาพภูมิประเทศ เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจะถูกบันทึกเป็นภาพในใจให้สามารถรับรู้จดจำได้ทันที แต่สำหรับกรณีย่านที่เป็นที่รับรู้ในหมู่คนที่คุ้นเคย (คนในพื้นที่) นั้น แม้จะขาดลักษณะที่แข็งแรงไปก็อาจจะไม่มีผลต่อความสะดุดตาแก่ผู้สัญจรไปมา นอกจากนี้ด้านหน้าของอาคารภายในย่านที่ถูกกลมกลืน ด้วยการใช้วัสดุตกแต่งที่มีสีสันทัน มีเส้นขอบฟ้า และแนวหน้าต่างที่สอดคล้องกัน สิ่งเหล่านี้จะยังเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้คนสามารถระบุความเป็นย่านได้ (เงื่อนไขสำคัญคือลักษณะทางกายภาพ ส่วนเสียงและกลิ่นมีส่วนระบุความแตกต่างของย่านได้บ้าง)

(4) จุดตัด หรือจุดเชื่อม (Nodes) คือจุดยุทธศาสตร์ของเมืองที่ผู้คนสามารถเข้าถึงได้ ถึงแม้ว่าจุดตัดอาจเป็นเพียงจุดเล็กๆ ของภาพเมืองในใจคน แต่ในความเป็นจริงอาจเป็นจุดตรัสขนาดใหญ่ หรือเป็นสิ่งที่ขยายตัวเป็นแนวเส้นออกไป หรือจะเป็นย่านกลางเมืองทั้งหมดก็ได้ ขึ้นอยู่กับระดับเมืองที่เรากำลังพิจารณา ในบางครั้งจุดตัด (junctions) ก็เป็นจุดที่มีการหยุดเกิดขึ้น มีการจราจรมากมายหลายเส้นทางมาตัดกันในบริเวณนี้ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) เพิ่มเติมว่า รูปทรงของพื้นที่ว่างที่มีความสัมพันธ์ได้สัดส่วนพอดีกับความสำคัญของการใช้งาน และรูปร่างของมัน ถือเป็นจุดตัด (node) ที่จดจำได้มากกว่า นอกจากนี้จุดตัดสามารถเป็นได้ทั้งแบบเก็บตัว (introvert) และแบบเปิดเผย (extrovert) ในจุดตรัสที่เปิดเผยทิศทางเชื่อมต่อกันของจุดตัดชัดเจน เชื่อมย่านที่ทำงาน ย่านค้าขาย ย่านริมน้ำ ที่ชี้ไปอย่างมีทิศทาง ส่วนจุดตรัสที่เก็บตัวมักจะทำให้การรับรู้ในเรื่องทิศทางน้อย

(5) ที่หมายตา (Landmarks) เป็นองค์ประกอบทางกายภาพพื้นฐาน คือจุดอ้างอิงที่นำไปสู่ทิศทางที่จะไปได้ มีเอกลักษณ์ มีความหมายพิเศษที่จดจำได้ง่ายในบริบท ซึ่งที่หมายตาจะระบุได้ง่ายหรือสำคัญขึ้น หากมีรูปลักษณะที่ชัดเจน หรือแตกต่างจากฉากหลังอย่างยิ่ง หรือเมื่อมีตำแหน่งมีพื้นที่ว่าง (space) ที่สะดุดตา หรือเป็นที่หมายตาที่มีประวัติ มีเรื่องราวที่สำคัญ นอกจากนี้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับที่หมายตา จะช่วยให้ที่หมายตาโดดเด่นขึ้นได้

ภาพที่ 2.4 องค์ประกอบทางจินตภาพที่ช่วยกำหนดภาพในใจทั้ง 5 ประเภท

(ที่มา: Lynch, K. 1960)

เมืองใดที่มีองค์ประกอบทั้ง 5 อย่างชัดเจน เมืองนั้นจะอ่านเข้าใจได้ง่ายและวาดจินตภาพออก ยิ่งไปกว่านั้น Hall (1966) อธิบายว่าเมืองที่ผู้คนจดจำได้ดีจะมีลักษณะของรูปทรง (form) ที่ดี มีความโดดเด่น แตกต่างและน่าทึ่ง สิ่งเหล่านี้นำไปสู่เอกลักษณ์ที่ชัดเจน มีโครงสร้างที่มีพลัง และยกระดับการรับรู้ของผู้คนให้สูงขึ้น (ยกระดับรสนิยมทางกายภาพให้กับผู้คน) ดังนั้นเมืองที่มีความชัดเจนสดใส (legibility-clarity) ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) กล่าวว่าต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

(1) มีภาพสัญลักษณ์ที่รู้จัก สามารถนึกภาพได้ (imaginability) เมืองที่อ่านได้ต้องเป็นเมืองที่มี ย่าน มีที่หมายตา และมีถนนหนทาง จัดกลุ่มให้เป็นรูปแบบโดยรวมได้

(2) มีความชัดเจน เข้าใจได้ อ่านง่าย (legibility) เป็นสิ่งสำคัญในบริบทของเมือง เพราะขนาด เวลา และความซับซ้อนของเมืองไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏในเนื้อเมืองเท่านั้น แต่ต้องรับรู้ได้โดยผู้อยู่ในเมือง

(3) สามารถอ่านสภาพแวดล้อมของเมืองเพื่อความอยู่รอดได้ (visibility) ความสามารถดังกล่าวของแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับโครงระบบ และอัตลักษณ์ของเมือง เช่น เมืองที่มีการจัดการระบบให้สำหรับการรับรู้ทางการมองเห็นของผู้คน ด้วยการเน้นเรื่องของสี รูปร่าง รูปทรง การเคลื่อนไหวในองค์ประกอบเมือง หรือเมืองที่เน้นการรับรู้ในเรื่องของการเคลื่อนที่ โดยการวางถนนหนทางเป็นชั้นเป็นเชิง เป็นเนินต่างๆ เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการข้างต้นสามารถช่วยเสริมสร้างแนวคิดจินตภาพของ Lynch ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น นำไปสู่องค์ประกอบเชิงกายภาพของเมืองในใจผู้คนที่นอกเหนือจากเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ (identity) โครงสร้าง (structure) ก็คือความหมาย (meaning) นั่นเอง

การกำหนดองค์ประกอบทางจินตภาพที่ช่วยกำหนดภาพในใจทั้ง 5 ประเภท โดย Lynch นั้น (ภาพที่ 2.4) สกุกชัย ตันติเศรณี (2549) และ ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) อธิบายว่าเพื่อสร้างให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในเมืองให้เกิดการรับรู้ของผู้คน เป็นสิ่งอันช่วยให้คนเกิดความรู้สึกถึงความมั่นคงปลอดภัยทางอารมณ์ (emotional security) เกิดความสัมพันธ์อย่างกลมเกลียวระหว่างผู้คน หรือกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะส่งเสริมให้เกิดความผูกพัน และรู้สึกถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลรักษาเมืองและสภาพแวดล้อมภายในเมืองให้สะอาดอยู่เสมอ นอกจากนี้ Hall (1966) กล่าวว่า คนเรารับรู้หรือมีประสบการณ์โดยปราศจากบริบทแวดล้อมไม่ได้ ปราศจากเรื่องราวต่างๆ ไม่ได้ เทศกาล เหตุการณ์ และปรากฏการณ์ต่างๆ ล้วนเป็นความทรงจำของคนเมือง และประสบการณ์แห่งพื้นที่ (the spatial experience) ของคนเราถือเป็น “ประสบการณ์หลากหลายสัมผัส” (multisensory) ด้วยเหตุนี้ นอกจากองค์ประกอบทางจินตภาพแล้ว เรายังสามารถสร้างภาพในใจผ่านการรับรู้พื้นที่ว่าง (space) ด้วยสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (จิต) Hall เรียกการรับรู้ด้วยสัมผัสเหล่านี้ว่า “มิติที่ซ่อนเร้น” (the hidden dimension) นอกจากนี้สถาปนิกนักออกแบบยังเป็นผู้ที่สามารถกำหนดความรู้สึกหลากหลายให้เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะได้ (a sense of variety) ด้วยหลักการเปลี่ยนทิศทาง ซ่อนทาง เปิดทางออก เปลี่ยนมุมมอง หลักการเหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งความตื่นตาตื่นใจ ผู้คนจะรับรู้องค์รวมของพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างเป็นลำดับ แนวคิดดังกล่าวทำให้ Gehl (2007) ได้วิเคราะห์ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่เอื้ออำนวยให้คนรู้สึกชอบนั้นประกอบจากคุณภาพเชิงพื้นที่ 3 สิ่งคือ สัดส่วนของพื้นที่ว่างที่เหมาะสมกับมนุษย์ การรับรู้สุนทรียศาสตร์ของอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการชื่นชมสภาพอากาศท้องถิ่น ทั้งนี้กลิ่นของอาหาร ดอกไม้ เสียงใบไม้ไหว ดนตรีจากนักดนตรีข้างถนน การสัมผัสแสงแดดและลม ทิวทัศน์และภูมิทัศน์เมือง องค์ประกอบที่หลากหลายเหล่านี้ยังสามารถทำให้พื้นที่สาธารณะนั้นดูน่าสนใจและเอื้อให้เกิดการใช้งานพื้นที่ที่ยาวนานขึ้น อีกทั้ง ทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2540) ยังได้พิจารณา

สภาวะน่าสบายของภูมิประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในเขตร้อนชื้น อุดมไปด้วยแสงแดด สภาวะน่าสบายสำหรับคนไทยจึงต้อง “ร่ม และ เย็น” ดังนั้น การจัดพื้นที่ว่างสาธารณะให้คนเข้าไปมีส่วนร่วม จะต้องคำนึงถึงการจัดแสง สี เสียง กลิ่น ตลอดจนการจัดการกับอุณหภูมิของพื้นที่ว่างสาธารณะเหล่านั้นให้ได้บรรเทาและควมามีชีวิตชีวา จะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่เหล่านั้นเกิดลักษณะพิเศษ ไม่ธรรมดาขึ้นได้

Whyte (1988) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า “การเคลื่อนไหวเชื่อมต่อกันของมุมมอง” และ “การแทรกซึมเชื่อมต่อของทางสัญจรที่มีประสิทธิภาพ” คือปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองให้ประสบความสำเร็จ และพบว่าองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการที่มีผลต่อการสร้างควมมีชีวิตชีวาของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง คือ ปริมาณความหนาแน่นของการสัญจรของคนเดินเท้าในบริเวณโดยรอบพื้นที่ และความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อพื้นที่นั้นๆ กับพื้นที่อื่นภายในเมือง มุมมองต่างๆ จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการมองเห็น เครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับการศึกษาที่เน้นเรื่อง “ศักยภาพการมองเห็นและเข้าถึง” คือ เครื่องมือวิเคราะห์พื้นที่ด้วยสนามทัศน (isovist analysis) ลักษณะทางกายภาพเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนได้ ซึ่งลักษณะรูปทรงและการจัดวางตัวของพื้นที่ที่แตกต่างกันจะทำให้ทัศนภาพในการมองเห็นของคนที่อยู่ในพื้นที่แตกต่างกันออกไปด้วย Benedikt (1976) เรียกพื้นที่ในการถูกมองเห็นทั้งหมดจากจุดใดจุดหนึ่งว่า “สนามทัศน” (isovist field) หากพื้นที่สาธารณะใดที่มีความสามารถในการถูกมองเห็นและมีมุมมองออกสู่พื้นที่อื่นได้หลายมุมและกว้างไกล สามารถดึงดูดให้คนเข้าไปในพื้นที่อย่างหลากหลายรูปแบบ (ภาพที่ 2.5)

ภาพที่ 2.5 แสดงตัวอย่างพื้นที่ “สนามทัศน” คือ พื้นที่ที่ถูกมองเห็นจากจุดใดจุดหนึ่ง

(ที่มา: Benedikt, 1979)

นอกจากนี้ Turner และ Penn (1999) กล่าวยืนยันจากงานวิจัยหลายชิ้นว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการมองเห็น หรือมีสนามทัศนที่กว้างไกลและชัดเจนกว่า มีแนวโน้มที่จะเอื้อให้เกิดการเข้าไปในพื้นที่อย่างหลากหลายวัตถุประสงค์ ในหลากหลายเวลา โดยกลุ่มคนหลากหลายประเภทอีกด้วย ตามความหมายของ “ความเป็นเอกประโยชน์” เนื่องจากคนมักมีพฤติกรรมทางสังคมของการชอบมองและสังเกตผู้อื่น และในทางกลับกัน ชอบที่จะถูกมองและสังเกตเช่นเดียวกัน ดังนั้น การวิเคราะห์ระดับสนามทัศนของพื้นที่ (space) ที่แตกต่างกันหลากหลายว่ามีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) หรือไม่และอย่างไร จึงมีประโยชน์ต่อการระบุหรือทำนายลักษณะรูปทรงและการจัดวางของพื้นที่ว่างสาธารณะที่สัมพันธ์กับคุณภาพของการใช้เอกประโยชน์ในพื้นที่นั้นๆ ได้

แต่อย่างไรก็ตามมีผู้นำแนวคิด ทฤษฎีจาก Turner and Penn (1999) มาใช้ในการวิเคราะห์สนามทัศนของพื้นที่ที่แตกต่างกันหลากหลาย และพบว่า มีทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกันกับทฤษฎีดังกล่าว ปราณระฟ้า (2549) สรุปไว้ว่า สันฐานที่หลากหลายของพื้นที่เอื้อให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย บางพื้นที่อาจมีศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงที่สูงแต่ไม่เอื้อให้เกิดการเข้าไปในพื้นที่ เช่น พื้นที่ที่ถูกออกแบบให้มีลักษณะเป็น

พื้นที่โล่ง เป็นพื้นที่ลาดแข็ง หรือพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมด้วยถนนทำให้เกิดการเข้าใช้ไม่สะดวก สำหรับพื้นที่ที่ศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงต่ำแต่เอื้อให้เกิดการเข้าใช้พื้นที่ เช่น พื้นที่บริเวณชุมชนหรือตามตรอก ซอก ซอยต่างๆ เพราะพื้นที่ดังกล่าวมีร้านค้าที่หลากหลาย มีความสะดวกในการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่นั้นๆ กับพื้นที่อื่นๆ ในเมือง และมีมุมมองที่เป็นจังหวะของแผงขายของ เกิดเป็นตัวนำสายตาในการเข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ

ดังนั้น ศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงสามารถเอื้อให้เกิดการเข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะนั้นไม่เสมอไป กล่าวคือ ผู้คนนอกชุมชนหรือนอกพื้นที่ และชาวต่างชาติยังคงต้องพึ่งศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงของพื้นที่ว่างสาธารณะ ในทางกลับกันผู้คนในชุมชนหรือในพื้นที่ ไม่จำเป็นต้องพึ่งศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงของพื้นที่ว่างสาธารณะ เนื่องจากผู้คนในชุมชนหรือในพื้นที่ที่มีความเข้าใจในสัญญาณเมืองทำให้เกิดการเข้าใช้พื้นที่ในลักษณะใช้เป็นทางลัด ทั้งนี้ พื้นที่ว่างสาธารณะที่ประสบความสำเร็จ ต้องประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ที่เอื้อให้เกิดการเข้าใช้พื้นที่ ทั้งปัจจัยในหลายด้าน ได้แก่ ศักยภาพในการมองเห็น ความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อของพื้นที่ การใช้ประโยชน์อาคารแบบผสมผสาน สัญญาณที่หลากหลายของพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย

3) คุณลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม (Socio-economic)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคมเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการเข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในเมือง Whyte (1988) กล่าวถึงการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะให้มีสภาพการใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในเมืองได้อย่างดีนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการด้วยกัน ทั้งที่เป็นปัจจัยระดับเมือง ระดับย่าน และระดับของพื้นที่ว่างสาธารณะและพื้นที่โดยรอบเอง ปัจจัยขั้นต้นในระดับเมืองที่มีผลต่อความสำเร็จของพื้นที่ว่างสาธารณะคือ ขนาดของเมือง ความหนาแน่นที่สูงของเมืองขนาดใหญ่ ทำให้เกิดอุปทานคือ ผู้ใช้จำนวนมากที่มีศักยภาพต่อการเข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านพาณิชย์กรรม ศูนย์กลางเมือง แนวคิดของ Jacobs (1961) ชื่อว่า “วิถีทางสังคมที่สมบูรณ์ของมนุษย์ คือการใช้ชีวิตอย่างอบอุ่นริมหาทวีติ บนถนนสายต่างๆ” ชีวิตอย่างอบอุ่นริมหาทวีติตามแนวคิดของ Jacobs หมายถึงการทำให้ทางเดินเท้ามีชีวิตชีวา ซึ่งร้านค้าหาบเร่แผงลอยริมถนน ถือเป็นพื้นที่ค้าขายที่สามารถดึงดูดผู้คนในทุกระดับได้ เกิดกิจกรรมทั้งทางการค้าและทางสังคม ซึ่ง Crawford (1999) ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงแนวคิดการใช้พื้นที่ถนน และพื้นที่ว่างเปล่าเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการค้าขายแบบไม่เป็นทางการ เป็นวิถีชีวิตของชุมชนสะท้อนภาพวัฒนธรรมถิ่นนั้น และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้มีชีวิตชีวา นำไปสู่การเป็นพื้นที่การค้าขายสามารถดึงดูดลูกค้าในทุกระดับและชนชาติ ทำให้หาบเร่ริมถนนและค้าขายบนลานเป็นการอธิบายโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมวิถีใหม่ นอกจากนี้วัฒนธรรมการกินในแต่ละชนชาติ ทำให้เราสามารถแยกวัฒนธรรมหนึ่งออกจากอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้ หรือทำให้แต่ละวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวต่างกันไป ดังเช่นคนไทยที่ถือว่าเรื่องกินเป็นเรื่องใหญ่ และผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทย 24 ชั่วโมง ทำให้ “วิถีคนเมือง” กับ “วิถีการกิน” แยกจากกันไม่ออก ทั้งหาบเร่รถเข็น แผงลอย ไปจนถึงบริการส่งถึงบ้าน (delivery) เหล่านี้มีส่วนเติมเต็มความต้องการของทุกชีวิตคนเมืองที่เร่งรีบได้เป็นอย่างดี²

การกระจุกตัวของกลุ่มคนบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ที่มีสิ่งดึงดูดต่างๆ ทำให้เกิดความมีชีวิตชีวาขึ้น Hiller (2000) เรียกกระบวนการนี้ว่าเป็น “กระบวนการเปิดสัญญาณศูนย์กลาง” (Process of Centrality)

² จากแผนผังของนิทรรศการ “กินไปเรื่อย: เจาะวิถีอร่อยริมทาง” ณ สำนักงานศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (Thailand Creative & Design Center – TCDC)

หมายความว่าถึงความเป็นพื้นที่รวมกลุ่มของกิจกรรมการค้า พาณิชยกรรม บันเทิง ฯลฯ โดยชี้ให้เห็นถึงทฤษฎีเศรษฐกิจสัญจร (Theory of Movement Economy) หมายถึง ระดับการสัญจรอิสระที่สูงกว่าในบางบริเวณ จะดึงดูดกิจกรรมการค้า (ที่อาศัยผลประโยชน์ทางธุรกิจจากคนเดินผ่านเป็นหลัก) มากกระจุกตัวกันมากกว่าปกติ ส่วนระดับการสัญจรอิสระที่ต่ำกว่าในบางบริเวณ จะดึงดูดกิจกรรมการค้าอาศัย (ที่มักจะหลีกเลี่ยงบริเวณที่มีคนเดินผ่านอย่างหนาแน่นมาเกาะตัว) โดย Jacobs (1961) และ Tunnard and Pushkarew (1963) มีความเห็นว่าการออกแบบเมืองจะต้องไม่มีหน้าที่ใช้สอยเพียงอย่างเดียว พื้นที่เมืองที่น่าอยู่ควรมีการใช้สอยแบบอเนกประโยชน์ โดยมากพื้นที่บริเวณย่านพาณิชยกรรมหลัก หรือพื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่มีการเข้าถึงสะดวก มักจะมีกิจกรรมดึงดูดให้เกิดการสัญจรในปริมาณที่สูงกว่าพื้นที่บริเวณอื่นภายในเมือง การดึงดูดกันเองระหว่างกิจกรรมเป็นตัวดึงดูดการสัญจร และการสัญจรเป็นตัวดึงดูดกิจกรรม ทำให้เกิดปรากฏการณ์ “ผลกระทบทวีคูณ” (multiplier effect) ขึ้น เป็นผลให้ปริมาณการสัญจรเพิ่มขึ้นอย่างหนาแน่น ซึ่ง Hiller (2000) เรียกว่าเป็นทฤษฎีสถิตฐานศูนย์กลาง (Theory of Spatial Centrality) (ภาพที่ 2.6) หมายถึง ผลกระทบทวีคูณ (multiplier effect) ส่งผลเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องจากกิจกรรมดึงดูดการสัญจร ทำให้พื้นที่เกิดการแบ่งซอยโครงข่ายย่อยเป็นบล็อกที่เล็กลง (grid intensification process) เพื่อเพิ่มพื้นที่ผิวร้านค้ารองรับการสัญจรที่มากขึ้น จนเกิดเป็นบริเวณโครงข่ายกระจุกตัวหนาแน่นเป็นพิเศษ กลัปกลายเป็น “ลักษณะสถิตฐานดึงดูด” (configuration attractor) การสัญจรอิสระเพิ่มมากขึ้นไปอีก จนเกิดเป็นจุดดึงดูดกิจกรรมหนาแน่น ลักษณะเช่นนี้สามารถพบในศูนย์กลางเมืองที่มีชีวิต (live centre) เท่านั้น

ภาพที่ 2.6 กระบวนการเป็นสถิตฐานศูนย์กลางเมืองตามแนวคิดของ Hiller (ที่มา: ปาริษา, 2551)

จากแนวคิดทฤษฎีสถิตฐานศูนย์กลางเมืองของ Hiller ดังที่กล่าวไปแล้วในข้างต้น ทำให้เกิดความหลากหลายของผู้คนและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ส่งผลให้เกิดความเป็นอเนกประโยชน์ ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชยกรรมที่ดี ควรตั้งอยู่ในย่านที่ผสมผสานของโรงแรมและอพาตเมนต์ หรือสำนักงานที่หรูหรา เพื่อดึงดูดคนที่มาทำงาน นักท่องเที่ยว และครอบครัว อีกทั้งตั้งอยู่ใกล้ที่ทำงาน โรงแรมและร้านค้า ต้องสามารถตอบรับกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น และสอดคล้องกับลักษณะเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่นั้นๆ จึงจะสามารถบ่งชี้ถึงการให้ประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะได้ โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ใน

ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองที่มีราคาที่ดินค่อนข้างสูง จึงมีความต้องการใช้พื้นที่ให้เต็มศักยภาพ อันเกิดจากการปรับตัวให้ทันกับระบบเศรษฐกิจของพื้นที่โดยรวม

2.1.3 สรุปความหมาย และคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะ

พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองมีความสำคัญต่อกิจกรรมที่หลากหลายของผู้คนในเมือง ก่อให้เกิดมิติเชิงพื้นที่และมิติเชิงสังคม แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและบรรยากาศเฉพาะตัวในแต่ละย่านได้ โดยต้องเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถใช้งานได้อย่างสาธารณะและตลอดช่วงเวลา ไม่จำกัดว่าต้องอยู่ด้านในหรือด้านนอกอาคาร นอกจากนี้พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองระหว่างตะวันตกและไทยพบว่ามีความสำคัญต่างกัน ดังที่อลิสรา มีนะกนิษฐ (2548) ได้ศึกษาไว้ ทำให้ทราบว่าพื้นที่ว่างสาธารณะของไทยไม่มีความจำเป็นต่อวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยก่อน จึงไม่มีการพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาเมืองดังเช่นพื้นที่ว่างสาธารณะในอารยธรรมตะวันตก จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงเมืองเรื่อยมา จนสามารถแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะได้หลากหลาย ได้แก่ การแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามตำแหน่งที่ตั้งตามลักษณะทางกายภาพ ตามประโยชน์ใช้สอย และตามการครอบครองพื้นที่ เป็นต้น

ความสำคัญของพื้นที่ว่างสาธารณะดังที่ Jacobs (1961) กล่าวไว้ ถือเป็นพื้นที่รองรับชีวิตสังคมของคนเมืองที่ดีที่สุดโดยเฉพาะถนนและบาทวิถี แต่ละสังคมจะมีการใช้พื้นที่ว่าง (space) ต่างกัน ดังเช่นที่ Edward T. Hall (1966) และทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2547) อธิบายว่า ผู้คนในวัฒนธรรมต่างๆ จะมีรูปแบบและความหมายการใช้พื้นที่ว่างต่างกัน โดยแยกให้เห็นความแตกต่างด้วยลักษณะสังคม 2 ประเภท คือ สังคมแบบมาตุลัทธิ (Matriarchal society) และสังคมแบบปิตุลัทธิ (Patriarchal society) จากการแบ่งลักษณะสังคมเช่นนี้ จึงพบว่าประเทศไทยมีลักษณะสังคมแบบมาตุลัทธิที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดระยะสัมผัสแบบไม่ถือตัว สะท้อนออกมาให้เห็นในคุณลักษณะพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดเล็ก เต็มไปด้วยสัมผัสต่างๆ เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่หลากหลายวัตถุประสงค์ ปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่ประสบความสำเร็จตามที่ปาริษา มุสิกคามะ (2551) ได้ให้เห็นไว้เกี่ยวกับ “พลวัตเชิงพื้นที่” (Dynamics of space) จะมีความหมายครอบคลุมถึงสภาวะการเคลื่อนไหวของพื้นที่ทั้งในเชิงกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ที่เกิดจากเงื่อนไขสำคัญคือ ความหลากหลายของกิจกรรม (activities) ผู้คน (people) และช่วงเวลา (time) ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวจะสร้างบรรยากาศของพื้นที่เมืองหรือชุมชนให้มีความคึกคักมีชีวิตชีวา ดังนั้นคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองที่ทำให้เกิดกิจกรรม ผู้คน และเวลาที่หลากหลายนั้น ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ กายภาพ จินตภาพ และเศรษฐกิจ-สังคม

โดยคุณลักษณะทางกายภาพในแง่ของตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีควรอยู่ใกล้กับเส้นทางหรือพื้นที่ที่มีระดับการสัญจรของคนเดินเท้าในอัตราที่สูง ลักษณะทางกายภาพที่สำคัญประกอบด้วย (1) ความยืดหยุ่น ที่มีผลต่อความหลากหลายของประโยชน์ใช้สอย (2) ความหนาแน่น ที่หมายถึงความหนาแน่นของคนเข้ามาใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ (3) ความเชื่อมต่อของมุมมองและโครงข่ายทางเดินเท้า ตามที่ไซเคี ภัคดี สุขเจริญ (2548) และกาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) กล่าวไว้ว่ามีผลอย่างยิ่งต่อการหมุนเวียนของผู้คนทำให้เกิดชีวิตสาธารณะที่มีความสมบูรณ์ในพื้นที่ (4) คุณภาพของพื้นที่ ดังที่ Carr (1995) ได้กล่าวไว้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่ประสบความสำเร็จนั้น นอกจากประโยชน์ใช้สอยแล้วยังขึ้นอยู่กับความสะดวกสบาย บรรยากาศที่ดี และมี

ชีวิตชีวา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสำคัญอีก 4 ประเภทที่ส่งผลกระทบ ตันติเศรษฐณี (2549) ได้สรุปไว้ ได้แก่ ลักษณะการเข้าถึง ลักษณะขอบเขตการปิดล้อม ลักษณะการเปลี่ยนระดับพื้น และลักษณะสัดส่วนสามมิติของพื้นที่

ทั้งนี้คุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในแต่ละประเทศจะต่างกันตามลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมและปรากฏการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ ดังที่ Jacobs (1961) Hall (1966) Trancik (1986) และ Hillier (1993) ได้กล่าวไว้ สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศทำให้คนไทยชอบการเข้าสังคม ด้วยการทำกิจกรรมบนพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดเล็ก เต็มไปด้วยการใช้รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสเป็นองค์ประกอบในการดึงดูดให้เกิดกิจกรรมขึ้น กล่าวได้ว่าเป็นการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่รองรับกิจกรรมได้หลากหลายแบบ “อเนกประโยชน์” (multi-use)

คุณลักษณะทางจิตภาพเกี่ยวข้องกับการรับรู้ของมนุษย์ในเชิงจิตภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะผ่านทางรูปทรง สี สัน แสงสว่าง หรือความเคลื่อนไหว เป็นสิ่งเร้าและรับรู้ด้วยรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส อาศัยทฤษฎีจิตภาพ (Image) ของ Kevin Lynch (1960) ทั้ง 5 องค์ประกอบ และเสริมด้วยแนวคิดของ Edward T. Hall (1966) เกี่ยวกับความหมาย (meaning) ภายในเมือง จะทำให้ผู้คนเข้าใจลักษณะเชิงจิตภาพของเมืองมากขึ้น ช่วยให้เกิดความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย การรับรู้เมืองยังสามารถอาศัยเครื่องมือการวิเคราะห์มุมมองและศักยภาพการเข้าถึงได้ ด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์สนามทัศน์ (isovist analysis) โดย Benedikt (1976) ซึ่งศักยภาพในการเข้าถึงและมองเห็นที่สูง สามารถเอื้อให้เกิดการเข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะนั้นได้มากขึ้นด้วย

สุดท้ายคือคุณลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ดังที่ Jacobs (1961) ชี้ว่า ถนนและบาทวิถีที่สมบูรณ์จะทำให้สังคมอบอุ่น ความสมบูรณ์เกิดขึ้นเมื่อมีกิจกรรมและผู้คนที่หลากหลาย กิจกรรมการค้าขายในเชิงพาณิชย์กรรมสามารถดึงดูดกลุ่มคนได้ ซึ่ง Hillier (1993) เรียกว่า “กระบวนการเปิดสัดส่วนศูนย์กลาง” (Process of Centrality) โดยชี้ให้เห็นถึงทฤษฎีเศรษฐกิจสูงในพื้นที่ที่มีระดับการสัญจรสูงกว่าในบางบริเวณ จะดึงดูดกิจกรรมการค้าให้มากระจุกตัว ซึ่งการสัญจรอิสระเป็นตัวดึงดูดกิจกรรมทำให้เกิดปรากฏการณ์ “ผลกระทบทวีคูณ” (multiplier effect) จากการเพิ่มขึ้นอย่างหนาแน่นของปริมาณการสัญจรของคนเดินเท้า เกิดเป็นทฤษฎีสัดส่วนศูนย์กลาง (Spatial Centrality) จึงต้องมีการเพิ่มพื้นที่ผิวร้านค้ารองรับการสัญจรที่เพิ่มมากขึ้น สามารถพบได้ในย่านที่มีความหลากหลายของผู้คนและกิจกรรมบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ส่งผลให้เกิดความเป็นอเนกประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองที่มีราคาที่ดินค่อนข้างสูง จึงต้องมีการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะให้เต็มศักยภาพ ปรับเปลี่ยนได้หลากหลายตามวัตถุประสงค์ต่างๆ

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง

ความเป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจ หรือ CBD (Central Business District) ในแต่ละประเทศจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป แต่โดยส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณใจกลางเมือง โดยทั่วไปประกอบด้วย ห้างสรรพสินค้า โรงแรม กิจกรรมความบันเทิง สำนักงานต่างๆ ที่อยู่อาศัยมีความหนาแน่น ตัวอย่างเช่น ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองที่เมืองซิดนีย์ (Sydney) ประเทศออสเตรเลีย³ อธิบายถึงลักษณะของย่านดังกล่าวว่าจะต้องประกอบไปด้วย ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า สำนักงานออฟฟิศขนาดใหญ่ อยู่ติดกับทางรถไฟหลักและป้ายรถประจำทาง ที่เต็มไปด้วยโบสถ์ ผับบาร์ โรงภาพยนตร์ และมีถนนสายหลักที่มุ่งตรงเข้าสู่ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง (CBD)

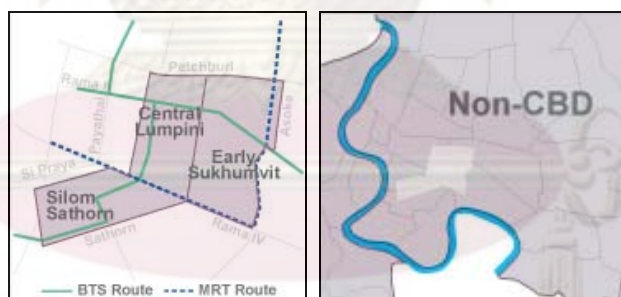
³ (<http://www.scalloway.org.uk/sett12.htm>)

ที่ดินในย่านนี้มีมูลค่าที่ดินที่สูง จึงต้องสร้างอาคารในแนวตั้ง ปัญหาส่วนใหญ่ในพื้นที่เกิดจากปริมาณการจราจรที่หนาแน่น โดยส่วนใหญ่แล้วย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองจะเป็นส่วนที่เก่าแก่ที่สุดของเมือง

นอกจากนี้ ย่านศูนย์กลางธุรกิจของเมืองยังสามารถดึงดูดลูกค้าได้ทั้งใกล้และไกล นอกจากจะเป็นลูกค้าแล้วยังเป็นแรงงานที่สำคัญของเขตนี้ด้วย ปริมาณการขายในเขตนี้จึงสูงกว่าเขตอื่นๆ ในเมือง ทั้งนี้เพราะบริเวณนี้เป็นจุดที่เข้าถึงได้สะดวกที่สุด จึงเป็นที่รวมของการคมนาคมทุกชนิด ตั้งแต่คนเดินเท้า รถยนต์ส่วนบุคคล รถราง รถไฟ หรือการขนส่งมวลชนทุกรูปแบบ และย่านศูนย์กลางธุรกิจของเมืองจะมีลักษณะพิเศษ คือ ประชากรหนาแน่นในตอนกลางวัน พอตกลงกลางคืนจำนวนประชากรจะลดลง เป็นผลมาจากการใช้ประโยชน์ที่ดินหลักภายในย่านนี้ คือเพื่อพาณิชยกรรม ดังนั้นพื้นที่พักอาศัยส่วนใหญ่จึงอยู่บริเวณแถบชานเมือง ซึ่งการลดลงของจำนวนประชากรอาจส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรมขึ้นได้ เนื่องจากพื้นที่ที่มีความเงียบเหงาจนเกินไป

สำหรับกรุงเทพมหานครนั้น บริษัท ซีบี ริชาร์ด เอลลิส แห่งประเทศไทย (CB Richard Ellis Thailand; CBRE) อธิบายว่าพื้นที่ย่านศูนย์กลางธุรกิจ (Central Business District) ของกรุงเทพฯ อยู่บริเวณถนนสีลม ถนนสาทร ถนนพระราม 4 ถนนเพลินจิต ถนนวิฑูย์ อโศก และถนนสุขุมวิทตอนต้น (ตั้งแต่ถนนสุขุมวิทไปจนถึงสี่แยกอโศก) โดยแบ่งได้เป็น 3 พื้นที่ใหญ่ๆ ดังนี้ (ภาพที่ 2.7)

- 1) บริเวณศูนย์กลางย่านธุรกิจ (Core CBD) ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณถนนสีลม ถนนสาทร ถนนวิฑูย์ และถนนราชดำริ โดยผ่านทางถนนพระรามที่ 1 และถนนเพลินจิต บริเวณนี้จะเต็มไปด้วยออฟฟิศ และอาคารสำนักงานใหญ่จากหลายประเทศ เข้าถึงด้วยระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ
- 2) บริเวณด้านนอกย่านธุรกิจ (Outer CBD) จะครอบคลุมพื้นที่ตามแนวรถไฟฟ้า โดยเฉพาะบริเวณถนนสุขุมวิทตอนต้น และถนนอโศก
- 3) บริเวณที่ไม่ใช่ย่านธุรกิจ (Non-CBD) เป็นพื้นที่ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาทั้งหมดในช่วงต้น

ภาพที่ 2.7 บริเวณศูนย์กลางย่านธุรกิจ (ซ้าย) และบริเวณที่ไม่ใช่ย่านธุรกิจ (ขวา)

(ที่มา: CB Richard Ellis, 2010: online)

2.2.1 ความหมาย สาเหตุ และประเภทของการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

ปทานุกรมศัพท์ผังเมืองฝรั่งเศส-อังกฤษ-ไทย (2547) ได้ให้นิยามศัพท์ของคำว่า Réhabilitation ในภาษาฝรั่งเศสว่าตรงกับคำว่า Gentrification, Renovation, Renewal, Rehabilitation ในภาษาอังกฤษ และตรงกับคำในภาษาไทยว่า การฟื้นฟูบูรณะ แต่การใช้คำว่าฟื้นฟูบูรณะในงานวิจัย อาจทำให้เกิดความสับสนถึงวิธีการที่อาจสัมพันธ์กับการทำให้อาคาร หรือพื้นที่ที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์กลับมามีลักษณะดั้งเดิมอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น ในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้นิยามศัพท์ของคำว่า “Rehabilitation” เพื่อสื่อความหมายถึงการปรับปรุงอาคารหรือพื้นที่ที่มีการพัฒนามาแต่เดิม ซึ่งล้าสมัยและกำลังเสื่อมสภาพ ให้สามารถกลับมาใช้ใหม่ได้ เหมือนเป็นการชุบ

ชีวิตอาคารหรือพื้นที่นั้นๆ ใหม่ โดยยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2549) อธิบายว่า Rehabilitation เป็นหนึ่งในเทคนิควิธีการอย่างหนึ่งที่ทำให้พื้นที่เสื่อมโทรมกลับมาใช้ได้ใหม่ พื้นที่ที่จะใช้เทคนิควิธีการนี้ คือพื้นที่ที่ยังไม่พร้อมที่จะถูกทุบทิ้งแล้วสร้างใหม่ เพราะโครงสร้างเดิมยังสามารถใช้งานได้อย่างดี เพียงแต่มีสภาพเสื่อมโทรมลง วิธีการดังกล่าวอยู่ในกระบวนการ (urban) Renewal ที่หมายถึงกระบวนการที่พื้นที่ขนาดใหญ่ของเมือง เช่น ศูนย์กลางเมือง ค่อยๆ ปรับตัวของมันเองทีละน้อย จนทำให้ลักษณะของพื้นที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สำหรับสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดความต้องการในการปรับปรุงพื้นที่ ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2549) สรุปไว้ 6 ประการ คือ

1) ความจำเป็นในการจัดตั้งสถาบันราชการ หรือบริการสาธารณะ (necessity to locate more public institutions) เกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเมือง อันเนื่องมาจากการย้ายออกของกิจกรรมเดิม เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ประกอบกับความต้องการพื้นที่หรืออาคารใหม่ที่มีความทันสมัยสอดคล้องกับวิถีปัจจุบันมากขึ้น

2) การจราจรและขนส่งแต่เดิมไม่สามารถรองรับปริมาณ หรือความต้องการในปัจจุบัน จนต้องหาหนทางในการพัฒนารูปแบบการจราจรขนส่งใหม่ (new solution of transportation) เช่น ในเขตเมืองชั้นในของกรุงเทพฯ จะมีความต้องการที่จอดรถเป็นจำนวนมาก หรือในบางพื้นที่มีผู้คนสัญจรมากจนต้องยกเลิกการใช้รถยนต์ วิธีนี้ประเทศตะวันตกนิยมกันมากเนื่องจากมีนโยบายในการประหยัดพลังงานด้วย ส่วนในทวีปเอเชียก็มีนโยบายในเรื่องปิดถนนให้คนเดิน

3) การขยายหรือปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคให้ทันสมัยมากขึ้น (extension and modernization of public utilities) เช่น การนำสายไฟฟ้าลงใต้ดิน การขยายท่อประปา การก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวม

4) การอยู่อาศัยแบบสมัยใหม่ (modern living condition) เกิดความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้แตกต่างไปจากเดิม การพัฒนาดังกล่าวมีส่วนช่วยส่งเสริมลักษณะเฉพาะ (character) ของเมืองให้ดีขึ้น บางกรณีอาจมีการรื้ออาคารหรือชุมชนเดิมออกเพื่อสร้างอาคารที่พักอาศัยใหม่

5) การย้ายโรงงานหรือกิจกรรมอุตสาหกรรมหรือโกดังเก็บของออกไปนอกเมือง (relocation of factories and warehouse) เนื่องจากความไม่สะดวกในการขนส่งสินค้าและวัตถุดิบ การรบกวนชุมชนพักอาศัยโดยรอบ รวมถึงการใช้พื้นที่ไม่คุ้มค่ากับราคาที่ดินที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้น

6) การสงวนรักษาอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม (preservation of historic and artistic values)

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่นๆ ที่ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะขาดศักยภาพในการใช้งาน กลายเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่า โดยงานวิจัยของ ณัฐวุฒิ อัครโกวิทวงศ์ และสุชมาภรณ์ จงภักดี (2547) เกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนที่อยู่อาศัยของรัฐ ชี้ให้เห็นว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะขาดการดูแลรักษา คือ ปัญหาด้านประสิทธิภาพของการจัดการของหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ อันเนื่องมาจากประชากรที่มีมาก เกินกว่าที่หน่วยงานซึ่งรับผิดชอบจะดูแลได้ รวมทั้งความขัดแย้งของหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ว่างสาธารณะทั้งหลาย เนื่องจากมีความทับซ้อนของบทบาท หน้าที่ ตลอดจนจนถึงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ที่ส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของผังการใช้พื้นที่เดิม

2.2.2 กรณีศึกษาการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

1) โครงการเดอะลิงก์ (The Link Project) ประเทศออสเตรเลีย

พื้นที่โครงการตั้งอยู่ในเมืองเพิร์ธ (Perth City) ประเทศออสเตรเลีย เป็นพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมด้วยถนนเวลลิงตัน (Wellington Street) ในตอนใต้ ถนนโรล์ (Roe Street) ทางตอนเหนือ ทางยกระดับมิชเชล (Mitchell Freeway) ทางตะวันตก และสะพานฮอสชอว์ (Horseshoe Bridge) ทางตะวันออก ภายในของพื้นที่โครงการมีการพัฒนาที่ต่ำกว่าการพัฒนาของพื้นที่รอบๆ จึงต้องการพื้นที่เน้นการเชื่อมต่อพื้นที่โครงการกับพื้นที่ด้านนอก (ภาพที่ 2.8)

ภาพที่ 2.8 ที่ตั้งของโครงการเดอะลิงก์ (The Link Project)
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

วัตถุประสงค์หลักของการฟื้นฟูของโครงการ คือเป็นการทำให้เอกลักษณ์ของเมืองเพิร์ธ (Perth City) ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยตระหนักถึงความสำคัญของระดับความสูงอาคารสำหรับอาคารที่จะสร้างใหม่ (ภาพที่ 2.9) คำนึงถึงลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะ และการออกแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ให้เกิดสิ่งแวดล้อมเมืองที่ดี และที่สำคัญอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของการจัดการพื้นที่ว่างสาธารณะแห่งใหม่ และพื้นที่ว่างสาธารณะเดิมในพื้นที่โครงการเพื่อให้เมืองมีคุณค่าและมีความน่าอยู่ มีการเชื่อมต่อของพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างเป็นระบบ และคำนึงถึงกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน (ภาพที่ 2.10) ลักษณะของกิจกรรม กิจกรรมตามเทศกาล ความปลอดภัย การจัดการด้านพาณิชยกรรม และการออกแบบวัสดุ รวมถึงอุปกรณ์ในพื้นที่ว่างสาธารณะ

ภาพที่ 2.9 ภาพรวมของโครงการเดอะลิงก์ (The Link Project) หลังการฟื้นฟู
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

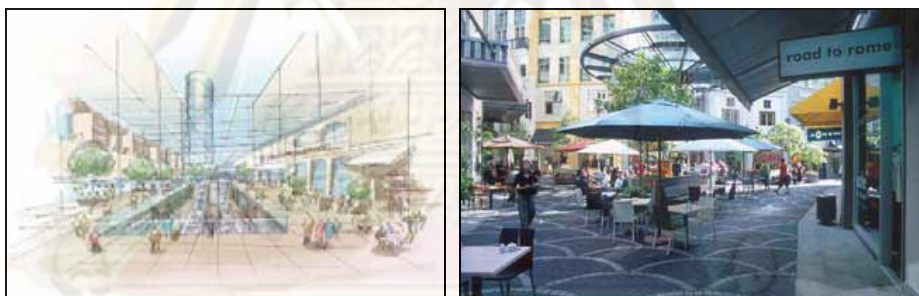
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2.10 ความสูงของอาคารภายในโครงการเดอะลิงก์ (The Link Project)
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

การพัฒนาโครงข่ายของพื้นที่ว่างสาธารณะตามผังแม่บท ในแต่ละจุดนั้นมีการออกแบบในลักษณะที่แตกต่างกันตามบริบทและการใช้งานของพื้นที่ ตัวอย่างลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะ ได้แก่

(1) พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจตุรัสควีนส์ (Queen’s square) เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่เชื่อมโยงพื้นที่ว่างอีก 2 แห่งเข้าด้วยกัน คือบริเวณพื้นที่เฉลิมฉลองและจตุรัสคิงส์ (King’s square) อนุญาตให้มีการสัญจรโดยรถยนต์ได้แต่ในระดับที่ต่ำเนื่องจากเน้นการเดินเท้าเป็นหลัก หลักการในการออกแบบจะเน้นให้เกิดความรู้สึกเหมือนห้องๆ หนึ่งที่ประกอบไปด้วยร้านค้าสะดวกซื้อที่ให้บริการ 24 ชั่วโมง ร้านอาหารหลายร้าน ร้านขายปลีกบริเวณชั้นล่างของอาคารพาณิชย์และชั้นบนเป็นสำนักงาน (ภาพที่ 2.10)

ภาพที่ 2.11 ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจตุรัสควีนส์
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

(2) ถนนเวลลิงตัน (Wellington Street) จัดเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างอาคาร เกิดเป็นทางเดินเท้าขนาดใหญ่ที่มีความกว้างถึง 14 เมตร ปลูกต้นไม้เป็นแนวยาวทั้งสองฝั่งจนมีลักษณะคล้ายสวนที่เป็นเส้นตรง สร้างความแตกต่างของพื้นที่ทางเดินด้วยการใส่พื้นที่ที่เป็นหญ้าเข้าไป ช่วยให้ผู้ใช้สัญจรไปมารู้สึกผ่อนคลาย สดชื่นและมีชีวิตชีวา และที่ขาดไม่ได้คืออเวนิวแห่งการกินที่มีทั้งร้านอาหารด้านนอกอาคาร หาบเร่แผงลอยต่างๆ สร้างสิ่งดึงดูดสายตาด้วยปฏิมากรรมปูนปั้นที่แปลกตา (ภาพที่ 2.12)

ภาพที่ 2.12 ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณถนนเวสต์ลิงตัน
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

(3) พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณเพิร์ท อารีน่า พลาซ่า (Perth Arena Plaza) มีพื้นที่ทั้งหมด 4,000 ตารางเมตร เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลากหลาย (multi-function) จัดกิจกรรมในระดับเมืองได้ (ภาพที่ 2.13)

ภาพที่ 2.13 ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณเพิร์ท อารีน่า พลาซ่า
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

(4) พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณถนนมิลลิแกนเก่าและบริดจ์พลาซ่า (Old Milligan Street and Bridge Plaza) เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่ถูกกำหนดหน้าที่ไว้สำหรับการเดินเท้า มีลักษณะการเปลี่ยนระดับชั้นสู่ด้านบนเป็นขั้นบันได เพื่อให้พื้นที่ทางด้านล่างเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรสู่ระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ การใช้ประโยชน์อาคารสองฝั่งเป็นแบบผสมผสานระหว่างที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรมประเภทต่างๆ (ภาพที่ 2.14)

ภาพที่ 2.14 ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณถนนมิลลิแกนเก่าและบริดจ์พลาซ่า
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

(5) พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจตุรัสคิงส์ (King's square) ถือเป็นหัวใจหลักของโครงการเดอะลิงก์ มีอาคารที่มีความสูง 5-6 ชั้นขนานตลอดทางเดิน และใช้อาคารเป็นที่หมายตาบริเวณปลายสุดถนนทั้งสอง

ด้าน หลักการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณนี้จะเน้นให้ผู้คนได้สัมผัสกับประสบการณ์แปลกใหม่ เกิดการรับรู้ทางสุนทรียภาพ และประสาทสัมผัสทุกด้าน มีการจัดการให้ชั้นล่างของอาคารบริเวณห้อมมถนนเป็นร้านอาหาร ร้านค้าต่างๆ จะมีช่วงเวลาให้บริการยาวนานกว่าร้านค้าทั่วไป ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะแห่งนี้สามารถใช้ประโยชน์ได้เกือบ 24 ชั่วโมง (ภาพที่ 2.15)

ภาพที่ 2.15 ลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจตุรัสคิงส์
(ที่มา : East Perth Redevelopment Authority, 2008: online)

สิ่งที่ได้จากกรณีศึกษาของโครงการเดอะลิงก์ (The Link Project) นี้ ในประเด็นสำหรับการออกแบบทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ เพื่อสร้างพื้นที่สำหรับพบปะทางสังคม (social interaction space) ของเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

(1) การจัดวางตำแหน่งกลุ่มกิจกรรมหลักในพื้นที่ว่างสาธารณะ ตำแหน่งศูนย์กลางหลักของพื้นที่ (hot spots) ซึ่งสามารถเข้าถึง และมองเห็นได้อย่างชัดเจน ควรใช้รองรับกิจกรรมหลัก หรือเป็นที่ตั้งของภูมิสัญลักษณ์ (landmark) ของพื้นที่ เช่น น้ำพุ หอนาฬิกา ลานเวทีการแสดง ควรใช้เป็นที่จัดกิจกรรมในโอกาสพิเศษเพื่อดึงดูดความสนใจได้ เช่น การแสดงกลางแจ้ง ฉายภาพยนตร์ ตลาดนัด เป็นต้น นอกจากนี้โดยรอบพื้นที่ศูนย์กลางควรจัดเตรียมที่นั่งพักและที่ชมกิจกรรมหลัก รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ชุมนวดอาหารและเครื่องดื่ม ดังชยะ โคมไฟ เป็นต้น

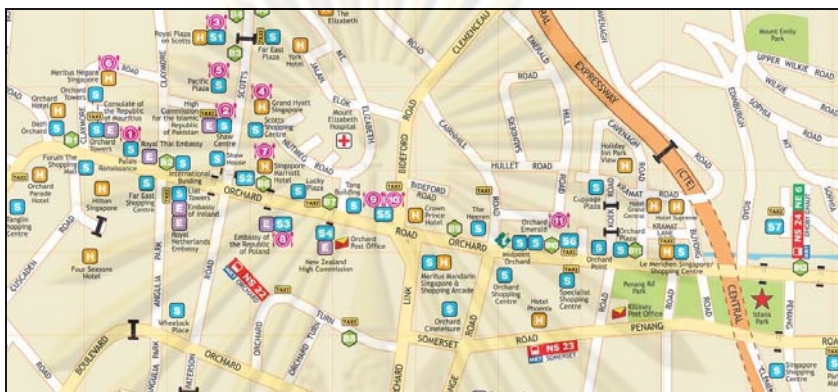
(2) การออกแบบพื้นที่รองรับผู้ใช้บริการกลุ่มต่างๆ ควรจัดให้กลุ่มผู้ใช้ที่แตกต่างกัน สามารถใช้พื้นที่ร่วมกันอย่างเหมาะสมได้มากที่สุด รวมทั้งการกำหนดเส้นทางสัญจรทางเท้าภายในพื้นที่เปิดโล่ง ควรกำหนดเส้นทางสัญจรทางเท้าให้แยกจากส่วนที่กิจกรรมในพื้นที่โล่งอย่างชัดเจน โดยเส้นทางเดินเท้าที่มักจะเลือกใช้จะเป็นเส้นทางที่สั้นที่สุดที่สามารถเชื่อมต่อกับเส้นทางเดิม หรือแหล่งรวมกิจกรรมที่อยู่ใกล้เคียง

(3) การส่งเสริมการรับรู้สภาพแวดล้อมของผู้ใช้พื้นที่ นอกจากจะปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ว่างสาธารณะให้กระตุ้นการรับรู้ทางสายตาแล้ว ควรจะพิจารณาการกระตุ้นประสาทสัมผัสด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การสัมผัสจากการเลือกใช้วัสดุพื้นผิว และสภาพภูมิอากาศ การได้ยินจากการควบคุมเสียงรบกวน สร้างเสียงที่พึงประสงค์ เช่น น้ำตก เพลงบรรเลง รวมทั้ง การได้กลิ่นจากดอกไม้ อาหาร และเครื่องดื่ม

2) โครงการถนนออชาร์ด (Orchard Road) ประเทศสิงคโปร์

จากการศึกษาพื้นที่ย่านพาณิชยกรรม (การช้อปปิ้ง) ของถนนออชาร์ด พบว่าเกิดจากการส่งเสริมและการควบคุมจากภาครัฐและได้รับการสนับสนุนที่ดีจากภาคเอกชน โดยในระยะเริ่มแรกบริเวณถนนออชาร์ดเป็นไร่นาทำการเพาะปลูกเชิงเกษตรกรรมมาก่อน จนกระทั่ง ปี ค.ศ. 1930 มีการพัฒนาเกิดขึ้นจนกลายเป็นย่านพาณิชยกรรม มีกลุ่มของโรงแรม สถานบันเทิง ร้านอาหาร ร้านค้าต่างๆ มากมายเกิดขึ้น (ภาพที่

2.16) แต่ย่านพาณิชยกรรมแห่งนี้ก็ยังคงประสบกับปัญหาการใช้ที่ดินและอาคาร ที่ไม่เต็มศักยภาพ ปัญหา
 รูปลักษณะของอาคารและสถาปัตยกรรมที่ไม่ส่งเสริมกิจกรรมการค้า ขาดความหลากหลายและความต่อเนื่อง
 ของกิจกรรมในพื้นที่ รวมทั้งปัญหาการใช้งานที่ว่างสาธารณะสูญเปล่าไม่คุ้มค่ากับพื้นที่พาณิชยกรรม ส่วน
 ปัญหาการเข้าถึงและการสัญจรภายในพื้นที่ พบว่าขาดการเข้าถึงที่สะดวกภายในบล็อกของย่าน ปัญหาระบบ
 โครงข่ายทางเท้าไม่เชื่อมต่อกับเป็นโครงข่าย

ภาพที่ 2.16 แผนที่ถนนออร์ชาร์ด (Orchard Road) ย่านพาณิชยกรรมการค้าประเทศสิงคโปร์
 (ที่มา : streetdirectory, 2009: online)

ต่อมาปี ค.ศ. 2005 รัฐบาลสิงคโปร์จึงมีนโยบายที่จะปรับปรุงถนนออร์ชาร์ดให้กลายเป็นถนน
 แห่งการช้อปปิ้ง (shopping street) ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก โดยใช้เงินลงทุนมากถึง 40 ล้านดอลลาร์ กับการ
 ปรับปรุงภูมิทัศน์ สาธารณูปโภค และทางเดินเท้าทั้งหลาย ในประเด็นที่ต้องการสร้างทางเลือกและความ
 สะดวกสบายที่หลากหลายในการเข้าถึงพื้นที่ โดยใช้ระบบโครงข่ายทางเดินเท้าทั้งระดับพื้นดิน ระดับเหนือ
 พื้นดิน และระดับใต้ดินเป็นสิ่งเชื่อมโยง นอกจากนี้ยังมีการสร้างสิ่งดึงดูดทางสายตา (eye catching) ด้วย
 ร้านอาหารกลางแจ้งด้านนอกอาคาร (outdoor café) เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศให้เกิดแรงจูงใจในการเข้ามาใช้
 พื้นที่มากขึ้น รวมถึงวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นริมถนน (street culture) จนเริ่มกลายเป็นย่านพาณิชยกรรมที่มี
 เอกลักษณ์เฉพาะตัวโดดเด่นจากที่อื่น (ภาพที่ 2.17)

ภาพที่ 2.17 กิจกรรม วัฒนธรรม และสิ่งดึงดูดทางสายตาบนทางเดินเท้าของถนนออร์ชาร์ด (Orchard Road)
 (ที่มา : google, 1981: online)

จากการศึกษาถึงแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าถนนออร์ชาร์ดพบว่าจุดประสงค์หลักคือ
 การแก้ไขปัญหาทางกายภาพที่ส่งผลให้มีการใช้พื้นที่ไม่ได้ตามประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการส่งเสริมศักยภาพ
 ของย่านการค้าที่เป็นศูนย์กลางทางด้านการคมนาคมขนส่ง และย่านการค้าเดิม ประเด็นในการนำมาใช้ในการ

ปรับปรุงย่านคือ สร้างความเชื่อมโยงของโครงข่ายทางเดินเท้าให้ทั่วถึงทั้งระดับพื้นดิน ระดับเหนือพื้นดิน และระดับใต้ดิน (ภาพที่ 2.18 ถึง 2.20) และการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เป็นไปตามที่ภาครัฐกำหนด

ภาพที่ 2.18 แสดงผังการสัญจรทางเดินเท้าในระดับพื้นดิน และภาพบรรยากาศ (ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), Singapore, 2006: online)

ภาพที่ 2.19 แสดงผังการสัญจรทางเดินเท้าในระดับลอยฟ้า และภาพบรรยากาศ (ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), Singapore, 2006: online)

ภาพที่ 2.20 แสดงผังการสัญจรทางเดินเท้าในระดับใต้ดิน และภาพบรรยากาศ (ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), Singapore, 2006: online)

3) โครงการฟื้นฟูพื้นที่บริเวณ Sheung Wan ในเขตเศรษฐกิจใหม่ของฮ่องกง⁴

โครงการนี้เกิดขึ้นจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานการฟื้นฟูเมือง (the Urban Renewal Authority; URA) กรมทางหลวง กรมการจัดการที่อยู่อาศัย บริเวณเขตศูนย์กลางและตะวันตกของเมือง การขนส่ง กรมที่ดิน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ และศิลปะต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างศูนย์กลางให้กับกิจกรรมสำหรับชุมชนในพื้นที่บริเวณตลาดตะวันตก (Western Market) และถนนมอริสัน (Morrison Street) มีรายละเอียด ดังนี้

- (1) การตกแต่งครั้งใหญ่ของห้างสรรพสินค้าและตลาดตะวันตกเพื่อเป็นจุดเด่นของโครงการ
- (2) การก่อสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะแบบอเนกประโยชน์โดยให้ชื่อว่า Sheung Wan Fong
- (3) มีการขยายทางเท้าให้กว้างขึ้น ตกแต่งให้สวยงามขึ้น และปูพื้นทางเดินเท้ารองรับพื้นที่ว่างสาธารณะ และห้างสรรพสินค้าใหม่ทั้งหมด
- (4) ประดับประดาสะพานทางเดินให้สวยงาม เชื่อมต่อไปยังตลาด และจุดที่มีการจัดงานเฉลิมฉลองรื่นเริง และบริเวณ Shun Tak Centre
- (5) ออกแบบโครงสร้างของสถานีรถรางใหม่ให้เข้ากับภูมิทัศน์ถนนโดยรอบ

โครงการดังกล่าวนี้ไม่ใช่วิธีการพัฒนาขึ้นใหม่ (redevelopment) เท่านั้น หากแต่ยังประกอบด้วยแนวทางอื่นๆ อีก 3 แนวทาง ได้แก่ การฟื้นฟูสภาพ (revitalization) การฟื้นฟู (rehabilitation) และการสงวนรักษา (reservation) ซึ่งหน่วยงานการฟื้นฟูเมือง (the Urban Renewal Authority; URA) เรียกว่าเป็น “แผนการ 4Rs”

สำหรับเหตุผลในการฟื้นฟูโครงการสืบเนื่องมาจากการที่ย่านเขตเศรษฐกิจใหม่ฮ่องกง “Sheung Wan” มีศักยภาพสูงสำหรับการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ โดยมีพื้นฐานอยู่บนมรดกของการค้าจีนดั้งเดิม และอุตสาหกรรมอาหาร เป็นย่านประวัติศาสตร์สำคัญ รวมถึงมีลักษณะทางวัฒนธรรมเก่าแก่ เช่น วัด Man Mo และเส้นทางประวัติศาสตร์ซุนยัตเซน (Sun Yat-Sen)

ภาพที่ 2.21 ภาพรวมของการฟื้นฟูและงานปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของโครงการ Sheung Wan Fong (พื้นที่ว่างสาธารณะ)

(ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), HongKong, 2005: online)

⁴ <http://www.ura.org.hk/html/c1002032e74b.html>

รายละเอียดภายในโครงการที่นอกเหนือจากการตกแต่งครั้งใหญ่ของตลาดตะวันตก (ภาพที่ 2.21) ได้แก่

(A) การขยายและปูพื้นทางเดินเท้าใหม่รอบตลาดตะวันตกด้วยรูปแบบพิเศษ เพื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมและสีของตลาดตะวันตก ใช้แสงไฟพิเศษและโคมไฟสนามที่มีรูปแบบคล้ายกัน จัดวางไว้เพื่อเพิ่มความน่าดึงดูดใจ

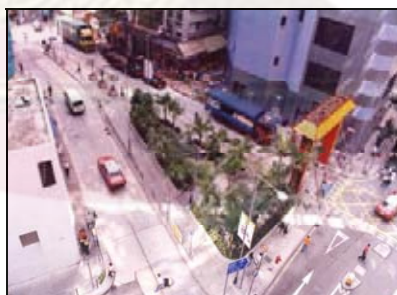
(B) การประดับประาดด้านหน้าตลาดตะวันตกด้วยร่องเพลา (ภาพที่ 2.22)

ภาพที่ 2.22 ก่อนการปรับปรุงพื้นที่ (ซ้าย) และปฏิมากรรมจากศิลปินที่ได้รับแรงบันดาลใจจากร่องเพลา วางไว้ด้านหน้าตลาดตะวันตก และอาจใช้พื้นที่ด้านหน้าสำหรับกิจกรรมของชุมชน เพื่อเพิ่มปริมาณการสัญจรทางเท้า (ขวา)

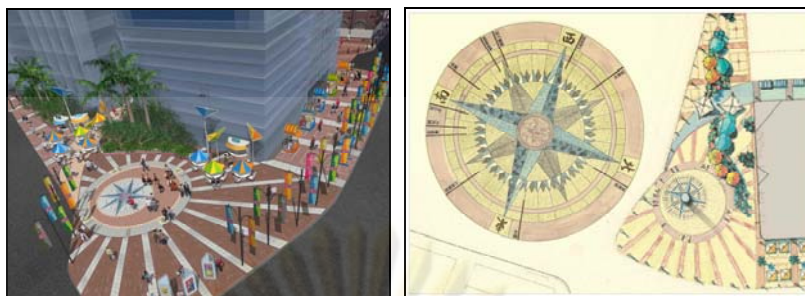
(ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), HongKong, 2005: online)

(C) จัดวางพื้นที่ว่างสาธารณะ และปรับปรุงใหม่ (ภาพที่ 2.23) โดยวางแนวพื้นที่ว่างเชื่อมต่อระหว่างถนนเมอริสัน และ Sheung Wan Complex มีลักษณะที่ปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับ Sheung Wan Fong ตกแต่งทางเท้าด้วยลายเซมิติกของ Sheung Wan Fong แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการค้าเก่าแก่ในพื้นที่ ว่าบริเวณนี้เป็นจุดบรรจบกันของวัฒนธรรมจีนและตะวันตก นอกจากนี้ยังเป็นทิศทางซึ่งไปสู่ตำแหน่งของคุณสมบัติที่โดดเด่นในท้องถิ่นต่างๆ ในอำเภอ (ภาพที่ 2.24)

ภาพที่ 2.23 พื้นที่ว่างสาธารณะเดิมบริเวณแยกเมอริสันกับถนน Wing Lok ที่กำลังจะมีการปรับปรุงขยายให้กว้างขึ้น และปูพื้นใหม่ทั้งหมด เพื่อให้กลายเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะแบบอเนกประโยชน์

(ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), HongKong, 2005: online)

ภาพที่ 2.24 การตกแต่งลายพื้นทางเดินเท้าด้วยลายเข็มทิศ

(ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), HongKong, 2005: online)

(D) บริเวณที่มีการประดับประดาตกแต่งสะพานทางเดินเชื่อมต่อไปยังตลาดตะวันตก และจัดจัดงานเฉลิมฉลองรื่นเริงของ Sheung Wan การออกแบบต่างๆ จะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสถาปัตยกรรมตามรูปแบบของตลาดตะวันตก (ภาพที่ 2.25)

ภาพที่ 2.25 (ซ้าย) บริเวณสะพานก่อนการปรับปรุง (ขวา) บริเวณสะพานหลังการปรับปรุง

(ที่มา: Urban Redevelopment Authority (URA), HongKong, 2005: online)

(E) ตกแต่งสถานีรถรางที่ Des Voeux Road Central เพื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะของตลาดตะวันตก

จากการศึกษาถึงที่มา วัตถุประสงค์ และรายละเอียดของโครงการฟื้นฟูพื้นที่บริเวณ Sheung Wan ในเขตเศรษฐกิจใหม่ของฮ่องกง ทำให้ทราบถึงแนวคิดที่เชื่อมโยงในขั้นตอนการดำเนินโครงการ เริ่มตั้งแต่ความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงานของหน่วยงานมากมายที่เกี่ยวข้องที่ช่วยกันผลักดันให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งมีการคำนึงถึงความเชื่อมโยงของโครงข่ายทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะ เพื่อช่วยให้เกิดปริมาณการสัญจรในพื้นที่เพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์กรรมในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังใส่ใจกับรายละเอียดในการออกแบบพื้นที่และทางเดินเท้าต่างๆ ในโครงการ ให้มีความสอดคล้องกับบริบทและภูมิทัศน์ถนนโดยรอบ สื่อความหมาย (meaning) ที่ชัดเจน สามารถเป็นจุดหมายตา (landmark) ได้ และที่สำคัญยังให้ความสำคัญกับพื้นที่ข้างเคียงเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของคนทั้งที่จะเข้ามาในโครงการ และต่อไปยังพื้นที่ข้างเคียงได้อย่างสะดวก

เพราะฉะนั้น การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ ระบบโครงข่ายของพื้นที่ว่างสาธารณะและทางเดินเท้าที่ต้องมีความเชื่อมโยง ทั้งโครงข่ายของเดิมและของใหม่ต้องสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดการเข้าถึงพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เกิดการหมุนเวียนของคนทั้งในและนอกพื้นที่ และกิจกรรมต่างๆ บนพื้นที่ว่างสาธารณะ ยิ่งไปกว่านั้น ควรคำนึงถึงลักษณะของ

กิจกรรมที่อาจเกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะทั้งช่วงเวลากลางวัน และกลางคืน ซึ่งจะมีผลต่อการส่งเสริมศักยภาพการค้าในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของกรอบแบบสถาปัตยกรรมในบริเวณโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ จะช่วยสร้างเอกลักษณ์ให้กับพื้นที่เช่นกัน

ในเรื่องของวิธีการกินยังคงเป็นสิ่งผูกพันกับชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต จึงเป็นประเด็นที่ขาดไม่ได้เพื่อจูงใจให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ อีกทั้งยังสามารถใช้ภูมิมาตรมต่างๆ เพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาใช้พื้นที่และเพื่อให้เกิดภูมิทัศน์ที่สดชื่นมีชีวิตชีวาขึ้นในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง เป็นการเพิ่มการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสอีกทางหนึ่ง

2.3 กฎหมาย ระเบียบ และข้อบัญญัติท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

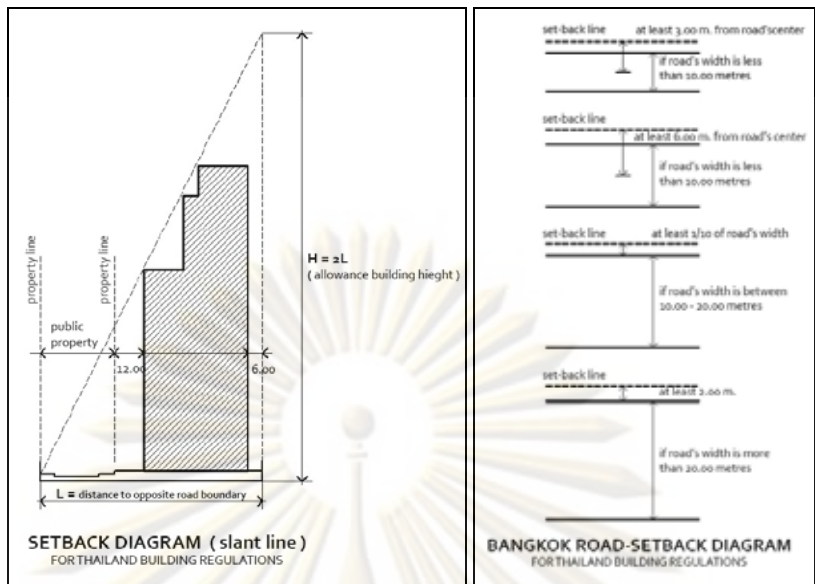
วัตถุประสงค์ของกฎหมายควบคุมอาคารและกฎหมายผังเมืองต่างๆ นั้น มุ่งเน้นประเด็นของความปลอดภัยของผู้ใช้อาคารและพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเมืองเป็นหลัก สำหรับงานวิจัยนี้จะพิจารณาเกณฑ์ ข้อกำหนด ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กฎกระทรวงฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543) หมวด 4 เรื่องแนวอาคารและระยะต่างๆของอาคาร ข้อ 43 ซึ่งระบุให้อาคารที่สร้างหรือดัดแปลงริมถนนสาธารณะต้องมีส่วนต่ำสุดของกันสาดหรือส่วนยื่นของสถาปัตยกรรมสูงจากระดับทางเท้าไม่น้อยกว่า 3.25 เมตร

ข้อกำหนดกรุงเทพมหานคร หมวด 5 เรื่องแนวอาคารและระยะต่างๆ ข้อ 49 ความสูงของอาคารไม่ว่าจากจุดใดจุดหนึ่งต้องไม่เกิน 2 เท่าของระยะราบ วัดจากจุดนั้นไปตั้งฉากกับแนวถนนด้านตรงข้ามของถนนสาธารณะที่อยู่ใกล้อาคารนั้นมากที่สุด สำหรับอาคารที่ตั้งอยู่ให้มุมถนนสองสาย ถ้าอาคารยาวไม่เกิน 60 เมตร ให้กำหนดความสูงอาคารจากถนนด้านที่กว้างกว่าเป็นเกณฑ์ ส่วนในพื้นที่ที่ไม่สามารถสร้างอาคารขนาดใหญ่ได้เนื่องจากขนาดความกว้างถนนไม่เพียงพอ จะถูกจำกัดขนาดพื้นที่อาคารรวมทุกชั้นให้ไม่เกิน 10,000 ตารางเมตร หรือสูงไม่เกิน 23 เมตร (กฎกระทรวงฉบับที่ 33 และฉบับที่ 55)

ส่วนระยะถอยร่นในกรุงเทพมหานครมีการกำหนดรายละเอียดไว้ ดังนี้

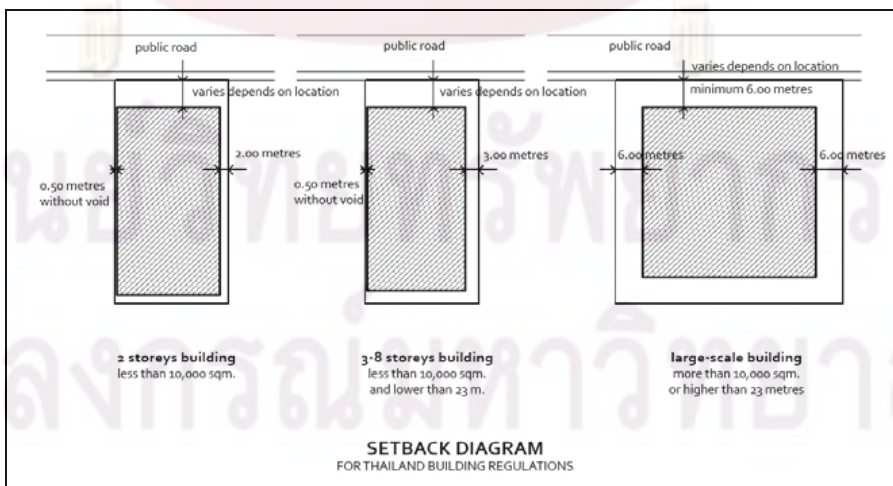
1) หมวด 5 เรื่องแนวอาคารและระยะร่นต่างๆ ข้อ 50 อาคารที่ก่อสร้างริมถนนสาธารณะที่กว้างน้อยกว่า 6 เมตรให้ร่นแนวอาคารจากกึ่งกลางของถนนสาธารณะอย่างน้อย 3 เมตร ยกเว้นรั้วสูงไม่เกิน 2 เมตร อาคารสูงเกิน 2 ชั้นหรือ 8 เมตร (ยกเว้นอาคารพักอาศัย ไม่เกิน 3 ชั้นหรือไม่เกิน 10 เมตร) ต้องมีระยะร่นดังนี้ หากอยู่ติดกับถนนสาธารณะกว้างน้อยกว่า 10 เมตร ให้ร่นจากกึ่งกลางถนนอย่างน้อย 6 เมตร ถนนสาธารณะกว้าง 10-20 เมตรให้ร่นจากกึ่งกลางถนนอย่างน้อยหนึ่งในสี่ของความกว้างถนน ถนนสาธารณะกว้างเกิน 20 เมตร ให้ร่นจากเขตถนนอย่างน้อย 2 เมตร (ภาพที่ 2.26)

ภาพที่ 2.26 การกำหนดระยะถอยร่นที่สัมพันธ์กับความสูงอาคาร ในกรุงเทพมหานคร (ที่มา: โครงการจัดทำมาตรฐานด้านผังเมืองของกรุงเทพมหานคร, 2552)

2) สำหรับอาคารขนาดเล็ก การที่ไม่ต้องถอยร่นอาคาร หรือมีระยะถอยร่นน้อยกว่า 2 เมตรจากเขตถนนนั้นกลับทำให้เกิดปัญหาในการไม่มีพื้นที่ที่เพียงพอสำหรับพัฒนาเป็นทางเท้าบนถนนขนาดเล็กได้ รวมทั้งระยะห่างระหว่างอาคาร ที่กำหนดให้มีตั้งแต่ 2 เมตร (อาคารสูงไม่เกิน 15 เมตรไม่มีช่องเปิด) 4 เมตร (อาคารสูงเกิน 15 เมตรไม่มีช่องเปิด) หรือ 6 เมตร (อาคารสูงเกิน 15 เมตรมีช่องเปิด) จนถึง 6 เมตร (อาคารสูงในเขตที่ดินเดียวกัน) หรือ 12 เมตร (อาคารสูงนอกเขตที่ดิน) ที่ส่วนใหญ่มักมีรั้วกันระหว่างเขตที่ดิน ทำให้พื้นที่ระหว่างอาคารมักถูกแบ่งเป็นสองส่วนไม่ต่อเนื่องกัน

3) อาคารขนาดใหญ่พิเศษ (ขนาดพื้นที่เกิน 10,000 ตรม. หรือมีความสูงเกิน 23 เมตร) จะต้องถอยร่นอย่างน้อย 6 เมตรจากเขตถนน ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 33 (พ.ศ. 2535) หมวด 1 ข้อ 3 อาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษต้องจัดให้มีถนนที่มีผิวจราจรกว้างไม่น้อยกว่า 6 เมตร ที่ปราศจากสิ่งปกคลุมโดยรอบอาคาร เพื่อให้รถดับเพลิงสามารถวิ่งเข้าออกได้โดยสะดวก (ภาพที่ 2.27)

ภาพที่ 2.27 การกำหนดระยะถอยร่นที่สัมพันธ์กับความสูงและขนาดอาคาร ในกรุงเทพมหานคร (ที่มา: โครงการจัดทำมาตรฐานด้านผังเมืองของกรุงเทพมหานคร, 2552)

2.3.1 มาตรฐานการออกแบบชุมชนและภูมิทัศน์เมืองสำหรับพื้นที่เฉพาะ

ย่านประวัติศาสตร์ เช่น เขตกรุงรัตนโกสินทร์และกรุงธนบุรี พื้นที่ย่านธุรกิจและพาณิชยกรรม ศูนย์กลางเมือง ถือเป็นพื้นที่สำคัญที่แสดงเอกลักษณ์เฉพาะของกรุงเทพมหานคร ที่สามารถฟื้นฟูให้มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเมืองได้ พื้นที่พิเศษเหล่านี้มีระเบียบและข้อกำหนดพิเศษเป็นรายพื้นที่ โดยให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การออกแบบชุมชนและภูมิทัศน์เมืองในแต่ละย่าน สำหรับพื้นที่ย่านธุรกิจและพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองมีรายละเอียด ดังนี้

1) อาคารและสิ่งปลูกสร้าง

(1) กำหนดให้อาคารสร้างอยู่ในแนวระยะสร้างชิด (Build to Line) แทนระยะร่น (Set Back) ในถนนสายหลักสำคัญ โดยใช้แนวฐานอาคารเป็นตัวกำหนด (ภาพที่ 2.28)

(2) กำหนดให้อาคารมีฐานอาคาร โดยมีความสูงในระดับชั้นที่ 4 หรือกำหนดความสัมพันธ์กับสัดส่วนมนุษย์ที่ใช้พื้นที่หน้าอาคาร อาคารใดที่ไม่มีฐานอาคารให้กำหนดแนวเส้นสมมติจากองค์ประกอบการออกแบบให้อยู่ในระดับชั้น 4 ที่ต่อเนื่องกับแนวฐานอาคารของอาคารข้างเคียง (ภาพที่ 2.29)

(3) พื้นที่ด้านหน้าอาคารจากแนวทางเท้าจนถึงแนวระยะสร้างชิด (Build to Line) ให้กำหนดเป็นพื้นที่ใช้งานร่วมกัน กึ่งสาธารณะของย่าน โดยให้เป็นที่ตั้งของกิจกรรมที่เกิดขึ้นริมทางเท้า

(4) ไม่อนุญาตให้มีที่จอดรถวางในพื้นที่กึ่งสาธารณะด้านหน้าอาคาร เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของพื้นที่กิจกรรมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในพื้นที่

(5) ในพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคารให้มีสิ่งปลูกสร้างเพื่อให้ร่มเงา หรือสิ่งปลูกสร้างชั่วคราว ในลักษณะชั่วคราวที่สามารถรื้อถอนได้ ไม่อนุญาตให้มีสิ่งปลูกสร้างถาวรในพื้นที่ดังกล่าว ควรมีพื้นที่ร่มเงาในบริเวณดังกล่าวไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่

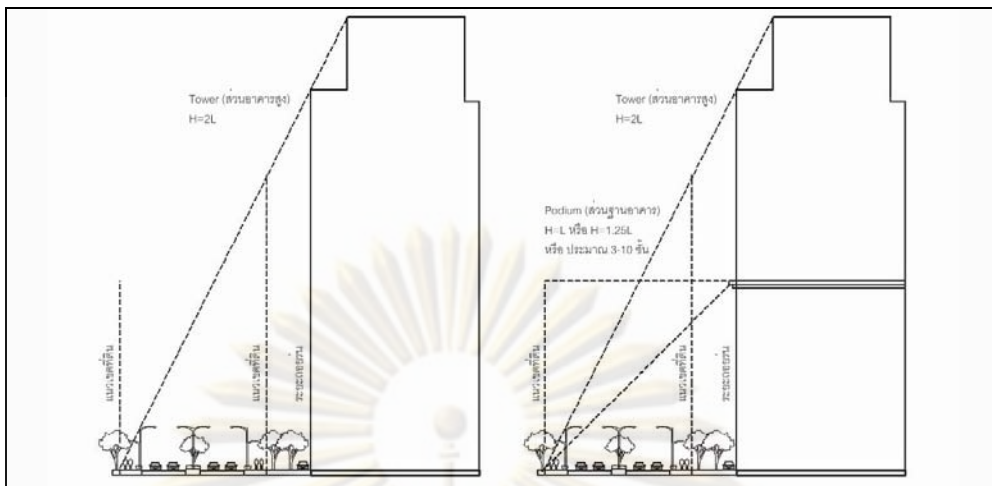
(6) หากไม่สามารถสร้างสิ่งปลูกสร้างชั่วคราวเพื่อให้ร่มเงาในพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคารได้ ให้มีการปลูกไม้ยืนต้นเพื่อให้ร่มเงาในพื้นที่ดังกล่าวทดแทน

(7) ระดับพื้นในพื้นที่กึ่งสาธารณะให้มีความต่อเนื่องกันในทุกอาคาร โดยหากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนระดับ ให้มีการเปลี่ยนระดับได้ไม่เกินครั้งละ 0.15 เมตร ระหว่างอาคารที่ต่อเนื่องกัน

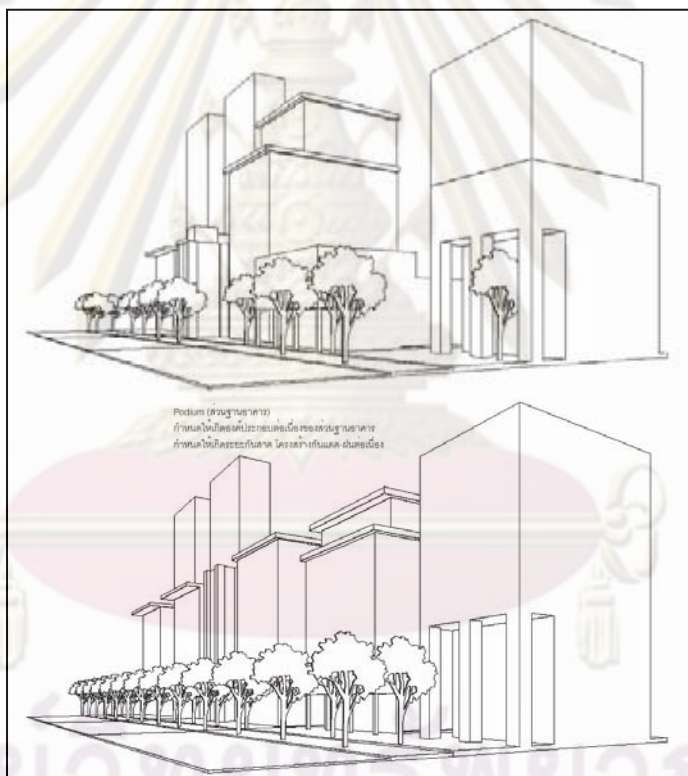
(8) ทางเข้าอาคารชั้นใต้ดินในพื้นที่กึ่งสาธารณะให้อยู่ติดตัวอาคาร โดยมีช่องเปิดรวมไม่เกินร้อยละ 30 ของพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคาร แนวขอบช่องเปิดทางเข้าอาคารชั้นใต้ดินให้ออกแบบเป็นอุปกรณ์ประกอบถนน เช่น ม้านั่ง หรือแนวกระถางต้นไม้ประดับ

(9) ห้ามไม่ให้มีอุปกรณ์ด้านเทคนิคอาคาร เช่น หอน้ำเย็น ตู้วงจรไฟ ปล่องควัน จานดาวเทียม ด้านหน้าอาคาร หรือในตำแหน่งที่มองเห็นได้จากถนนหลักด้านหน้าอาคาร หากมีความจำเป็นต้องติดตั้งในตำแหน่งดังกล่าว ให้มีการออกแบบสิ่งปิดบังให้สวยงามเหมาะสม

(10) ศาลพระภูมิ สิ่งปลูกสร้างด้านคติความเชื่อ ให้ติดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคาร โดยอยู่ในตำแหน่งที่ไม่เป็นที่รบกวนการสัญจรภายในพื้นที่ และมีแนวขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจน

ภาพที่ 2.28 การกำหนดระยะสร้างขีด และสัดส่วนความสูงของฐานอาคารริมถนนสายหลัก (ภาพขวา) เพิ่มเติมจากการกำหนดระยะถอยร่นและความสูงของอาคารสูงแต่เพียงอย่างเดียว (ภาพซ้าย) (ที่มา: โครงการจัดทำมาตรฐานด้านผังเมืองของกรุงเทพมหานคร, 2552)

ภาพที่ 2.29 การกำหนดรายละเอียดสัดส่วนอาคาร (ภาพบน) โดยปรับปรุงจากเดิมที่ไม่มีการกำหนดใดๆ (ภาพล่าง) (ที่มา: โครงการจัดทำมาตรฐานด้านผังเมืองของกรุงเทพมหานคร, 2552)

2) อุปกรณ์ประกอบถนน

- (1) ม้านั่ง ใช้ม้านั่งยาว (Bench) ติดตั้งในแนวขนานกับทางเดินเท้า ในตำแหน่งที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสัญจรทั้งทางเท้าและระบบถนน
- (2) ที่ทิ้งขยะ ติดตั้งในตำแหน่งพื้นที่ริมทางเดินให้สังเกตเห็นได้ชัดเจน ควรมีการควบคุมความสกปรก และกลิ่นในบริเวณติดตั้งอย่างดี ขนาดที่ทิ้งขยะไม่ควรเกิน 20 ลิตร
- (3) ที่จอดรถจักรยาน ให้ใช้พื้นที่ที่กิ่งสาธารณะของอาคารเป็นที่ติดตั้ง

(4) เสาไฟและไฟส่องสว่าง ให้สามารถครอบคลุมความสว่างทั่วถึงทั้งบริเวณทางเท้าและพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคาร โดยใช้หลอดไฟแสงจันทร์ หรือหลอดไฟขาวเท่านั้น

(5) กล้องนิรภัย ให้ติดตั้งอยู่กับตำแหน่งเสาไฟหรือตัวอาคารเป็นหลัก หากมีความจำเป็นอนุโลมให้มีเสาเพื่อติดตั้งเพิ่มเติมได้ในจุดที่ไม่เป็นที่สังเกตเห็นได้ชัดเจน

(6) ที่หยุดพักคอยรถประจำทาง อนุญาตให้เป็นอาคารพักขนาดเล็กเพื่อบังแดดบังฝนได้ โดยให้มีที่นั่งพักคอยเป็นม้านั่งยาว และป้ายบอกสายการเดินรถพร้อมแผนที่เมืองระบุตำแหน่งพื้นที่โดยรอบภายในป้ายเสมอ สามารถติดประกาศป้ายโฆษณาได้ โดยมีเนื้อที่แยกออกจากข้อมูลพื้นที่ที่ระบุข้างต้นอย่างชัดเจน

(7) อุปกรณ์สาธารณูปการ เช่น ตู้โทรศัพท์ ตู้ไปรษณีย์ ให้ติดตั้งในเขตพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคาร

3) ป้ายสัญลักษณ์

(1) ป้ายจราจร กำหนดให้ใช้ตามมาตรฐานความปลอดภัยของระบบวิศวกรรมจราจร

(2) ป้ายชื่ออาคาร แทนป้ายชื่อ ให้ติดตั้งในตำแหน่งด้านหน้าอาคาร ไม่เกินแนวรอยต่อระหว่างทางเท้ากับพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคาร โดยกำหนดให้มีความสูงไม่เกิน 1.20 เมตร จากระดับพื้นถนน สามารถเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์แสงไฟได้

(3) ป้ายประกาศ ป้ายโฆษณา ให้ติดตั้งได้เฉพาะในพื้นที่หรือบนอุปกรณ์ที่ได้จัดเตรียมไว้ โดยตำแหน่งพื้นที่หรืออุปกรณ์ติดตั้งให้จัดอยู่ในพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคารเป็นหลัก หากมีความจำเป็นอนุโลมให้ติดตั้งริมทางเท้าได้ในระยะไม่เกิน 0.50 เมตร จากขอบทางเท้าริมถนน โดยมีขนาดไม่เกิน 0.80x1 เมตร ติดตั้งในระยะความสูงไม่เกิน 2 เมตร ป้ายประกาศที่เป็นภาพเคลื่อนไหวหรือวีดิทัศน์ให้อยู่บนพื้นที่กึ่งสาธารณะหน้าอาคารหรือบนตัวอาคาร โดยระดับเสียงที่ใช้ให้มีความดังไม่เกิน 60 เดซิเบล

2.3.2 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้นายเทศมนตรี (หรือผู้ปกครองราชการส่วนท้องถิ่นอื่นๆ) มีอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายฉบับนี้ หลักเกณฑ์ของการรักษาบ้านเมืองให้เป็นระเบียบเรียบร้อยที่มีผลต่อการอนุรักษ์เมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เน้นการทำความสะอาดและปรับปรุงพื้นฟูเมือง มีดังนี้

1) ห้ามมิให้ผู้ใดติดตั้ง วาง หรือกองวัตถุใดๆ บนถนน เว้นแต่เป็นการกระทำในบริเวณที่เทศบาลกำหนด โดยความเห็นชอบจากพนักงานจราจร (มาตรา 19)

2) ห้ามมิให้ผู้ใดติดตั้ง ตาก วาง หรือแขวนสิ่งใดๆ ในที่สาธารณะ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากนายกเทศมนตรี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเป็นการกระทำของเทศบาล หรือหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจทำได้ หรือเป็นการวางไว้ชั่วคราว (มาตรา 19) และห้ามมิให้กระทำการดังกล่าวในอาคารของตน ในลักษณะที่สกปรกรู้งรัง หรือไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีสภาพที่ประชาชนอาจเห็นได้จากที่สาธารณะ (มาตรา 40)

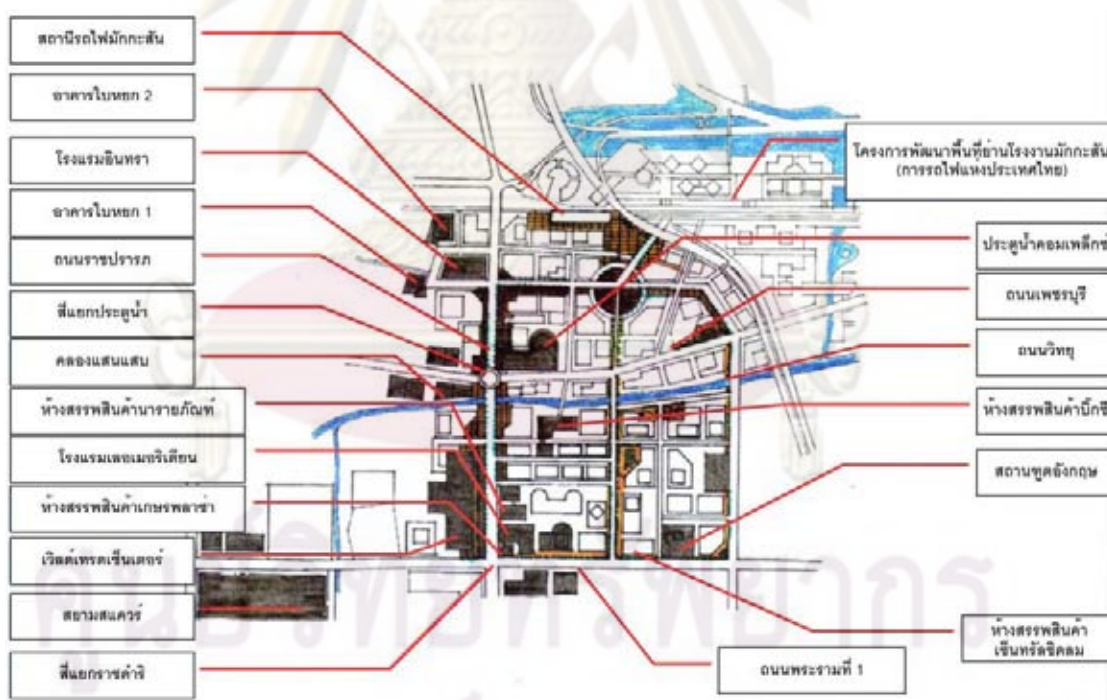
3) เจ้าของอาคารที่ตั้งอยู่ในระยะไม่เกิน 20 เมตรจากขอบทางเดินรถที่มีผิวจราจรกว้างไม่เกิน 8 เมตร และมีผู้สัญจรไปมา อาจเห็นอาคารหรือบริเวณของอาคารได้จากถนนนั้น ต้องดูแลรักษาอาคารไม่ให้สกปรกรู้งรัง (มาตรา 41)

2.4 นโยบาย และแผนการพัฒนาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

2.4.1 โครงการปรับปรุงศูนย์พาณิชยกรรมกลางเมืองบริเวณราชปรารภ-มักกะสัน

สืบเนื่องจากโครงการสนามบินสุวรรณภูมิที่กำลังจะเปิดใช้ในอนาคตอันใกล้และมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการบินในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และโครงการพัฒนาที่ดินย่านโรงงานมักกะสันของการรถไฟแห่งประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการคมนาคมเพราะเป็นจุดรวมของโครงข่ายการคมนาคมหลายประเภท ทั้งถนนและระบบขนส่งมวลชน โดยการพัฒนาส่วนหนึ่งให้เป็น City-Air Terminal โดยเป็นต้นทางระบบขนส่งมวลชนระบบรางจากใจกลางเมืองไปยังสนามบินสุวรรณภูมิ จึงเห็นควรที่จะเน้นการพัฒนาศูนย์พาณิชยกรรมที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันให้กระชับและมีความชัดเจนมากขึ้น โดยการใช้บริเวณเชื่อมต่อย่านราชประสงค์ที่เป็นศูนย์กลางการค้า ธุรกิจ พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ไปสู่การพัฒนาของการรถไฟแห่งประเทศไทยในพื้นที่ย่านโรงงานมักกะสัน เพื่อให้เป็นส่วนขยายของศูนย์กลางในปัจจุบันให้เกิดความเด่นชัด มีความสง่างาม และมีประสิทธิภาพคุ้มค่าที่ดิน ในขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมการพัฒนาใจกลางเมืองโดยการอิงระบบขนส่งมวลชนและอาศัยย่านมักกะสันซึ่งมีศักยภาพที่จะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมและธุรกิจที่สำคัญในอนาคตเพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ขอบเขตพื้นที่โครงการเริ่มจากบริเวณแยกราชดำริไปทางทิศเหนือผ่านทางบริเวณย่านประตูน้ำ ราชปรารภ จรดบริเวณเส้นทางรถไฟบริเวณย่านมักกะสัน (ภาพที่ 2.30)

ภาพที่ 2.30 แสดงแนวทางการพัฒนา และออกแบบโครงการปรับปรุงส่วนขยายของ ศูนย์พาณิชยกรรมกลางเมืองบริเวณราชปรารภ-มักกะสัน

(ที่มา: รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณย่านโรงงานมักกะสันของการรถไฟแห่งประเทศไทย, 2548)

แนวทางการพัฒนา

- 1) สร้างการเชื่อมต่อตามแนวถนนจากราชประสงค์ถึงมักกะสัน และเชื่อมโยงเข้าไปพื้นที่ภายในต่อเนื่องไปยังถนนรัชดาภิเษก

2) สร้างความเชื่อมต่อภายในพื้นที่กับการพัฒนาย่านโรงงานมักกะสันให้เป็นหนึ่งเดียวกัน-เสริมสร้างการพัฒนาตามแนวถนนทางเท้า และบริเวณต่อเนื่องให้เกิดความสวยงามและบรรยากาศที่เหมาะสมกับความเป็นย่านธุรกิจระดับนานาชาติ

3) เน้นความสอดคล้องกับระบบขนส่งมวลชนและระบบขนส่งอื่นๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาจราจร

4) สร้างระบบพื้นที่เปิดโล่งให้เป็นโครงข่ายทั้งในพื้นที่ตามแนวถนนและตามแนวคลอง

2.4.2 โครงการสวนลุมไนท์บาซาร์ 2 ด้านหลังศูนย์การค้าบิ๊กซี สาขาราชดำริ

นายไพโรจน์ ทุ่งทอง กรรมการผู้จัดการ บริษัท พีคอน ดีเวลลอปเม้นท์ (ไทย) จำกัด ได้ลงนามในบันทึกข้อตกลงเบื้องต้น (MOU) กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในการเช่าพื้นที่ย่านราชดำริ 20 ไร่ เพื่อพัฒนาเป็นโครงการสวนลุมไนท์บาซาร์ 2 ทดแทนที่ดินโรงเรียนเตรียมทหารเดิม (สวนลุมไนท์บาซาร์) ที่จะต้องส่งมอบคืนให้กับสำนักงานทรัพย์สินฯ ภายในเดือนเมษายน พ.ศ. 2550

ขณะนี้ (พ.ศ. 2552) อยู่ระหว่างการออกแบบโครงการบนพื้นที่แห่งใหม่จำนวน 20 ไร่ ให้เป็นอาคารสูงขนาด 18 ชั้น ส่วนแนวคิดของโครงการนั้นยังคงเป็นตามแบบเดิมของโครงการสวนลุมไนท์บาซาร์ คือ มีทั้งส่วนร้านค้า ร้านอาหาร และสถาบันการศึกษา และได้เพิ่มเติมโรงภาพยนตร์ ขนาด 4 โรง จำนวนที่นั่ง 350 ที่ต่อหนึ่งโรง เพื่อให้มีความสมบูรณ์แบบมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีอพาร์ทเมนท์อีกจำนวน 700 ห้อง เพื่อรองรับการอยู่อาศัยของผู้ที่ค้าขาย เช่นเดียวกับโครงการสวนลุมไนท์บาซาร์เดิมที่มีส่วนของพักอาศัยให้กับผู้ขายของด้วย โดยตัวตลาดทั้งหมดเป็นอาคารถาวร ความแตกต่างของตลาดไนท์บาซาร์แห่งใหม่ก็คือ รถยนต์สามารถเข้าถึงร้านค้าได้ทุกร้าน เหมือนกับโครงการสวนลุมไนท์บาซาร์เดิม เพียงแต่อยู่ในที่ร่มเท่านั้น

ส่วนรายละเอียดของแต่ละชั้น กำหนดคร่าวๆ ดังนี้ ชั้นที่ 1-4 ซึ่งเป็นชั้นใต้ดินจะเป็นพื้นที่จอดรถรองรับรถยนต์ได้ประมาณ 3,000-4,000 คัน นอกจากนั้นพื้นที่รอบนอกยังจัดเตรียมไว้เพื่อให้รองรับรถจักรยานที่นักท่องเที่ยวเข้ามาอีกประมาณ 50 คัน สำหรับส่วนของร้านค้าจะอยู่ในชั้นกลางๆ ใช้พื้นที่ประมาณ 3 ชั้น และพื้นที่สำหรับอพาร์ทเมนท์อีก 3 ชั้น ด้านบนของอาคารจะเป็นพื้นที่สำหรับร้านอาหาร ซึ่งภายหลังโครงการแล้วเสร็จบริษัทจะตั้งร้านอาหารทุกร้านที่อยู่ในพื้นที่สวนลุมไนท์บาซาร์เดิมเข้ามาอยู่ภายในโครงการใหม่ทั้งหมดรวมถึงโรงละครโฆเซลุย และสถาบันราชภัฏสวนดุสิตด้วย ด้วยมูลค่าการลงทุนถึง 2,000 ล้านบาท

2.4.3 โครงการเดอะแพลทินัม แฟชั่นมอลล์ โครงการ 2

ภาพที่ 2.31 ตำแหน่งที่ตั้งโครงการเดอะแพลทินัม

แฟชั่นมอลล์ โครงการ 2

(ที่มา : skyscrapercity, 2000: online)

นายพงษ์ศักดิ์ นันตวรฤณกุล ผู้จัดการทั่วไป บริษัท เอส.พี.ที. แมเนจเม้นท์ จำกัด เจ้าของและผู้บริหารศูนย์ค้าส่ง เดอะแพลทินัม แฟชั่นมอลล์ (ภาพที่ 2.31) กล่าวว่า บริษัทมีแผนการลงทุนต่อยอดธุรกิจแฟชั่นค้าส่งเสื้อผ้า โดยใช้งบกว่า 2,500 ล้านบาท ขยายพื้นที่โครงการกว่า 1 หมื่นตารางเมตร ซึ่งแบ่งเป็นพื้นที่ ชั้น B1-B4 เป็นที่จอดรถ ชั้น 1-5 เป็นศูนย์ค้าส่งเสื้อผ้าแฟชั่น เครื่องหนัง กระเป๋า รองเท้า รวม 500 ร้านค้า และชั้น 6-23 เป็นโรงแรม เดอะ โนวเทล แพลทินัม โฮเทล จำนวน 300 ห้อง ระดับ 4 ดาว เจาะกลุ่มลูกค้านักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มยุโรปและเอเชีย (ภาพที่ 2.32)

ภาพที่ 2.32 แบบจำลองของโครงการเดอะแพลทินัม แฟชั่น มอลล์ โครงการ 2

(ที่มา : plan associates, 1975: online)

แผนการพัฒนาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในย่านราชประสงค์นั้น เป็นย่านที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง ทั้งปัจจัยด้านการคมนาคมที่สะดวกและเป็นศูนย์รวมแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้า โรงแรมชั้นนำ สำนักงานทั้งต่างประเทศและในประเทศ จึงมีโครงการต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย จากการศึกษา ลักษณะโครงการดังที่ได้กล่าวในข้างต้นนั้น พบว่าโครงการเหล่านี้มีข้อด้อยในเรื่องของการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ ไม่ได้มีการคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้คน หากแต่เป็นการตีมูลค่าของผืนดินหรือพื้นที่ว่างทุกรางนิ้ว เป็นเงินหรือมูลค่าทางธุรกิจเป็นหลักใหญ่ เป็นผลทำให้กลุ่มอาคารขนาดใหญ่ คอนโดมิเนียมติดรถไฟฟ้า อาคารพาณิชย์กึ่งพักอาศัย เกิดขึ้นมากมาย

แม้จะมีเพียงโครงการปรับปรุงศูนย์พาณิชยกรรมกลางเมืองบริเวณราชปรารภ-มักกะสันที่คำนึงถึงโครงข่ายทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะ แต่โครงการอื่นๆ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือปรึกษาหารือกันแต่อย่างใด ทำให้การใช้สอยพื้นที่ของเมืองไม่เป็นไปอย่างที่ควรจะเป็น ไม่ได้มีการแบ่งสรรพื้นที่ตามกระบวนการดำเนินชีวิตของคน อาจส่งผลให้โครงการนี้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงผังบริเวณเพื่อให้สอดคล้องกับโครงการต่างๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น หรือให้โครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นยึดแนวโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะและทางเดินเท้าเหล่านี้ เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาเรื่องของการพัฒนาพื้นที่ที่ไม่สอดคล้องกัน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนทำงานในเมืองให้ดีขึ้น

2.5 บทอภิปรายและกรอบแนวคิดในการศึกษา

การสร้างบรรยากาศให้กับพื้นที่เมืองหรือชุมชนให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาได้ ปัจจัยที่สำคัญคือ ต้องทำให้เกิดกิจกรรมขึ้น โดยใช้พื้นที่ว่างสาธารณะเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างคนในสังคม การสร้างกิจกรรมขึ้นนั้นต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ ช่วยส่งเสริม ได้แก่ คน และ เวลา กล่าวคือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดกิจกรรมเชิงพาณิชยกรรมขึ้น จะดึงดูดผู้คนให้มากระจุกตัว ในทางกลับกันบริเวณที่มีปริมาณการสัญจรของผู้คนสูงย่อมดึงดูดให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น เมื่อพื้นที่ว่างสาธารณะเกิดกิจกรรมและผู้คนขึ้นไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาใดก็ตาม ย่อมทำให้พื้นที่นั้นมีการใช้งาน เกิดความคึกครื้นมีชีวิตแห่งสังคม จึงเรียกลักษณะพื้นที่ว่างสาธารณะเช่นนี้ว่ามีความเป็น “อเนกประโยชน์” ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ว่างสาธารณะ “ที่ดี” มีศักยภาพในการใช้งานสูง ต้องเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นอเนกประโยชน์ และต้องมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลายกิจกรรม ซึ่งถือว่าเป็น “ลักษณะพิเศษของไทย” (Thai Peculiarities) และมีการใช้ประโยชน์ได้เกือบตลอดทั้งวันและเกือบทุกช่วงเวลา กล่าวคือพื้นที่ว่างสาธารณะที่ดีที่สุดต้องตั้งอยู่กลางความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ (space) และผู้คน (people) ที่อาศัยและทำงานอยู่โดยรอบพื้นที่นั้นๆ ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะแบบอเนกประโยชน์ (multi-use public open

space) ต้องประกอบด้วยปัจจัยด้านความหลากหลายของคน (ไม่จำกัดเพศ วัย สถานะ อาชีพ รายได้ และระดับชนชั้น) ความหลากหลายของกิจกรรม (ทั้งกิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมทางเลือก และกิจกรรมทางสังคม) และความหลากหลายของเวลา

นอกจากคนและกิจกรรมจะดึงดูดซึ่งกันและกันแล้ว ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเป็นอเนกประโยชน์อีก ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านกายภาพคือ มีทำเลที่ตั้งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสม กล่าวคือ สามารถเข้าถึงได้โดยตรงจากถนนด้วยการเดินเท้าเป็นหลัก โดยไม่ต้องผ่านพื้นที่อื่นๆ องค์ประกอบทางด้านจิตภาพคือ มีสิ่งเร้าให้เกิดการรับรู้ของผู้คนที่สัญจรผ่านไปมา ไม่ว่าจะเป็นรูปทรงและสีสันของปฏิมากรรม หรือองค์ประกอบต่างๆ ภายในพื้นที่ว่างสาธารณะ รวมถึง แสงสว่าง ความเคลื่อนไหว เสียง เช่น น้ำพุ ฯลฯ หรือแม้กระทั่งกลิ่น เช่น ร้านขายอาหาร ร้านขายดอกไม้ ฯลฯ และองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าและผู้คนในพื้นที่ว่างสาธารณะขึ้นได้ นอกเหนือจากองค์ประกอบข้างต้นที่ได้กล่าวไปนั้น ถือเป็นคุณลักษณะภายนอกของพื้นที่ว่างสาธารณะในการพิจารณาถึงความ เป็นอเนกประโยชน์ ยังมีคุณลักษณะภายในพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีส่วนช่วยในการรับรู้พื้นที่ว่างสาธารณะของคนได้ เรียกว่าเป็นองค์ประกอบของพื้นที่ว่างสาธารณะ (elements of space) ได้แก่ (1) ขนาด จะมีผลต่อการรับรู้และการตัดสินใจของคนอย่างมาก พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดใหญ่กว้างไกลไป จะมีผลทำให้คนเกิดความล้าละโมโลในการใช้งาน (2) พื้นผิว ช่วยในเรื่องของประสาทสัมผัสของคน ทำให้ผู้ใช้มีประสบการณ์ร่วมกันในพื้นที่ว่าง (3) ลำดับของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนทิศทาง ซ้อนทาง เปิดทางออก เปลี่ยนมุมมอง ล้วนนำมาซึ่งความตื่นตาตื่นใจต่อการรับรู้ของผู้คน (4) การเปลี่ยนระดับ ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะระดับพื้นดิน เหนือพื้นดิน จมดิน (sunken) หรือใต้ดิน ทำให้การรับรู้พื้นที่ว่างสาธารณะของคนเปลี่ยนไปได้ (5) การใช้น้ำ ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการรับรู้ ซึ่งการใช้น้ำทั้งแบบน้ำนิ่งและแบบน้ำไหล จะทำให้เกิดสุนทรียภาพแบบทวีคูณต่อพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นๆ ได้ (การรับรู้ด้วยตาและเสียง) และมีประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดขอบเขต อีกทั้งช่วยรักษาการมองเห็นต่อเนื่องได้เช่นกัน

ดังนั้น สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมทำให้คนใช้ระยะเวลาในพื้นที่ยาวนานขึ้น ทำให้โอกาสการเกิดกิจกรรมทางสังคมยิ่งมากขึ้นไปด้วย จากการศึกษากรณีศึกษาถึงการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะในต่างประเทศพบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะและทางเดินเท้าเป็นจุดประสงค์สำคัญที่ต้องคำนึงถึงทุกครั้งในการพัฒนาโครงการ เพราะย่านใดที่มีโครงข่ายทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะที่เชื่อมโยงกัน จะเอื้อให้เกิดประโยชน์อีกหลายด้าน โดยเฉพาะย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองที่เป็นแหล่งรวมห้างสรรพสินค้า โรงแรมชั้นนำ สำนักงานต่างๆ มากมาย การเดินเชื่อมถึงกันตลอดจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความน่าเดิน และเพิ่มศักยภาพด้านการค้าให้ดีขึ้นได้ อีกทั้งการกำหนดลักษณะกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ว่างสาธารณะ จะช่วยให้การออกแบบบริบทและองค์ประกอบโดยรอบสามารถตอบสนองต่อการใช้งานพื้นที่นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น

ในประเด็นทางด้านกฎหมาย ระเบียบและข้อบัญญัติต่างๆ ที่ต้องคำนึงถึงในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ คือมาตรฐานการออกแบบชุมชนและภูมิทัศน์สำหรับพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง เพื่อแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของกรุงเทพมหานครให้มีความสวยงาม มาตรฐานนี้จะกำหนดรูปแบบด้านหน้าอาคารสิ่งปลูกสร้างที่อยู่ติดกับทางเดินเท้าริมถนนให้เกิดเป็นกำแพงเมืองส่งเสริมการรับรู้เนื้อเมืองที่ดี มีข้อกำหนดถึงบริเวณที่เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะ กึ่งสาธารณะ และส่วนบุคคลที่สามารถใช้งานร่วมกันได้ รวมทั้งอุปกรณ์ประกอบถนน

ต่างๆ ว่าควรวางไว้ในตำแหน่งใดบนพื้นที่ว่างสาธารณะ มีรายละเอียดปลีกย่อยมากมายทั้งป้ายสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน ดังนั้นจากการวิเคราะห์โครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพฯ ทำให้พบปัญหามากมาย ประเด็นหลักคือ แทบทุกโครงการไม่คำนึงถึงระบบโครงข่ายทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะ แต่ละโครงการจะออกแบบผังบริเวณและภูมิทัศน์โดยรอบโครงการเอง ทำให้พื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองขาดเอกลักษณ์ และความเชื่อมโยงกันของโครงข่ายทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่

ดังนั้น การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ควรพิจารณาถึงประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะต่างๆ ประกอบกับบริบทโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะ ทั้งกิจกรรมจากการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ และกิจกรรมจากพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ใกล้เคียง ทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยที่จะนำมาประกอบการพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความเป็นอเนกประโยชน์ ทั้งทางด้านกายภาพคือ เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดเส้นทางการสัญจรทางเท้าที่มีปริมาณการสัญจรค่อนข้างหนาแน่น อีกทั้งควรมีการจัดการกับรูปแบบของพื้นที่ว่างสาธารณะให้สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานเพื่อรองรับความหลากหลายทั้งกิจกรรมและกลุ่มคนในหลายช่วงเวลาได้ ด้านจินตภาพคือ มีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ดึงดูดให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเหล่านั้น ด้านเศรษฐกิจสังคมคือ มีการกำหนดกิจกรรมขึ้นภายในพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยอาจจะสอดคล้องกับกิจกรรมโดยรอบเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมภายในพื้นที่ว่างสาธารณะและบริเวณโดยรอบ หรืออาจจะแตกต่างจากกิจกรรมโดยรอบอย่างสิ้นเชิง เพื่อสร้างให้เกิดความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณนั้นๆ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาในการปรับปรุง นอกจากนี้ยังมีด้านปรากฏการณ์นิยม และพฤติกรรมนิยม ซึ่งเป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของพื้นที่ว่างสาธารณะ ที่สามารถสะท้อนความเป็นไทยออกมาได้ คุณลักษณะต่างๆ เหล่านี้ ถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญเพื่อนำไปพิจารณาในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะ

		ลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะ
ความเป็นเอกภาพประโยชน์	ความหลากหลายของคน	- สามารถรองรับและดึงดูดกลุ่มคนทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีช่วงอายุ (วัย) ที่หลากหลาย ทั้งชาวไทยและต่างชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะแตกต่างกัน
	ความหลากหลายของกิจกรรม	- สามารถรองรับกิจกรรมได้หลายประเภท
	ความหลากหลายของเวลา	- สามารถรองรับกิจกรรมในหลายช่วงเวลา ทั้งวันธรรมดาและวันหยุด อาจเกิดกิจกรรมในช่วงระยะเวลาสั้นๆ
คุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่	เชิงกายภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่ว่างสาธารณะต้องเข้าถึงพื้นที่ได้หลายทาง มีเส้นทางเชื่อมโยงกับโครงข่ายประเภทอื่น และไม่มีสิ่งกีดขวางให้เป็นอุปสรรคในการเข้าถึง - มีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับเส้นทาง หรือพื้นที่ที่มีระดับการสัญจรของคนเดินเท้าสูง - อยู่ในทำเลที่มีความหนาแน่นของการใช้ระบบขนส่งสาธารณะ - ถูกโอบล้อมด้วยผนังอาคารที่เรียงชิดติดต่อกันในขนาด และสัดส่วนที่พอเหมาะ - เอื้อให้เกิดการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น - มีความยืดหยุ่นในการใช้พื้นที่ ทั้งแบบถาวร และชั่วคราว - มีลักษณะของมุมมองที่เชื่อมต่อกัน และมีโครงข่ายทางเดินเท้าที่ต่อเนื่องกันตลอด - มีความสะดวกสบาย มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการพักผ่อนหย่อนใจ และมีชีวิตชีวา - มีลักษณะการเปลี่ยนระดับพื้น เพื่อทำให้ขอบเขตการรับรู้ของผู้ใช้งานมีความหลากหลายขึ้น เป็นการเพิ่มความน่าสนใจให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะ
	เชิงจินตภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างให้เกิดการรับรู้พื้นที่ว่างสาธารณะด้วยสัมผัสทั้ง 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ - สร้างให้เกิดความรู้สึกที่หลากหลายภายในพื้นที่ด้วยการเปลี่ยนทิศทาง ซ่อนทาง เปิดทางออก เปลี่ยนมุมมอง - คำนึงถึงการจัดแสง สี เสียง กลิ่น ตลอดจนการจัดการกับอุณหภูมิของพื้นที่ว่างสาธารณะให้ได้บรรทัด และความมีชีวิตชีวา เพื่อดึงดูดให้เกิดการเข้าไปมีส่วนร่วมของคน - ควรมีสักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงได้หลายมุม และกว้างไกล จะช่วยดึงดูดให้คนเข้าใช้พื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างหลากหลายรูปแบบ
	เชิงเศรษฐกิจ-สังคม	<ul style="list-style-type: none"> - ขนาดของเมือง มีผลต่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะ กล่าวคือ ความหนาแน่นที่สูงของเมืองขนาดใหญ่ ทำให้เกิดผู้ใช้จำนวนมากที่มีศักยภาพต่อการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง - การใช้พื้นที่ถนนและพื้นที่ว่างเปล่าเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการค้าขายแบบไม่เป็นทางการ เป็นวิถีของชุมชน สะท้อนวัฒนธรรมที่นำไปสู่การเป็นพื้นที่การค้าขายที่สามารถดึงดูดลูกค้าในทุกระดับและชนชาติ - บริเวณโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะมีอาคารประเภทต่างๆ ที่มีการใช้ประโยชน์อาคารหลากหลาย มีรูปแบบการใช้งานที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่สนับสนุนเศรษฐกิจโดยรอบ - ควรเป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของหลากหลายกลุ่มคน และมีความปลอดภัย
	เชิงปรากฏการณ์นิยม (สถานการณ์นิยม)	<ul style="list-style-type: none"> - ควรมีวัสดุองค์ประกอบ รูปทรง พื้นผิว สี ที่ทำให้รู้สึกถึงความสำคัญของสถานที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ฤดูกาล สภาพอากาศ หรือภายใต้สถานการณ์ของแสงต่างๆ กัน - อาจเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา เพื่อตอบสนองกับบริบทสภาพแวดล้อมรอบด้าน
	เชิงพฤติกรรมนิยม	<ul style="list-style-type: none"> - ควรมีลักษณะที่เหมาะสม และสนับสนุนความหลากหลายของคน กิจกรรม และเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงปฏิบัติสูงสุด

(ที่มา: จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย, 2552)

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาและการเลือกกรณีศึกษา

การศึกษาสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ศึกษาจะเป็นการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ และลักษณะเชิง
สัณฐานของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่ทั้งหมดภายในพื้นที่ศึกษาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
โดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิตลอดจนทำการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย ภายหลังจากการรวบรวมข้อมูลดังกล่าว
จะสามารถระบุขอบเขตของพื้นที่โครงการ เพื่อทำการจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะออกเป็นกลุ่มตามลักษณะต่างๆ
และสามารถเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อกรณีศึกษาในการปรับปรุงได้ ทั้งนี้มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา

- 3.1.1 การวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในระดับภาพรวมของเมือง
- 3.1.2 การวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในระดับพื้นที่ย่าน

3.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

- 3.2.1 ที่ตั้ง / อาณาเขต และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา
- 3.2.2 โครงข่ายการสัญจรของพื้นที่ศึกษา
- 3.2.3 สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ศึกษา
- 3.2.4 รูปแบบอาคารในพื้นที่ศึกษา
- 3.2.5 ลักษณะกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา

3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา

- 3.3.1 ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษา
- 3.3.2 ลักษณะกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่ศึกษา
- 3.3.3 ประเภทของผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา
- 3.3.4 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนเดินเท้ากับคนที่อยู่ภายในอาคาร

3.4 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

3.5 การจำแนกประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการหลัก

- 3.5.1 สรุปลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลัก

3.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา

ในอดีตพื้นที่บริเวณย่านราชประสงค์มีลักษณะเป็นทุ่งนา มีสภาพเป็นชนบทชานเมือง มีโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีความสวยงามของสถาปัตยกรรมแฝงอยู่ การไปมาหาสู่กันจะใช้เส้นทางคมนาคมเพียงทางเดียวคือ ทางเรือ โดยมีคลองแสนแสบเป็นเส้นทางคมนาคมเชื่อมกับคลองผดุงกรุงเกษม ในด้านพื้นที่ว่างสาธารณะมีอยู่มากมายกระจายทั่วบริเวณ จนเมื่อมีการพัฒนาเมืองมากขึ้นเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสัณฐานของเมืองและกายภาพอย่างเห็นได้ชัดจากการเปรียบเทียบด้วยภาพถ่ายทางอากาศ ทำให้จำนวนพื้นที่ว่างสาธารณะเหล่านี้ลดลงอย่างรวดเร็ว

3.1.1 การวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในระดับภาพรวมของเมือง

ในช่วงแรกสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2394) พื้นที่บริเวณย่านราชประสงค์ประกอบด้วยทุ่งนาเป็นจำนวนมากเพราะตั้งอยู่นอกเขตกำแพงเมือง ถือเป็นย่านชานเมือง ในอดีตใช้วิธีการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก โดยอาศัยคลองแสนแสบซึ่งเป็นคลองขุดเกิดขึ้นจากราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ต่อมาเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมสองฝั่งคลองแสนแสบ เกิดชุมชนขนาดเล็กที่ไม่หนาแน่น ดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรรมเป็นหลัก จนถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394) เริ่มมีการขยายตัวทางการค้าและการเข้ามาดำเนินธุรกิจของต่างชาติ ทรงมีพระราชดำริให้สร้างถนนขึ้นตามแบบชาวยุโรป เกิดการพัฒนาที่ดินตามแนวถนนขึ้นแห่งแรกที่ถนนเจริญกรุง ประกอบกับมีการสร้างอาคารที่เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมระหว่างไทย จีน และตะวันตกเข้าด้วยกัน ในช่วงนี้เองที่เริ่มเกิดย่านการค้าขึ้น

ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2432) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนพระรามที่ 1 ต่อจากสมัยรัชกาลที่ 4 และทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “ถนนราชดำริ” ขึ้น เพื่อเป็นการขยายการสัญจรทางด้านตะวันออกของพระนคร เป็นการเปิดพื้นที่บริเวณย่านปทุมวันและย่านราชประสงค์ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการกำเนิดย่านราชประสงค์ อีกทั้งมีการนำระบบขนส่งสาธารณะมาใช้ ซึ่งเป็นรถรางที่ใช้ม้าลากรถให้วิ่งตามรางเหล็ก และปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบรางที่ใช้ไฟฟ้าในเวลาต่อมา เรียกว่า “รถรางไฟฟ้า” (ภาพที่ 3.1) นอกจากนี้ยังมีการสัญจรทางน้ำที่ยังคงอาศัยคลองแสนแสบเป็นเส้นทางเดินเรือเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรระหว่างตัวเมืองชั้นในกับชานเมือง มีการสร้าง “ประตูน้ำปทุมวัน” เพื่อทดน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูก และรักษาระดับน้ำในคลองเพื่อการสัญจรที่สะดวก เมื่อถึงเวลาปิดประตูน้ำทำให้เรือต่างๆ ต้องจอดรอด้านนอกประตูน้ำแห่งนี้ จึงเกิดเป็นที่ชุมนุมของเรือและจุดขนถ่ายสินค้าจากเรือขึ้นมายังบริเวณรอบๆ ประตูน้ำขึ้น และพัฒนาจนเป็นตลาดน้ำจนมาเป็นตลาดสดประตูน้ำในที่สุด

ภาพที่ 3.1 รถรางไฟฟ้า (ซ้าย) และรถเมล์ขาว (ขวา) ในช่วง พ.ศ. 2448

(ที่มา: Pantip, 1995: online)

จากการพัฒนาด้านกายภาพอย่างรวดเร็วตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 ส่งผลให้เกิดย่านการค้าในหลายๆ แห่ง เช่น ย่านถนนเจริญกรุง ย่านสำเพ็ง ย่านบางลำพู ย่านวังบูรพา ย่านเยาวราช ย่านราชวงศ์ ย่านสุรวงศ์ และย่านสีลม เป็นต้น (ภาพที่ 3.2) จนถึงช่วงรัชกาลที่ 6 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนขึ้นมาใหม่อีก 4 เส้นทาง คือ “ถนนเพลินจิต” เริ่มตั้งแต่ถนนราชดำริบริเวณสี่แยกราชประสงค์ตรงไปทางด้านทิศตะวันออกสิ้นสุดที่ “ถนนวิฑู” ซึ่งเริ่มจากถนนเพชรบุรีไปสิ้นสุดที่ถนนพระราม 4 ตามด้วย “ถนนชิดลม” เริ่มจากถนนเพชรบุรีลงมาทางทิศใต้เชื่อมกับถนนเพลินจิตและ “ถนนราชปรารภ” ซึ่งเป็นถนนที่เชื่อมระหว่างพื้นที่ทางทิศเหนือของกรุงเทพฯ กับพื้นที่ย่านประตูน้ำ ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาจนกลายเป็นย่านการค้าประตูน้ำในปัจจุบัน

จนกระทั่งในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2504) เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการสัญจรขึ้น มีการถมคูคลองเพื่อขยายถนนให้กว้างขึ้น การสัญจรหลักกลายเป็นทางบกแทนทางน้ำ ในด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินเริ่มเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะย่านราชประสงค์นั้น เกิดรูปแบบการค้าแบบใหม่จากการขายปลีกตามห้องแถวมาเป็นห้างสรรพสินค้าที่มีความสูง 3-4 ชั้น คือ “ห้างสรรพสินค้าไทยไดมารู” ที่ราชดำริอาเขต (บริเวณห้างบิ๊กซี สาขาราชดำริในปัจจุบัน) ถือเป็นห้างสรรพสินค้าที่ทันสมัยแห่งแรกในประเทศไทย เพราะมีการนำบันไดเลื่อนมาใช้เป็นแห่งแรก สะดวกสบายต่อการจับจ่ายซื้อสินค้า เนื่องจากเป็นการรวมเอาร้านอาหาร สินค้าและบริการมาไว้ในอาคารหลังเดียว ความสำเร็จของห้างไทยไดมารูส่งผลให้เกิดกระแสการพัฒนาทั่วทั้งพื้นที่ย่านราชประสงค์และบริเวณใกล้เคียง เกิดห้างสรรพสินค้า โรงแรม และสถานบันเทิงรื่นเริงมากมาย เช่น “ห้างสรรพสินค้าไซโก้” ปัจจุบันคือห้างอมรินทร์พลาซ่า “ห้างเกสร” ซึ่งในอดีตเป็นสถานบันเทิงที่มีสถานโบว์ลิ่งและคอฟฟี่ชอป ที่ขยายตัวมาจากย่านพัฒนาพงศ์ อีกทั้งในบริเวณใกล้เคียงยังมี “ศูนย์การค้าสยามเซ็นเตอร์” ที่มีทั้งโรงภาพยนตร์และสถานโบว์ลิ่ง สิ่งเป็นสิ่งดึงดูดสำคัญให้เริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในย่านราชประสงค์ไปในเชิงธุรกิจพาณิชยกรรมมากขึ้น (ภาพที่ 3.3)

ภาพที่ 3.2 ก) ย่านเจริญกรุงช่วงถนนสาทรฝั่งบางรัก ข) ย่านวังบูรพา ค) ย่านสุรวงศ์ ง) ย่านเยาวราช

(ที่มา: Pantip, 1995: online)

ภาพที่ 3.3 ภายถ่ายทางอากาศแสดงอาคารสำคัญในพื้นที่ศึกษาและบริเวณใกล้เคียงในอดีต
(ที่มา: Pantip, 1995:online และกรมแผนที่ทหาร ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเจริญที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 9 ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2552) ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสัณฐาน และด้านกายภาพของพื้นที่ในระดับเมือง เกิดผลกระทบทางด้านจำนวนประชากร เศรษฐกิจและสังคมในทางที่ดีขึ้น เริ่มมีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ สำนักงาน ห้างสรรพสินค้า และโรงแรมเพื่อรองรับธุรกิจและการท่องเที่ยวที่กำลังเจริญเติบโตขึ้น หลายพื้นที่เปลี่ยนบทบาทความสำคัญของย่านจากเดิมที่เป็นย่านที่อยู่อาศัยเป็นย่านการค้าพาณิชย์กรรม โดยในส่วนของพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์นั้น จะกล่าวถึงรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ต่อไปนี้

3.1.2 การวิเคราะห์พื้นที่ศึกษาในระดับพื้นที่ย่าน

ในเบื้องต้นได้ศึกษาความเป็นมาของพื้นที่ศึกษาในระดับเมืองประกอบกับการใช้เครื่องมือภาพถ่ายทางอากาศช่วยในการวิเคราะห์สัณฐานของเมือง (ภาพที่ 3.4) ทำให้พบปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะการลดลงของพื้นที่ว่างสาธารณะ คือโครงข่ายการสัญจรที่เพิ่มมากขึ้น ในช่วง พ.ศ. 2468 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ทรงมีพระราชดำริจะจัดงานแสดงพิพิธภัณฑ์สรรพสินค้า และทรัพยากรธรรมชาติตั้งเช่นประเทศตะวันตกทำ และมีพระราชดำริว่า เมื่อเลิกการจัดงานแล้วสถานที่นั้นควรจัดทำเป็นสวนพฤกษชาติ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและใช้พักผ่อน ทรงพระราชทานชื่อว่า "สวนลุมพินี" แต่ด้วยทรงเสด็จสวรรคตก่อนกำหนดเปิดงานจึงต้องล้มเลิกงานไป ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 โครงการนี้จึงถูกรื้อฟื้นอีกครั้งโดยทรงให้เช่าที่ดินด้านใต้ของสวนลุมพินี 90 ไร่ จัดเป็น "วนาเรจรมย์" คล้ายสวนสนุก และค่าเช่านำมาปรับปรุงที่ดินส่วนที่เหลือเปิดเป็นสวนสาธารณะ นับแต่นั้น สวนลุมพินีจึงเป็นสถานที่ให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนานแก่ประชาชน โดยทรงพระราชทานที่ดินให้รัฐบาลดูแลและมีพระกระแสรับสั่งให้ใช้เพื่อสวนสาธารณะเท่านั้น

ภาพที่ 3.4 ภาพถ่ายทางอากาศเปรียบเทียบพื้นที่ย่านราชดำริตั้งแต่ พ.ศ. 2517-2551 ในระดับมาตราส่วน 1:15000

(ที่มา: กองภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร)

ต่อมาเมื่อถึงปี พ.ศ. 2504 – 2507 ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เริ่มมีการฟื้นตัวบูรณะโครงสร้างทางกายภาพภายในเมืองหลวง เกิดการขยายตัวของเมืองออกมาจากย่านการค้าเดิม คือ ย่านการค้าวังบูรพา ย่านการค้าสุรวงศ์ และย่านการค้าสีลม ขยายออกมาทางย่านการค้าประตูน้ำและเกิดย่านราชประสงค์ขึ้นตามลำดับ ในช่วง พ.ศ. 2507 – 2517 เกิดสัญญาณขนาดของอาคารพาณิชย์แบบตึกแถวชั้นริมสองฝั่งของถนนราชดำริ ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารเป็นห้างสรรพสินค้า เมื่อเกิดอาคารที่หันด้านหน้าอาคารออกสู่ถนนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความต้องการระบบขนส่งมวลชนที่มีความสะดวกสบายในการเดินทางมากขึ้น ทางภาครัฐจึงได้ยกเลิกกรวางไฟฟ้าในปี พ.ศ. 2511 และนำระบบขนส่งมวลชนประเภทรถโดยสารประจำทาง (รถเมล์) มาให้บริการแทน เนื่องจากสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้มากกว่ากรวางไฟฟ้า เมื่อมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประชาชนมีความนิยมในการใช้รถยนต์ส่วนตัวมากขึ้น เริ่มเกิดปัญหาการจราจรติดขัด จึงได้มีการสร้างทางด่วนสายพิเศษเฉลิมมหานครขึ้น (ทางด่วนขั้นที่ 1) ถือเป็นทางด่วนสายแรกของประเทศไทย ระยะทางรวม 27.1 กิโลเมตร เพื่อบรรเทาปัญหาการจราจรที่ติดขัดภายในเมือง ภายหลังจากที่ย่านราชประสงค์เริ่มมีความหนาแน่นด้วยอาคารที่มีสัญญาณอาคารขนาดใหญ่ขึ้น พื้นที่ว่างสาธารณะลดลงอย่างรวดเร็วเพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของย่านราชประสงค์และบริเวณโดยรอบ มีการสร้างโรงแรม และห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ เช่น ห้างเวิร์ดเทรดเซ็นเตอร์ หรือเซ็นทรัลเวิร์ดพลาซ่าในปัจจุบัน (ภาพที่ 3.5) เป็นต้น จากการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2533 จึงเริ่มมีบริการ “เรือโดยสารคลองแสนแสบ” ให้บริการ (เปิดให้บริการครั้งแรกวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2533 หลังจากมีการรื้อประตูน้ำปทุมวันลงเมื่อปี พ.ศ. 2530) เพื่อให้การสัญจรทางน้ำสะดวกและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3.5 ห้างเวิร์ดเทรดเซ็นเตอร์ บริเวณหัวมุมสี่แยกราชประสงค์ ช่วงปี พ.ศ. 2549 ก่อนการปรับปรุงเป็นเซ็นทรัลเวิร์ดพลาซ่า (ที่มา: skyscrapercity, 2000: online)

เมื่อการพัฒนาเมืองก้าวหน้าไปเรื่อยๆ การคมนาคมขนส่งได้พัฒนาตามเพื่อรองรับปริมาณประชากรในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2542 นี้เองที่เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการสัญจรครั้งใหญ่ของกรุงเทพฯ เมื่อมีการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนแบบรางขึ้น โดยมีการสร้างรถไฟฟ้า (BTS Sky train) สายแรกของประเทศไทย (ภาพที่ 3.6) มี 2 เส้นทาง คือ สายสุขุมวิท และสายสีลม ระบบรถไฟฟ้าบีทีเอสเป็นระบบขนส่งมวลชนความจุสูงแบบมาตรฐาน นับได้ว่าการให้บริการของรถไฟฟ้าบีทีเอสเป็นการพลิกโฉมรูปแบบการเดินทาง และเป็นการปฏิวัติมาตรฐานการให้บริการของระบบขนส่งมวลชนของประเทศไทย ให้บริการครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ใจกลางกรุงเทพฯ โดยเฉพาะย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง และย่านที่พักอาศัย เมื่อเมืองเริ่มมีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สาธารณูปโภค สาธารณูปการมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากตึกสูงระฟ้ามากมาย ประชาชนเริ่มหลั่งไหลเข้ามาประกอบการค้าและทำมาหากินในบริเวณพื้นที่ที่ศึกษามากขึ้น ด้วยทำเลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจ นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวของ

ผู้ประกอบการในย่านราชประสงค์ในการก่อตั้งเป็นสมาคมผู้ประกอบการวิสาหกิจในย่านราชประสงค์ หรือ Ratchaprasong Square Trade Association (RSTA) ซึ่งเป็นการรวมตัวของผู้ประกอบการในย่านราชประสงค์ อันประกอบไปด้วย ศูนย์การค้าเกษร ศูนย์การค้าอัมรินทร์ เอเวอริ่ง แวงค็อก ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ กรุงเทพฯ โรงแรมอินเตอร์คอนติเนนตัล กรุงเทพฯ โรงแรมฮอเลียด อินน์ กรุงเทพฯ มณียา เซ็นเตอร์ และ เพลสดีเอ็นที ทาวเวอร์ อาเขต สมาคมฯ ก่อตั้งอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2546 โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลักดันย่านราชประสงค์ให้เป็นแหล่งช้อปปิ้งชั้นนำของไทยและภูมิภาค ที่ได้มาตรฐานเทียบเท่าย่านช้อปปิ้งระดับโลก มีความทันสมัย ปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ประกอบด้วยพื้นที่รวมกว่า 1,000,000 ตารางเมตร และพื้นที่สำหรับช้อปปิ้งกว่า 600,000 ตารางเมตร พร้อมร้านค้าที่มีความหลากหลายกว่า 900 ร้านค้า นอกจากนี้สมาคมยังเป็นพันธมิตรกับผู้ประกอบการที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น โรงแรมไฟรี่ซัน โรงแรมอโนมา เซ็นทรัลชิดลม และบีที อีอีกด้วย¹

ภาพที่ 3.6 การก่อสร้างรถไฟฟ้าบีทีเอสบนถนนราชดำริมายังสี่แยกราชประสงค์ เมื่อปี พ.ศ. 2542

(ที่มา: skyscrapercity, 2000: online)

การตัดถนนตามพระราชดำริของรัชกาลต่างๆ ในอดีตที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง จากฝั่งพระนครมาทางด้านทิศตะวันออกของกรุงเทพฯ มีการสร้างอาคารพาณิชย์ริมถนนราชดำรินกลายเป็นห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ อาคารสำนักงาน และโรงแรม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ย่านพาณิชยกรรม ศูนย์กลางเมืองที่ขยายมาจากย่านสีลม ทำให้จำนวนพื้นที่ว่างสาธารณะในอดีตลดน้อยลงเป็นจำนวนมาก เพื่อนำพื้นที่ว่างเหล่านี้มาใช้ในการก่อสร้างอาคารที่ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่างบราคาที่ดินในย่านที่เพิ่มสูงขึ้นตามศักยภาพของพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวของผู้ประกอบการในย่านราชประสงค์ในการก่อตั้งเป็นสมาคม ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญของภาคเอกชนในการสนับสนุนภาครัฐ โดยสมาคมฯ ได้ทำงานประสานกับกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องในการวางแผนการพัฒนาและอนุรักษ์ย่านราชประสงค์ ซึ่งถือเป็นย่านที่มีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน อาทิ การพัฒนาทางเดินเท้า สะพานลอยฟ้าเชื่อมต่อที่มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม สะอาด และปลอดภัยของย่านราชประสงค์ ตลอดจนการบำรุงรักษา และการจัดกิจกรรมทางการตลาดอื่นๆ

3.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

3.2.1 ที่ตั้ง / อาณาเขต และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

บริเวณพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน มีลักษณะเป็น “พื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง” (Central Business District) ของกรุงเทพมหานคร ตามที่ได้อ้างถึงในบทก่อนหน้านี้โดยบริษัท ซีบี ริชาร์ด เอลลิส แห่ง

¹ สมาคมผู้ประกอบการวิสาหกิจในย่านราชประสงค์ (Ratchaprasong Square Trade Association - RSTA) www.ratchaprasong.org

ประเทศไทย (CB Richard Ellis Thailand) ตั้งอยู่ในพื้นที่คาบเกี่ยว 4 แขวง 2 เขต คือ แขวงปทุมวัน และแขวง ลุมพินี ในพื้นที่เขตปทุมวัน และแขวงถนนเพชรบุรี และแขวงมักกะสัน ในพื้นที่เขตราชเทวี (อ้างอิงโดยใช้แผนที่ ขอบเขตพื้นที่ศึกษาจากบทที่ 1) มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 2.93 ตารางกิโลเมตร (1,833 ไร่ 1 งาน 91 ตารางวา) มีการใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมทางธุรกิจ การค้า และบริการเป็นหลัก ในแต่ละช่วงถนนจะเน้นการประกอบ กิจกรรมแต่ละประเภทในสัดส่วนที่ต่างกัน ภายในพื้นที่มีถนนสายหลักที่สามารถเชื่อมต่อไปยังพื้นที่เขตอื่นๆ คือถนนพระราม 1 ถนนพระราม 4 และถนนราชดำริ

อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ด้วยรถไฟฟ้าบีทีเอส (Bangkok Mass Transit System; BTS) และการขนส่งทางน้ำ ผ่านทางเรือด่วนในคลองแสนแสบที่ทำเรือประตุน้ำ (ราชดำริ) และท่าเรือชิดลม ลักษณะทาง กายภาพของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นอาคารขนาดใหญ่และอาคารสูง ประเภทห้างสรรพสินค้า โรงแรม และสำนักงาน รวมถึงมีวัดสำคัญเก่าแก่สมัยรัชกาลที่ 4 ตั้งอยู่ คือวัดปทุมวนารามราชวรวิหาร (ภาพที่ 3.7) พื้นที่ว่างสาธารณะ ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เอกชนบริเวณหน้าอาคาร มีเพียงแห่งเดียวที่สามารถให้บริการได้ในระดับเขตคือ พื้นที่ ว่างสาธารณะหน้าห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเวิร์ด โดยสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามเทศกาลหรือประเพณีที่ สำคัญต่างๆ ได้ ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นจะกระจุกกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ มีขนาดไม่ใหญ่มากนั้น

ภาพที่ 3.7 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

3.2.2 โครงข่ายการสัญจรของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ย่านราชประสงค์มีเส้นทางการเข้าถึงได้หลายทาง ได้แก่ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ (ด้วย สถานีเพลินจิต สถานีชิดลม สถานีสยาม และสถานีราชดำริ) และทางเรือด่วนคลองแสนแสบ (ด้วยท่าเรือวิฑูรย์ ท่าเรือชิดลม และท่าเรือประตุน้ำ) อีกทั้งยังมีถนนหลายสายตัดผ่านเชื่อมโยงไปยังพื้นที่อื่นๆ (แผนที่ 3.1) แบ่งเป็นถนนสายหลักเชื่อมโยงพื้นที่อื่นในแนวเหนือ-ใต้ คือ ถนนอังรีดูนังต์ (เชื่อมระหว่างถนนพระรามที่ 1 กับ

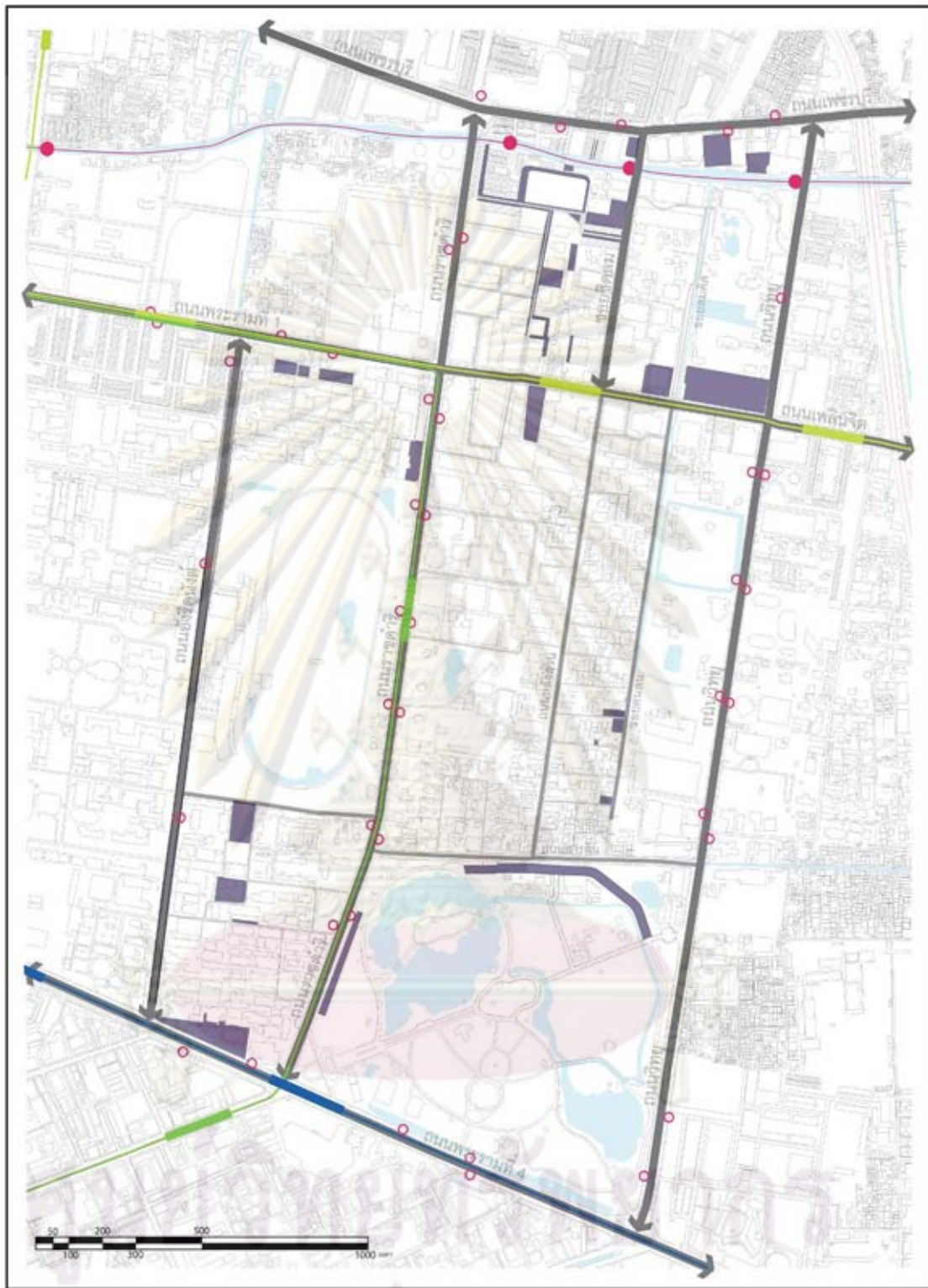
ถนนพระรามที่ 4) ถนนราชดำริ (เชื่อมระหว่างถนนพระรามที่ 4 ไปยังย่านสีลม กับถนนเพชรบุรีไปยังย่านประตูน้ำ-ดินแดง) และถนนวิฑู (เชื่อมระหว่างถนนพระรามที่ 4 ไปยังย่านสาทร กับถนนเพชรบุรี) ส่วนถนนสายหลักที่เชื่อมโยงพื้นที่อื่นในแนวตะวันออก-ตะวันตก คือ ถนนเพชรบุรี ถนนพระรามที่ 1 และถนนพระรามที่ 4 (แผนที่ 3.2)

เนื่องจากเป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองที่มีปริมาณรถหนาแน่น ขาดการจัดการด้านการจราจรที่ดี จึงประสบปัญหาเรื่องของการจราจรติดขัดในหลายเส้นทาง นอกจากนี้ยังมีบางพื้นที่ที่ใช้การเดินทางทางเดิน (one way) เพื่อควบคุมปริมาณการจราจร ได้แก่ ซอยชิดลมตรงมายังถนนหลังสวน และช่วงถนนวิฑูตรงไปยังถนนเพชรบุรี ซึ่งในช่วงโมงเร่งด่วนเส้นทางเหล่านี้ไม่สามารถแก้ปัญหาการจราจรที่ติดขัดได้ นอกจากนี้เส้นทางที่เข้าถึงพื้นที่ของคนเดินเท้า ถือเป็นระบบโครงข่ายการสัญจรหนึ่งที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดชีวิตบนสังคมทางเดินเท้าที่มีชีวิตชีวาขึ้น (อ้างอิงถึงบทที่ 2 โดย Jacobs) การเข้าถึงด้วยทางเดินเท้ามีหลายระดับ ภายในพื้นที่ศึกษา สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ ประเภทแรก ทางเท้าสาธารณะที่แยกเป็นอิสระจากเส้นทางสัญจรของยานพาหนะ จะรวมถึงทางเท้าที่อยู่ระดับเหนือพื้นดิน ได้แก่ สะพานลอยข้ามถนน ทางเดินเชื่อมระหว่างอาคาร และทางเดินเท้าใต้รางรถไฟฯ เป็นต้น ประเภทที่สอง ทางเท้าสาธารณะที่ใช้ร่วมกับเส้นทางสัญจรของยานพาหนะ ส่วนมากจะเป็นการใช้เส้นทางร่วมกันในถนนประเภทซอย หรือเส้นทางระหว่าง-ด้านหลังอาคาร และประเภทที่สามคือ พื้นที่เดินเท้าสาธารณะ หมายถึงทางเท้าด้านหน้า-ด้านข้างอาคาร ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่มากกว่าเป็นเส้นทาง (ภาพที่ 3.8 และแผนที่ 3.3)

ภาพที่ 3.8 ประเภทของทางเท้าตามลักษณะการใช้งานร่วมกับยานพาหนะ

(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

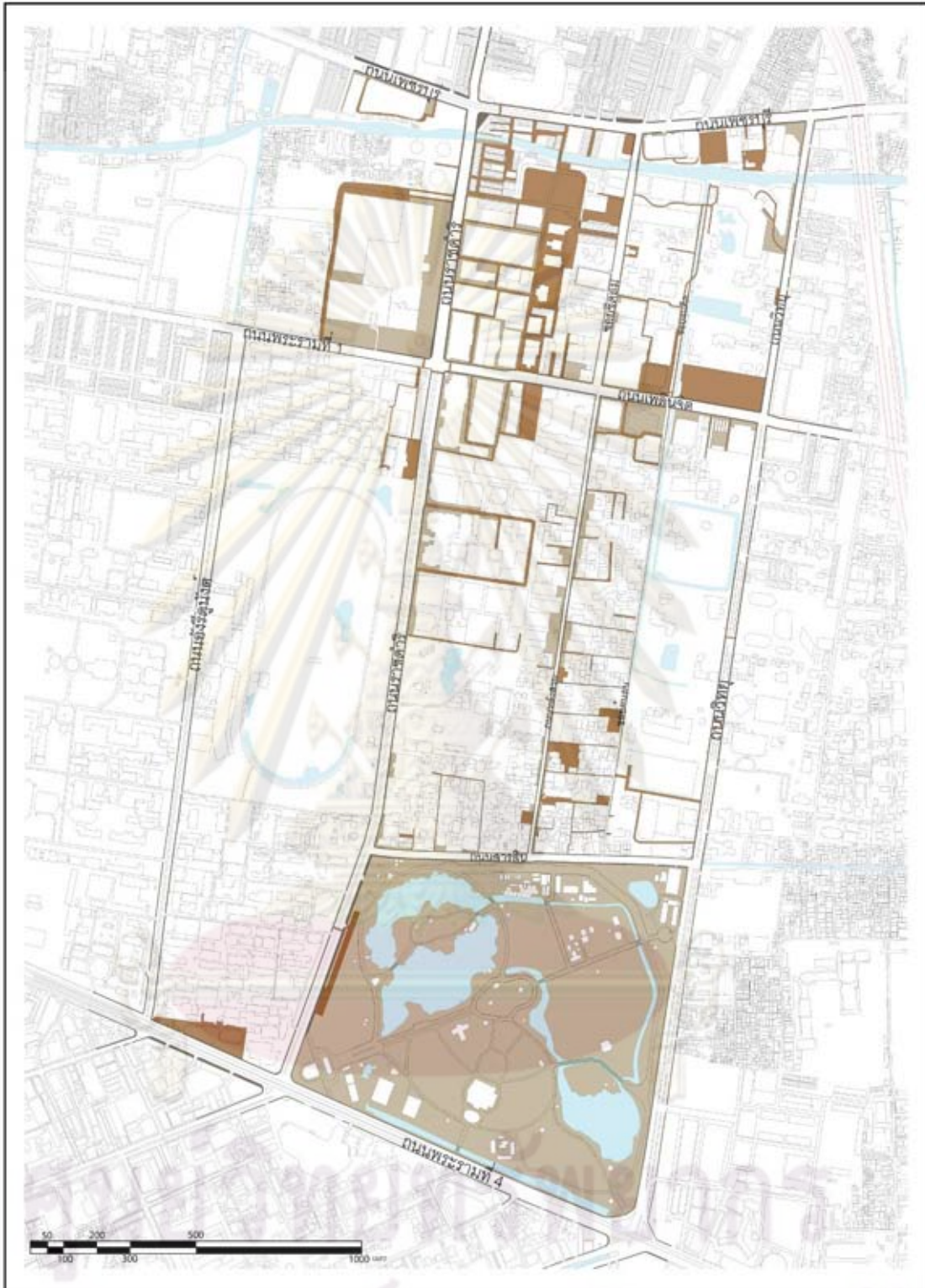
แผนที่ 3.2 โครงข่ายการสัญจรและจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรในย่านราชประสงค์ (ที่มา: สำนักผังเมือง พ.ศ. 2547 ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

สัญลักษณ์

- ท่าเรือคลองแสนแสบ
- จุดจอดรถโดยสารประจำทางและไม่ประจำทาง
- เส้นทางรถไฟสายสุขุมวิท (นครวิถี-สุขุมวิท)
- เส้นทางรถไฟสายสีลม (สถานีท่าช้าง-วงเวียนใหญ่)
- เส้นทางรถไฟใต้ดิน (หัวลำโพง-บางซื่อ)
- ถนนสายหลัก
- ถนนสายรอง
- ถนนซอย
- พื้นที่จอดรถ

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานครเมืองกรุงเทพฯ
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สถาบันวิจัยสภาพแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี

แผนที่ 3.3 ประเภทของทางเท้าแยกประเภทตามการใช้งานรวมกับการสัญจรของยานพาหนะในย่านราชประสงค์ (ที่มา: สำนักผังเมือง พ.ศ. 2547 ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

สัญลักษณ์

- ทางเท้าสาธารณะที่แยกเป็นอิสระจากเส้นทางสัญจรของยานพาหนะ
- ทางเท้าสาธารณะที่เชื่อมกับเส้นทางสัญจรของยานพาหนะ
- พื้นที่วางสาธารณะที่เป็นการเดินเท้า

การปรับปรุงพื้นที่วางสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานครเมืองกรุงเทพฯ
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สถาบันวิชาการและวิชาชีพ กรุงเทพมหานคร สำนักงานมหาวิทยาลัย

*หมายเหตุ: ทางเท้าสาธารณะ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการจราจรแต่ขึ้นอยู่กับการใช้งานทั้งวันหรือเกือบทั้งวัน

3.2.3 สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ศึกษา

ตามร่างผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 บริเวณพื้นที่ศึกษาอยู่ในเขตพื้นที่ย่านพาณิชย์ กรมศุนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ (แผนที่ 3.4) เป็นพื้นที่สีแดงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมหลัก เพื่อส่งเสริมความเป็นศูนย์กลางทางธุรกิจ การค้า การบริการ และการท่องเที่ยวในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และพื้นที่สีน้ำเงินมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ มีวัตถุประสงค์เพื่อสถาบันราชการและกิจการของรัฐที่เกี่ยวกับการสาธารณูปโภคสาธารณูปการ หรือสาธารณประโยชน์ การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาสามารถแบ่งกลุ่มได้ 6 ประเภท ดังนี้ (แผนที่ 3.5)

1) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย (สีเหลือง) จะอยู่ทางด้านในของพื้นที่ศึกษาบริเวณถนนหลังสวน และชอยตันสนเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีชุมชนแออัดด้านหลังวัดปทุมวนาราม เป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก

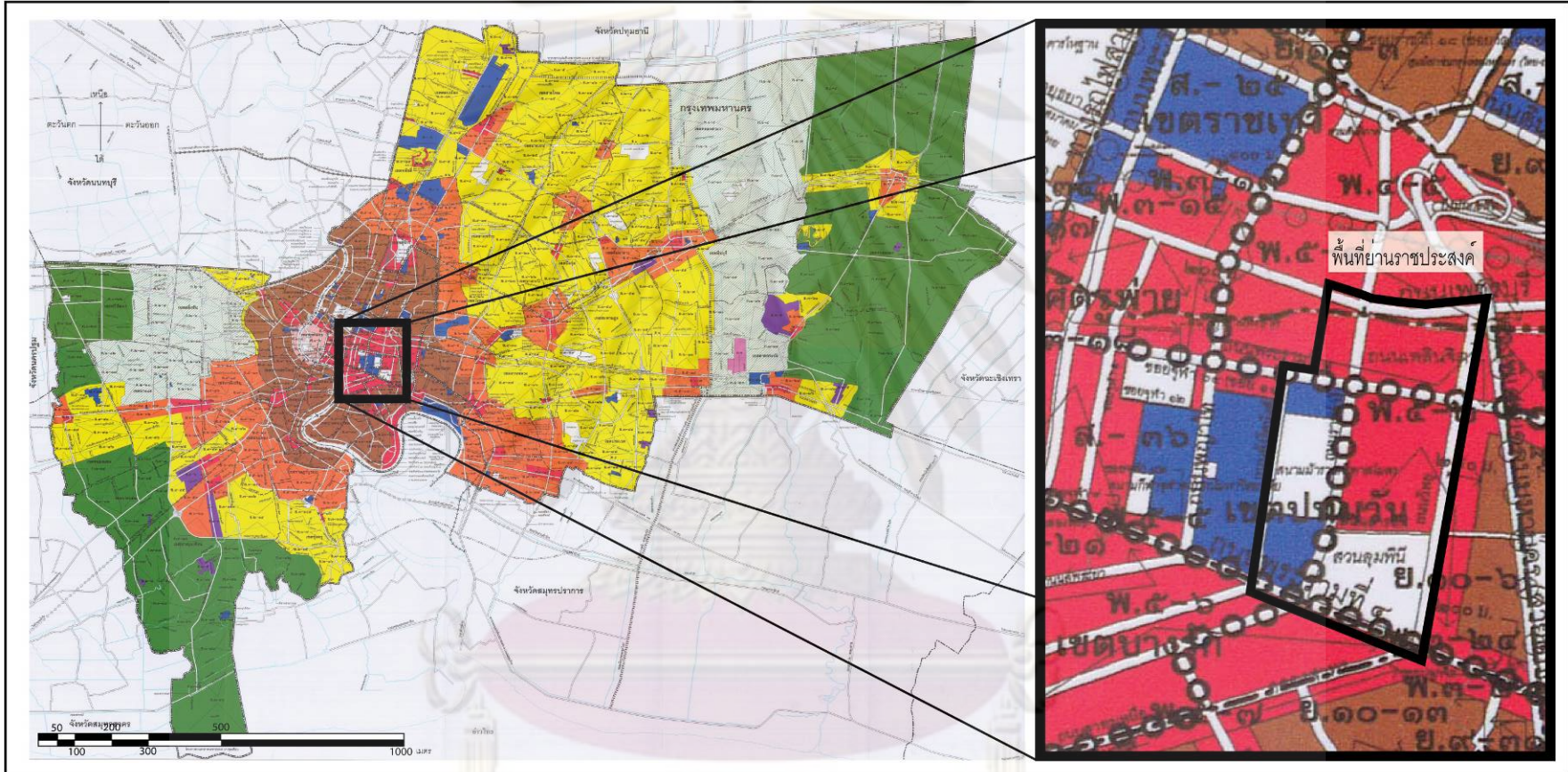
2) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรม (สีแดง) เป็นพาณิชยกรรมที่มีความหนาแน่นสูง เพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการค้า การบริการ และการท่องเที่ยว อยู่บริเวณสี่แยกราชประสงค์ และริมถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนเพลินจิต ถนนพระรามที่ 1 และถนนราชดำริ ประกอบไปด้วยห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ โรงแรมต่างๆ

3) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสถาบันราชการและกิจการของรัฐ (สีน้ำเงิน) อยู่บริเวณถนนอังรีดูนังต์ และถนนวิบูลย์ ส่วนมากเป็นโรงพยาบาล สถาบันการศึกษา สถานทูต และหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

4) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อนันทนาการ (สีเขียว) ในที่นี้หมายถึงพื้นที่บริเวณสวนลุมพินี และสนามม้าราชกรีฑาสโมสร ถือเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถเข้าไปใช้งานได้ แต่มีการจำกัดช่วงเวลาในการใช้งาน เป็นพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่เพียง 2 แห่งเท่านั้นในพื้นที่ศึกษา

5) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสถาบันการศึกษา (สีเขียวมะกอก) ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลจุฬารัตน์ อนุบาลแสงประดิษฐ์ โรงเรียนมาแตร์เดอี โรงเรียนสวนลุมพินี วิทยาลัยพยาบาล และคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการสัญจรและพื้นที่ว่าง (สีขาว) ภายในพื้นที่ศึกษามีเส้นทางการสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำ การสัญจรทางบกอาศัยพื้นที่ถนนสำหรับยานพาหนะและการเดินเท้า นอกจากนี้ยังสามารถแบ่งระดับการสัญจรได้ทั้งการสัญจรทางบกกระดบพื้นดิน และระดับเหนือพื้นดิน อาศัยทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) เชื่อมต่อไปยังอาคารหรือพื้นที่ส่วนอื่นๆ ส่วนการสัญจรทางน้ำอาศัยคลองแสนแสบสำหรับเรือด่วนคลองแสนแสบ ในด้านพื้นที่ว่างมีลักษณะเป็นการใช้พื้นที่ว่างบริเวณด้านหน้าอาคาร และพื้นที่โดยรอบอาคารในการประกอบกิจกรรมที่หลากหลาย จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าส่วนมากมักใช้พื้นที่ว่างเหล่านี้ประกอบกิจกรรมด้านการค้า การสัญจร และที่จอดรถชั่วคราว

แผนที่ 3.4 ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 แสดงพื้นที่ศึกษาในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง

สัญลักษณ์

	พื้นที่ศึกษาย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ		พื้นที่สถาบันราชการ, รัฐวิสาหกิจ
	พื้นที่ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก		พื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการทหาร
	พื้นที่พาณิชย์กรรม		

(ที่มา: สำนักผังเมืองดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.5 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา (ที่มา: สำนักผังเมือง พ.ศ. 2547 ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

สัญลักษณ์	พักอาศัย	สถาบันศาสนา
ทางรถไฟ BTS	พาณิชยกรรม	ันทนาการ
ทางรถไฟใต้ดิน	สถาบันราชการ, รัฐวิสาหกิจ	
ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	สถาบันการศึกษา	
ที่ว่าง		

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรรณสูภคกลางเมืองกรุงเทพมหานคร
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สภาวิชาการเขตบางขุนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.2.4 รูปแบบอาคารในพื้นที่ศึกษา

1) อาคารภายในพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองบริเวณย่านราชประสงค์ เป็นย่านที่มีความหลากหลายของการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร มีทั้งกลุ่มอาคารขนาดเล็กไปจนถึงกลุ่มอาคารขนาดใหญ่ (แผนที่ 3.6)

(1) รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร (building use pattern) จากการสำรวจพบว่าอาคารส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์เพื่อพาณิชยกรรมเป็นหลัก จำแนกการใช้ประโยชน์อาคารได้เป็น 6 ประเภท ดังนี้

(ก) อาคารประเภทที่พักอาศัย

- บ้านเดี่ยว มีลักษณะความสูง 1-2 ชั้น มีปริมาณปานกลาง กระจายตัวอยู่ด้านในของซอยหลังสวน ซอยต้นสน และบริเวณริมคลองแสนแสบ ซึ่งเป็นที่พักอาศัยของชุมชนแออัดหลังวัดปทุมวนาราม
- อาคารชุดที่มีความสูงตั้งแต่ 16 ชั้น ขึ้นไป เป็นที่พักอาศัยประเภทคอนโดมิเนียม ส่วนใหญ่จะอยู่ติดถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนวิฑู ถนนเพชรบุรี และถนนราชดำริ และถัดเข้ามาในถนนสายรอง ได้แก่ ถนนหลังสวน และซอยชิดลม

(ข) อาคารประเภทพาณิชยกรรม

- อาคารพาณิชย์ที่มีลักษณะเป็นตึกแถว มีความสูงไม่เกิน 4 ชั้น มีลักษณะกิจกรรมเป็นแบบร้านค้าหรือสำนักงานเฉพาะชั้นที่ 1 – 2 ส่วนชั้นที่ 3 – 4 ใช้เป็นที่อยู่อาศัยในอาคารเดียวกัน ลักษณะกิจกรรมที่พบคือ ร้านอาหาร ร้านขายยา ร้านขายเสื้อผ้า ร้านขายของชำ สถานเสริมความงามและร้านนวด เป็นต้น อาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่บริเวณริมถนนราชดำริถึงริมถนนเพชรบุรี และริมซอยราชดำริ 2
- อาคารพาณิชย์ที่มีลักษณะเป็นอาคารสูงตั้งแต่ 8 ชั้นขึ้นไป มีลักษณะกิจกรรมหลายประเภทรวมอยู่ในภายในอาคารเดียว คือ ห้างสรรพสินค้าจะมีอาคารสำนักงานด้านบนเพื่อเป็นสถานที่ทำงานของพนักงาน ด้านล่างเป็นที่จำหน่ายสินค้าและบริการของลูกค้า และอาคารพาณิชย์ประเภทของโรงแรม โดยส่วนใหญ่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

(ค) อาคารประเภทสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ

- สถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และสถานทูตต่างๆ เป็นอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 2 ชั้น ไปจนถึง 15 ชั้น ส่วนใหญ่จะอยู่บนถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนอังรีดูนังต์ ถนนราชดำริ ถนนเพลินจิตช่วงปลาย และถนนวิฑู

(ง) อาคารประเภทอุตสาหกรรม (ภาพที่ 3.9)

- จากการสำรวจพบเพียงแห่งเดียว ถือเป็นอาคารที่มีการใช้งานที่ไม่เหมาะสม ตามข้อกำหนดของการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในพื้นที่ พ 5-2 ที่ไม่อนุญาตให้มีสถานที่ซื้อ

ชายหรือเก็บวัสดุ ตั้งอยู่ในซอยริมถนนเพชรบุรี ติดกับคลองแสนแสบ เป็นโรงงานขนาดเล็กสำหรับการคัดแยกของเก่า

(จ) อาคารที่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง (ภาพที่ 3.10)

- อาคารอยู่ระหว่างการก่อสร้าง พบกระจัดกระจายทั่วไปในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการก่อสร้างอาคารสูงประเภทอาคารชุดที่พักอาศัย รองลงมาเป็นอาคารสำนักงานเพื่อพาณิชย์กรรม ส่วนนอกนั้นเป็นโครงการส่วนต่อขยายจากอาคารเดิมที่มีอยู่แล้ว

(ข) อาคารร้าง / อาคารที่อยู่ระหว่างการรื้อถอน

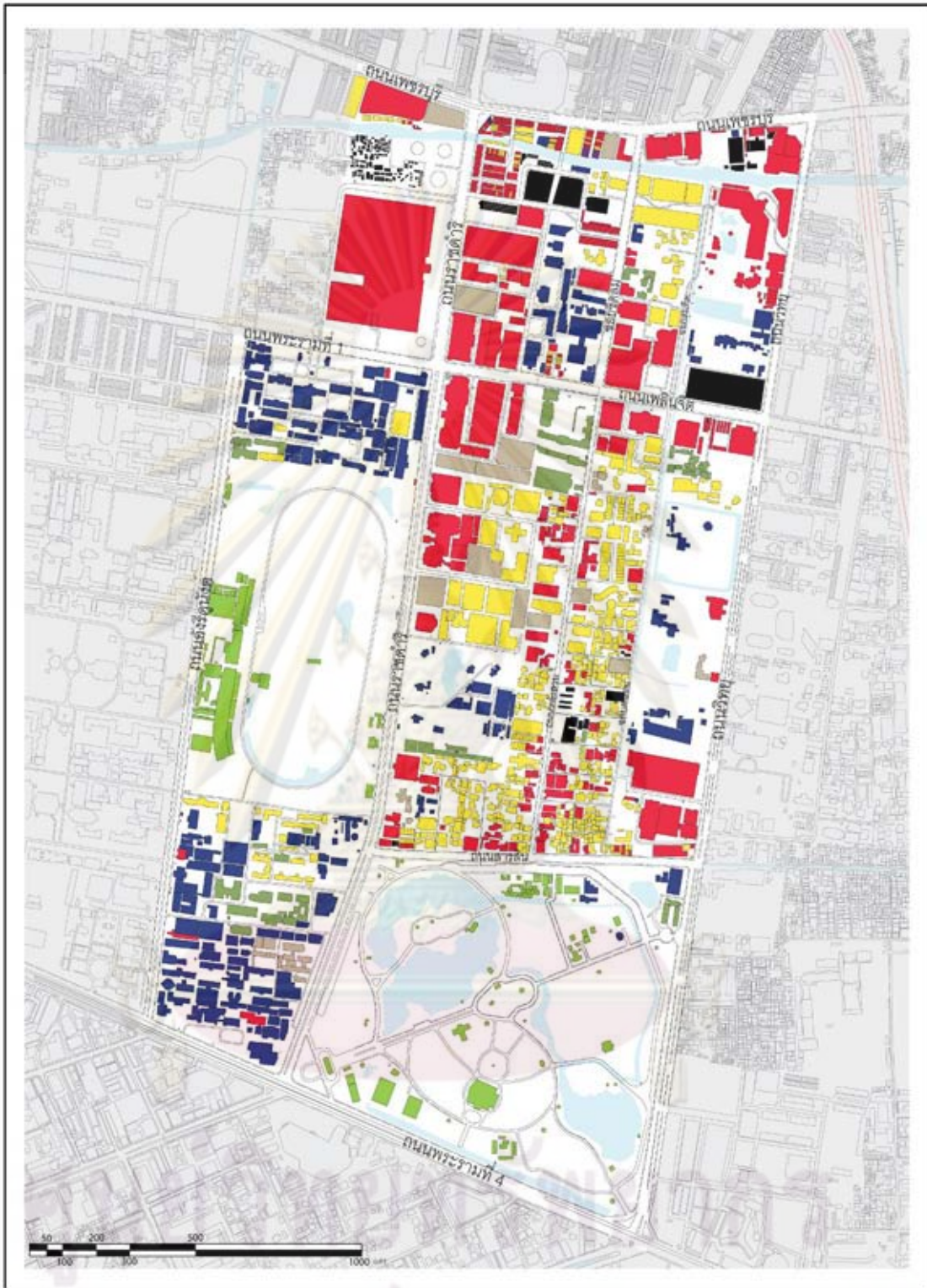
- อาคารร้าง / อาคารที่อยู่ระหว่างการรื้อถอนจะพบมากทางด้านบนของพื้นที่ศึกษา บนถนนเพชรบุรี ถนนราชดำริตอนต้น ถนนเพลินจิต และระหว่างซอยต้นสนกับถนนหลังสวน อาคารร้างเหล่านี้มีลักษณะความสูงไม่เกิน 3 ชั้น ส่วนมากเคยเป็นที่อยู่อาศัยหรือสำนักงานมาก่อน

จากการสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่แล้วเป็นการใช้ประโยชน์อาคารภายในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์จะเป็นประเภทพาณิชย์กรรม เนื่องจากอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ที่ขยายตัวมาจากย่านสีลม กลุ่มอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าและโรงแรม จะกระจุกตัวอยู่บริเวณสี่แยกราชประสงค์ต่อเนื่องไปยังถนนเพลินจิตช่วงปลาย ส่วนกลุ่มอาคารที่พักอาศัยสามารถเข้าถึงได้ด้วยถนนสายรองบริเวณถนนหลังสวน และซอยชิดลม เพื่อความเป็นส่วนตัวที่สูงกว่าบนถนนสายหลัก นอกจากนี้กลุ่มอาคารสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ มีการวางตำแหน่งที่ชัดเจนและสอดคล้องกันตามแนวถนนอังรีดูนังต์ ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โรงพยาบาลตำรวจ และวิทยาลัยพยาบาลตำรวจ จะอยู่ช่วงต้นของถนนอังรีดูนังต์ ส่วนช่วงปลาย ได้แก่ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และคณะแพทยศาสตร์ และบนถนนเพลินจิต ได้แก่ การไฟฟ้านครหลวงเพลินจิต และการโทรศัพท์แห่งประเทศไทย

ภาพที่ 3.9 โรงงานขนาดเล็กสำหรับการคัดแยกของเก่า (ซ้าย) และอาคารที่กำลังก่อสร้าง (ขวา)

(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

แผนที่ 3.6 การใช้ประโยชน์อาคารในพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ. 2545 (ที่มา: จากกรมสำรวจภูมิวิง, 2562)

สัญลักษณ์	ที่พักอาศัย	สถาบันราชการ, รัฐวิสาหกิจ	นันทนาการ
พาณิชยกรรม	สถาบันการศึกษา	อาคารอยู่ระหว่างการก่อสร้าง	
จุดสาธารณะ	สถาบันศาสนา	อาคารว่าง / อยู่ระหว่างการรื้อถอน	

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรรม, ศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบภูมิสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 ส่วนต่อขยายโครงการ Novotel Platinum Hotel
 2 โครงการสวนสาธารณะใจกลางเมือง 20 ไร่ โดยสำนักงานทรัพย์สินฯ
 3 ส่วนต่อขยายของศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า Luxury Complex
 4 โครงการ Renaissance Bangkok Ratchaprasong
 5 โครงการ Royal Rajdamri
 6 โครงการ Hansar
 7 โครงการ Saint Regis
 8 โครงการ the Heritage
 9 โครงการ Q Langsuan
 10 โครงการ 185 Rajdamri
 11 โครงการอาคารรักษาพยาบาลรวมและศูนย์ความเป็นเลิศทางการแพทย์
 12 โครงการ Tonson Resident
 13 โครงการ the Oriental Resident
 14 โครงการ Newy Birdhouse (นิววี เบิร์ดเฮาส์)
 15 โครงการอพาร์ทเมนต์ห้องยอตันสน
 16 โครงการ the Portico
 17 โครงการ Central Embassy Park
 18 โครงการอาคารสำนักงาน 24 ชั้น

ภาพที่ 3.10 อาคาร/โครงการที่อยู่ระหว่างการก่อสร้างในพื้นที่ศึกษา
 (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

(2) สัดส่วนของมวลอาคารต่อพื้นที่ว่าง (ratio of building mass to open space) เนื่องจากพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์แต่เดิมเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะทำการเพาะปลูกพืชสวนจนเริ่มมีการขยายตัวของเมืองเกิดเป็นกลุ่มอาคารที่พักอาศัยขนาดเล็ก กระจุกกระจายอยู่ทั่วไป จากนั้นเมื่อมีการตัดถนนทำให้เกิดการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมทางบกมากขึ้น ย่านพาณิชยกรรมขยายตัวเกิดกลุ่มอาคารพาณิชยกรรมขนาดใหญ่เพิ่มขึ้น จากการวิเคราะห์ด้วยแผนภาพและพื้น (figure and ground map) จึงพบว่าในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์มีมวลอาคารขนาดใหญ่และเล็กผสมกัน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

(ก) กลุ่มมวลอาคาร (แผนที่ 3.7)

- มวลอาคารขนาดใหญ่ในพื้นที่ศึกษาส่วนมากจะเป็นอาคารประเภทพาณิชยกรรม ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า และศูนย์การค้า พบมากอยู่บนถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต รองลงมาบนถนนวิฑู และพบบ้างประปรายในซอยชิดลม ลักษณะการวางตัวของแนวอาคารมีทั้งการเรียงตัวที่ขนานกับแนวถนน และการวางตัวที่ขวางกับแนวถนน
- มวลอาคารขนาดเล็ก ส่วนใหญ่ เป็นอาคารประเภทที่อยู่อาศัย มวลอาคารมีความละเอียดและกระจุกตัวอยู่บนถนนหลังสวน และซอยต้นสน นอกจากนี้ยังมีบริเวณริมคลองแสนแสบ ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนแออัดหลังวัดปฐมวนาราม มีจำนวนมาก และเรียงตัวอย่างหนาแน่น

(ข) กลุ่มพื้นที่ว่าง (แผนที่ 3.8)

- มีพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ 2 บริเวณ ได้แก่ บริเวณระหว่างถนนอังรีดูนังต์กับถนนราชดำริ คือ สนามม้าราชกรีฑาโมสร และบริเวณระหว่างถนนราชดำริกับถนนวิฑู คือ สวนลุมพินี (ภาพที่ 3.11) นอกจากนี้ยังพบว่ามีพื้นที่ว่างจำนวนมากทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เนื่องมาจากเป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองที่มีการขยายตัวของธุรกิจ จึงมีการรื้ออาคารเก่าที่ทรุดโทรม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่บนพื้นที่ว่าง เพื่อให้เกิดศักยภาพทางพาณิชยกรรมสูงสุด

ภาพที่ 3.11 พื้นที่ว่างขนาดใหญ่ในพื้นที่ศึกษา

(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

แผนที่ 3.7 แผนที่และพื้น แสดงรูปแบบมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ในย่านราชประสงค์

(ที่มา: สำนักผังเมือง พ.ศ. 2547 (ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

- สัญลักษณ์**
- มวลอาคาร (figure)
 - พื้นที่ว่าง (ground)

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานคร
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.8 รูปแบบพื้นที่ว่างในพื้นที่ศึกษา

สัญลักษณ์

พื้นที่ว่าง (ground)

มวลอาคาร (figure)

(ที่มา: สำนักผังเมือง พ.ศ. 2547 ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานคร
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(3) สภาพทางกายภาพของอาคารภายในพื้นที่ศึกษา พื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์ประกอบไปด้วยอาคารเก่าและใหม่ผสมกันภายในพื้นที่ สามารถจำแนกอาคารตามสภาพได้ 6 ประเภท ดังนี้ (ภาพที่ 3.12 และแผนที่ 3.9)

(ก) อาคารที่มีสภาพดี หมายถึงอาคารที่มีการดูแลรักษาอย่างดี มีความสมบูรณ์ในด้านของโครงสร้างอาคารทั้งภายในและภายนอก

- จากการสำรวจพบว่าอาคารที่มีสภาพดีในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่หรือมีการปรับปรุงหน้าตาอาคารขึ้นใหม่ มักเป็นอาคารพาณิชย์กรรมและอาคารชุดที่อยู่อาศัย เช่น ห้างสรรพสินค้า คอนโดมิเนียม รองลงมาเป็นอาคารที่มีการดูแลรักษาด้วยการทาสีอาคาร และรักษาความสะอาดรอบอาคารเป็นอย่างดี

(ข) อาคารที่มีสภาพปานกลาง หมายถึง อาคารที่สภาพภายนอกไม่สมบูรณ์นัก แต่ไม่ผุพัง และโครงสร้างของอาคารยังแข็งแรงดี

- อาคารประเภทนี้มักเป็นอาคารพาณิชย์ประเภทตึกแถว และที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ มีห้างสรรพสินค้าบ้าง จะพบอาคารที่มีสภาพปานกลางกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา

(ค) อาคารที่มีสภาพเก่าทรุดโทรม หมายถึง อาคารที่มีสภาพอาคารทั้งภายในและภายนอกทรุดโทรม ผุพัง ขาดการดูแลรักษา

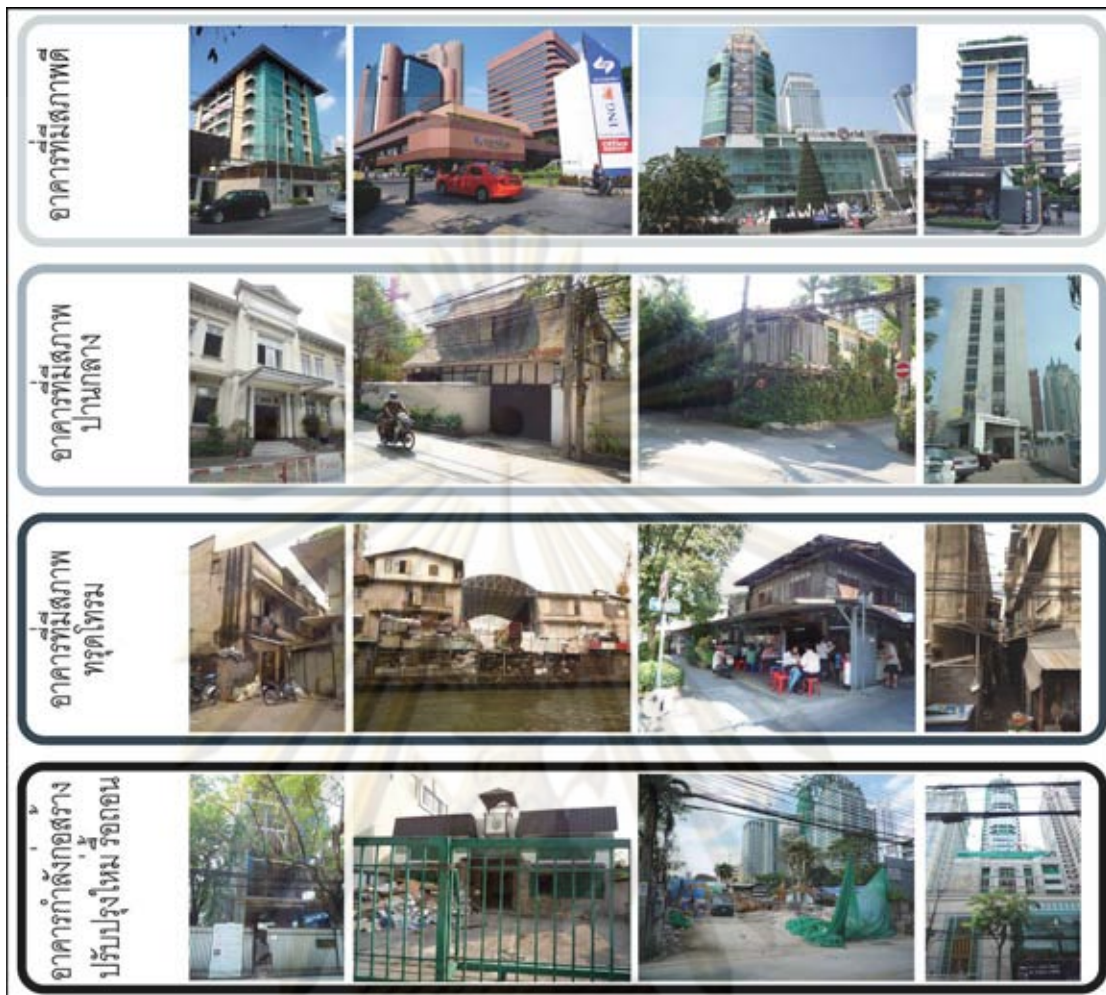
- กลุ่มอาคารเก่าส่วนมากอยู่บนถนนเพชรบุรี ในซอยราชดำริ 2 (ติดคลองแสนแสบ) และบ้านพักอาศัยในซอยต้นสน มีสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากเป็นที่อยู่อาศัยส่วนบุคคล โดยจะอยู่ด้านในสุดของถนนหรือซอยต้น จึงไม่มีแรงจูงใจในการดูแลรักษาสภาพอาคารให้ดีขึ้น

(ง) อาคารที่ไม่มีการใช้งานถูกปล่อยทิ้งร้าง

- อาคารที่ถูกปล่อยทิ้งร้างจากการสำรวจพบว่า มีหลายแห่งด้วยกัน ได้แก่ บริเวณซอยชิดลม เป็นอาคารขนาดกลางมีความสูง 2 ชั้น แต่เดิมเป็นร้านอาหารญี่ปุ่น คาดว่าหมดสัญญาลงจึงย้ายออก นอกจากนี้ยังมีอาคารร้างริมถนนเพชรบุรี เป็นอาคารขนาดกลางที่มีความสูง 2 ชั้น เคยเป็นที่ตั้งของมูลนิธิโกซึ่งตั้ง และบริษัทยูไนเต็ดมอเตอร์เซลล์ จำกัด ปัจจุบันพื้นที่ทั้งสองบริเวณกลายเป็นที่รับจอดรถ ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างอื่น และยังมีอาคารพาณิชย์ที่มีความสูง 2 ชั้น บริเวณด้านข้างของห้างสรรพสินค้าบีที แต่เดิมเป็นตลาดบาร์ชาวดำริ เมื่อมีการทุบอาคารบางส่วนลง และส่วนที่เหลือปล่อยทิ้งร้าง ส่งผลให้บริเวณโดยรอบเสื่อมโทรมไม่ปลอดภัยต่อผู้สัญจรผ่านไปมา

(จ) อาคารที่กำลังมีการก่อสร้าง

- เนื่องจากเป็นย่านพาณิชย์กรรมที่ยังมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จึงมีอาคารชุดสำหรับพักอาศัยกำลังก่อสร้างอยู่หลายโครงการบริเวณถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต และถนนหลังสวน ส่วนใหญ่เป็นโครงการก่อสร้างอาคารชุดที่พักอาศัย

ภาพที่ 3.12 สภาพทางกายภาพของอาคารในพื้นที่ศึกษา
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(4) ความสูงอาคาร (building height) พื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองมักจะพบเห็นอาคารที่มีความสูงหลายชั้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ของย่าน (ภาพที่ 3.13) โดยมีลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารที่หลากหลาย ส่งผลให้เกิดความสูงของอาคารที่แตกต่างกัน จากการสำรวจพื้นที่ สามารถจัดกลุ่มความสูงอาคารได้ ดังนี้ (แผนที่ 3.10)

ภาพที่ 3.13 กลุ่มอาคารสูงบริเวณย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

- (ก) อาคารสูง 1-3 ชั้น ได้แก่ อาคารที่มีกิจกรรมประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และสถาบันการศึกษา ซึ่งอาคารส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ริมถนนเพชรบุรี ถนนหลังสวน และในซอยราชดำริ
- (ข) อาคารสูง 4-6 ชั้น ได้แก่ อาคารที่มีกิจกรรมประเภทผสมผสานระหว่างพาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัย รวมถึงอาคารที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจบางอาคาร โดยส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่บริเวณริมถนนอังรีดูนังต์ ถนนราชดำริ ถนนเพชรบุรี ถนนหลังสวน และซอยต้นสน
- (ค) อาคารสูง 7-9 ชั้น ได้แก่ อาคารที่มีกิจกรรมประเภทพาณิชยกรรม สถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ มีรูปแบบเป็นอาคารสูง เช่น อาคารสำนักงาน สถานที่ราชการ และอาคารขนาดใหญ่ เช่น อาคารศูนย์การค้า โรงแรม โดยส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณริมถนนราชดำริ และถนนวิฑู
- (ง) อาคารสูง 10-12 ชั้น ได้แก่ อาคารที่มีกิจกรรมประเภทพาณิชยกรรม สถานที่ราชการ และที่อยู่อาศัย มีรูปแบบเป็นอาคารสูง เช่น อาคารสำนักงาน โรงพยาบาล โรงแรม คอนโดมิเนียม โดยตั้งอยู่บริเวณริมถนนเพชรบุรี ถนนอังรีดูนังต์ ถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต และถนนชิดลม
- (จ) อาคารสูง 13-15 ชั้น ได้แก่ อาคารที่มีกิจกรรมประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และสถาบันราชการ มีจำนวนน้อย ส่วนมากจะอยู่ในกลุ่มอาคารของสถานที่ราชการ
- (ฉ) อาคารสูง 16 ชั้นขึ้นไป ได้แก่ ส่วนมากเป็นอาคารที่มีกิจกรรมหลายประเภทผสมกันระหว่างประเภทพาณิชยกรรม (สำนักงาน ห้างสรรพสินค้า) กับที่พักอาศัย (โรงแรม

คอนโดมิเนียม) มีรูปแบบเป็นอาคารสูง โดยตั้งอยู่บริเวณริมถนนหลักและถนนสายรอง โดยรอบพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลในเบื้องต้นพบว่า กลุ่มอาคารในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีระดับความสูง 1-6 ชั้น กระจายตัวอยู่บนถนนอังรีดูนังต์ ถนนสารสิน ถนนหลังสวน ซอยต้นสน และถนนเพชรบุรี (สี่แยกประตูน้ำ) แสดงให้เห็นถึงความหนาแน่นต่ำของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ยังสามารถพัฒนาให้มีความคุ้มค่า และเหมาะสมต่อศักยภาพของพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ได้ กลุ่มความสูงรองลงมาจะอยู่ในระดับความสูง 16 ชั้นขึ้นไป พบว่ามีการรวมกลุ่มอยู่บนถนนราชดำริ (สี่แยกราชประสงค์) ถนนเพลินจิต และมีกระจายบนถนนเพชรบุรี ถนนหลังสวน และถนนวิฑู แสดงให้เห็นถึงความหนาแน่นสูงของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมในย่านราชประสงค์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.10 ความสูงอาคารในพื้นที่ศึกษา (ที่มา: สำนักผังเมือง พ.ศ. 2547 ดัดแปลงโดยผู้วิจัย)

สัญลักษณ์	1-3 ชั้น	10-12 ชั้น
	4-6 ชั้น	13-15 ชั้น
	7-9 ชั้น	16 ชั้นขึ้นไป

การปรับปรุงพื้นที่ทางสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์บริเวณศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

ศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ ประจำวงษ์
รองอธิบดีกรมโยธาธิการและผังเมือง
ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ลักษณะเชิงกายภาพของอาคารในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์ จากการสำรวจภาคสนาม และการวิเคราะห์ด้วยแผนที่ต่างๆ โดยผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ระบุว่า พื้นที่ศึกษามีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรมหลักที่มีสถาบันราชการ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการรวมอยู่ภายในพื้นที่มากกว่า เพื่อพักอาศัย นอกจากนี้ยังพบว่าภายในพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมจะมีกลุ่มอาคารที่มีมวลอาคารขนาดใหญ่กระจุกตัวอยู่บนถนนสายหลักที่มีการเข้าถึงได้อย่างสะดวก อาคารเหล่านี้มีการใช้ประโยชน์แบบผสมผสาน (mix use building) ระหว่างพาณิชยกรรมและอยู่อาศัย หรือพาณิชยกรรมและสำนักงาน ส่วนมวลอาคารขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษาส่วนมากจะเป็นที่อยู่อาศัยตามถนนสายรอง การวิเคราะห์ด้วยด้วยแผนภาพและพื้น (figure and ground) ยังพบว่ามีพื้นที่ว่างภายในพื้นที่ย่านราชประสงค์อยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งพื้นที่ว่างที่มีขนาดใหญ่ คือ บริเวณสนามม้าราชตฤณมัยสโมสร และบริเวณสวนลุมพินี นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ว่างที่สอดแทรกอยู่ตามกลุ่มมวลอาคารขนาดต่างๆ ภายในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์

สำหรับสภาพอาคารโดยส่วนใหญ่พบว่าอาคารสภาพดีเป็นหลัก รองลงมาเป็นอาคารสภาพปานกลางที่อยู่ปะปนกับอาคารที่มีสภาพทรุดโทรม จากการสำรวจภาคสนามทำให้ทราบว่าอาคารที่มีสภาพดีส่วนใหญ่เป็นอาคารที่เพิ่งก่อสร้างมาไม่นาน หรือเพิ่งมีการปรับปรุงอาคาร และมักเป็นอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ระดับ 10 ชั้นขึ้นไป ได้แก่ อาคารประเภทอาคารชุดที่พักอาศัย อาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้าต่างๆ ส่วนอาคารที่มีสภาพทรุดโทรมนั้น จะพบได้บริเวณด้านในของพื้นที่ ถัดเข้ามาจากถนนสายหลัก หรือบริเวณถนนซอยตัน โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบ ส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ รองลงมาเป็นบ้านเดี่ยว และอาคารสำนักงานในสถานที่ราชการตามลำดับ นอกจากนี้ ระดับความสูงของอาคารในย่านพาณิชยกรรมที่เต็มไปด้วยอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 16 ชั้นขึ้นไปนั้น จากการสำรวจพบว่าไม่มีระดับแนวความสูงอาคารที่ชัดเจน ภายในพื้นที่ประกอบด้วยอาคารที่มีความสูงหลากหลายระดับปะปนกันไปหมด (ภาพที่ 3.14) เนื่องจากไม่มีการจัดการตำแหน่งของพื้นที่สำหรับสถาบันราชการที่ดี ซึ่งปัจจุบันมีสถานที่ราชการอยู่บนถนนสายหลักหลายเส้น ดังนั้นการควบคุมแนวระดับความสูงอาคารภายในพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมจึงเป็นไปได้ยาก

ภาพที่ 3.14 รูปแบบความสูงอาคารภายในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

3.2.5 ลักษณะกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ว่างในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์ส่วนใหญ่ สามารถแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างในการเข้าไปใช้งานอย่างกว้างๆ (อ้างอิงถึงบทที่ 2 มาตรฐานการออกแบบชุมชนและภูมิทัศน์เมือง) ได้ 3 ประเภท คือ พื้นที่ว่างประเภทส่วนบุคคล พื้นที่ว่างประเภทกึ่งสาธารณะ และพื้นที่ว่างประเภทสาธารณะ (แผนที่ 3.11) เมื่อนำการแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างดังกล่าวไปวิเคราะห์ร่วมกับแผนภาพและพื้น จะทำให้ทราบว่าพื้นที่ว่างเหล่านั้น บริเวณใดสามารถเข้าไปใช้งานได้บ้าง และบริเวณใดมีข้อจำกัดในการใช้งานพื้นที่

แผนที่ 3.11 ประเภทของพื้นที่ว่างในพื้นที่ศึกษา แบ่งตามระดับความเป็นสาธารณะ

(ที่มา: จากการทำวิจัยผู้วิจัย, 2552)

- สัญลักษณ์**
- พื้นที่ว่างประเภทส่วนบุคคล
 - พื้นที่ว่างประเภทกึ่งสาธารณะ
 - พื้นที่ว่างประเภทสาธารณะ

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานครกลางเมืองกรุงเทพฯ
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

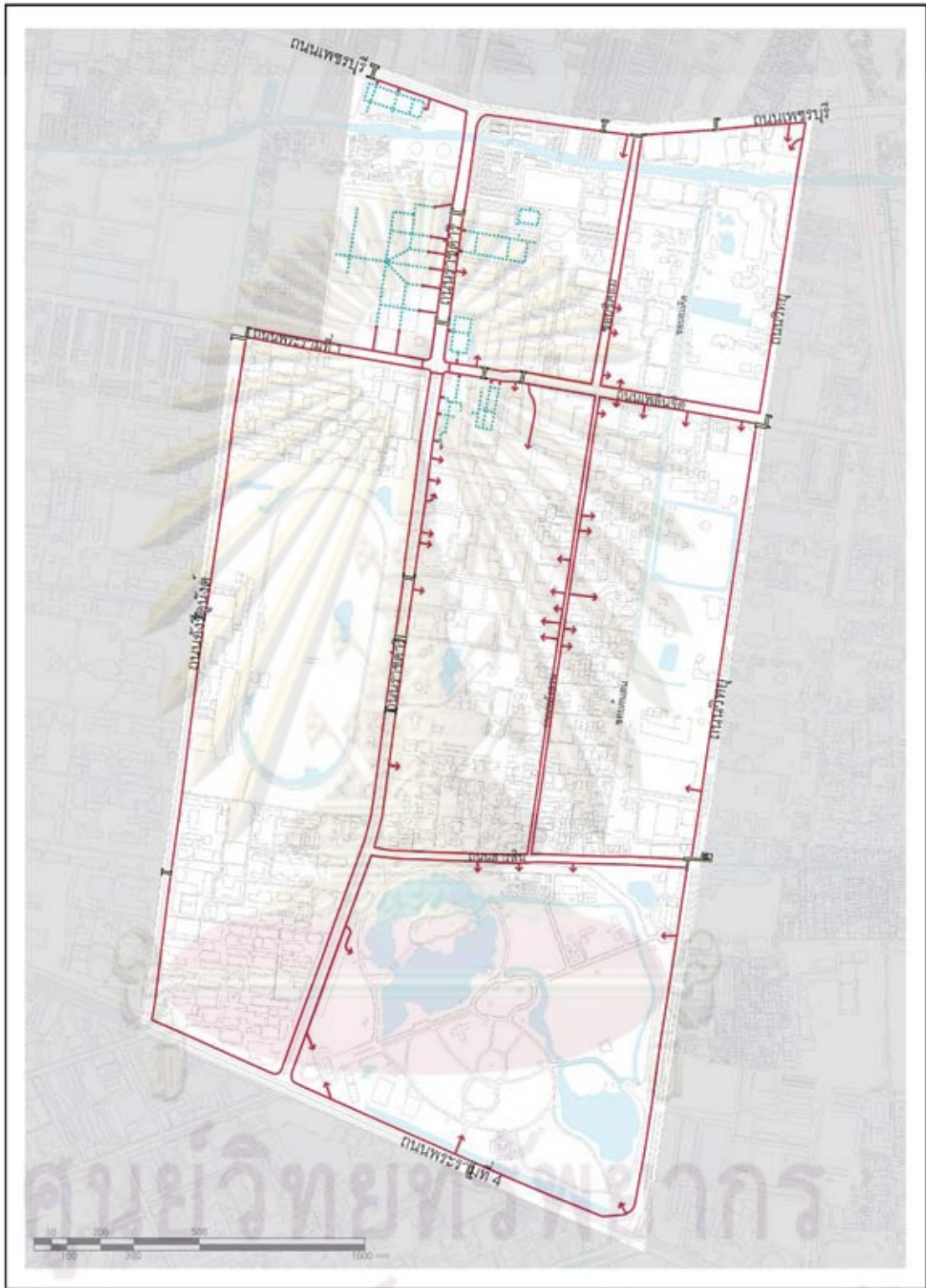
สาขาวิชาการสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการสำรวจภาคสนามพบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพฯ จะมีลักษณะที่แตกต่างจากพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านอื่น กล่าวคือ ตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านเมืองเก่า ย่านที่อยู่อาศัย หรือย่านชุมชนต่างๆ จะแทรกตัวอยู่ภายในกลุ่มอาคาร อาจอยู่ด้านหน้าหรือด้านหลังของอาคาร มีขอบเขตค่อนข้างชัดเจนสังเกตได้จากลักษณะการปิดล้อมของอาคาร เป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมเกิดขึ้นหลากหลาย ขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ และกลุ่มคนในพื้นที่ พื้นที่ว่างสาธารณะบางแห่งยังเชื่อมต่อไปยังพื้นที่บริเวณอื่นได้ แต่สำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะ² ในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง โดยเฉพาะในย่านราชประสงค์นั้น กลับพบว่า มีลักษณะเป็นพื้นที่แนวยาว (strip space) บริเวณด้านหน้าและด้านข้างของอาคารที่อยู่บนถนนสายหลัก เช่น โรงแรม ห้างสรรพสินค้า ศูนย์การค้า และอาคารพาณิชย์ เป็นต้น อาคารเหล่านี้จะไม่มีรั้วหรือกำแพงกั้นบริเวณด้านหน้าของอาคาร ทำให้พื้นที่ด้านหน้าของอาคารกับพื้นที่สัญจรบริเวณทางเดินเท้ามีความเชื่อมโยงกัน เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนเดินเท้ากับคนที่ใช้พื้นที่บริเวณด้านหน้าอาคาร นอกจากนี้ยังมีการเชื่อมโยงหลายระดับ ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับพื้นดิน พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเหนือพื้นดิน เป็นต้น อันเป็นผลมาจากการมีรถไฟฟ้าบีทีเอส ซึ่งเป็นระบบขนส่งมวลชนยกระดับแบบราง

พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับพื้นดิน (แผนที่ 3.12) มีลักษณะเป็นแนวยาวตามทางเดินเท้าทั่วไป มีการเข้าถึงอาคารต่างๆ ได้โดยตรงจากทางเดินเท้า แสดงให้เห็นว่าอาคารดังกล่าวเป็นอาคารประเภทโรงแรม ห้างสรรพสินค้า ศูนย์กลางค้า หรืออาคารพาณิชย์ ส่วนมากจะอยู่บริเวณสี่แยกราชประสงค์ บนถนนราชดำริ และถนนเพลินจิต ส่วนบนถนนหลังสวนจะเป็นการเข้าถึงอาคารที่พักอาศัยประเภทอาคารชุด (คอนโดมิเนียม) เป็นส่วนใหญ่ โครงข่ายทางเดินเท้าในระดับพื้นดินยังมีการเชื่อมต่อเข้าไปด้านในของอาคารขนาดใหญ่ เพื่อเป็นพื้นที่สัญจรผ่านไปยังบริเวณอื่นๆ ได้อีก จากแผนที่ 3.11 พบว่าส่วนใหญ่จะเดินผ่านห้างสรรพสินค้า หรือ ศูนย์การค้า ได้แก่ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวสต์ ศูนย์การค้าเกษร ศูนย์การค้าอมรินทร์ ศูนย์การค้าเพนนิงซูล่า พลาซ่า โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ ห้างบิ๊กซีราชดำริ และศูนย์การค้าแพล็ตทินั่มแฟชั่นมอลล์ เป็นต้น เพื่อไปยังพื้นที่อื่นมากกว่าเดินผ่านเข้าไปในโรงแรม เพราะค่อนข้างเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ภายในพื้นที่ศึกษาพบว่า พื้นที่บริเวณสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โรงพยาบาลตำรวจ สนามม้าราชกรีฑาสโมสร สภากาชาด และโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ถูกล้อมรอบด้วยถนนทั้งสี่ด้าน ได้แก่ ถนนพระรามที่ 1 ถนนอังรีดูนังต์ ถนนพระรามที่ 4 และถนนราชดำริ อีกทั้งยังเป็นสถานที่ราชการ แม้บางแห่งจะเป็นพื้นที่สาธารณะและกึ่งสาธารณะ แต่มีรั้วหรือกำแพงล้อมรอบ จึงทำให้พื้นที่ด้านในของถนนทั้งหมดขาดปฏิสัมพันธ์กับทางเท้า

สำหรับพื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเหนือพื้นดิน (แผนที่ 3.13) มีลักษณะเป็นทางเดินยาวเหนือถนนในระดับที่ต่ำกว่ารางรถไฟฟ้าบีทีเอส เชื่อมโยงตั้งแต่สถานีรถไฟฟ้าสยามจนถึงสถานีรถไฟฟ้าชิดลม ระยะทางประมาณ 850 เมตร ในขณะที่เดียวกันก็มีการเชื่อมต่อกับอาคารขนาดใหญ่บริเวณสี่แยกราชประสงค์ ได้แก่ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวสต์ ศูนย์การค้าเกษร ศูนย์การค้าอมรินทร์ โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ อาคารมณีนยาเซ็นเตอร์ และศูนย์การค้าเซ็นทรัลชิดลม เป็นต้น อีกทั้งยังมีการเชื่อมโยงระหว่างอาคารด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ภายในอาคาร และพื้นที่บริเวณอื่นๆ ด้านนอกอาคารให้มากขึ้น

² คำว่า “สาธารณะ” ในที่นี้ จะหมายถึงลักษณะการใช้งานพื้นที่ทั้งวันหรือเกือบทั้งวัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรรมสิทธิ์ที่ดิน

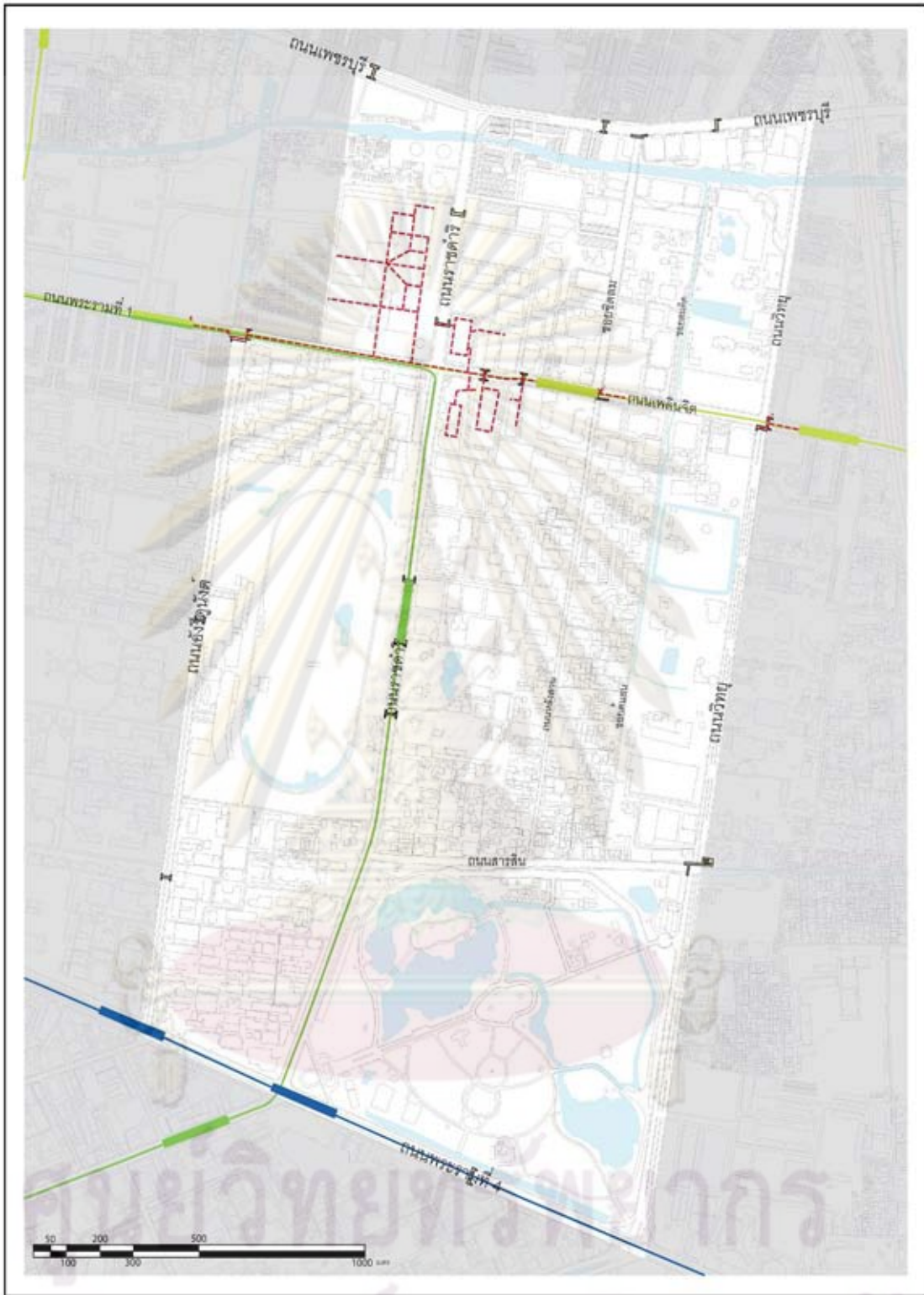
แผนที่ 3.12 โครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะในระดับพื้นดิน

(ที่มา: จากกล่าวอ้างโดยผู้วิจัย, 2552)

- สัญลักษณ์**
- เส้นทางเดินเท้าที่เชื่อมระหว่างถนนกับอาคาร
 - ▨ เส้นทางเดินเท้าภายในอาคาร
 - ▨ เส้นทางเดินเท้าตามขอบถนน

สาขาวิชาออกแบบภูมิสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 3.13 โครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเหนือหรือใต้พื้นดิน

(ที่มา: จากการสำรวจโดยผู้วิจัย, 2562)

- สัญลักษณ์**
- เส้นทางเดินเท้าในระดับเหนือพื้นดิน
 - สะพานลอยข้ามถนน
 - เส้นทางรถโดยสารสาธารณะ (ขนส่งมวลชน)
 - เส้นทางรถโดยสารพิเศษ (สถานีที่ผ่านรถไฟฟ้า)
 - เส้นทางรถใต้ดิน (รถไฟฟ้า)

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานคร
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบภูมิสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3 ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์เป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ที่มีลักษณะเป็นย่านธุรกิจพาณิชยกรรมเชิงท่องเที่ยว ขยายตัวมาจากย่านสีลมและสาทรที่มีความเป็นธุรกิจมากกว่า ภายในพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีลักษณะกิจกรรม และผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่หลากหลาย

3.3.1 ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษา

โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

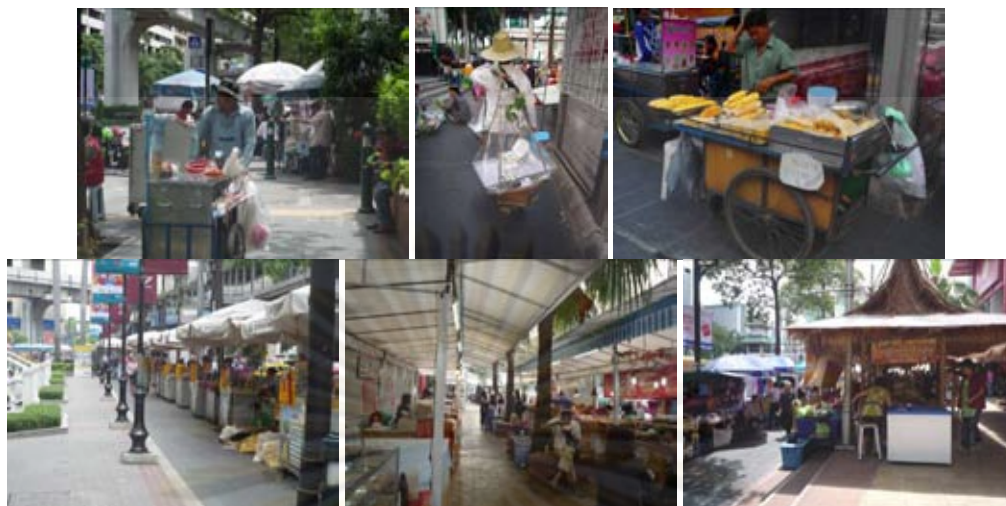
1) ประเภทกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลัก คือ กลุ่มกิจกรรมการค้าและบริการขนาดใหญ่ ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่เป็นอย่างดี ได้แก่ ศูนย์การค้าเกษร ศูนย์การค้าอัมรินทร์ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ศูนย์การค้าเพนนิงซูล่า พลาซ่า ศูนย์การค้าเซ็นทรัลชิดลม ห้างสรรพสินค้าบีคี่ ราชดำริ โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ โรงแรมอินเตอร์คอนติเนนตัล โรงแรมฮอลิเดย์ อินน์ และโรงแรมไฟร์ซีซั่นส์ (ภาพที่ 3.15)

ภาพที่ 3.15 รูปแบบของอาคารศูนย์การค้าในพื้นที่ศึกษา

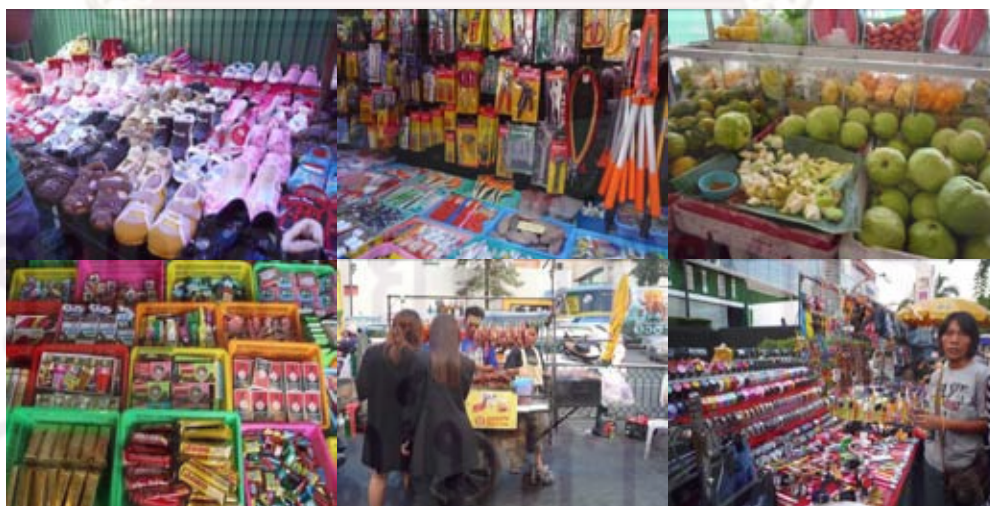
(ที่มา: สมาคมผู้ประกอบการวิสาหกิจในย่านราชประสงค์, 2552: ออนไลน์)

2) ประเภทกิจกรรมทางเศรษฐกิจย่อย คือ กลุ่มกิจกรรมการค้าและบริการที่ส่งเสริมเศรษฐกิจทางอ้อม ได้แก่ หาบเร่แผงลอย รถเข็นขายของ ชุมขายสินค้า ฯลฯ จะใช้พื้นที่บริเวณริมทางเท้าในการขายสินค้า โดยหาบเร่และรถเข็นขายของจะมีตำแหน่งในการขายสินค้าไม่แน่นอน จะเปลี่ยนสถานที่ตามช่วงเวลาต่างๆ โดยยึดเอาตำแหน่งทางเท้าที่มีปริมาณการสัญจรค่อนข้างสูงเป็นหลัก ส่วนแผงลอยนั้นจะมีตำแหน่งและช่วงเวลาในการขายสินค้าที่ค่อนข้างแน่นอนกว่า ได้แก่ แผงลอยขายพวกผ้ามัดย ดอกไม้ รูป เทียน สำหรับไหว้พระพรหม บริเวณทางเท้าด้านหน้าโรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ และชุมขายสินค้าบริเวณลานด้านหน้าห้างสรรพสินค้า บีคี่ ราชดำริ เป็นต้น (ภาพที่ 3.16)

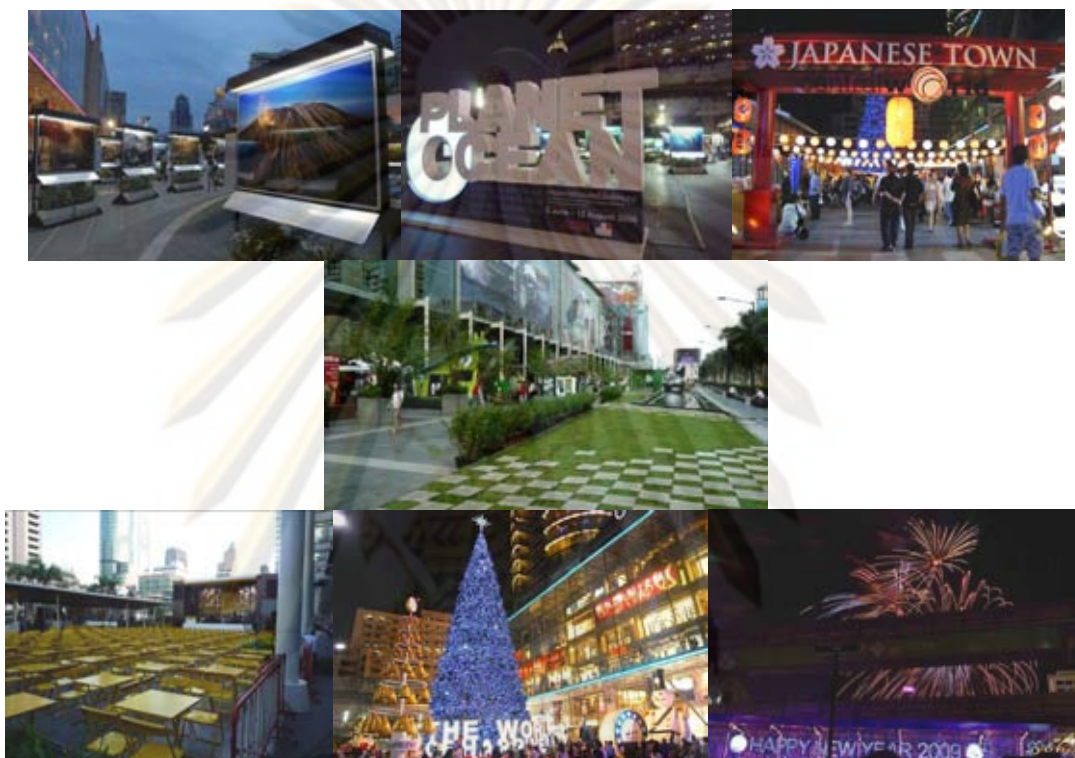
ภาพที่ 3.16 รูปแบบหาบเร่และรถเข็นขายของที่มีตำแหน่งในการขายสินค้าที่ไม่แน่นอน (บน)
และแผงลอยที่มีตำแหน่งในการขายสินค้าที่แน่นอน (ล่าง)
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

ความหลากหลายของกิจกรรมบนพื้นที่ว่างสาธารณะในแต่ละแห่งเกิดขึ้นแตกต่างกัน โดยมีลักษณะของการใช้ประโยชน์อาคารรอบพื้นที่ และลักษณะของกลุ่มคนเป็นปัจจัยควบคุม หรือดึงดูดให้เกิดสินค้าแต่ละประเภท นอกจากนี้ยังพบว่า บริเวณที่มีระดับการสัญจรอิสระที่สูงกว่าในบางบริเวณ จะดึงดูดกิจกรรมการค้ามากระจุกตัวกันมากกว่าปกติ ในทางกลับกันถ้ายังมีกิจกรรมการค้ามากขึ้นจะยิ่งดึงดูดให้เกิดปริมาณการสัญจรเพิ่มขึ้นทวีคูณ กิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษายานราชประสงค์บางแห่งมีการปรับเปลี่ยนการใช้งานพื้นที่ให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงเวลา พื้นที่ว่างสาธารณะบางแห่งปรับเปลี่ยนให้เป็นตลาดนัดในช่วงเที่ยงโดยอาศัยประโยชน์ทางธุรกิจจากพนักงานบริษัท ส่วนช่วงเวลาหลังเลิกงานจะเปลี่ยนกลับไปเป็นเส้นทางสัญจร หรือทางเดินเท้าปกติตามเดิม ประเภทของสินค้าในย่านราชประสงค์จากการสำรวจพบว่า มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่จะเป็นการขายอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย สิ่งของเบ็ดเตล็ด (ภาพที่ 3.17)

ภาพที่ 3.17 ประเภทของสินค้าหาบเร่แผงลอยในพื้นที่ศึกษา
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจพิเศษที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีเทศกาลสำคัญต่างๆ บนพื้นที่ว่างสาธารณะซึ่งมักเป็นลานโล่งด้านหน้าอาคารขนาดใหญ่ ในที่นี้คือลานด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ มักมีการจัดกิจกรรมหลากหลายประเภททั้งที่จัดขึ้นโดยภาครัฐและเอกชน ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น นิทรรศกาลแสดงภาพถ่ายทางอากาศ “The Earth from Above” นิทรรศกาลแสดงภาพถ่ายอภัสวรรษหมีนไมล์ใต้สมุทร “Voyage to the Heart of the Marine Realm” การจำลองร้านขายอาหารของประเทศญี่ปุ่น งาน “TALA Landscape 09” เทศกาลลานเบียร์ เทศกาลเฉลิมฉลองวันคริสมาส เทศกาลเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ

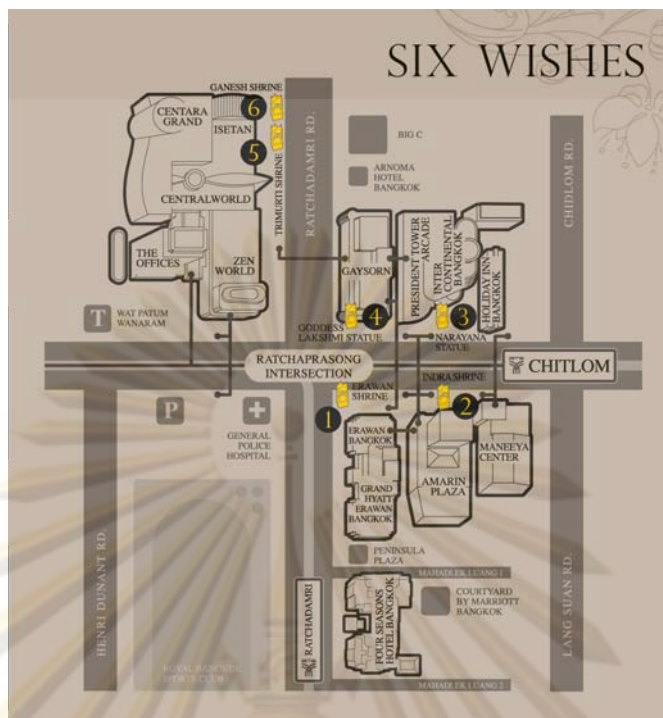

ภาพที่ 3.18 กิจกรรมการค้าพาณิชย์พิเศษที่เกิดขึ้นบนลานโล่งด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2551-2552)

3.3.2 ลักษณะกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่ศึกษา

เนื่องจากพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์เป็นย่านที่มีความหลากหลายทั้งประเภทของอาคาร กลุ่มคน และกิจกรรม ทำให้เกิดลักษณะกิจกรรมทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป โดยสามารถแบ่งลักษณะของกิจกรรมทางสังคมได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อาจเป็นกิจกรรมที่จำเป็น หรือกิจกรรมทางเลือกก็ได้ เช่น กิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำ กิจกรรมที่เกิดเพื่อการออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจบริเวณสวนลุมพินี นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งย่านราชประสงค์ยังเป็นศูนย์รวมที่พึ่งทางจิตใจ เพราะเป็นสถานที่ที่มีเทพเจ้าประดิษฐานอยู่หลายองค์ด้วยกัน เป็นที่เคารพและบูชาของประชาชนชาวไทยและชาวต่างชาติ ตามคติความเชื่อแบบฮินดู (พราหมณ์) จนหลายๆ คนเรียกบริเวณนี้ว่า “แยกเทพเจ้า” มีจำนวนทั้งสิ้น 6 องค์ (ภาพที่ 3.19 และภาพที่ 3.20) ได้แก่ ท้าวมหาพราหม, พระอินทร์, พระนารายณ์ ทรงสุบรรณ, พระแม่ลักษมี, พระตรีมูรติ และพระพิฆเนศวร

ภาพที่ 3.19 แผนที่เส้นทางในการสักการะบูชาเทพเจ้าทั้ง 6 องค์
(ที่มา: สมาคมผู้ประกอบการวิสาหกิจในย่านราชประสงค์, 2552: ออนไลน์)

ภาพที่ 3.20 เทพเจ้าทั้ง 6 องค์บริเวณแยกราชประสงค์ (ภาพประกอบเรียงตามเนื้อหา)
(ที่มา: สมาคมผู้ประกอบการวิสาหกิจในย่านราชประสงค์, 2552: ออนไลน์)

2) กิจกรรมทางสังคมในวาระสำคัญหรือโอกาสพิเศษ เช่น กิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์ 2,551 รูป เนื่องในโอกาสครบ 100 วันของการสิ้นพระชนม์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ จัดขึ้นบริเวณลานด้านหน้าศูนย์การค้า เซ็นทรัลเวิลด์ (ภาพที่ 3.21) นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมบนทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) เช่น งาน “ตักบาตรลอยฟ้า (อาหารแห้ง)” ตั้งแต่สถานีรถไฟฟ้าชิดลมถึงสถานีรถไฟฟ้าสยาม และกิจกรรม “Smile Walk Skywalk เดินไปยิ้มไป” เช่น โชว์ตัวตลก กายกรรม การเล่นจuggling (juggling) โยนของ เดินขาสูง มายากล ละครูปั้ โชว์ประติมากรรมมีชีวิต (living sculpture) ตั้งแต่สนามกีฬาแห่งชาติจนถึงย่านราชประสงค์

ภาพที่ 3.21 กิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์ 2,551 รูป เนื่องในโอกาสครบ 100 วันของการสิ้นพระชนม์สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ พ.ศ. 2551 (ที่มา: โอเคเนชั่น, 2553: ออนไลน์)

3.3.3 ประเภทของผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา

การสำรวจประเภทของผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษายานราชประสงค์ด้วยวิธีการสังเกตพบว่า ในบางพื้นที่จะมีกลุ่มคนเข้ามาใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะแตกต่างกัน โดยมีลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะ และช่วงเวลาเป็นปัจจัยดึงดูด ทั้งนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลบริเวณที่เกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ กิจกรรมเชิงสังคม และกิจกรรมเชิงศาสนา และสังเกตกลุ่มคนที่เข้ามาใช้งานพื้นที่โดยแบ่งได้ 4 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

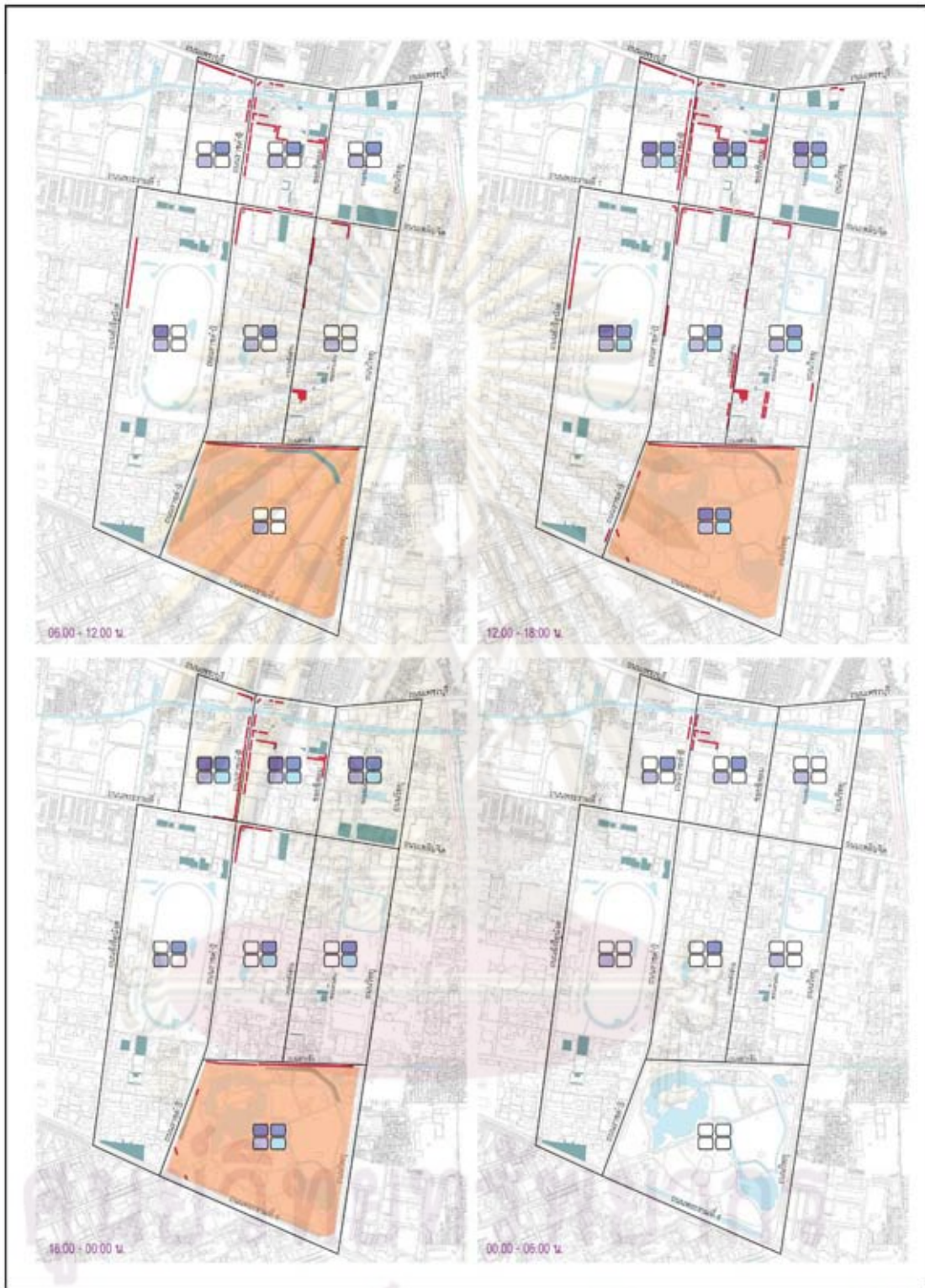
1) กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา มีทั้งนักเรียน/นักศึกษาจากโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยภายในพื้นที่ กับนอกพื้นที่ศึกษา ช่วงเวลาในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนมากจะเป็นช่วงกลางวันพักเที่ยง และ/หรือ ช่วงเย็นหลังเลิกเรียน โดยจะอยู่บริเวณลานด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิร์ด สวนลุมพินี และตามจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร ได้แก่ ป้ายรถประจำทาง ทางเรือประตูน้ำ และสถานีรถไฟฟ้า

2) กลุ่มนักท่องเที่ยว มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยจะหมายถึงผู้ที่อยู่นอกพื้นที่ศึกษา เข้ามาเพื่อจับจ่ายใช้สอย ซื้อสินค้าตามศูนย์การค้าชั้นนำทั้งหลาย รวมไปถึงการเดินเล่นพักผ่อน ให้อัพบุชาเทพเจ้า ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ สามารถพบได้ตลอดทั้งวันเนื่องจากย่านราชประสงค์เต็มไปด้วยโรงแรมชั้นนำมากมาย

3) กลุ่มคนทำงาน ในที่นี้จะหมายถึงคนที่ทำงานบริษัท สำนักงานภายในพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีอยู่มากมายทั้งสถานที่ราชการ สำนักงาน บริษัทห้างร้าน ฯลฯ เป็นการใช้เวลาว่างช่วงหลังเลิกงานในการพบปะเพื่อนฝูง พักผ่อนตามศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า ลานโล่งด้านหน้าอาคาร สวนสาธารณะ เป็นต้น

4) กลุ่มครอบครัว มีมากมายหลากหลายเชื้อชาติ จะพบมากตามศูนย์การค้าต่างๆ และพบบ้างที่สวนลุมพินี ในช่วงเวลาที่หลากหลาย

กล่าวได้ว่า ย่านที่อยู่อาศัยและสำนักงานมักจะไม่มีการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะหลังเวลาเลิกงาน ยกเว้นการใช้งานพื้นที่ว่างในเชิงสังคม ได้แก่ บริเวณสวนลุมพินีที่เปิดให้บริการตั้งแต่ 04.30-21.00 น. ส่วนบริเวณสี่แยกราชประสงค์ช่วงเวลาดังกล่าวให้บริการของห้างสรรพสินค้า และศูนย์การค้าต่างๆ พบว่าเหลือเพียงกลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มคนทำงานเท่านั้นที่ยังคงใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยประเภทของสินค้าและกิจกรรมที่ยังคงเหลืออยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวมีเพียงการขายอาหารริมทางเท่านั้น (แผนที่ 3.14)

แผนที่ 3.14 รูปแบบกิจกรรม และกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา

(ที่มา: จากการสำรวจของวิจัย, 2552)

สัญลักษณ์

กิจกรรมวิ่งออกกำลังกาย	กลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ
กิจกรรมวิ่งเล่น	กลุ่มนักเรียนนักศึกษา
กิจกรรมวิ่งศาสนา	กลุ่มท่องเที่ยว
พื้นที่จอดรถยนต์	กลุ่มคนทำงาน
	กลุ่มครอบครัว

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานครกลางเมืองกรุงเทพฯ
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3.4 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนเดินเท้ากับคนที่อยู่ภายในอาคาร

เส้นทางสัญจรหลากหลายในเมืองมีปริมาณการสัญจรที่ไม่เท่ากัน และปริมาณการสัญจรที่ไม่เท่ากันนี้จะเหนี่ยวนำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินแตกต่างกัน เป็นต้นว่า ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมจะอยู่บนถนนสายหลัก บนถนนสายรองจะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน (mix use) ระหว่างที่อยู่อาศัยกับพาณิชยกรรม และบนถนนสายย่อยจะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยเพื่อความเป็นส่วนตัว จากทฤษฎีชีวิตสังคมเมืองของ Jacobs (อ้างอิงถึงบทที่ 2) กล่าวว่า เมื่อใดที่ถนนและทางเท้าที่มีชีวิตชีวา เมืองนั้นจะมีความน่าสนใจ ในทางตรงกันข้ามหากเมืองที่มีถนน หรือทางเดินเท้าที่เรียบเหงามจะรู้สึกน่าเบื่อและไม่ปลอดภัย ดังนั้นคุณสมบัติที่ดีของถนนคือ ต้องมองเห็นรวมเป็นผัง เพื่อเอื้อต่อการดึงดูดให้เกิดการสัญจรเป็นจำนวนมากบนท้องถนน โดยทางเท้าต้องมีความต่อเนื่อง และมีการใช้ประโยชน์อาคารที่หลากหลาย มีประตูของอาคารหันเข้าหาถนนโดยปราศจากรั้วหรือกำแพงกีดขวาง (ภาพที่ 3.22) และใช้การเปลี่ยนเลี้ยวบ่อยๆ เพราะฉะนั้นการจะสร้างให้เกิดสังคมบนทางเท้าที่ดีควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์อาคารริมถนนที่มีความหลากหลายและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนทางเท้าจะเป็นตัวดึงดูดให้มีปริมาณการสัญจรผ่านพื้นที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ต้องทำให้เกิดความปลอดภัยแก่พื้นที่และผู้สัญจรไปมาด้วยการหันด้านหน้าอาคารเข้าสู่ถนน และอาคารเรียงตัวเป็นแนวต่อเนื่องกัน รักษาระยะห่างที่เหมาะสมเพื่อไม่ทำให้กำแพงถนน (street façade) หายไป

ภาพที่ 3.22 ลักษณะอันพึงประสงค์ในการสร้างความปลอดภัยบนทางเดินเท้า จะทำให้เกิดการใช้งานบนพื้นที่ (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ดังนั้น จึงได้ทำการเก็บข้อมูลแผนภูมิประตูของอาคารภายในพื้นที่ศึกษา (แผนที่ 3.15) โดยพบว่ากรณีที่มีสนามม้าราชกรีฑาสโมสรขนาดใหญ่ในพื้นที่ศึกษาทำให้เกิดแนวกำแพงยาวบนถนนราชดำริ ส่งผลให้ในช่วงเวลากลางคืนไม่มีกิจกรรมดึงดูดให้เกิดการสัญจร (ภาพที่ 3.23) สังคมบนทางเท้าที่มีปฏิสัมพันธ์กับอาคารริมถนน จึงอยู่เฉพาะบนถนนเพชรบุรี และบนถนนราชดำริช่วงที่ติดกับคลองแสนแสบเท่านั้น ส่วนบริเวณซอยต้นสนเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ด้านหน้าอาคารกับทางเดินเท้าน้อยที่สุด เนื่องจากเป็นย่านที่พักอาศัย และติดกับด้านหลังสถานทูตที่หันด้านหน้าอาคารไปทางด้านถนนวิฑู

ภาพที่ 3.23 ทางเดินเท้าด้านข้างสนามม้าราชกรีฑาสโมสรบนถนนราชดำริ ช่วงเวลากลางวัน (ซ้าย) และช่วงเวลากลางคืน (ขวา) (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2552)

แผนที่ 3.15 แผนภูมิประตูของอาคารในพื้นที่ศึกษา

(ที่มา: จากการทำวิจัยของ, 2552)

<p>สัญลักษณ์</p> 	<p>จุดจอดรถที่จอดรถนักเรียน ด้านหน้าอาคารสี่เสาสุโขทัย แสดงถึงการใช้พื้นที่ว่าง ที่ทางเดินเท้าสาธารณะ</p>	 <p>จุดจอดรถที่จอดรถนักเรียน ด้านหน้าอาคารสี่เสาสุโขทัย แสดงถึงการใช้พื้นที่ว่าง ที่ด้านหน้าอาคารที่ทางเดินเท้า แสดงถึงการใช้พื้นที่ว่างที่ทางเดินเท้า</p>	 <p>การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานครเมืองกรุงเทพมหานคร REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK สาขาวิชาสถาปัตยกรรมเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
---	---	---	--

3.4 สรุปสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

จากการสำรวจพื้นที่สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพและลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ราชประสงค์ นั้น สามารถจำแนกออกเป็นด้านต่างๆ ที่สำคัญๆ ได้ ดังนี้

1) ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์ เป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ที่มีความเจริญเติบโตทางด้านธุรกิจ การค้า และการท่องเที่ยว มีการเข้าถึงพื้นที่ได้ทั้งทางรถยนต์ รถไฟฟ้า และเรือด่วนคลองแสนแสบ อีกทั้งยังเป็นย่านที่มีทำเลที่ตั้งติดต่อกับย่านธุรกิจที่สำคัญๆ อีกหลายย่าน เช่น ย่านสีลม ย่านสาทร ย่านสุขุมวิท ย่านประตูนํ้า ฯลฯ โดยมีระบบโครงข่ายคมนาคมขนส่งทำหน้าที่เชื่อมต่อย่านต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน นอกจากนี้การเชื่อมโยงระหว่างย่านแล้ว ภายในพื้นที่ยังมีโครงข่ายการสัญจรทางเท้าทั้งในระดับพื้นดินด้วยทางเดินเท้า และระดับเหนือพื้นดินด้วยทางเดินลอยฟ้า (skywalk) เริ่มตั้งแต่สถานีรถไฟฟ้าสยามจนถึงสถานีรถไฟฟ้าชิดลม และระหว่างทางก็มีการเชื่อมต่อกับทางเข้าอาคารสำนักงาน ศูนย์การค้า และโรงแรมต่างๆ

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารภายในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์เพื่อพาณิชย์กรรม สถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ และที่อยู่อาศัยตามลำดับ โดยกลุ่มอาคารเพื่อพาณิชย์กรรมที่มีขนาดใหญ่ ได้แก่ ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า และโรงแรม ส่วนใหญ่จะอยู่บนถนนสายหลักบริเวณสี่แยกราชประสงค์ และถนนเพลินจิต เพื่อการเข้าถึงที่สะดวก ส่วนอาคารเพื่อพาณิชย์กรรมอื่นๆ ที่มีขนาดปานกลาง ได้แก่ สำนักงานทั้งหลาย จะอยู่บนถนนหลังสวน และที่เป็นอาคารพาณิชย์จะอยู่บนถนนเพชรบุรี นอกจากนี้ยังพบว่าภายในพื้นที่ศึกษามีขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจชัดเจน โดยพื้นที่ระหว่างถนนอังรีดูนังต์กับถนนราชดำริเป็นย่านของโรงพยาบาลทั้งหลาย ได้แก่ โรงพยาบาลตำรวจ และโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ คั่นกลางด้วยสนามม้าราชกรีฑาสโมสร ส่วนพื้นที่หัวมุมถนนเพลินจิตกับซอยชิดลมเป็นที่ตั้งของรถไฟฟ้านครหลวงเพลินจิตและการโทรศัพท์แห่งประเทศไทย บนถนนวิฑูรย์เป็นย่านของสถานทูต ได้แก่ สถานทูตเนเธอร์แลนด์ สถานทูตอังกฤษ และสถานทูตสหรัฐอเมริกา สำหรับการใช้นิคมที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยจะกระจายอยู่ทั่วไปตามถนนสายรอง ซึ่งในซอยหลังสวนจะเป็นที่พักอาศัยประเภทบ้านเดี่ยว บนถนนหลังสวนและซอยชิดลมจะเป็นประเภทอาคารชุดที่พักอาศัย (คอนโดมิเนียม) ในซอยเพชรบุรีทั้งหลายจะเป็นอาคารพาณิชย์หรือตึกแถว ส่วนชุมชนแออัดภายในพื้นที่ศึกษาจะอยู่ริมคลองแสนแสบ เป็นชุมชนหลังวัดปทุมวนารามฯ ในเรื่องของสภาพทางกายภาพของอาคารส่วนใหญ่ จากการสำรวจพบว่าอาคารที่มีสภาพดีมักเป็นอาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 12 ชั้นขึ้นไป เป็นอาคารประเภทศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า กลุ่มอาคารภายในสถาบันราชการบางอาคาร รองลงมาเป็นอาคารที่มีสภาพปานกลาง เป็นอาคารที่ก่อสร้างมานานแล้วแต่ยังคงมีการดูแลรักษาสภาพภายนอกอาคารบ้าง เช่น ทาสีใหม่ ฯลฯ จะอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา ส่วนอาคารที่มีสภาพทรุดโทรมมักเป็นอาคารประเภทที่อยู่อาศัยของชุมชนหลังวัดปทุมวนารามและอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี

ลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์ จากการสำรวจพื้นที่ประกอบกับการทบทวนวรรณกรรม (อ้างอิงถึงบทที่ 2) พบว่ามีลักษณะที่เป็นพื้นที่แนวยาว (strip space) มากกว่าเป็นพื้นที่รูปปิดที่มีขอบเขตชัดเจนจากการปิดล้อมอาคารดังเช่นพื้นที่ว่างสาธารณะตามย่านชุมชนอื่นๆ ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองมีความจำเป็นที่การเข้าถึงต้องมาก่อน จึงเกาะตัวอยู่บนถนนสายหลักและตามแนวรถไฟฟ้าที่มีการเข้าถึงอาคารประเภทศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า โรงแรม และอาคาร

สำนักงานขนาดใหญ่ได้สะดวกสบาย พื้นที่ว่างสาธารณะแบบพื้นที่แนวยาวจึงมีทั้งในระดับพื้นดิน ได้แก่ ทางเดินเท้าปกติ (footpath) และระดับเหนือพื้นดิน ได้แก่ ทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) ทางเชื่อมระหว่างอาคาร และสะพานลอยข้ามถนน ทั้งนี้อาคารที่สามารถเข้าถึงได้ด้วยทางเดินเท้าในระดับพื้นดินมักเป็นอาคารประเภทสาธารณะ ได้แก่ ศูนย์การค้า และห้างสรรพสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาศัยทางเดินด้านในอาคารเหล่านี้เดินทะลุผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้ สำหรับการเชื่อมต่อโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเหนือพื้นดินมีเส้นทางหลักคือ ทางเดินเท้าลอยฟ้า เส้นทางรองคือ ทางเดินเชื่อมต่อกับทางเข้าอาคารซึ่งมีตั้งแต่ระดับชั้น 2 ถึงชั้น 4 โดยบางอาคารยังมีทางเชื่อมระหว่างอาคารด้วยกัน เพื่อให้ผู้ใช้เกิดความสะดวกสบายในการเข้าถึงอาคารอื่นๆ

2) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษา

ประเภทกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่ศึกษาสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลัก คือ กลุ่มกิจกรรมการค้าและบริการขนาดใหญ่ ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่เป็นอย่างดี ได้แก่ ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า และโรงแรมชั้นนำทั้งหลายภายในพื้นที่ ส่วนประเภทกิจกรรมทางเศรษฐกิจรอง คือ กลุ่มกิจกรรมการค้าและบริการที่ส่งเสริมเศรษฐกิจทางอ้อม ได้แก่ หาบเร่แผงลอย รถเข็นขายของ ชุมขายสินค้า ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจรองจะอาศัยพื้นที่บนทางเดินเท้าระดับพื้นดินเป็นพื้นที่ขายสินค้าต่างๆ โดยมีช่วงเวลาการขายเกือบจะทั้งวัน ประเภทของสินค้าในบางบริเวณมีการสับเปลี่ยนกันไป ประเภทของสินค้าส่วนมากจะเกี่ยวกับอาหารการกิน ถือเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่ผูกพันกับวิถีชีวิตตลอด 24 ชั่วโมง ในด้านลักษณะทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาจะมี 2 ประเภท คือ กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ในที่นี้จะหมายถึงกิจกรรมที่พบเจอทุกวัน เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ได้แก่ กิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นบริเวณจุดเปลี่ยนถ่ายการคมนาคมขนส่งทั้งหลาย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมทางศาสนาเกี่ยวกับการสักการะทวยเทพทั้ง 6 องค์บริเวณสี่แยกราชประสงค์ กลายเป็นเอกลักษณ์ทางศาสนาอย่างหนึ่งของย่านราชประสงค์ที่นอกเหนือจากการเป็นย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ จะต้องพบเจอผู้คนมาสักการะบูชาทวยเทพเป็นประจำทุกวัน ส่วนกิจกรรมทางสังคมในวาระสำคัญหรือโอกาสพิเศษ จะหมายถึงกิจกรรมตามเทศกาลหรือวันสำคัญๆ จะอาศัยพื้นที่ว่างสาธารณะเป็นสถานที่จัดงาน ไม่ว่าจะพื้นที่ว่างสาธารณะบนทางเดินเท้าลอยฟ้า แม้กระทั่งบริเวณลานด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิร์ด

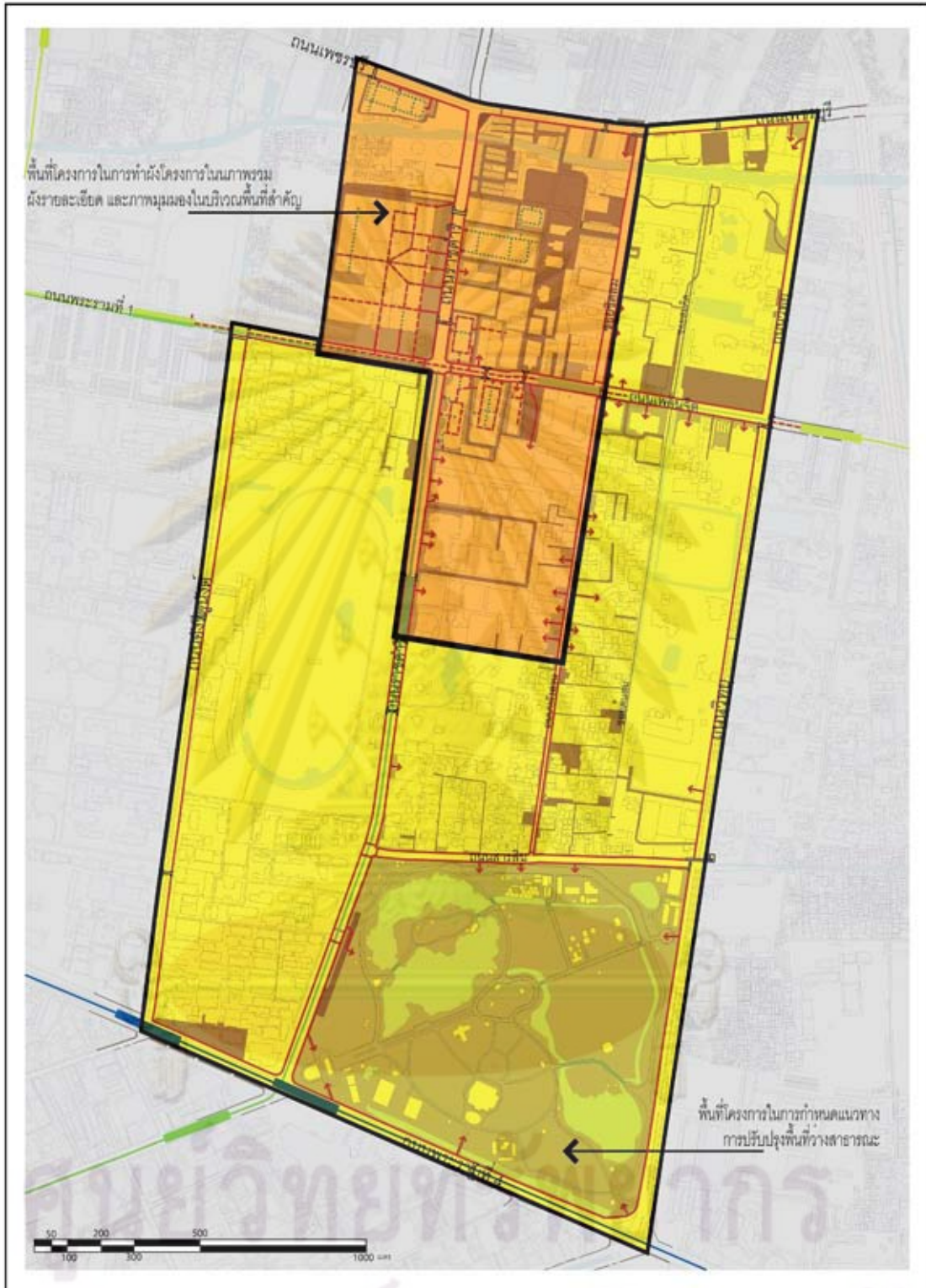
นอกจากลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมจะมีความหลากหลายแล้ว จากการสำรวจยังพบกลุ่มผู้ใช้งานในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป โดยพบว่าการใช้ประโยชน์อาคารมีส่วนสำคัญในการจำแนกลักษณะกลุ่มผู้ใช้งาน สามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักเรียน/นักศึกษา กลุ่มนี้จะพบตามศูนย์การค้า และบริเวณจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร กลุ่มที่สองคือ กลุ่มคนทำงาน ซึ่งจะพบในย่านที่มีกลุ่มอาคารสำนักงานทั้งหลาย ได้แก่ ถนนอังรีดูนังต์ ถนนพระรามที่ 4 ถนนหลังสวน ซอยตันสน และซอยชิดลม กลุ่มที่สามคือกลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มที่พบมากบริเวณสี่แยกราชประสงค์ และบนถนนราชดำริช่วงที่มีกลุ่มของโรงแรมชั้นนำทั้งหลาย และกลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มครอบครัว จะพบตามศูนย์การค้า และห้างสรรพสินค้าต่างๆ ประเภทของผู้ใช้งานนอกจากจะสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว ยังสัมพันธ์กับการเรียงตัวของอาคาร จากการวิเคราะห์ด้วยแผนภูมิประตูปพบว่า อาคารที่หันด้านหน้าของอาคารออกสู่ถนนและไม่มีรั้วหรือกำแพงขวางกั้นบริเวณนั้นจะเกิดปฏิสัมพันธ์อย่างคึกคักระหว่างคนเดินเท้า ผู้คนในอาคาร คนขายสินค้า และระหว่างคนเดินเท้าด้วยกัน อีกทั้งยังพบว่าบริเวณที่มีกลุ่มอาคารสำนักงาน และที่พักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จะมีรั้วและกำแพงขวางกั้นเนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะประเภทส่วนบุคคล และในช่วงเวลาหลังเลิกงาน พื้นที่บริเวณนี้จะเงียบ

เหงา ไม่มีกิจกรรมใดๆ เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงเย็นเป็นต้นไป ดังนั้น กลุ่มอาคารที่หันด้านหน้าของอาคารออกสู่ถนน และไม่มีรั้วหรือกำแพงขวางกั้นจะอยู่บริเวณสี่แยกราชประสงค์เป็นส่วนใหญ่ ประกอบไปด้วยโรงแรมชั้นนำ และ ศูนย์การค้ามากมาย ไม่เฉพาะแต่อาคารขนาดใหญ่ที่จะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนเดินเท้าเท่านั้น บนถนนเพชรบุรี มีอาคารพาณิชย์มากมายที่ไม่มีรั้วหรือกำแพง อีกทั้งยังมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น จึงเป็นอีกบริเวณที่มีความคึกคักบนทางเดินเท้าเช่นกัน

3.5 การจำแนกประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลัก

หลังจากการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์ไปข้างต้น อีกทั้งเรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ดิน และพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่ พบว่าบริเวณสี่แยกราชประสงค์เป็น บริเวณศูนย์กลางของกิจกรรมทั้งเชิงเศรษฐกิจ เชิงสังคม และเชิงศาสนา รวมถึงพื้นที่บริเวณถนนเพลินจิตช่วงปลาย (สถานีรถไฟฟ้าชิดลม) อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารประเภทพาณิชย์กรรมที่หลากหลาย สามารถพบเจอกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลา ถือเป็นพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา เพียงแต่ยังขาดความเชื่อมโยงในเรื่องของโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะ ทั้งในระดับพื้นดิน และระดับเหนือพื้นดิน ดังนั้นจึงได้ข้อสรุปเกี่ยวกับพื้นที่โครงการ โดยจะอยู่บริเวณสี่แยกราชประสงค์ มีอาณาเขตตั้งแต่แยก อังรีตุนังตถึงสถานีรถไฟฟ้าชิดลม และตั้งแต่สี่แยกประตูน้ำจนถึงสถานีรถไฟฟ้าราชดำริ (ภาพที่ 3.16) เนื่องจาก เป็นย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ที่ประกอบไปด้วยศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า โรงแรมต่างๆ อีกทั้งยังมีการเข้าถึงด้วยทางเดินเท้าที่สะดวก ทั้งในระดับพื้นดินและเหนือพื้นดิน นอกจากนี้ยังเป็นย่านที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะให้มีความเหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง และเกิดโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีความเชื่อมโยงทั่วทั้งย่านราชประสงค์ ในระดับพื้นดิน และระดับเหนือพื้นดิน ทั้งนี้จะได้ทำการกำหนดแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

- 1) การทำผังโครงการในภาพรวม (master plan) ผังรายละเอียด (detail plans) ภาพมุมมองในบริเวณพื้นที่สำคัญ (perspectives)
- 2) จากแนวทางในข้อที่ 1) จะกำหนดแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เป็นรูปแบบมาตรฐาน (typical pattern)

แผนที่ 3.16 การแบ่งพื้นที่ศึกษาเพื่อทำการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานคร

(ที่มา: จากการทำวิจัยผู้วิจัย, 2562)

สัญลักษณ์

- สีแดงเข้ม: เส้นทางเดินลู่วิ่งระดับในร่มทั้งเส้น
- สีน้ำเงินเข้ม: เส้นทางเดินลู่วิ่งระดับในอาคารระดับพื้นดิน
- สีน้ำเงิน: เส้นทางเดินลู่วิ่งระดับนอกอาคารระดับพื้นดิน
- สีน้ำตาล: สะพานลอยระแนง
- สีเขียว: เส้นทางรถไฟสายสุขุมวิท (ถนนรัชดา-ถนนสุขุมวิท)
- สีน้ำเงิน: เส้นทางรถไฟใต้ดิน (วิภาวดีรังสิต-บางซื่อ)
- สีน้ำตาลเข้ม: ทางเท้าสาธารณะที่แยกเป็นอิสระจากเส้นทางสัญจรของสะพานลอย
- สีน้ำตาล: ทางเท้าสาธารณะที่เชื่อมกับเส้นทางสัญจรของสะพานลอย
- สีน้ำตาลอ่อน: พื้นที่เดินเท้าสาธารณะ

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานคร
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบภูมิทัศน์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.5.1 สรุปลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลัก

พื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการมีลักษณะการใช้งานพื้นที่ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ตั้ง ลักษณะของอาคารโดยรอบ รวมถึงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ โดยสามารถจำแนกประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวมได้ ดังนี้ (แผนที่ 3.17)

(ก) ลักษณะการเข้าถึง

(ก1) เข้าถึงได้โดยตรงจากถนน เป็นการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ติดถนน เข้าถึงพื้นที่ได้ง่าย มองเห็นได้จากพื้นที่ภายนอกอย่างชัดเจน การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะประเภทนี้จะเดินทางเดินเท้า

(ก2) เข้าถึงได้โดยผ่านพื้นที่อื่น พื้นที่ว่างที่เข้าถึงโดยผ่านพื้นที่อื่นจะไม่อยู่ติดกับถนน แต่มักจะอยู่ระหว่างกลุ่มอาคาร การเข้าถึงจำเป็นที่จะต้องผ่านกลุ่มอาคาร หรือถนนสายย่อย การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะประเภทนี้มีทั้งเป็นพื้นที่สำหรับการจอดรถ ทางเดินเท้าระหว่างอาคารในระดับพื้นดิน รวมถึงบริเวณด้านข้างของอาคาร

(ข) ลักษณะสัดส่วนของอาคารในพื้นที่

(ข1) สัดส่วนความสูงอาคารมากกว่าความกว้างของพื้นที่ว่างสาธารณะ ส่งผลให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีลักษณะที่แคบ เนื่องจากสัดส่วนความกว้างของพื้นที่โล่งว่างที่ไม่สัมพันธ์กับความสูงอาคาร ผู้ใช้งานพื้นที่จะรับรู้ถึงการโอบล้อมของอาคารได้เป็นอย่างดี

(ข2) สัดส่วนความสูงอาคารน้อยกว่าความกว้างของพื้นที่ว่างสาธารณะ ส่งผลให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีขนาดที่กว้าง แบน ซึ่งในบางพื้นที่อาจขาดความรู้สึกโอบล้อมของอาคาร เนื่องจากสัดส่วนความสูงของอาคารไม่สัมพันธ์กับความกว้างของพื้นที่ว่างสาธารณะ ซึ่งรูปแบบสัดส่วนลักษณะนี้มักเกิดกับพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่จอดรถหรือลานโล่งด้านหน้าอาคาร

(ค) ลักษณะของระดับพื้น

(ค1) พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเหนือพื้นดิน เป็นการเพิ่มระดับความสูงให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะในลักษณะของชั้นบันได เพื่อเพิ่มจุดสนใจและมุมมองให้กับพื้นที่ แบ่งการใช้งานได้หลากหลายประเภท โดยอาศัยระดับที่ต่างกันเป็นขอบเขตในการแบ่งกิจกรรมภายในพื้นที่ การใช้ระดับที่แตกต่างกันทำให้พื้นที่สามารถมองเห็นกิจกรรมในพื้นที่อื่นที่อยู่ระดับต่ำกว่าได้ชัดเจนมากสามารถพบได้บริเวณด้านหน้าของอาคารที่มีขนาดใหญ่ เช่น ห้างสรรพสินค้า หรือโรงแรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงทางเดินเท้าที่อยู่ระดับเหนือพื้นดิน ได้แก่ ทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) ทางเดินเชื่อมระหว่างอาคาร หรือเข้าอาคาร และสะพานลอยข้ามถนน การเปลี่ยนระดับพื้นในลักษณะนี้จะเกิดกิจกรรมที่หลากหลายประเภท เช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ทางเดินเท้า จุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร (สถานีรถไฟฟ้ายูบีทีเอส) เป็นต้น โดยกลุ่มผู้ใช้งานมีทั้งผู้ที่อยู่ในอาคาร และผู้ที่สัญจรผ่านไปมา

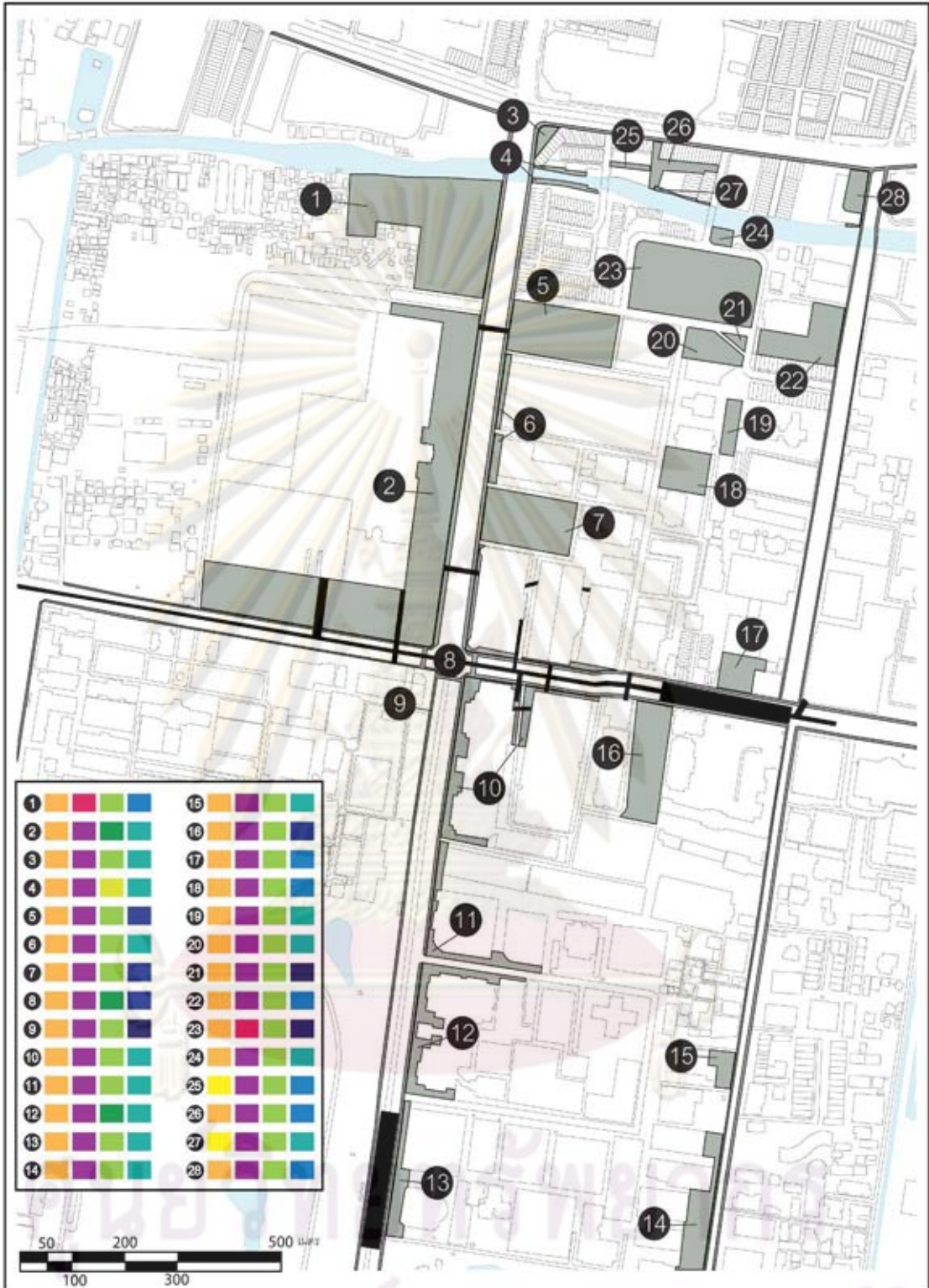
(ค2) พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับพื้นดิน เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณทางเดินเท้าในระดับพื้นดิน โดยผู้ใช้งานจะสามารถมองเห็นกิจกรรมภายในพื้นที่ได้แต่ไม่ชัดเจน เนื่องจากมีสิ่ง

กีดขวางหลายประเภท เช่น เสาไฟอาคาร เสาต่อม่อของรถไฟฟ้า ฯลฯ การเปลี่ยนระดับพื้นในลักษณะนี้มักเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมประเภทร้านค้า หาบเร่แผงลอยต่างๆ และจะอยู่บริเวณด้านหน้าหรือด้านข้างของอาคาร

- (ค3) พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับต่ำกว่าพื้นดิน เป็นการเปลี่ยนระดับในลักษณะขั้นบันไดที่ต่ำกว่าระดับถนน เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่ไม่สามารถมองเห็นกิจกรรมด้านล่างได้ จึงใช้ประโยชน์พื้นที่ได้ไม่เต็มที่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นพบว่าเป็นเพียงจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรทางน้ำเท่านั้น อยู่บริเวณท่าเรือประตุน้ำ

(ง) ลักษณะของการปิดล้อม

- (ง1) ปิดล้อมเพียงด้านเดียว เป็นการปิดล้อมพื้นที่ว่างสาธารณะโดยอาคารริมถนนเพียงด้านเดียว การปิดล้อมในลักษณะนี้จะไม่สามารถรับรู้ถึงขอบเขตของพื้นที่ว่างได้แต่ผู้ใช้งานสามารถจดจำพื้นที่ว่างได้จากผนังของอาคารที่มีอยู่เพียงด้านเดียว โดยส่วนใหญ่จะพบบริเวณด้านหน้าของอาคารต่างๆ
- (ง2) ปิดล้อมสองด้าน เป็นการปิดล้อมพื้นที่ว่างสาธารณะด้วยอาคารที่ตั้งอยู่สองด้านตรงข้ามกัน หรืออาคารที่มีการวางชิดกันในลักษณะมุมฉาก รวมถึงการปิดล้อมโดยอาคารริมถนนทั้งสองด้านในลักษณะต่อเนื่องไปตามความยาวของถนนหรือคลอง โดยต้องมีความกว้างของถนนหรือคลองไม่มากนักจนกลายเป็นการแบ่งแยกที่ชัดเจน เมื่อมีการปิดล้อมพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นจะทำให้ผู้ใช้งานพื้นที่สามารถรับรู้ถึงขอบเขตของพื้นที่ได้ชัดเจนมากขึ้น ให้ความรู้สึกที่โอบล้อมในลักษณะของจินตภาพทางสายตา บางแห่งจะมีการใช้พื้นที่ผสมผสานกันเป็นพื้นที่ว่างประเภทกึ่งสาธารณะ มักพบพื้นที่ว่างลักษณะนี้ในบริเวณที่มีอาคารพาณิชย์ประเภทตึกแถวที่เรียงตัวขนานกัน เกิดเป็นทางเดินเท้าระหว่างอาคาร หรือบริเวณพื้นที่ที่มีกลุ่มอาคารขนาดปานกลางและขนาดใหญ่อยู่ชิดกันเป็นมุมฉาก
- (ง3) ปิดล้อมสามด้าน เป็นการปิดล้อมพื้นที่ว่างสาธารณะที่ทำให้ผู้ใช้งานเกิดความรู้สึกถึงขอบเขตพื้นที่ได้อย่างชัดเจน ให้ความรู้สึกปลอดภัยในการใช้งาน และอาจทำให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างร่วมกันระหว่างอาคารทั้งสามด้านที่อยู่โดยรอบได้ พื้นที่ว่างสาธารณะลักษณะนี้จะมีการใช้งานเพื่อเป็นลานจอดรถร่วมกันของอาคารโดยรอบเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังพบว่าบางพื้นที่ที่รกร้างที่ไม่มีการใช้งาน
- (ง4) ปราศจากการปิดล้อม พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทนี้จะทำให้ผู้ใช้งานรู้สึกเป็นอิสระในการเข้าถึงพื้นที่ สามารถมองเห็นพื้นที่บริเวณอื่นได้อย่างกว้างขวาง ปราศจากอาคาร หรือกำแพงบดบังสายตา พื้นที่ว่างสาธารณะที่ปราศจากการปิดล้อมเช่นนี้ จะเป็นทางเดินเท้าในระดับพื้นดิน ที่อยู่ระหว่างถนนกับพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าอาคาร

แผนที่ 3.17 ประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลัก

(ที่มา: จากการศึกษาวิจัย, 2562)

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
โครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบภูมิสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลุ่มสี	สีฐาน	สีหลัก	สีประสม
ประเภท ก1	ประเภท ข1	ประเภท ง1	ประเภท ค1
ประเภท ก2	ประเภท ข2	ประเภท ง2	ประเภท ค2
		ประเภท ง3	ประเภท ค3
			ประเภท ค4

จากพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองทั้ง 28 แห่ง สามารถจำแนกตามประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 4 ประเภทตามที่อธิบายไว้ในข้างต้นได้ ดังนี้

1) พื้นที่ว่างสาธารณะจำแนกตามการเข้าถึง แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) ประเภทที่เข้าถึงได้โดยตรงจากถนน ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 1 บริเวณผสมคอนกรีตชั่วคราว
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 2 ลานโล่งหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิร์ด พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 3 ลานโล่งหน้าอาคารพาณิชย์หัวมุมสี่แยกประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 4 ท่าเรือประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 5 พื้นที่รกร้างข้างห้างสรรพสินค้าบีทีซี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 6 ลานโล่งด้านหน้าโรงแรมอินมา
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 7 พื้นที่รกร้างด้านหลังศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 8 ทางเดินเท้าในระดับเหนือพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 9 ทางเดินเท้าในระดับเดียวกับพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 10 บริเวณด้านข้างศูนย์การค้าอมรินทร์พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 11 ลานโล่งด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นนิชชูล่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 12 บริเวณด้านหน้าโรงแรมไฟร์ซีซั่น
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 13 ลานโล่งด้านหน้าอาคารนันทวัน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 14 บริเวณด้านหน้ากลุ่มอาคารชุดพักอาศัยบนถนนหลังสวน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 15 บริเวณด้านหน้าอาคารเอสจี ทาวเวอร์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 16 พื้นที่จอดรถด้านข้างอาคารมณีนยาเซ็นเตอร์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 17 ลานด้านหน้าอาคารของการไฟฟ้านครหลวง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 18 พื้นที่จอดรถระหว่างอาคารของการโทรศัพท์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 19 พื้นที่จอดรถด้านข้างของอาคารการโทรศัพท์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 20 พื้นที่รกร้างด้านหลังพื้นที่ของการโทรศัพท์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 21 พื้นที่จอดรถภายในซอยราชดำริ 2
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 22 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารร้าง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 23 พื้นที่รกร้างขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาร์ซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 24 พื้นที่จอดรถด้านหน้าสถานบริการสาธารณสุข
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 26 พื้นที่ระหว่างอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 28 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารกิจศิริ

(2) ประเภทที่เข้าถึงได้โดยผ่านพื้นที่อื่น ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 25 พื้นที่ระหว่างอาคารแฟลตบุญญาวัลย์

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 27 พื้นที่ริมน้ำด้านหลังพุทธแสงธรรมสมาคม

2) พื้นที่ว่างสาธารณะจำแนกตามลักษณะลักษณะฐาน 3 มิติ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) ประเภทที่สัดส่วนความสูงอาคารมากกว่าความกว้างของพื้นที่ว่างสาธารณะ ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 2 ลานโล่งหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิร์ด พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 3 ลานโล่งหน้าอาคารพาณิชย์หัวมุมสี่แยกประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 4 ท่าเรือประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 5 พื้นที่รกร้างข้างห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 6 ลานโล่งด้านหน้าโรงแรมอโนมา
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 7 พื้นที่รกร้างด้านหลังศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 8 ทางเดินเท้าในระดับเหนือพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 9 ทางเดินเท้าในระดับเดียวกับพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 10 บริเวณด้านข้างศูนย์การค้าอมรินทร์พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 11 ลานโล่งด้านหน้าศูนย์การค้าพินนิทซูล่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 12 บริเวณด้านหน้าโรงแรมโฟร์ซีซั่น
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 13 ลานโล่งด้านหน้าอาคารนันทวัน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 14 บริเวณด้านหน้ากลุ่มอาคารชุดพักอาศัยบนถนนหลังสวน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 15 บริเวณด้านหน้าอาคารเอสจี ทาวเวอร์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 16 พื้นที่จอดรถด้านข้างอาคารมณีนิยาเซ็นเตอร์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 17 ลานด้านหน้าอาคารของการไฟฟ้านครหลวง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 18 พื้นที่จอดรถระหว่างอาคารของการโทรศัพท์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 19 พื้นที่จอดรถด้านข้างอาคารการโทรศัพท์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 20 พื้นที่รกร้างด้านหลังพื้นที่ของการโทรศัพท์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 21 พื้นที่จอดรถภายในซอยราชดำริ 2
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 22 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารร้าง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 24 พื้นที่จอดรถด้านหน้าสถานบริการสาธารณสุข
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 25 พื้นที่ระหว่างอาคารแฟลตบุญญาวัลย์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 26 พื้นที่ระหว่างอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 27 พื้นที่ริมน้ำด้านหลังพุทธแสงธรรมสมาคม
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 28 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารกิจศิริ

(2) ประเภทที่สัดส่วนความสูงอาคารน้อยกว่าความกว้างของพื้นที่ว่างสาธารณะ ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 1 บริเวณผสมคอนกรีตชั่วคราว
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 23 พื้นที่รกร้างขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาร์ซ่า

3) พื้นที่ว่างสาธารณะจำแนกตามระดับพื้น แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทที่อยู่เหนือกว่าระดับพื้นดิน ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 2 ลานโล่งหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิร์ด พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 8 ทางเดินเท้าในระดับเหนือพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 12 บริเวณด้านหน้าโรงแรมโฟร์ซีซั่น

(2) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทที่อยู่ระดับเดียวกับพื้นดิน ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 1 บริเวณผสมคอนกรีตชั่วคราว
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 3 ลานโล่งหน้าอาคารพาณิชย์หัวมุมสี่แยกประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 5 พื้นที่รกร้างข้างห้างสรรพสินค้าบีทีซี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 6 ลานโล่งด้านหน้าโรงแรมอโนมา
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 7 พื้นที่รกร้างด้านหลังศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 9 ทางเดินเท้าในระดับเดียวกับพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 10 บริเวณด้านข้างศูนย์การค้าอมรินทร์พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 11 ลานโล่งด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นนิชชูล่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 13 ลานโล่งด้านหน้าอาคารนันทวัน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 14 บริเวณด้านหน้ากลุ่มอาคารชุดพักอาศัยบนถนนหลังสวน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 15 บริเวณด้านหน้าอาคารเอสจี ทาวเวอร์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 16 พื้นที่จอดรถด้านข้างอาคารมณีนียาเซ็นเตอร์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 17 ลานด้านหน้าอาคารของการไฟฟ้านครหลวง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 18 พื้นที่จอดรถระหว่างอาคารของการโทรศัพท์ฯ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 19 พื้นที่จอดรถด้านข้างของอาคารการโทรศัพท์ฯ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 20 พื้นที่รกร้างด้านหลังพื้นที่ของการโทรศัพท์ฯ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 21 พื้นที่จอดรถภายในซอยราชดำริ 2
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 22 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารร้าง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 23 พื้นที่รกร้างขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาร์ซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 24 พื้นที่จอดรถด้านหน้าสถานบริการสาธารณสุข
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 25 พื้นที่ระหว่างอาคารเฟลตบุญญาวัลย์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 26 พื้นที่ระหว่างอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 27 พื้นที่ริมน้ำด้านหลังพุทธแสงธรรมสมาคม
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 28 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารกิจศิริ

(3) พื้นที่ว่างสาธารณะประเภทที่อยู่ระดับต่ำกว่าพื้นดิน ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 4 ท่าเรือประตูน้ำ

4) พื้นที่ว่างสาธารณะจำแนกตามขอบเขตการปิดล้อม แบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

(1) ประเภทที่ถูกปิดล้อมเพียงด้านเดียว ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 2 ลานโล่งหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิร์ด พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 3 ลานโล่งหน้าอาคารพาณิชย์หิวมุมสี่แยกประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 4 ท่าเรือประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 6 ลานโล่งด้านหน้าโรงแรมอโนมา
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 10 บริเวณด้านข้างศูนย์การค้าอมรินทร์พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 11 ลานโล่งด้านหน้าศูนย์การค้าเพนนินซูล่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 12 บริเวณด้านหน้าโรงแรมโฟร์ซีซั่น
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 13 ลานโล่งด้านหน้าอาคารนันทวัน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 14 บริเวณด้านหน้ากลุ่มอาคารชุดพักอาศัยบนถนนหลังสวน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 15 บริเวณด้านหน้าอาคารเอสจี ทาวเวอร์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 19 พื้นที่จอดรถด้านข้างของอาคารการโทรทัศน์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 20 พื้นที่กร้างด้านหลังพื้นที่ของการโทรทัศน์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 24 พื้นที่จอดรถด้านหน้าสถานบริการสาธารณสุข
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 27 พื้นที่ริมน้ำด้านหลังพุทธแสงธรรมสมาคม

(2) ประเภทที่ถูกปิดล้อมสองด้าน ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 1 บริเวณผสมคอนกรีตชั่วคราว
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 17 ลานด้านหน้าอาคารของการไฟฟ้านครหลวง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 18 พื้นที่จอดรถระหว่างอาคารของการโทรทัศน์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 22 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารร้าง
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 25 พื้นที่ระหว่างอาคารแฟลตบุญญาวัลย์
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 26 พื้นที่ระหว่างอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 28 พื้นที่จอดรถด้านหน้าอาคารกิจศิริ

(3) ประเภทที่ถูกปิดล้อมสามด้าน ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 5 พื้นที่กร้างข้างห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 7 พื้นที่กร้างด้านหลังศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 8 ทางเดินเท้าในระดับเหนือพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 16 พื้นที่จอดรถด้านข้างอาคารมณีนยาเซ็นเตอร์

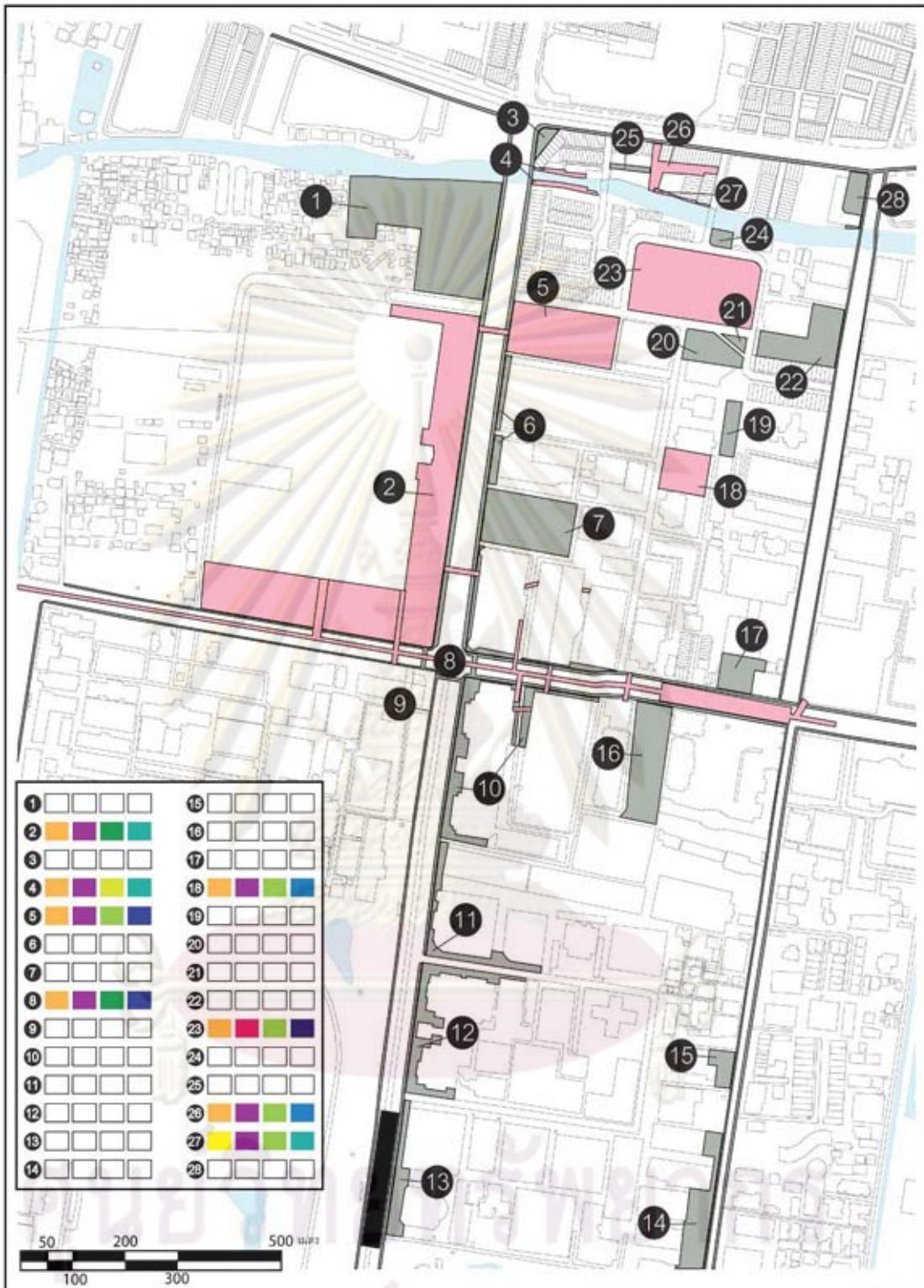
(4) ประเภทที่ปราศจากการปิดล้อม ได้แก่

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 9 ทางเดินเท้าในระดับเดียวกับพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 21 พื้นที่จอดรถภายในซอยราชดำริ 2
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 23 พื้นที่รกร้างขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาร์ซ่า

การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะทั้งหมดที่มีอยู่ภายในพื้นที่โครงการนั้น เพื่อบ่งบอกให้ทราบถึงลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละประเภทในเชิงกายภาพ ทั้งด้านการเข้าถึง ลักษณะทางสัญฐาน ลักษณะของระดับพื้น และลักษณะของการปิดล้อม เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะดังกล่าวพบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่ภายในพื้นที่โครงการที่มีคุณลักษณะครบถ้วนมากที่สุด มีทั้งหมด 8 บริเวณด้วยกัน คือ (แผนที่ 3.18)

- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 2 ลานโล่งด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิร์ด พลาซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 4 ท่าเรือประตูน้ำ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 5 พื้นที่รกร้างข้างห้างสรรพสินค้าบีทีซี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 8 พื้นที่เดินเท้าระดับเหนือพื้นดิน
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 18 พื้นที่จอดรถระหว่างอาคารของการโทรศัพท์ฯ
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 23 พื้นที่รกร้างขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาร์ซ่า
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 26 พื้นที่ระหว่างอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี
- พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 27 พื้นที่ริมน้ำด้านหลังพุทธแสงธรรมสมาคม

พื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 8 บริเวณ ถือเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะอยู่ภายในพื้นที่โครงการ เป็นกรณีศึกษาในการนำเสนอผังรายละเอียดของการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ทั้งนี้จะต้องทำการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของพื้นที่โครงการโดยละเอียดอีกครั้ง ก่อนทำการกำหนดโปรแกรมในการวางผังการปรับปรุง ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

แผนที่ 3.18 ตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เลือกเป็นกรณีศึกษาเพื่อทำผังรายละเอียดในการปรับปรุง (ที่มา: จากการทำร่างของยูนิเซฟ, 2562)

สัญลักษณ์	ประเภทที่ 1	ประเภทที่ 2	ประเภทที่ 3	ประเภทที่ 4	ประเภทที่ 5	ประเภทที่ 6	ประเภทที่ 7	ประเภทที่ 8	ประเภทที่ 9	ประเภทที่ 10	ประเภทที่ 11	ประเภทที่ 12	ประเภทที่ 13	ประเภทที่ 14	ประเภทที่ 15	ประเภทที่ 16	ประเภทที่ 17	ประเภทที่ 18	ประเภทที่ 19	ประเภทที่ 20	ประเภทที่ 21	ประเภทที่ 22	ประเภทที่ 23	ประเภทที่ 24	ประเภทที่ 25	ประเภทที่ 26	ประเภทที่ 27	ประเภทที่ 28	
	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]	[Color]

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางกรุงเทพฯ
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบภูมิสถาปัตย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของพื้นที่โครงการ

การกำหนดโปรแกรม และแนวทางในการวางแผนการปรับปรุง

จากการศึกษาพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ภายในพื้นที่โครงการหลัก คือพื้นที่ย่านราชประสงค์ พบว่ามีพื้นที่ว่างสาธารณะภายในโครงการ 8 บริเวณ จากทั้งหมด 28 บริเวณ ที่มีคุณลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมแก่การศึกษาในรายละเอียด และนำไปสู่การออกแบบผังรายละเอียด ทั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ (SWOT Analysis) พื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลักแบบบูรณาการ โดยวิธีการสำรวจพื้นที่ และการช้อนชั้นข้อมูลแผนที่ต่างๆ เพื่อสามารถกำหนดโปรแกรมในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณพื้นที่ย่านราชประสงค์ต่อไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของพื้นที่โครงการ (SWOT Analysis)

4.2 การกำหนดโปรแกรมในการออกแบบ (Program Analysis)

4.2.1 วัตถุประสงค์การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

4.2.2 แนวความคิดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

4.3 แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการ (Schematic Plan)

4.3.1 แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

4.1 การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของพื้นที่โครงการ (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ (SWOT Analysis) เป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง (strengths) และจุดอ่อน (weaknesses) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการหลัก รวมทั้งวิเคราะห์โอกาส (opportunities) และภาวะคุกคาม (threats) ที่เกิดจากปัจจัยภายนอกพื้นที่ เพื่อนำมาพิจารณาในการกำหนดโปรแกรมในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ให้เกิดเป็นโครงข่ายทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะที่เชื่อมโยงถึงกัน และมีการใช้งานพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น มีดังนี้

4.1.1 การวิเคราะห์จุดแข็ง (strengths: S) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

- 1) ตั้งอยู่บนถนนฝั่งขาออกนอกเมือง คือ ถนนราชดำริ ซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงไปยังย่านอื่นๆ ได้หลากหลาย ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่ริมถนนราชดำริ ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ พื้นที่ว่างสาธารณะที่ใช้ผสมคอนกรีตชั่วคราว และทางเดินเท้าริมถนนราชดำริ มีศักยภาพในการเข้าถึงที่สะดวกกว่าพื้นที่ว่างสาธารณะที่ตั้งอยู่บนถนนฝั่งขาเข้าเมือง
- 2) เป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้โดยไม่ต้องเดินผ่านพื้นที่อื่นๆ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งานพื้นที่มากขึ้น ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ริมถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต ถนนเพชรบุรี และถนนพระรามที่ 1
- 3) เป็นพื้นที่ที่แยกออกจากเส้นทางการสัญจรของยานพาหนะอย่างชัดเจน ทำให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้ใช้งาน ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ที่เป็นทางเดินเท้า

และพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าอาคารต่างๆ เช่น ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า ศูนย์การค้าเอราวัณ ศูนย์การค้าพินนิทูล่า ห้างสรรพสินค้าบีคี่ โรงแรมอนิมา โรงแรมอินเตอร์คอนติเนนทัล โรงแรมโพธิ์ ชีชั่น และด้านหน้าของกลุ่มอาคารชุดพักอาศัยบนถนนวิฑู เป็นต้น

- 4) การใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบเป็นแบบผสมผสาน (mix use buildings) เกิดระบบเศรษฐกิจขึ้น ดึงดูดทั้งกลุ่มผู้ใช้งานและคนขายสินค้าเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น เกิดความมีชีวิตชีวาขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างศูนย์การค้าทั้งหลาย และอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี และภายในซอยราชดำริ 2
- 5) มีอุปกรณ์บังแดด จึงสามารถใช้งานในช่วงเวลาที่หลากหลายกว่าตำแหน่งที่โดนแสงแดดส่องตลอดช่วงเวลากลางวัน ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างอาคารพาณิชย์และหอพักบุญญาวัลย์บนถนนเพชรบุรี และบริเวณท่าเรือประตูน้ำทั้งสองฝั่งของคลองแสนแสบ
- 6) มีความต่อเนื่องของระดับพื้นที่ว่างสาธารณะกับระดับของทางเดินเท้าริมถนน (footpath) นอกจากเป็นการเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่แล้ว ยังทำให้ผู้พิการทุพพลภาพสามารถใช้งานพื้นที่ว่างได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น ได้แก่ บริเวณทางเท้าระหว่างศูนย์การค้าเกษรพลาซ่าไปจนถึงโรงแรมฮอติเคย์อินน์ และทางเดินเท้าด้านหลังศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า
- 7) ลักษณะที่กว้างขวางของพื้นที่ว่างสาธารณะ ทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการใช้งานพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็อาศัยร่วมเงาจากความสูงของอาคารรอบด้าน ทำให้พื้นที่เกิดความน่าใช้งานมากขึ้น ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า พื้นที่ว่างสาธารณะของอาคารร้างบนถนนเพชรบุรี พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างโรงเรียนมาแตร์ เดอี กับอาคารมณียาเซ็นเตอร์ พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างโรงแรมอนิมากับศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า พื้นที่ว่างสาธารณะภายในซอยราชดำริ 2 พื้นที่ว่างสาธารณะที่กำลังมีการรื้อถอนอาคารเพียงบางส่วนที่อยู่ระหว่างกลุ่มอาคารพาณิชย์บนถนนราชดำริกับห้างสรรพสินค้าบีคี่ และพื้นที่ว่างสาธารณะที่ปัจจุบันใช้สำหรับการผสมคอนกรีตชั่วคราวระหว่างศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่ากับคลองแสนแสบ เป็นต้น

4.1.2 การวิเคราะห์จุดอ่อน (weakness: W) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

- 1) พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนจุดตัดของถนนสายหลักที่สำคัญสองสายในย่านใจกลางเมืองกรุงเทพฯ คือถนนราชดำริ ถนนเพลินจิตต่อเนื่องไปยังถนนพระรามที่ 1 จึงประสบกับปัญหาการจราจรติดขัด ความแออัดของปริมาณรถยนต์บนถนน อีกทั้งการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะด้วยรถยนต์มีความสะดวกสบายมากกว่า (ตามวิถีชีวิตที่เน้นความสะดวกสบายของคนไทย) ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะที่ควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย กลายเป็นพื้นที่จอดรถขนาดใหญ่ในเมือง เพื่อตอบสนองกับความต้องการของคนเมือง ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างโรงเรียนมาแตร์ เดอี กับอาคารมณียาเซ็นเตอร์ เป็นต้น
- 2) การเข้าถึงพื้นที่ต้องเดินผ่านพื้นที่บริเวณอื่นๆ ทำให้มีศักยภาพในการมองเห็นและเข้าถึงต่ำ จึงไม่เกิดการดึงดูดให้มีการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณริมคลองแสนแสบ ที่กลายเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลเนื่องจากการรื้อล้างพื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบ

- 3) พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับเหนือพื้นดิน (skywalk) แม้จะมองเห็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นบริเวณด้านล่างได้ แต่กลับเป็นเพียงพื้นที่ว่างสาธารณะที่เชื่อมต่อไปยังบริเวณอื่นเท่านั้น ไม่มีกิจกรรมดึงดูดอื่นๆ และไม่มีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ
- 4) การใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบมีประเภทเดียว (single use building) จึงไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ว่างสาธารณะกับพื้นที่ชั้นล่างของอาคาร การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะจึงมีบทบาทเป็นเพียงพื้นที่สำหรับเดินผ่านไปยังพื้นที่บริเวณอื่น (walk through) ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่บริเวณด้านหน้าของโรงแรมต่างๆ เช่น อโนมา โรงแรมไฟร์ ซีซั่น โรงแรมอินเตอร์คอนติเนนตัล โรงแรมฮอลิเดย์อินน์ ฯลฯ พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่บริเวณด้านหน้าของอาคารสถานที่ราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ เช่น อาคารการไฟฟ้านครหลวง บริษัททีโอทีจำกัด ฯลฯ พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่บริเวณด้านหน้าอาคารสำนักงานต่างๆ เช่น อาคารไฮไฟว์เซ็นเตอร์ อาคารมณีนียาเซ็นเตอร์ ฯลฯ และพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ด้านหน้าอาคารชุดที่พักอาศัย (คอนโดมิเนียม) เช่น คิวเข้าส์หลังสวน บ้านสมถวิล แกรนด์ หลังสวน ฯลฯ
- 5) พื้นที่ว่างสาธารณะที่ถูกปิดล้อมด้วยอาคารสองด้านขนานกัน และมีลักษณะของอุโมงค์บังแดดที่ทึบจนเกินไป ทำให้อากาศด้านล่างถ่ายเทไม่สะดวก นอกจากนี้บางพื้นที่ใช้วัสดุปูพื้นที่มีคุณสมบัติในการกักเก็บความร้อนสูง และไม่มีกรปลูกพืชพรรณเพื่อให้อากาศเย็น จึงไม่มีการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในช่วงเวลากลางวัน
- 6) ขาดความต่อเนื่องของพื้นที่ว่างสาธารณะกับระดับทางเดินเท้า อีกทั้งการเปลี่ยนระดับพื้นที่ว่างสาธารณะให้สูงขึ้น หรือต่ำลงกว่าระดับปกติ (ระดับถนน) ด้วยบันได แม้ว่าจะช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับพื้นที่ แต่ถ้าเพิ่มหรือลดระดับมากเกินไปจะกลายเป็นการแบ่งแยกพื้นที่ทำให้อาคารติดต่อกับกิจกรรมโดยรอบ อีกทั้งยังเป็นปัญหาต่อผู้พิการทุพพลภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ
- 7) ขนาดของพื้นที่ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรม เช่น พื้นที่ว่างสาธารณะมีขนาดเล็กจนไม่สามารถรองรับปริมาณกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะบนทางเดินเท้า (footpath) ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทหาบเร่ แผงลอยต่างๆ กีดขวางการสัญจรของคนเดินเท้าจำเป็นต้องใช้ถนนเป็นทางเดินเท้าแทน ซึ่งอาจเกิดอันตรายต่อคนเดินเท้าได้ ได้แก่ บริเวณทางเท้าด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่าจนถึงสะพานข้ามคลองแสนแสบ และทางเท้าด้านหน้าห้างสรรพสินค้าบีทีเอสจนถึงสะพานข้ามคลองแสนแสบเช่นกัน รวมทั้งทำเรือประตุน้ำ ก็มีขนาดเล็กและแคบ ไม่สอดคล้องกับปริมาณของผู้โดยสารที่มีจำนวนมากในช่วงเวลาเร่งด่วน หรือพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดใหญ่แต่เกิดกิจกรรมประเภทเดียว คือเป็นพื้นที่จอดรถ ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างโรงเรียนมาแตร์ เดอี กับอาคารมณีนียาเซ็นเตอร์ และพื้นที่ว่างสาธารณะภายในซอยราชดำริ 2 เป็นต้น
- 8) ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่ขาดการคำนึงถึงกลุ่มผู้ทุพพลภาพ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ทางลาด ฯลฯ จึงไม่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ เพราะมีเฉพาะบางกลุ่มคนเท่านั้นที่สามารถใช้งานพื้นที่ได้

4.1.3 การวิเคราะห์โอกาส (opportunities: O) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

- 1) คลองแสนแสบเป็นพื้นที่สาธารณะที่ควรได้รับการปรับปรุงบริเวณโดยรอบเพื่อให้เกิดพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถเข้าถึงบริเวณริมคลองได้สะดวก อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เกิดทัศนียภาพริมคลองที่สวยงาม
- 2) สามารถใช้ประโยชน์จากทางเดินเท้าภายในอาคารเพื่อสร้างโครงข่ายทางเดินเท้าในระดับเหนือพื้นดินให้เกิดการเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น โดยอาศัยทั้งทางเดินเท้าที่มีอยู่เดิมภายในอาคารต่างๆ เช่น ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า ศูนย์การค้าเกษรพลาซ่า ศูนย์การค้าอมรินทร์พลาซ่า ห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี และห้างสรรพสินค้าเฟลิตทินัม ฯลฯ เชื่อมโยงกับอาคารข้างเคียง ไม่ว่าจะเป็นโรงแรมโนมา อาคารรอยัลราชดำริ (อยู่ระหว่างการก่อสร้าง) อาคารเรนซงส์ (อยู่ระหว่างการก่อสร้าง) ฯลฯ นอกจากนี้ยังพบโอกาสในการเชื่อมทางเดินเท้าของรถไฟฟ้า (skywalk) จากสถานีราชดำริไปยังบริเวณสี่แยกราชประสงค์ เชื่อมกับทางเดินเท้าของรถไฟฟ้าที่มีอยู่เดิม เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายต่อผู้สัญจร และเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ และกลุ่มอาคารได้มากขึ้น
- 3) พื้นที่บริเวณด้านล่างของอาคารบางอาคารสามารถเปิดพื้นที่ให้เดินทะลุผ่านไปยังพื้นที่บริเวณข้างเคียงได้ อาจมีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารด้านล่างเป็นร้านค้า ร้านอาหารที่มีที่นั่งบริเวณด้านนอก เพื่อให้เกิดพื้นที่พบปะทางสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้พื้นที่ว่างสาธารณะบนทางเดินเท้ามีชีวิตชีวาเดิน เป็นการสร้างให้เกิดการรับรู้พื้นที่ว่างสาธารณะด้วยเสียงและกลิ่น ได้แก่ บริเวณชั้นล่างของอาคารพาณิชย์บนถนนเพชรบุรี บริเวณริมคลองแสนแสบ และบนถนนเพลินจิต เป็นต้น
- 4) การปรับเปลี่ยนเส้นทางการเดินรถภายในรถไฟฟ้าและบริเวณที่จอดรถจำกัด โดยการเปิดเป็นเส้นทางสาธารณะเชื่อมโยงกับซอยเพชรบุรี 32 สามารถระบายปริมาณรถยนต์จากถนนเพชรบุรีมายังถนนเพลินจิต (หรือกลับกัน) ได้สะดวกมากขึ้น รวมถึงการปิดถนนบางเส้นทางในบางช่วงเวลาเพื่อเป็นถนนคนเดิน จะช่วยให้พื้นที่ว่างสาธารณะเข้าถึงได้ง่ายและเกิดกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น ได้แก่ ซอยด้านข้างโรงแรมโนมา และห้างสรรพสินค้าบิ๊กซี เป็นต้น
- 5) พื้นที่ว่างสาธารณะโดยรอบอาคารต่างๆ มีศักยภาพในการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ และอาจเป็นเส้นทางเดินเท้าเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ว่างสาธารณะอื่นๆ ได้ ได้แก่ พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างกลุ่มอาคารของบริษัทที่จอดรถไฟฟ้านครหลวง พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารรอยัลราชดำริ (กำลังก่อสร้าง) กับศูนย์การค้าเพนนินซูล่า เป็นต้น

4.1.4 การวิเคราะห์อุปสรรค (threats: T) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

- 1) เนื่องจากเป็นย่านที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินของสถาบันราชการ และรัฐวิสาหกิจปนอยู่ ทำให้มีการกั้นขอบเขตการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างชัดเจน ขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมบนทางเดินเท้า กับพื้นที่ว่างสาธารณะด้านในพื้นที่ ได้แก่ บริเวณของการไฟฟ้านครหลวงกับบริษัทที่จอดรถ ซึ่งใช้พื้นที่ร่วมกัน และพื้นที่ว่างสาธารณะภายในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น

- 2) พื้นที่ว่างสาธารณะบางบริเวณเป็นพื้นที่ประเภทกิ่งสาธารณะ อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของเอกชน ราชการ และ/หรือรัฐวิสาหกิจ จึงมีการจำกัดประเภทของกิจกรรม และช่วงเวลาในการใช้งานพื้นที่ เพื่อความปลอดภัยของพื้นที่และอาคาร ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของการใช้งานพื้นที่ได้ไม่เต็มที่ เช่น พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า บริเวณด้านหน้าของโรงแรมอินมา และบริเวณด้านหน้าของอาคารของการไฟฟ้านครหลวงบนถนนเพลินจิต แนวทางแก้ไขจึงอยู่ที่การขอความร่วมมือในการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะแก่กับการดูแลรักษาความสะอาดและความปลอดภัยของพื้นที่โดยหน่วยงานของกรุงเทพมหานคร
- 3) แม้เทศกาลจะดึงดูดผู้คนในการขายสินค้าของหาบเร่ แผงลอยบนทางเดินเท้า แต่เนื่องจากไม่มีการจัดระเบียบให้เรียบร้อย ทั้งในเรื่องของตำแหน่งที่ตั้งซุ้มขายสินค้า รูปแบบของซุ้มขายสินค้า และการจัดกลุ่มประเภทของสินค้า จึงกลายเป็นการกีดขวางการสัญจรของคนเดินเท้า โดยเฉพาะช่วงเวลาเย็นหลังเลิกงาน จะมีอัตราการสัญจรบริเวณดังกล่าวสูงกว่าปกติ เช่น ทางเดินเท้าบนถนนราชดำริ ตั้งแต่สี่แยกราชประสงค์จนถึงสี่แยกประตูน้ำ ภายในซอยราชดำริ 2 และซอยด้านข้างห้างสรรพสินค้าบีทีซี

จากการวิเคราะห์ถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการ ตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ริมถนนสายหลัก คือถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต และถนนพระรามที่ 1 ถือเป็นจุดแข็งและโอกาสของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการ (แผนที่ 4.2) ทำให้เกิดการเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวกสบายเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งานมากขึ้น ขนาดของพื้นที่ว่างสาธารณะที่กว้างขวางอย่างเช่นบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ก็เป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยให้เกิดความยืดหยุ่นในการใช้งานพื้นที่ นอกจากนี้อาคารโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้ประโยชน์อาคารแบบผสมผสาน (mix use) โดยเฉพาะบริเวณริมคลองแสนแสบและบนถนนเพชรบุรี ที่มีกลุ่มอาคารพาณิชย์เป็นส่วนมาก จะดึงดูดทั้งกลุ่มคนขายสินค้าและผู้ใช้งานเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น เกิดระบบเศรษฐกิจ และความมีชีวิตชีวาในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีบางบริเวณที่มีศักยภาพทางด้านทำเลที่ตั้งในการปรับปรุงให้กลายเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะแห่งใหม่ขึ้นได้ เช่น พื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบ พื้นที่บริเวณชุมชนวัดปทุมวนาราม ซึ่งมีสภาพที่ทรุดโทรมเหมาะแก่การพัฒนาปรับปรุงเป็นอย่างมาก รวมถึงพื้นที่ที่อยู่บริเวณด้านข้างของอาคารสำนักงาน ที่อยู่ภายในซอยต่างๆ สามารถปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีกิจกรรมเกิดขึ้น และยังเชื่อมโยงกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่เดิมภายในพื้นที่ได้เช่นกัน นอกจากนี้พื้นที่บริเวณด้านล่างของอาคารมีโอกาสในการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ให้กลายเป็นการค้าเชิงพาณิชย์ เพื่อดึงดูดให้เกิดพื้นที่พบปะทางสังคมเพิ่มขึ้น รวมถึงการปรับปรุงเชื่อมต่อโครงข่ายทางเดินเท้าเหนือพื้นดินทั้งบริเวณทางเดินเท้าใต้รถไฟฟ้า (skywalk) และภายในอาคารทั้งหลาย ถือเป็นโอกาสในการเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ด้วยการเดินเท้าที่ครอบคลุมย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ มากยิ่งขึ้น เพิ่มความปลอดภัยต่อผู้ใช้งาน ลดปัญหาการจราจรติดขัดได้ส่วนหนึ่ง

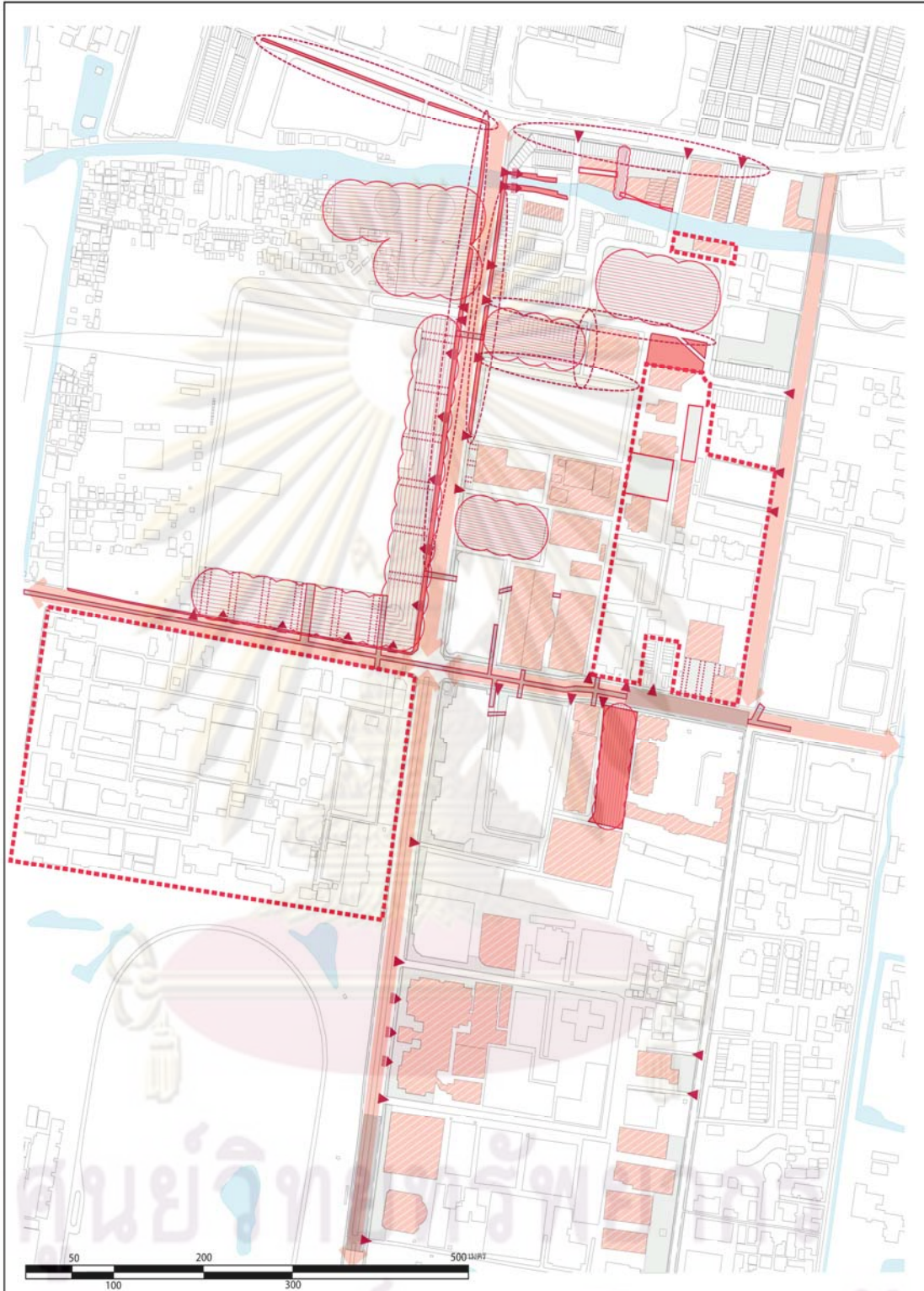
ปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ (แผนที่ 4.1) ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของบริบทโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะ และขนาดของพื้นที่ที่ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกิดขึ้น กล่าวคือ พื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่ภายในพื้นที่โครงการมักมีอาคารที่มีการใช้ประโยชน์เพียงประเภทเดียว (single use building) ล้อมรอบ เช่น บริเวณด้านหน้าโรงแรมโพร ซีซั่น บนถนนราชดำริ บริเวณด้านหน้าคอนโดมิเนียม

ทั้งหลายบนถนนหลังสวน บริเวณด้านหลังโรงแรมอินเตอร์คอนติเนนทัล และภายในกลุ่มอาคารขององค์การโทรศัพท์ เป็นต้น ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีบทบาทเป็นเพียงพื้นที่สำหรับเดินผ่านไปยังพื้นที่บริเวณอื่น (walk through) มากกว่าจะเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดให้เกิดการใช้งาน (walk to) ประเด็นในเรื่องของขนาดของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น บริเวณทางเท้า (footpath) ทั้งสองฝั่งของถนนราชดำริตั้งแต่สี่แยกราชประสงค์จนถึงสี่แยกประตูน้ำ มีกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการขายอาหารสินค้า และเครื่องดื่มต่างๆ รวมทั้งยังมีจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร 2 ประเภท คือ รถประจำทาง และเรือด่วนคลองแสนแสบ ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณทางเท้านี้มีปริมาณผู้ใช้งานเป็นจำนวนมาก เป็นผลทำให้ขนาดของพื้นที่ว่างสาธารณะไม่สามารถรองรับกิจกรรมและจำนวนผู้ใช้งานพื้นที่ที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่ไม่มีการคำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้พิการทุพพลภาพ ไม่ถือว่าเป็นการใช้งานอย่างอ่อนโยน เพราะพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีความเป็นอ่อนโยนได้นั้นต้องมีกิจกรรมหลากหลายที่เกิดขึ้นเกือบตลอดทั้งวัน และมีกลุ่มคนที่หลากหลายประเภท ซึ่งรวมถึงกลุ่มผู้พิการทุพพลภาพกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน ประเด็นเรื่องอุปสรรคในการเข้าไปใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเนื่องจากเป็นพื้นที่ประเภทกิ่งสาธารณะของสถาบันราชการและรัฐวิสาหกิจ รวมทั้งเอกชน เป็นประเด็นหลักที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความเชื่อมโยงของโครงการขายสัญจรด้วยการเดินเท้าบนพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ และอิสระในการใช้งานพื้นที่ ตัวอย่างเช่น พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ถือเป็นพื้นที่ว่างกิ่งสาธารณะเนื่องจากช่วงเวลาในการใช้งานมีจำกัด กล่าวคือ ไม่อนุญาตให้มีการใช้งานพื้นที่หลังเวลาทำการของศูนย์การค้า เว้นแต่เป็นกิจกรรมที่ทางห้างจัดขึ้นร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการเกิดขึ้นเฉพาะบนทางเดินเท้า ทำให้โครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะหยุดชะงักไม่ต่อเนื่องกัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาในเรื่องขนาดของพื้นที่ที่ไม่สัมพันธ์กับลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังมีลักษณะทางกายภาพที่ไม่เหมาะสมต่อการใช้งาน และไม่ได้คำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้พิการทุพพลภาพ นอกจากนี้อุปสรรคในเรื่องข้อจำกัดในการเข้าใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะทั้งบริเวณที่เป็นกลุ่มอาคารของรัฐวิสาหกิจ และด้านหน้าของศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า และโรงแรม ทำให้การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเกิดขึ้นในบางช่วงเวลาเท่านั้น และยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้โครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะไม่ต่อเนื่องเชื่อมโยงทั้งพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ โดยข้อสรุปดังกล่าวจะนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ และวิธีการในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4.1 จุดอ่อน และ อุปสรรค (weaknesses and threats) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

(ที่มา: จากกรณีศึกษาโดยผู้วิจัย, 2552)

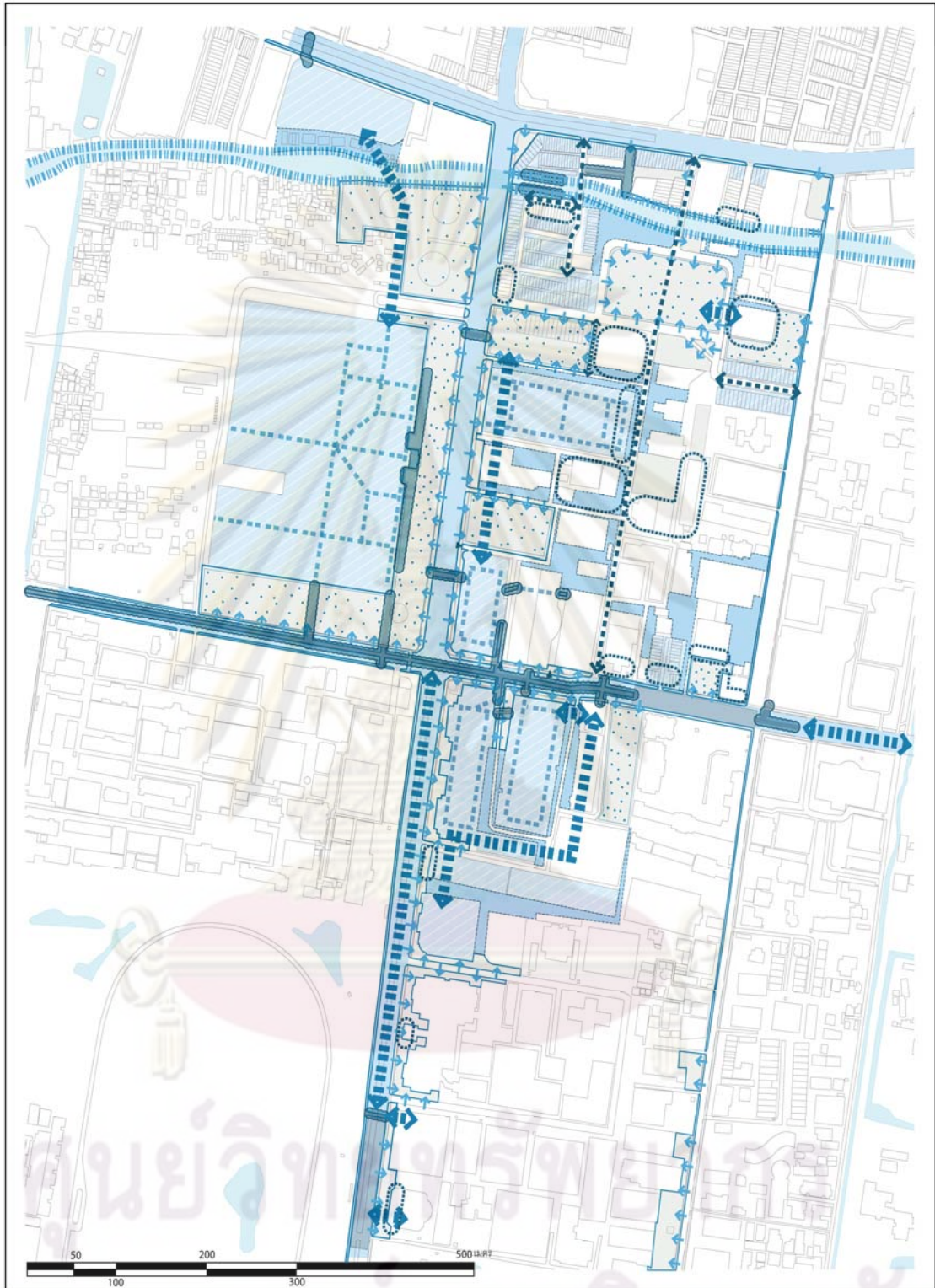
สัญลักษณ์

จุดอ่อน		อุปสรรค	
▲	ขาดความต่อเนื่องของระดับทางเดินเท้า	□	พื้นที่ที่เช่า เบื้องโดยผ่านพื้นที่อื่น
○	ถนนสายหลักที่มีปัญหาด้านการจราจร	□	การใช้ประโยชน์สาธารณะแบบเดี่ยว
○	มีอุปกรณ์เบ็ดเตล็ดที่ทับกัน และหรือไม่มีการปลูกต้นไม้	□	ขนาดของพื้นที่ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรม
□	พื้นที่ว่างสาธารณะเบียดชิดที่ดิน	□	พื้นที่ว่างสาธารณะ
□	ไม่มีกิจกรรมดึงดูดให้เกิดการใช้งานพื้นที่	□	ไม่มีการจัดระเบียบรูปแบบของงานวี และลอย
		□	การใช้ประโยชน์ที่ดินของสถานีบริการ การสื่อสารทาง
		□	เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะ มีข้อจำกัดในการใช้งาน

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรณศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4.2 จุดแข็ง และ โอกาส (strengths and opportunities) ของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

(ที่มา: จากการศึกษาโดยผู้วิจัย, 2552)

สัญลักษณ์

→ จุดแข็งที่แสดงจากถนน ▲ ความต่อเนื่องของระดับทางเดินเท้า (footpath) ● มีอุปกรณ์และเครื่องมืออำนวยความสะดวก □ พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดกว้างขวาง อัดตัวอยู่อย่างเข้มข้น	□ พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดกว้างขวาง □ การใช้ประโยชน์สาธารณะแบบผสม (mix use) □ ถนนสายหลักที่เชื่อมถึงกับย่านอื่นๆ ของเมือง □ พื้นที่ว่างสาธารณะ	□ โอกาส □ ใช้ประโยชน์จากอาคารเดิมเพื่อจัดนิทรรศการที่สวนงาม □ ใช้ประโยชน์จากทางเดินเท้าภายในอาคารเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่น □ บริเวณที่เชื่อมระหว่างอาคารเดิมของตน □ ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ว่างของอาคาร □ พื้นที่ว่างที่สามารถปรับปรุงให้เกิดการใช้งานเพิ่มขึ้น

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานคร
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4.2 บรรยากาศถนนของบ็องเปลีเซย์ส ของกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
(ที่มา: Wikipedia, 2001: online)

ภาพที่ 4.3 บรรยากาศถนนออกซฟอร์ด ของกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ
(ที่มา: Wikipedia, 2001: online)

4.2.2 แนวความคิดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ

แนวความคิดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการย่านราชประสงค์ เกิดขึ้นจากการประสานแนวความคิดเรื่องการปรับปรุงโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะของย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง และพื้นที่ที่ถูกละเลยให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับย่านฯ ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่งจะต้องเกิด “กิจกรรม” ที่เหมาะสมกับบริบทโดยรอบ เพื่อดึงดูด “กลุ่มคน” หลากหลายประเภทให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี จะช่วยให้ “ระยะเวลา” ในการใช้งานพื้นที่นานขึ้น และจะดึงดูดให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นตามมา หลักการที่สำคัญคือ จะเน้นแนวทางการปรับปรุงลักษณะเชิงกายภาพเป็นหลัก เพื่อให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีศักยภาพที่ดีขึ้น ทั้งเรื่องของการเข้าถึงพื้นที่ การใช้งาน และลักษณะกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ประกอบด้วย 3 กลุ่มหัวข้อ คือ

- 1) การปรับปรุงด้านการมองเห็น การเข้าถึงของพื้นที่ว่างสาธารณะโดยการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจร โดยจะปรับปรุงพื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบให้เป็นพื้นที่กิจกรรมและทางเดินเท้าริมคลอง รวมถึงการเชื่อมต่อทางเดินเท้าระดับเหนือพื้นดินเพื่อการเข้าถึงอาคารต่างๆ ได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น โดยทำทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) เชื่อมโยงตั้งแต่สถานีรถไฟฟ้าราชดำริมาเชื่อมต่อกับทางเดินเท้าลอยฟ้าที่มีอยู่เดิมบริเวณสี่แยกราชประสงค์ และต่อขยายจากสถานีรถไฟฟ้าชิดลมไปยังสถานีรถไฟฟ้าเพลินจิต และการสร้างสภาวะน่าสบายสำหรับการเดิน ด้วยร่มเงาจากอุปกรณ์บังแดดด้านบน (overhang shading) ไม่ว่าจะเป็นกันสาดของอาคารพาณิชย์ ตึกแถว โครงสร้างผ้าใบสำหรับบังแดด โครงไม้เลื้อยสำหรับบังแดดตามทางเดินเท้า รวมทั้งการขยายความกว้างของทางเดินเท้าบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ และจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยด้วยการกำหนดลักษณะของแผงลอย และตำแหน่งในการตั้ง เพื่อความเป็นระเบียบและไม่กีดขวางการสัญจรทางเท้า นอกจากนี้การเพิ่มสวนแนวตั้ง (vertical garden) ตามทางเดินเท้า ยังช่วยให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการสัญจรเช่นกัน
- 2) การปรับปรุงการใช้ประโยชน์อาคารบริเวณชั้นล่างและการปรับปรุงลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอย (adaptive reuse) บริเวณด้านหน้าของอาคารที่อยู่ติดกับทางเดินเท้า ถนนราชดำริ และถนนเพลินจิต ให้กลายเป็นการใช้ประโยชน์อาคารแบบผสม (mix use) ในส่วนการปรับปรุงลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ เพื่อให้เกิดกิจกรรมและการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ โดยมีลักษณะที่เหมาะสมกับภูมิอากาศแบบประเทศไทย และมีองค์ประกอบภายในพื้นที่ว่างสาธารณะที่น่าใช้งาน ก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยต่อผู้ใช้งาน และสนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างได้สะพานข้ามคลองแสนแสบ เพื่อให้ทางเดินเท้าริมคลองไม่เบียดจวนเกินไปในช่วงเวลากลางคืน
- 3) การปรับปรุงเอกลักษณ์ของย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง เป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้กับย่านราชประสงค์ด้วยอุปกรณ์ประกอบถนน (street furniture) ที่มีรูปแบบเดียวกัน บ่งบอกถึงความเป็นย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองได้ดี ส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ยืนต้นประเภทเดียวกัน เป็นแนวต่อเนื่องไปตามถนนราชดำริ ถนนเพลินจิตตอนปลาย และถนนพระรามที่ 1 ตอนต้น เพื่อสร้างแนวต้นไม้ ให้ชัดเจนมากขึ้น และควบคุมรูปแบบภายนอกของอาคารพาณิชย์ภายในพื้นที่

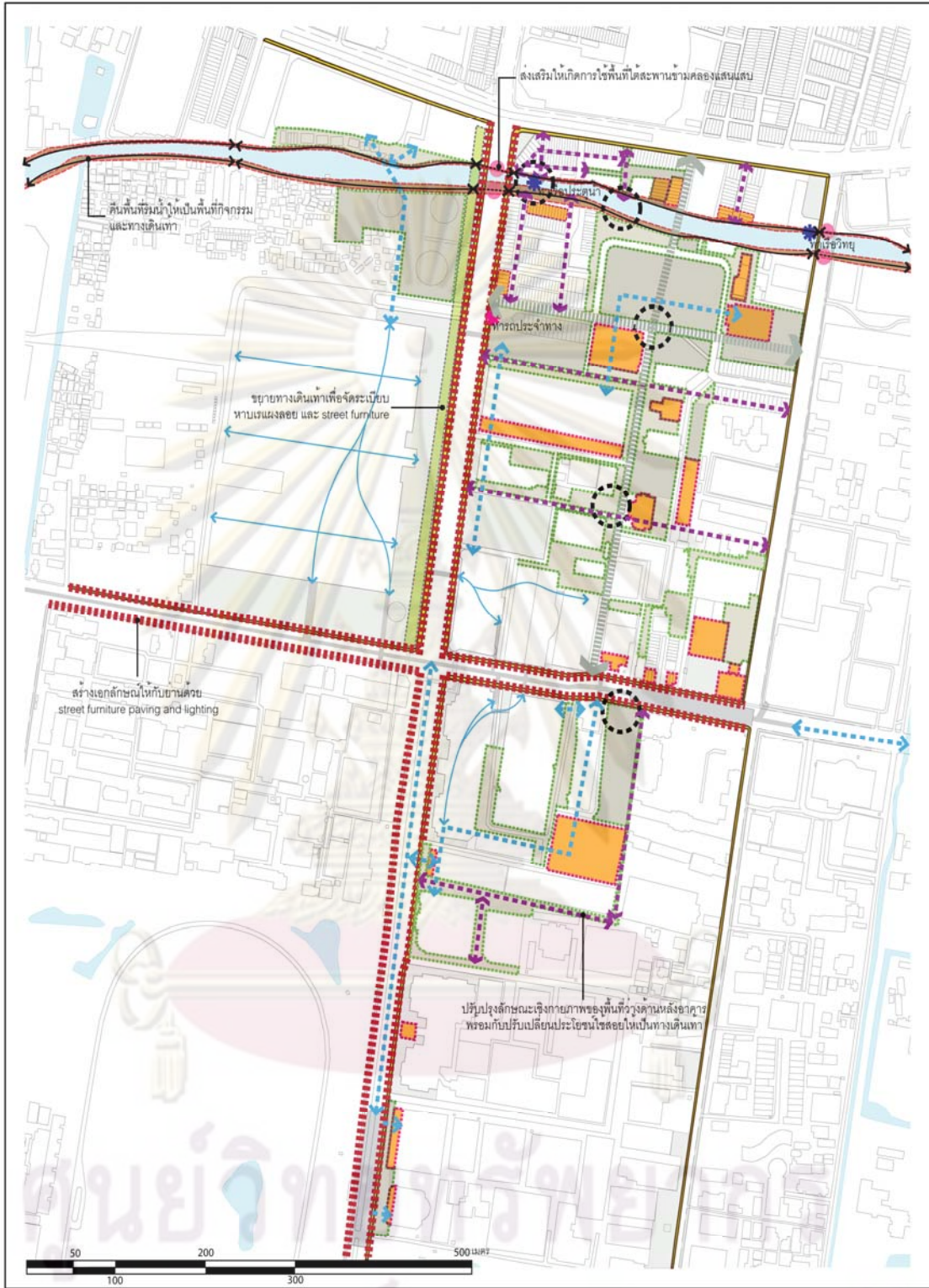
ให้มีความกลมกลืน ส่วนอาคารขนาดใหญ่ทั้งหลาย ให้ยึดตามมาตรฐานด้านผังเมืองของ กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2552 เป็นเกณฑ์ในการปรับปรุง

แนวความคิดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในข้างต้น สามารถสรุปใจความหลักได้ว่า การปรับปรุงให้เกิดการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะได้อย่างสะดวก โดยการเชื่อมต่อโครงข่ายการสัญจรทั่วทั้งบริเวณ พื้นที่โครงการย่านราชประสงค์ เป็นแนวคิดสำคัญในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยเน้นให้เกิดความเชื่อมโยงเชื่อมต่อของมุมมองภายในพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละบริเวณ เพื่อสร้างเห็นเกิดความน่าสนใจในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ ทั้งนี้หากโครงข่ายถนนและพื้นที่ว่างสาธารณะมีการประสานเชื่อมต่อกันอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพแล้ว คนเดินเท้าจะสามารถสัญจรจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งได้อย่างเสรี ถนนและพื้นที่ว่างสาธารณะก็จะมีทั้งกิจกรรมการสัญจรเพื่อผ่านไป (moving through) และเข้าถึง (moving to) เกิดการไหลเวียนปะปนกันของคนเดินถนนที่มีวัตถุประสงค์หลากหลาย มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่าง เอื้อให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างหลากหลาย คึกคัก และมีชีวิตชีวาได้ นอกจากนี้การมีร่มเงาที่เกิดจากอาคาร ต้นไม้ หรือแนวกันสาดของอาคารในรูปแบบต่างๆ ถือเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยเพิ่มความน่าใช้งานให้กับพื้นที่ และเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยยิ่งขึ้น

จากแผนที่ที่ 4.3 เป็นวิธีการในการปรับปรุงพื้นที่โครงการ ซึ่งเกิดจากการซ้อนชั้นข้อมูลผลการวิเคราะห์พื้นที่โครงการในด้านจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) ทำให้พบว่า นอกจากแนวทางการเชื่อมโยงโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะและทางเดินเท้าดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ยังพบว่ามีพื้นที่ว่างสาธารณะเพิ่มขึ้น ทั้งพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ด้านข้างและด้านหลังของอาคาร แต่มักถูกกั้นด้วยกำแพงเพื่อแบ่งขอบเขตของที่ดิน พื้นที่ว่างเหล่านี้มีโอกาสและศักยภาพที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ว่างสาธารณะและเส้นทางเดินเท้าที่มีอยู่เดิมได้ การสานพื้นที่ให้มีขนาดเล็กลงด้วยการเปิดถนนบางเส้นให้กลายเป็นถนนสาธารณะ และการเพิ่มเส้นทางเดินเท้าให้เป็นโครงข่ายมากขึ้น คือลักษณะที่เหมาะสมกับย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 4.3 การวิเคราะห์โปรแกรม (Program Analysis) ในการปรับปรุงพื้นที่โครงการ

(ที่มา: จากการวิเคราะห์โดยผู้วิจัย, 2552)

สัญลักษณ์

- ดึงพื้นที่เปิดโล่งให้เป็นพื้นที่กิจกรรมและทางเดินเท้า
- ▬ สร้างเอกลักษณ์ให้กับย่านด้วย street furniture, paving and lighting
- ▬ ดึงพื้นที่เปิดโล่งบริเวณด้านหลังอาคารมาสร้าง
- ▬ สร้างเอกลักษณ์ให้กับย่านด้วย street furniture paving and lighting
- ▬ ขยายทางเดินเท้าเพื่อจัดระเบียบหาบแฉ่งลอย
- ▬ ปรับปรุงพื้นที่ว่างด้านหลังอาคารพร้อมปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยให้เป็นทางเดินเท้า
- ▬ ปรับปรุงลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างด้านหลังอาคารพร้อมกับปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยให้เป็นทางเดินเท้า
- ▬ ปรับปรุงทางเดินเท้า (footpath)
- ▬ พื้นที่ว่างสาธารณะ

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
ในย่านพาณิชย์กรุงเทพมหานคร
REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

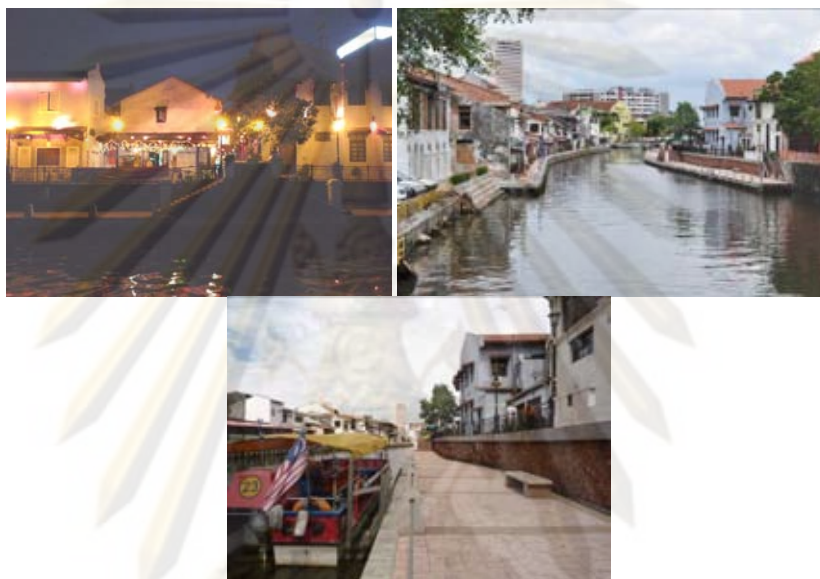
สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3 แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการ (Schematic Plan)

แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการ จะเน้นแนวทางการปรับปรุงลักษณะเชิงกายภาพเป็นหลัก เพื่อให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีศักยภาพที่ดีขึ้น ทั้งเรื่องของการเข้าถึงพื้นที่ การใช้งาน และลักษณะกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ประกอบด้วย 3 กลุ่มหัวข้อ มีรายละเอียด ดังนี้

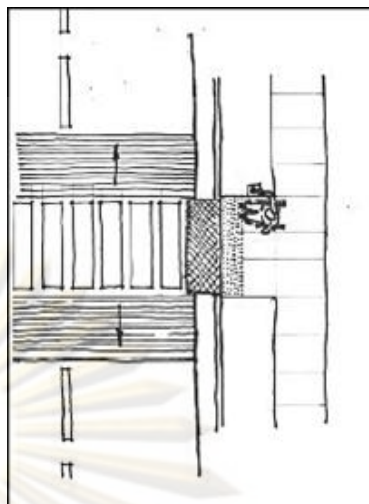
4.3.1 การปรับปรุงด้านการมองเห็น การเข้าถึง และการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจร

- 1) ปรับปรุงพื้นที่ที่ริมคลองแสนแสบให้เป็นพื้นที่กิจกรรมและทางเดินเท้าริมคลอง ด้วยการรื้ออาคารริมน้ำบางส่วนที่มีสภาพทรุดโทรม และปรับให้กลายเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีกิจกรรมเกิดขึ้น

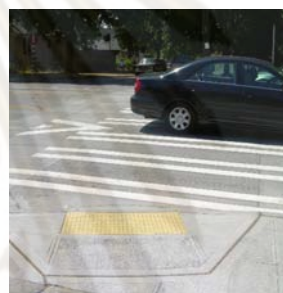
ภาพที่ 4.4 การใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองด้วยการสร้างทางเดินเท้า และมีร้านค้าต่างๆ ในเมืองมะละกา ประเทศมาเลเซีย (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

- 2) ปรับปรุงจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจรทางบกและทางน้ำ บริเวณท่าเรือประตูน้ำ ท่าเรือวิฑู และท่ารถประจำทาง บริเวณด้านหน้าห้างสรรพสินค้าบีทีซี ราชดำริ
- 3) เชื่อมต่อทางเดินเท้าระดับเหนือพื้นดิน เพื่อการเข้าถึงอาคารต่างๆ ได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น โดยทำทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) เชื่อมโยงตั้งแต่สถานีรถไฟฟ้าราชดำริมาเชื่อมต่อกับทางเดินเท้าบริเวณสี่แยกราชประสงค์ และต่อขยายจากสถานีรถไฟฟ้าชิดลมไปยังสถานีรถไฟฟ้าเพลินจิต
- 4) ปรับระดับทางเดินเท้าให้มีระดับที่เท่ากันทั้งหมด โดยบริเวณที่เป็นเส้นทางสัญจรที่เน้นการเดินเท้านั้น จะใช้วิธีการยกยกระดับทางม้าลายให้สูงเท่ากับทางเท้า (Raised crosswalks) เพื่อความสะดวกสบายในการข้ามถนน และเป็นการชะลอความเร็วของรถยนต์ (traffic calming) เพื่อความปลอดภัยของคนเดินเท้า (รูปที่ 4.5) และบริเวณที่เป็นเส้นทางสัญจรที่เน้นการใช้รถยนต์เป็นหลัก จะใช้วิธีการกดขอบทางเท้าให้มีลักษณะที่ลาดลงให้เสมอกับระดับของถนน (รูปที่ 4.6) เพื่อให้การเดินเท้าต่อเนื่องได้ตลอดทั้งพื้นที่ ไม่ใช่ระดับ (step)

ภาพที่ 4.5 ตัวอย่างการยกกระดุมทางม้าลายให้เท่ากับระดับของทางเดินเท้า (Raised crosswalks)

(ที่มา: Wikipedia, 2001: online)

ภาพที่ 4.6 ตัวอย่างการยกกระดุมทางเดินเท้าให้เท่ากับระดับของทางม้าลาย

(ที่มา: SDOT Blog, 2005: online)

- 5) ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเดินเท้ามากขึ้น โดยการสร้างสภาวะน่าสบายสำหรับการเดิน ด้วยร่มเงาจากอุปกรณ์บังแดดด้านบน (overhang shading) ไม่ว่าจะเป็นกันสาดของอาคารพาณิชย์ ตึกแถว โครงสร้างผ้าใบสำหรับบังแดด (ภาพที่ 4.7) และโครงไม้เลื้อยสำหรับบังแดดตามทางเดินเท้า

ภาพที่ 4.7 ตัวอย่างโครงสร้างผ้าใบสำหรับบังแดด (Tensile Fabric Structures)

(ที่มา: Freitagmann, 2007: online)

- 6) ส่งเสริมให้เกิด “ชีวิตสังคมเมืองบนทางเดินเท้า” ด้วยการรักษาความต่อเนื่องของประตูอาคารที่หันหน้าเข้าสู่ทางเดินเท้า ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ภายนอก-ภายในอาคาร โดยด้านข้างของอาคารใดๆ ก็ตามที่ภายนอกเกิดกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นเชิงเศรษฐกิจหรือสังคม ให้เพิ่มประตูทางเข้าออกเพื่อความสะดวกสบายต่อการเข้าถึงทั้งอาคารและกิจกรรม
- 7) ส่งเสริมให้เกิดถนนคนเดิน โดยออกแบบวัสดุปูพื้นถนนให้มีลักษณะขรุขระ เพื่อกำหนดให้รถยนต์ต้องชะลอความเร็วลงเมื่อเข้าสู่ถนนคนเดิน (ภาพที่ 4.8) และกำหนดช่วงเวลาที่ยอนุญาตให้ขับรถผ่านได้

ภาพที่ 4.8 การใช้วัสดุปูพื้นเพื่อชะลอความเร็วของรถยนต์ที่จะเข้าสู่ถนนคนเดิน
(ที่มา: shutterstock images, 2001: online)

4.3.2 การปรับปรุงอาคารและพื้นที่ว่างสาธารณะ

- 1) ปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยบริเวณด้านหน้าของอาคารที่อยู่ติดกับทางเดินเท้า และถนนราชดำริ โดยปรับเปลี่ยนการใช้งานให้เป็นร้านอาหาร ประเภทที่สามารถรับประทานอาหารด้านนอกร้านได้ (outdoor dining) (ภาพที่ 4.9)

ภาพที่ 4.9 การใช้พื้นที่ด้านนอกอาคารเป็นร้านอาหาร ร้านขายของต่างๆ บนถนนนอซาร์ต ประเทศสิงคโปร์
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

- 2) ปรับปรุงลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะ เพื่อให้เกิดกิจกรรมและการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ โดยมีลักษณะที่เหมาะสมกับภูมิอากาศแบบร้อนชื้น และมีองค์ประกอบภายในพื้นที่ว่างสาธารณะที่น่าใช้งาน และก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยต่อผู้ใช้งาน เช่น แสงสว่าง ที่นั่งต้นไม้ ฯลฯ (ภาพที่ 4.10)

ภาพที่ 4.10 ตัวอย่างการให้แสงสว่างพื้นที่ใต้สะพาน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณใต้สะพาน
(ที่มา: Old Montreal, 2001: online)

- 3) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์อาคารแบบผสม (mix use building) เพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่ได้ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืน โดยอาจจะใช้ประโยชน์อาคารชั้น 1-2 เป็นพาณิชย์กรรม ส่วนชั้น 3 ขึ้นไป เป็นที่พักอาศัย สำหรับกลุ่มอาคารพาณิชย์ประเภทตึกแถว (ภาพที่ 4.11) ส่วนอาคารพาณิชย์ประเภทโรงแรม หรือห้างสรรพสินค้า อาจมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับกิจกรรมโดยรอบ และลำดับการเข้าถึงพื้นที่

ภาพที่ 4.11 ย่านไชน่าทาวน์ (Chinatown) ที่ประเทศสิงคโปร์ ใช้พื้นที่ชั้นล่างเป็นร้านอาหาร ปิดถนนไม่ให้รถยนต์ผ่านในช่วงเวลาเย็น เพื่อเพิ่มพื้นที่บริเวณด้านหน้าร้านค้า โดยเป็นการใช้พื้นที่ร่วมกัน
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

- 4) สนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างใต้สะพานข้ามคลองแสนแสบให้กลายเป็นร้านอาหาร หรือร้านขายของ (ภาพที่ 4.12) เพื่อให้เกิดกิจกรรมขึ้นบนทางเดินเท้าริมคลอง และไม่เปลี่ยวจนเกินไปในช่วงเวลากลางคืน

ภาพที่ 4.12 ตัวอย่างการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะใต้สะพานให้เกิดประโยชน์ ด้วยการสร้างร้านค้าแฟชั่น บริเวณมารินาเบย์ (Marina Bay) ประเทศสิงคโปร์
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

- 5) ส่งเสริมให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ ที่มีทั้งกิจกรรมการสัญจร การค้าขาย การพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ ให้สามารถรองรับการใช้งานได้หลายช่วงเวลา หลายกลุ่มคน และหลากหลายกิจกรรม

4.3.3 การปรับปรุงเอกลักษณ์ของย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง

- 1) สร้างเอกลักษณ์ให้กับย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองด้วยอุปกรณ์ประกอบถนน (street furniture) ที่มีรูปแบบเดียวกัน บ่งบอกถึงความเป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองได้ดี
- 2) ขยายความกว้างของทางเดินเท้าบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ และจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยด้วยการกำหนดลักษณะของแผงลอย และตำแหน่งในการตั้ง เพื่อความเป็นระเบียบ และไม่กีดขวางการสัญจรทางเท้า (ภาพที่ 4.13)

ภาพที่ 4.13 ตัวอย่างลักษณะของแผงลอยขายน้ำดื่มที่ประเทศสิงคโปร์ เพื่อความเป็นระเบียบ สวยงาม ภายในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

- 3) ปรับปรุงสภาพอาคาร โดยเฉพาะอาคารพาณิชย์ประเภทตึกแถว ให้มีรูปแบบ สี ที่กลมกลืนกัน บังคับให้ผู้อยู่อาศัยหรือเจ้าของอาคารต้องดูแลรักษาความสะอาดอาคารของตนเองอยู่เสมอ
- 4) ส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ยืนต้นประเภทเดียวกัน เป็นแนวต่อเนื่องไปตามถนนราชดำริ ถนนเพลินจิต ตอนปลาย และถนนพระรามที่ 1 ตอนต้น และบริเวณถนนสายรอง อาจเป็นไม้ยืนต้นอีกประเภท เพื่อสร้างแนวต้นไม้ และบ่งบอกขอบเขตของพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ให้ชัดเจนมากขึ้น

แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 3 ด้านคือ การปรับปรุงด้านการมองเห็น การเข้าถึง และการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจร การปรับปรุงอาคารและพื้นที่ว่างสาธารณะ และการปรับปรุงเอกลักษณ์ของย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการพิจารณาถึงวิธีการ และรูปแบบในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสม สวยงาม มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ และมีศักยภาพที่เหมาะสมกับย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง ทั้งนี้ต้องมีการกำหนดรูปแบบของกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละบริเวณ เพื่อให้ง่ายต่อการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ (แผนที่ 4.4)

จากแผนที่ที่ 4.4 จะเห็นได้ว่าการกำหนดให้พื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่งเกิดกิจกรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบทโดยรอบ โดยคำนึงถึงลักษณะการใช้ประโยชน์อาคาร และลักษณะของกลุ่มผู้ใช้งาน เป็นปัจจัยหลัก รวมทั้งยังกำหนดให้พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดใหญ่และมีทำเลที่ตั้งอยู่บนถนนสายหลักอย่างถนนราชดำริ และถนนเพลินจิตนั้น ก่อสร้างเป็นอาคารที่มีการใช้ประโยชน์อาคารแบบผสม (mix use building) อาจเป็นศูนย์การค้าแห่งใหม่ในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ เพื่อให้เกิดกำแพงถนนที่ชัดเจนบนถนนสายหลักอย่างถนนราชดำริ และเกิดเป็นเนื้อเมืองที่กลมกลืนกับเนื้อเมืองเดิม

การกำหนดกิจกรรมและการใช้งานบนพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่ง ได้แก่ การกำหนดให้พื้นที่ริมคลองแสนแสบเป็นลานกิจกรรมริมคลอง เนื่องจากพื้นที่ริมคลองถือเป็นพื้นที่สาธารณะ สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ การกำหนดให้พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างกลุ่มอาคารของบริษัทที่โอทีจำกัด และการไฟฟ้านครหลวง เป็นลานอเนกประสงค์ เพื่อสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานเป็นลานออกกำลังกายในช่วงเย็นหลังเลิกงาน หรือจัดงานกิจกรรมสำหรับบริษัทได้เช่นกัน รวมไปถึงการกำหนดให้พื้นที่ว่างสาธารณะที่ใช้ร่วมกับเส้นทางสัญจรของรถยนต์นั้น ปิดเป็นถนนคนเดินในบางช่วงเวลาเพื่อขายอาหาร สินค้า อาจเป็นช่วงเวลากลางวัน เพื่อกลุ่มคนทำงานในละแวกนั้น เป็นต้น

แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะดังกล่าว เป็นเพียงตัวอย่างเดียวในการปรับปรุงเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลา ประเด็นสำคัญคือ การปรับปรุงให้พื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ สามารถใช้งานได้หลากหลายช่วงเวลา เกิดกิจกรรมที่ดึงดูดให้ผู้คนมาใช้งานพื้นที่ ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ และคนในพื้นที่ เน้นความร่มรื่นที่ไม่ใช่เฉพาะจากต้นไม้เท่านั้น แต่เน้นที่โครงสร้างบังแดดด้านบน (overhang shading) และเงาของอาคารในแต่ละช่วงเวลา ลักษณะเหล่านี้จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่ง และยังช่วยยืดระยะเวลาในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะให้นานยิ่งขึ้น ซึ่งทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2549) ได้กล่าวไว้ว่า “พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณเดียวกัน แต่ให้ความประทับใจต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลาที่บวกรเข้ามาในบริบทของฝน สายลม และแสงแดด ที่พัดผ่านมา” นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบพื้นที่ เช่น บันไดและทางลาด (stairways and ramps) การใช้น้ำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบภายในพื้นที่ว่างสาธารณะ ทำให้เกิดภูมิอากาศสบาย (temperate) เพราะน้ำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับภูมิประเทศที่มีอากาศแบบร้อนชื้นอย่างประเทศไทย การใช้น้ำนั้นมีทั้งแบบน้ำนิ่งคือ ทำน้ำที่สะท้อนเงาวัตถุ และเมื่อมีการให้แสงในเวลาากลางคืน ผลที่เกิดขึ้นกับการสะท้อนน้ำ จะทำให้เกิดสุนทรียภาพแบบทิวทัศน์ต่อผู้ใช้งานและพื้นที่ว่างสาธารณะ และแบบน้ำไหล ได้แก่ ทางน้ำและน้ำพุ จะช่วยให้สามารถรักษาการมองเห็นต่อเนื่องในพื้นที่ว่างสาธารณะได้พร้อมกัน รายละเอียดเหล่านี้จะช่วยให้เกิดการรับรู้พื้นที่ว่างสาธารณะได้ด้วยเสียงของน้ำ นอกจากนี้ยังมีกลิ่นจากอาหาร ที่ช่วยให้เกิดการรับรู้ได้เช่นกัน ซึ่งแนวทางและรายละเอียดต่างๆ ที่ได้กล่าวไปนั้น จะนำไปใช้กับพื้นที่ว่างสาธารณะที่ได้เลือกมาเพื่อเป็นกรณีศึกษา โดยเป็นตัวอย่างในการนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นภายในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง ที่มีลักษณะทางกายภาพ (อ้างอิงถึงบทที่ 3) คล้ายคลึงกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่ได้เลือกมา

บทที่ 5

ผังแม่บทและผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

หลังจากการวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการย่านราชประสงค์ ในบทที่ผ่านมา ทำให้ทราบถึงวิธีการและแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่โครงการในภาพรวม และในรายละเอียดของแต่ละประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะ ทั้งนี้ในการออกแบบเพื่อปรับปรุงพื้นที่ได้แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การออกแบบเพื่อปรับปรุงทั้งพื้นที่โครงการในระดับย่าน และการออกแบบที่มีรายละเอียดปลีกย่อยสำหรับแต่ละประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ได้เลือกมาเป็นกรณีศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ บริเวณอื่นๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกับประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ผังแม่บทการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ย่านราชประสงค์ (Master Plan)

5.1.1 แผนงานในการปรับปรุงภายในผังแม่บท

5.2 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ (Detail Plans)

5.2.1 การเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อเป็นกรณีศึกษาในการออกแบบรายละเอียด

5.2.2 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ

5.3 สรุปรายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

5.1 ผังแม่บทการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ย่านราชประสงค์ (Master Plan)

การออกแบบผังแม่บทโครงการ เป็นการออกแบบพื้นที่เพื่อตอบสนองการใช้งานของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านราชประสงค์ ซึ่งเป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ให้เชื่อมโยงกับโครงข่ายการสัญจรทางเท้าของคนเดินเท้าเป็นหลัก ทั้งในระดับพื้นดินและเหนือพื้นดิน ทั้งนี้การออกแบบผังแม่บทยังคำนึงถึงคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมกับคนไทย นั่นคือ “ความเป็นอเนกประโยชน์” ลักษณะเช่นนี้จะทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีความยืดหยุ่นในการใช้งาน ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้ตอบสนองกับกิจกรรมที่หลากหลายได้ นอกจากนี้คุณลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังต้องคำนึงถึงสภาพอากาศที่ร้อนชื้นของประเทศไทยเต็มไปด้วยแสงแดด ซึ่งอากาศที่สบายสำหรับคนไทยนั้น ต้อง “เย็น” ในที่นี้คือ “ร่มเย็น” จึงจะสบาย ทำให้การออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะจำเป็นต้องมีอุปกรณ์บังแดดเพื่อให้เกิดร่มเงาที่ครอบคลุมพื้นที่ได้มากกว่าร่มเงาของต้นไม้ โดยจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามลักษณะและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นๆ (แผนที่ 5.1) นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของคนเดินเท้า อาทิเทคนิคในการจัดการลดความเร็ว (traffic calming techniques) และวัสดุปูพื้นทางเดินที่มีพื้นผิวที่ขรุขระ ซึ่งได้อธิบายไว้ในผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะที่จะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

5.1.1 แผนงานในการปรับปรุงภายในผังแม่บท

จากแผนที่ที่ 5.1 สามารถจำแนกแผนงานในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรม ศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ย่านราชประสงค์ได้เป็น 2 ด้าน คือ ภูมิทัศน์อาคาร และภูมิทัศน์ทางสัญจร (อ้างอิงตามโครงการจัดทำมาตรฐานด้านผังเมืองกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2552) มีรายละเอียด ดังนี้

1) ภูมิทัศน์อาคาร

การกำหนดภูมิทัศน์อาคารจะทำให้เกิดการปิดล้อมของถนนมีคุณภาพ และสามารถสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ต่างๆ ภายในเมืองได้ โดยมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับอาคารและถนน ดังนี้

(1) ความต่อเนื่องของด้านหน้าอาคาร (building façade) จากมาตรฐานกำหนดให้อาคารที่สร้างขึ้นใหม่เน้นรักษาระยะแนวสร้างชิด (built to Line) โดยจะเห็นได้ว่าการเพิ่มเติมอาคารบนถนนราชดำริ เพื่อให้เกิดเป็นแนวกำแพงถนน สร้างความต่อเนื่องให้กับส่วนฐานของอาคาร (Podium) และทำให้เกิดการรับรูปพื้นที่ได้ชัดเจนมากขึ้น

(2) ความต่อเนื่องของโครงสร้างป้องกันแดดฝน (Weather Protection Structure) ช่วยให้ผู้คนเดินเท้าเกิดความรู้สึกที่ดีและมีปฏิสัมพันธ์กับอาคารริมถนนมากยิ่งขึ้น สำหรับโครงสร้างดังกล่าว ได้แก่ ส่วนยื่นอาคาร (overhang) ทางเดินที่มีเสาเรียง (colonnade) กันสาด (awning หรือ canopy) ทั้งนี้ได้มีการใช้โครงสร้างประเภทกันสาดบริเวณอาคารพาณิชย์ริมถนนเพลินจิต ติดกับรถไฟฟ้าสถานีชิดลม ริมถนนเพชรบุรี และภายในซอยราชดำริ ที่มีความสูง และรูปแบบที่เหมือนกัน เพื่อความต่อเนื่องระหว่างอาคาร นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มขนาดของทางเดินที่มีเสาเรียงบริเวณด้านหน้าของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ให้มีขนาดที่กว้างขึ้น และยื่นไปยังพื้นที่บริเวณด้านหน้าอาคารมากขึ้น เพื่อให้มีพื้นที่ที่ได้รับการป้องกันแดดฝนมากขึ้น สำหรับรูปแบบของกันสาดนั้น จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ และความต้องการในการใช้งาน เช่น บริเวณถนนคนเดินที่เป็นย่านขายอาหาร จะมีลักษณะของกันสาดที่เน้นให้ร่มเงา และเป็นเหมือนที่หมายตาเพื่อเป็นที่จดจำที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยว และชาวไทย เป็นต้น

(3) กำหนดมีการใช้พื้นที่จอดรถร่วมกันสำหรับอาคารที่อยู่ใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างสาธารณะในย่านราชประสงค์ที่มีศักยภาพมากขึ้น และยังเป็นการจำกัดจำนวนรถยนต์ที่ต้องการใช้บริการพื้นที่จอดรถด้วย

2) ภูมิทัศน์ทางสัญจร

การกำหนดภูมิทัศน์ทางสัญจรเพื่อให้เกิดความปลอดภัย ความสะดวกสบาย ความต่อเนื่อง และความสวยงามของเมือง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) มาตรฐานพืชพรรณ ในที่นี้จะใช้พืชพรรณที่เป็นต้นไม้ใหญ่ มีลำต้นสูง เพื่อไม่ให้บังพื้นที่บริเวณชั้นล่างของอาคารต่างๆ บนถนนราชดำริ และถนนเพลินจิต ในขณะที่เดียวกันจะกำหนดให้มีการนำสายไฟลงใต้ดิน เพื่อป้องกันไม่ให้ความสูงของต้นไม้เป็นอุปสรรคต่อสายไฟภายในพื้นที่ อีกทั้งยังทำให้ภูมิทัศน์บนทางสัญจรของย่านราชประสงค์ดูเป็นระเบียบ และโล่งมากขึ้น

(2) มาตรฐานอื่นๆ ได้แก่ การปิดโคนต้นไม้ด้วยวัสดุที่เป็นแผ่นเหล็กหล่อ ที่มีรูปแบบแสดงถึงเอกลักษณ์ของย่านราชประสงค์ มีการปลูกพืชพรรณในภาชนะทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางไว้ในตำแหน่งเดียวกับพืชพรรณบนทางเดินเท้า นอกจากนี้เพื่อความสวยงามของย่านแล้ว ยังช่วยป้องกันการข้ามถนนในที่ที่ไม่ใช่ทางม้า

ลาย และป้องกันไม่ให้เกิดการเรียกรถยนต์รับจ้าง เช่น แท็กซี่ ฯลฯ ในบริเวณที่ไม่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด และอาจเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้

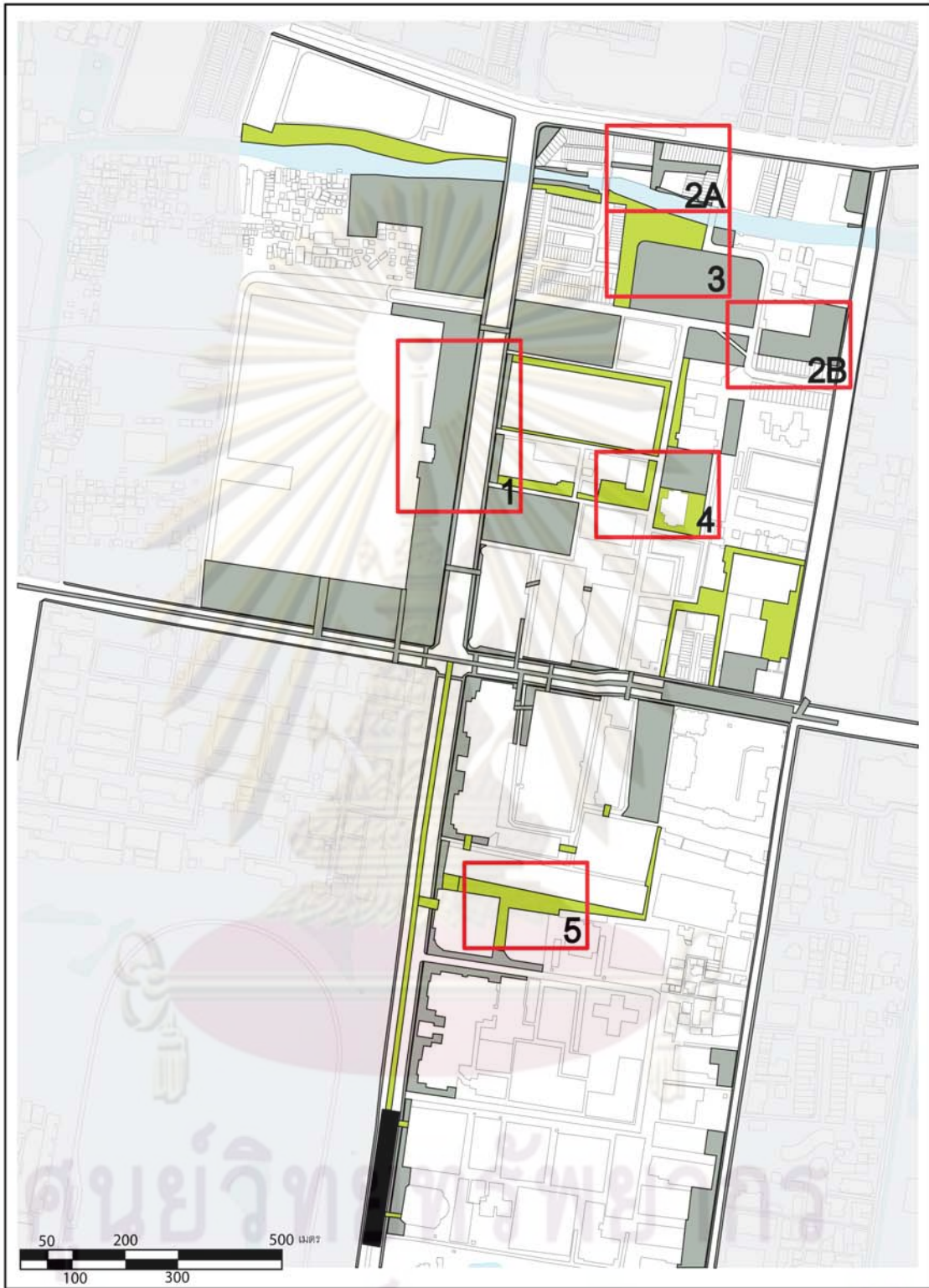
5.2 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ (Detail Plans)

5.2.1 การเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อเป็นกรณีศึกษาในการออกแบบรายละเอียด

ในการเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อเป็นกรณีศึกษาในการออกแบบรายละเอียดนั้น ได้พิจารณาถึงตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่เดิมภายในพื้นที่โครงการย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ที่เกิดจากการลงพื้นที่สำรวจ (อ้างอิงถึงท้ายบทที่ 4) และแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่งตามลักษณะทางกายภาพ อันได้แก่ ลักษณะการเข้าถึง ลักษณะของสัณฐาน ลักษณะของระดับพื้น และลักษณะของการปิดล้อม จากนั้นทำการคัดเลือกพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสม ได้มาทั้งหมด 8 แห่งจาก 28 แห่ง หลังจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของพื้นที่โครงการที่จะเสนอรายละเอียดตามหลักการออกแบบชุมชนเมือง พบว่ามีพื้นที่หลายบริเวณที่มีโอกาสในการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่เดิมได้ ทั้งนี้พื้นที่ว่างสาธารณะที่เพิ่มขึ้นจากการวิเคราะห์นั้น จะทำให้เกิดเส้นทางการเดินเท้าภายในพื้นที่โครงการเพิ่มขึ้นในลักษณะของโครงข่ายทางเดินเท้าระดับพื้นดิน และเหนือพื้นดิน อีกทั้งยังช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ และอาคารต่างๆ ภายในพื้นที่ได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น พื้นที่ว่างสาธารณะที่เพิ่มขึ้นมานั้น ได้แก่

- 1) พื้นที่ว่างสาธารณะระดับเหนือพื้นดินที่เชื่อมจากทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) เข้าสู่อาคารต่างๆ ในช่วงสถานีรถไฟฟ้าราชดำริ
- 2) พื้นที่ว่างสาธารณะระดับเหนือพื้นดินที่เป็นทางเดินลอยฟ้า (skywalk) จากสถานีรถไฟฟ้าราชดำริ เชื่อมต่อไปยังทางเดินเท้าลอยฟ้าที่มีอยู่เดิมบริเวณสี่แยกราชประสงค์
- 3) พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารรอยัลราชดำริกับศูนย์การค้าเพนินซูล่า
- 4) พื้นที่ว่างสาธารณะที่แทรกตัวอยู่ระหว่างกลุ่มอาคารของการไฟฟ้านครหลวงกับองค์การโทรศัพท์ฯ (บริษัทที่โอทีจำกัด)
- 5) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ด้านข้างของโรงแรมอนิมาจนถึงอาคารขององค์การโทรศัพท์ฯ (บริษัทที่โอทีจำกัด)
- 6) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ด้านข้างและด้านหลังของห้างสรรพสินค้าบีคี่
- 7) พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าของกลุ่มอาคารขององค์การโทรศัพท์ฯ (บริษัทที่โอทีจำกัด)
- 8) พื้นที่ว่างสาธารณะที่แทรกตัวอยู่ระหว่างกลุ่มอาคารที่อยู่ริมคลองแสนแสบ
- 9) พื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดจากการคืนพื้นที่ริมคลองแสนแสบเพื่อเป็นทางเดินเท้าริมน้ำ

จากตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เพิ่มขึ้นจากการวิเคราะห์ทั้ง 9 แห่งข้างต้น พบว่า มีลักษณะทางกายภาพที่คล้ายคลึงกับตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่เดิม ดังนั้นจึงได้พิจารณาถึงคุณลักษณะด้านตำแหน่งที่ตั้งเพิ่มเติมเข้ามา และได้พื้นที่ว่างสาธารณะที่เลือกมาเป็นกรณีศึกษาในการออกแบบผังรายละเอียดในการปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ 5 ประเภท 6 บริเวณ (แผนที่ 5.2)

แผนที่ 5.2 ตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เลือกเป็นกรณีศึกษาเพื่อทำผังรายละเอียดในการปรับปรุง

(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

สัญลักษณ์

- พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่เดิมภายในย่านราชประสงค์
- พื้นที่ว่างสาธารณะที่เพิ่มขึ้นมาใหม่ ภายหลังจากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของพื้นที่
- พื้นที่ว่างสาธารณะที่เลือกมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อการทำผังรายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ

ภาพปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ
 ในย่านพาณิชย์รวมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ
 REHABILITATION OF PUBLIC OPEN SPACES
 IN CENTRAL BUSINESS DISTRICT, BANGKOK

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากแผนที่ที่ 5.2 พื้นที่ว่างสาธารณะที่ได้เลือกมาเพื่อเป็นกรณีศึกษานั้น มีทั้งพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีอยู่เดิมภายในพื้นที่โครงการ และพื้นที่ว่างสาธารณะที่เพิ่มขึ้นภายหลังจากการวิเคราะห์ แบ่งได้เป็น 5 ประเภทตามตำแหน่งที่ตั้ง ดังต่อไปนี้

- 1) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ติดกับถนนสายหลัก คือ บริเวณที่ 1 ด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ พลาซ่าและทางเดินเท้าริมถนนราชดำริ
- 2) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างกลุ่มอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) และเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อไปยังบริเวณอื่นได้ คือ บริเวณที่ 2A ระหว่างหอพักบุญญาวัลย์กับอาคารพาณิชย์ริมถนนเพชรบุรี และ บริเวณที่ 2B ด้านหลังของอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) ปากซอยราชดำริ 2 กับอาคารวังริมซอยชิดลม
- 3) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ติดริมแม่น้ำ หรือลำคลอง คือ บริเวณที่ 3 ด้านหลังอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) กับพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาซ่า
- 4) พื้นที่ว่างสาธารณะที่แทรกตัวอยู่ระหว่างกลุ่มอาคาร และเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อไปยังบริเวณอื่นได้ คือ บริเวณที่ 4 ระหว่างกลุ่มอาคารขององค์การโทรศัพท์และอาคารเพรสดีเด็นเพลส ไฮเต็ลและทาวเวอร์ กับอพาร์ทเมนท์ใกล้เคียง
- 5) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ด้านหลังอาคารประเภทที่พักอาศัย และ/หรือ สำนักงาน (back of the buildings) มีลักษณะเป็นแนวยาว (strip) คือ บริเวณที่ 5 ระหว่างอาคารรอยัลราชดำริกับศูนย์การค้าพENNินซูลา พลาซ่า และโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยต์ ราชดำริ

5.2.2 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ

การออกแบบปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านราชประสงค์ เป็นการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในเชิงกายภาพ ให้มีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อความเป็นอเนกประโยชน์ และเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของประเทศไทย โดยเสริมสร้างให้เกิดกิจกรรมทั้งแบบหยุดนิ่งและเคลื่อนไหวภายในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้พื้นที่ว่างสาธารณะนั้นมีชีวิตชีวา และดึงดูดให้เกิดการใช้งานเพิ่มขึ้นได้ ทั้งนี้ การออกแบบและปรับปรุงพื้นที่จะเป็นการพิจารณาตามบริบทของแต่ละพื้นที่ไป เนื่องจากการปรับปรุงแต่ละพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นๆ ภายในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง ซึ่งจะมีข้อกำหนดที่แตกต่างกันทั้งทางด้านกายภาพ กลุ่มผู้ใช้งาน และกิจกรรม

ทั้งนี้ ในการออกแบบได้ปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ จะอยู่ภายใต้แนวคิดที่ต้องการสร้างเอกลักษณ์ให้กับย่านการค้า และเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมกับคนไทยในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ในรายละเอียดปลีกย่อยจะคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแสงสว่างที่เพียงพอ ไม่มีมุมอับหรือเปลี่ยวที่เสี่ยงต่อการเกิดอันตรายของผู้ใช้งาน และพื้นที่ว่างสาธารณะทุกบริเวณจะต้องมีทางลาดเพื่อให้ผู้พิการทุพพลภาพสามารถเข้าไปใช้งานได้สะดวก ปราศจากสิ่งกีดขวางที่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึง ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 5 ประเภท มีดังนี้

1) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ติดกับถนนสายหลัก

คือ พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า และทางเดินเท้าริมถนนราชดำริ เป็นการใช้งานพื้นที่แบบอเนกประโยชน์ โดยบริเวณลานด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์นั้น

กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีทั้งแบบหยุดนิ่ง ซึ่งมาจากบริเวณที่มีร้านอาหารด้านนอกของอาคาร (outdoor dining) อยู่ได้ ทางเดินที่มีหลังคาคลุม (canopy) รวมถึงมีที่นั่งตามจุดต่างๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ส่วนกิจกรรมที่เกิดขึ้นแบบ เคลื่อนไหวนั้น มาจากกิจกรรมประเภทงานเทศกาล หรือนิทรรศกาลต่างๆ ที่ใช้ลานด้านหน้าของอาคารเป็นสถานที่ จัดกิจกรรมเหล่านั้น นอกจากนี้บริเวณทางเดินเท้าริมถนนราชดำริฝั่งด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ภายหลังจาก การปรับปรุงจะเชื่อให้เกิดความสะดวกสบายทั้งต่อคนเดินเท้า และคนขายของได้ รายละเอียดในการปรับปรุง พื้นที่ว่างสาธารณะ มีดังนี้ (ภาพที่ 5.1 5.2 และ 5.3)

(1) ขยายทางเดินเท้าด้านหน้าริมถนนราชดำริฝั่งด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า ตั้งแต่ บริเวณสี่แยกราชประสงค์ ไปจนถึงบริเวณสี่แยกประตูน้ำเพื่อให้การค้าขายบนทางเท้าไม่กีดขวางการสัญจรผ่านไปมาของคนเดินเท้า

(2) จัดระเบียบตำแหน่งร้านค้าขายของบนทางเดินเท้า เปลี่ยนจากตำแหน่งเดิมที่อยู่ริมถนนราชดำริ หันหน้าออกไปทางด้านศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า มาเป็นอยู่ตำแหน่งชิดกับขอบของลานด้านหน้า ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า และหันหน้าออกไปยังถนนราชดำริ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดขวางจุดจอดรถประจำทาง และเพื่อความสะดวกสบายต่อผู้ใช้บริการ

(3) กำหนดรูปแบบหน้าตาของร้านค้าขายของให้มีลักษณะแบบเดียวกัน หรือแยกลักษณะตาม ประเภทของสินค้าที่ขาย เพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ (แตกต่างจาก ย่านอื่นๆ) เพื่อความกลมกลืนและภูมิทัศน์ที่เป็นระเบียบ สวยงาม

(4) ปรับปรุงทางเดินที่มีหลังคาคลุม (canopy) ของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ให้มีความกว้าง เพิ่มขึ้น เพื่อเพิ่มพื้นที่ที่สามารถใช้งานได้ในช่วงเวลาที่ฝนตก หรือมีแดดส่อง

(5) เปลี่ยนลานพื้นบนทางเดินเท้าริมถนนราชดำริให้มีสีอ่อน เพื่อให้ผู้ใช้งานรู้สึกถึงความ กว้างขวางของพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น และรู้สึกสะอาด น่าเดิน

(6) เพิ่มอุปกรณ์บังแดดชั่วคราวบนทางเดินเท้าริมถนนราชดำริ โดยมีลักษณะเป็นโครงไม้ (วัสดุ สามารถเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม) และมีเถาวัลย์ปกคลุมอยู่ด้านบน (trellis and vines) เพื่อเพิ่มร่มเงาบน ทางเดินเท้า ทำให้เกิดการใช้งานได้หลากหลายช่วงเวลามากขึ้น

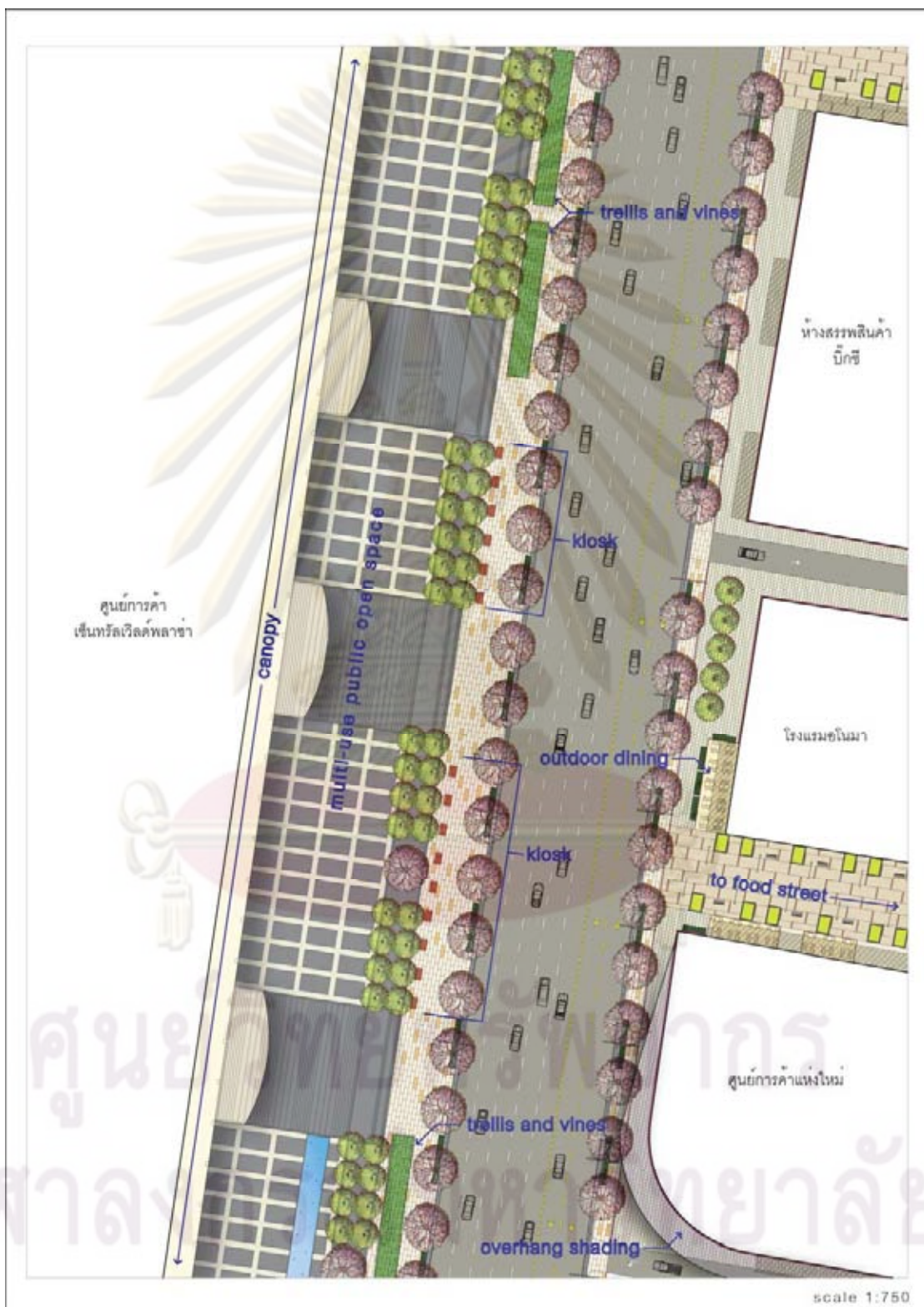
(7) อาคารที่แนะนำให้สร้างขึ้นใหม่บริเวณด้านหลังของศูนย์การค้าเกษรพลาซ่านั้น ให้เพิ่มกัน สาดแบบถาวร (overhang shading) บริเวณด้านหน้าและทางเข้าของอาคาร

(8) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างศูนย์การค้าแห่งใหม่กับโรงแรมอนิมา ซึ่งเดิมเป็นชอยขนาด เล็ก ได้ทำการปรับปรุงพื้นถนนใหม่โดยใช้วัสดุที่พื้นผิวขรุขระ บริเวณนี้จะอนุญาตให้รถยนต์ผ่านเข้าออกได้บาง ช่วงเวลาเท่านั้น (ยกเว้นกรณีฉุกเฉิน) เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่เชื่อมไปยังย่านอาหารการกิน

(9) สร้างให้เกิดการรับรู้ถึงขอบเขตของย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ด้วยการปลูก ต้นไม้ยืนต้นทรงพุ่มโปร่งโล่ง ที่ให้ร่มเงาแก่ทางเดินเท้าบนถนนราชดำริ และเป็นพืชพรรณชนิดเดียวกัน

(10) ใช้ภาชนะทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีความสูงประมาณ 30 เซนติเมตร เป็นภาชนะสำหรับปลูก ไม้ประดับหรือไม้พุ่มเตี้ยเพื่อประดับตกแต่งทางเดินเท้าริมถนนราชดำริ อีกทั้งยังเป็นเหมือนแนวกำแพงชั่วคราว ป้องกันไม่ให้เกิดการข้ามถนนในบริเวณที่ไม่ใช่ทางม้าลายหรือสะพานลอย และยังเป็นการบังคับตำแหน่งที่ สามารถจอดรถรับ-ส่งผู้โดยสารชั่วคราวของรถยนต์รับจ้าง เช่น แท็กซี่ ฯลฯ ได้ ช่วยลดการติดขัดของรถยนต์บน ถนนราชดำริลงได้ทางหนึ่ง

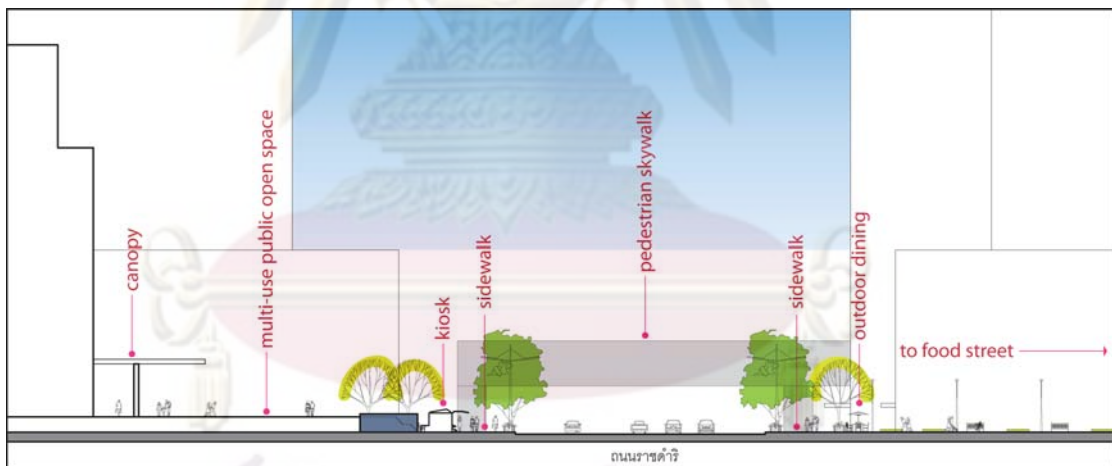
(11) ปรับปรุงระดับของทางเดินเท้า (footpath) ให้เท่ากันตลอดทั้งสองฝั่งของถนนราชดำริ กล่าวคือ บริเวณที่เป็นซอยเข้า-ออก ให้ยกระดับทางเข้าซอยดังกล่าวให้เสมอกับระดับของทางเดินเท้า เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเดิน และยังช่วยชะลอความเร็วรถยนต์ขณะเข้า-ออกซอยต่างๆ ได้

ภาพที่ 5.1 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์พลาซ่า และทางเดินเท้าริมถนนราชดำริ (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.2 บรรยากาศจำลองบริเวณทางเท้าด้านหน้าศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.3 รูปตัดบริเวณถนนราชดำริ มาตรฐาน 1 : 500
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ศูนย์วิทยุโทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างกลุ่มอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) และเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อไปยังบริเวณอื่นได้

2.1) พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างหอพักบุญญาวัดกับอาคารพาณิชย์ริมถนนเพชรบุรี คือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่ถูกโอบล้อมจากอาคารสองด้านที่ขนานกัน การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณนี้จะสอดคล้องกับกิจกรรมการกินดื่มริมคลองแสนแสบ โดยใช้ศักยภาพเดิมที่มีอยู่ ซึ่งเป็นอาคารพาณิชย์ที่ใช้พื้นที่บริเวณชั้นล่างขายอาหารหลากหลายประเภท กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบหยุดนิ่งมากกว่าแบบเคลื่อนไหว ซึ่งมาจากบริเวณร้านอาหารด้านนอกของอาคาร (outdoor dining) และการใช้พื้นที่ริมคลองเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ รายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ มีดังนี้ (ภาพที่ 5.4 5.5 และ 5.6)

(1) เปลี่ยนลักษณะของอุปกรณ์บังแดด (overhang shading) จากเดิมที่มีลักษณะเป็นหลังคาโค้ง ทึบ ให้มีลักษณะที่โปร่งแต่บังแสงแดดได้ดี เพิ่มความน่าสนใจให้กับพื้นที่ด้วยความไม่ต่อเนื่องของอุปกรณ์บังแดด เพื่อให้มีแสงแดดส่องผ่านมายังทางเดินเท้าด้านล่างได้บ้าง และช่วยให้อากาศถ่ายเทสะดวกขึ้น

(2) เพิ่มความรู้สึกหลากหลายให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะด้วยการใช้ความแตกต่างของระดับพื้นบริเวณริมคลองแสนแสบ จะทำให้ผู้มองเกิดความรู้สึกว่าพื้นที่ว่างสาธารณะมีความหลากหลาย น่าสนใจ ทั้งนี้ได้ออกแบบให้มีทั้งบันไดและทางลาด (stairways and ramps) สำหรับผู้พิการทุพพลภาพ เพื่อความสะดวกสบายในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ

(3) ปรับปรุงสภาพอาคารพาณิชย์ใหม่ด้วยการทาสีอาคารให้กลมกลืนกันทั้งหมด และปรับเปลี่ยนพื้นที่บริเวณชั้นล่างของอาคารที่ติดกับทางเดินเท้า ด้วยการเปิดเป็นพื้นที่ที่ถึงสาธารณะ มีการนำโต๊ะรับประทานอาหารมาตั้ง เพื่อดึงดูดกลุ่มผู้ใช้งาน เพิ่มความน่าสนใจของพื้นที่ ต่อเนื่องไปยังพื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบได้

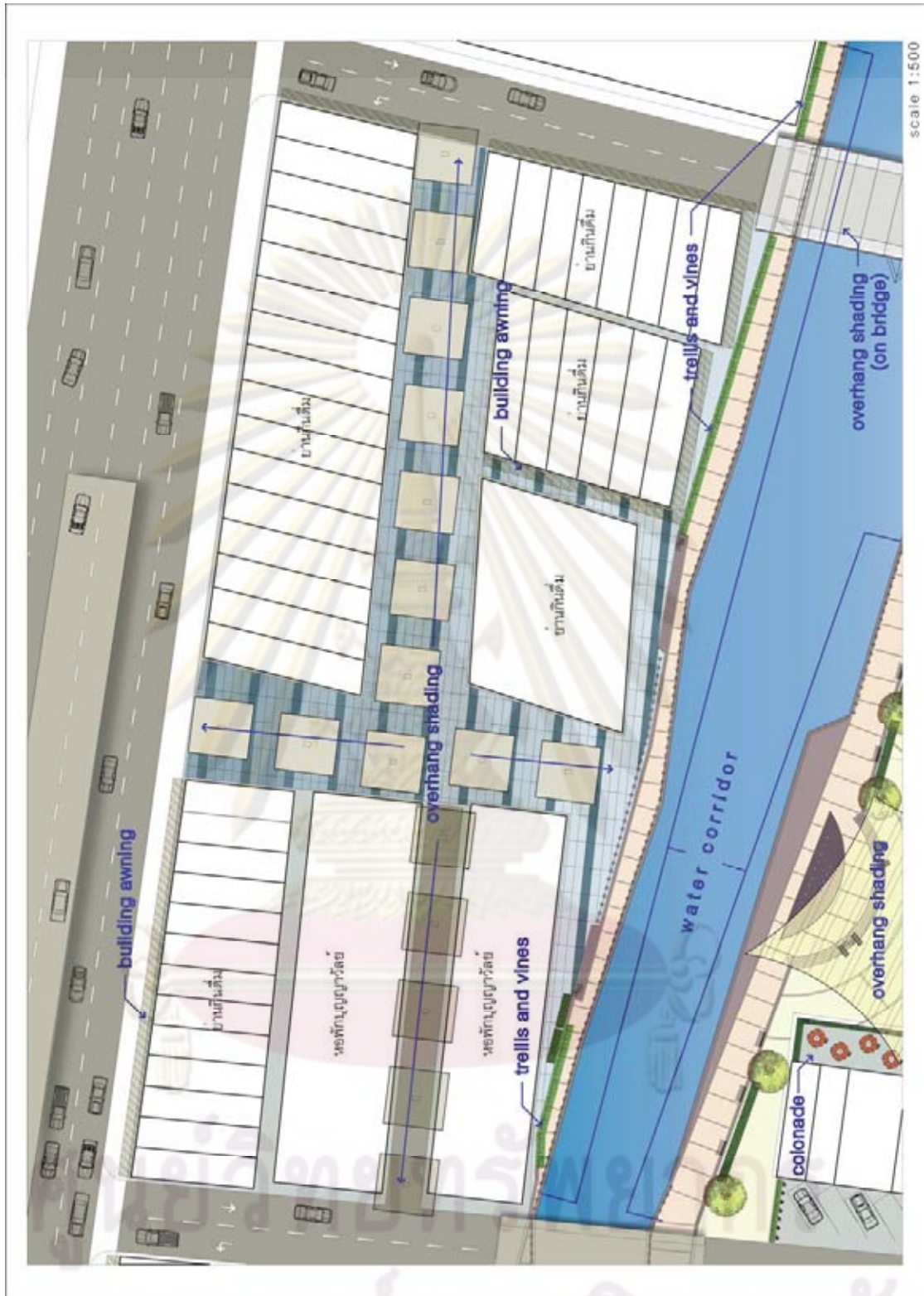
(4) เปลี่ยนลายพื้นบนทางเดินเท้าให้เหมาะสมกับบริเวณกินดื่มในย่านราชประสงค์

(5) รื้ออาคารพาณิชย์บางส่วนริมถนนเพชรบุรี เพื่อเปิดมุมมองหลักให้สามารถมองเห็นพื้นที่ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

(6) กำหนดให้มีการต่อเติมกันสาด (awning) ของอาคารพาณิชย์ด้านที่ติดกับถนนเพชรบุรี และติดกับทางเดินเท้า

(7) กำหนดให้มีการคืนพื้นที่ริมน้ำอย่างน้อย 3 เมตร (ตามกฎหมายควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522) และปรับปรุงให้เป็นทางเดินเท้าริมคลองแสนแสบที่มีภูมิทัศน์ร่มรื่น เหมาะแก่การเดินเล่น และพักผ่อนหย่อนใจด้วยโครงไม้ (วัสดุสามารถเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม) และมีเถาวัลย์ปกคลุมอยู่ด้านบน (trellis and vines)

(8) คำนึงถึงความปลอดภัยของทางเดินริมน้ำ ด้วยการให้แสงสว่างต่อพื้นที่อย่างเพียงพอ และมีเสาหลักกั้นระหว่างขอบทางเดินริมน้ำกับคลองแสนแสบ (bollards)

ภาพที่ 5.4 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างหอพักบุญญาวัดกับอาคารพาณิชย์ริมถนนเพชรบุรี
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.5 บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างหอพักบุญญาวัลย์
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.6 รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างหอพักบุญญาวัลย์ มาตรฐาน 1 : 500
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2) พื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังของอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) ปากซอยราชดำริ 2 กับอาคารร้างริมซอยชิดลม คือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่ถูกโอบล้อมจากอาคารสองด้านที่ขนานกัน เช่นเดียวกับพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณที่ 2.1 ที่ผ่านมา ต่างกันที่การใช้ประโยชน์อาคารด้านหนึ่งเป็นห้างสรรพสินค้าขนาดเล็ก และบริบทโดยรอบมีกลุ่มอาคารสำนักงานมากกว่า ดังนั้นการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณนี้จะกิจกรรมแบบเคลื่อนไหวมากกว่าหยุดนิ่ง เนื่องจากเป็นบริเวณที่เชื่อมต่อไปยังพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นได้อย่างสะดวก แต่จะมีร้านอาหารด้านนอกของอาคาร (outdoor dining) บ้างเล็กน้อย เพื่อกลุ่มคนทำงานในละแวกใกล้เคียง รายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ มีดังนี้ (ภาพที่ 5.7 5.8 และ 5.9)

(1) ปรับปรุงอาคารร้างริมซอยชิดลม จากเดิมเป็นอาคารสองชั้น ทำการปรับปรุงใหม่โดยขยายความยาวของอาคารให้ชิดกับแนวสร้างชิด (built to line) ตามแนวของซอยชิดลม และเพิ่มความสูงอาคารจากสองชั้นเป็นสามชั้น เปลี่ยนการใช้ประโยชน์อาคารเป็นห้างสรรพสินค้าขนาดเล็ก ลักษณะที่คล้ายกับ คอมมูนิตี้มอลล์ (Community Mall)

(2) ปรับปรุงลักษณะอาคารพาณิชย์ที่อยู่ติดกับพื้นที่ว่างสาธารณะ เนื่องจากเป็นด้านหลังของอาคาร จึงกำหนดให้ทำสโตร์ใหม่เพื่อความสวยงาม และดูสะอาดขึ้น บริเวณพื้นที่ชั้นล่าง หากเป็นร้านค้าขายของ ให้ปรับปรุงพื้นที่บริเวณด้านหลังของร้านให้เป็นที่นั่งด้านนอกอาคาร (outdoor dining) สามารถเข้าถึงร้านค้าได้ทั้งสองด้าน

(3) กำหนดให้มีการต่อเติมกันสาด (awning) ของอาคารพาณิชย์ทั้งบริเวณด้านหน้า และด้านหลังของอาคาร

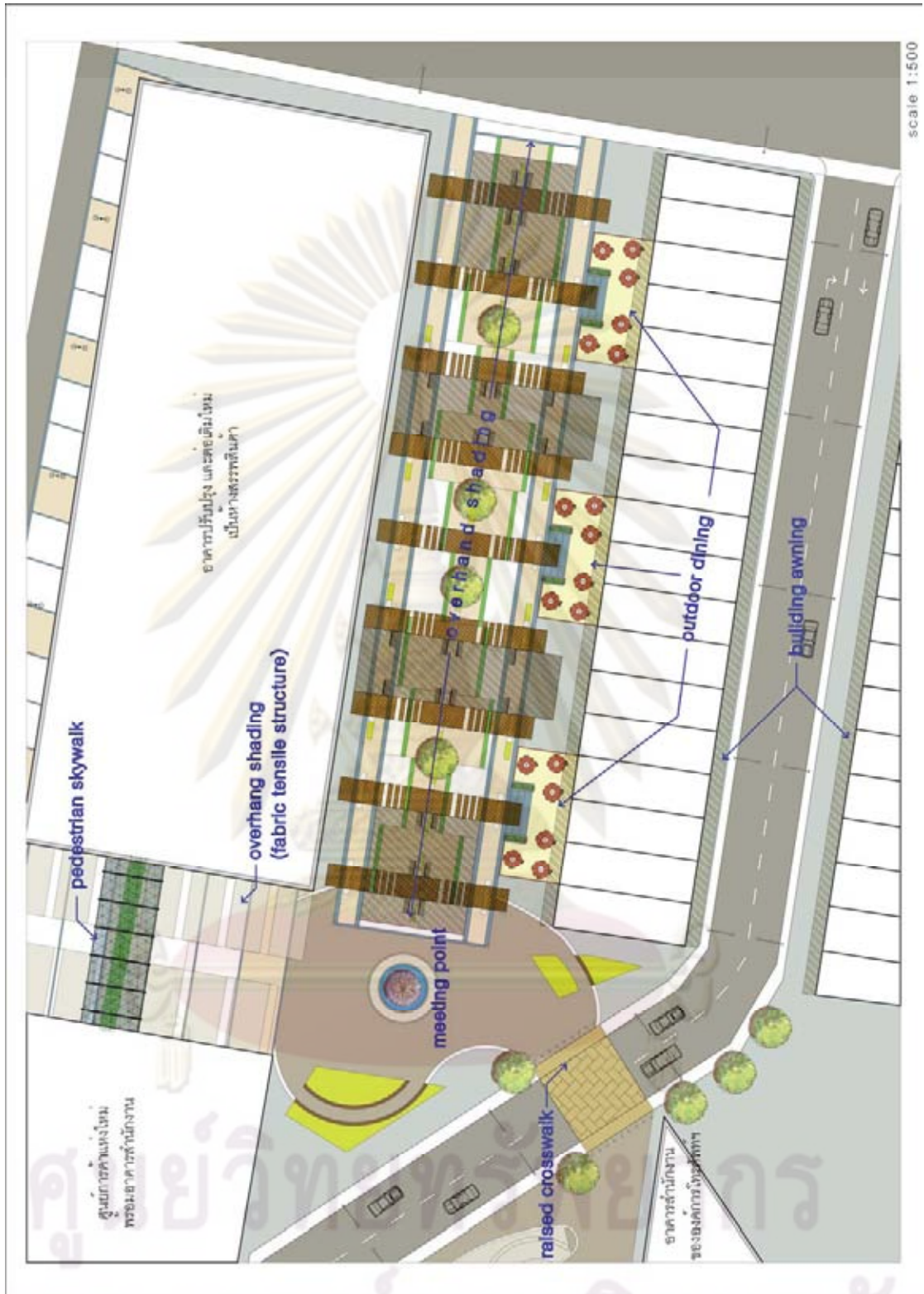
(4) ยกระดับทางเดินข้ามถนนให้เสมอกับระดับของทางเดินเท้า (raised crosswalk) เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเดิน และช่วยชะลอความเร็วรถยนต์ขณะขับผ่านบริเวณดังกล่าว อีกทั้งมีการเพิ่มเสาหลักกัน (bollards) บริเวณขอบทางเดินข้ามถนน เพื่อป้องกันไม่ให้มีรถยนต์และรถจักรยานยนต์ขับขึ้นมาบนทางเดินเท้า ซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อคนเดินเท้า และผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะได้

(5) เพิ่มอุปกรณ์บังแดด (overhang shading) แบบถาวร บนพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยมีลักษณะที่ครอบคลุมตลอดทางเดิน แต่ไม่ปิดทึบ เพื่อการระบายอากาศ และการถ่ายเทความร้อนที่ดี อีกทั้งยังมีการประดับตกแต่งด้วยสวนแนวตั้ง เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นจากการคายน้ำของพืช

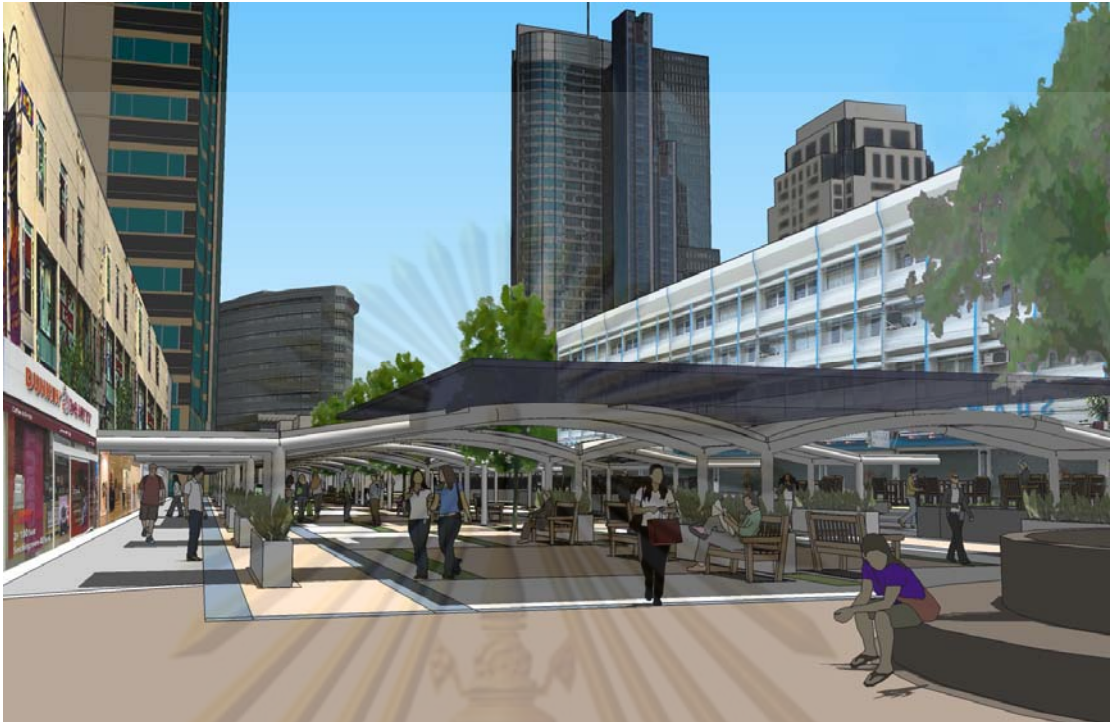
(6) ติดตั้งม้านั่งยาว (benches) ในแนวขนานกับทางเดินเท้า ในตำแหน่งที่ไม่ส่งผลต่อการสัญจรทางเท้า

(7) เนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถเชื่อมต่อไปยังบริเวณอื่นๆ ได้ จึงเพิ่มจุดนัดพบ (meeting point) ภายในพื้นที่ว่างสาธารณะ ด้วยลานน้ำพุทรงกลมใต้ต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่เพื่อให้ร่มเงาแก่ผู้นั่งพักผ่อน ทั้งนี้ด้วยลักษณะรูปร่างของพื้นที่ว่างสาธารณะ ทำให้เกิดความรู้สึกที่หลากหลายภายในพื้นที่ว่างสาธารณะขึ้น โดยการเปลี่ยนทิศมุมมองไป 90 องศา เพื่อไปยังพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นๆ เป็นการทำลายความน่าเบื่อของพื้นที่ว่างสาธารณะทั่วไป อีกทั้งยังนำมาซึ่งความรู้สึกตื่นตาตื่นใจ ผู้คนจะรับรู้จังหวะ (rhythm) และความหลากหลาย (variety) ของพื้นที่ว่างสาธารณะตามเส้นทางที่เดิน

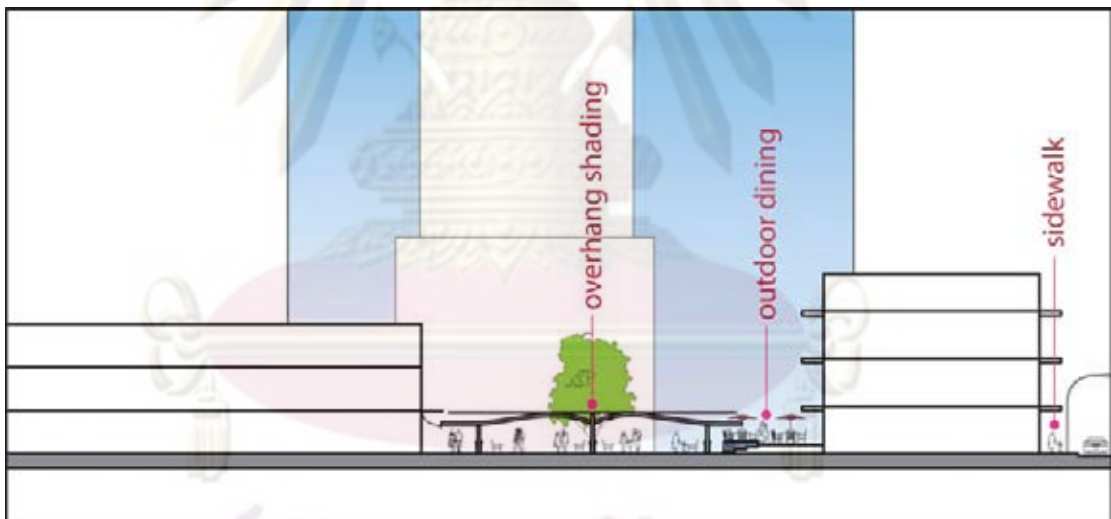
(8) จากการเปลี่ยนเส้นทางเดินเท้าภายในพื้นที่ว่างสาธารณะไป 90 องศา จึงเพิ่มความน่าสนใจให้กับพื้นที่ด้วยความแตกต่างของอุปกรณ์บังแดด (overhang shading) ที่เน้นการเปิดโล่งบริเวณตรงกลาง เน้นการใช้เงาจากอาคารข้างเคียงให้เกิดประโยชน์ต่อคนเดินเท้า และผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ

ภาพที่ 5.7 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังของอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) ปากซอยราชดำริ 2 กับอาคารรั้วริมซอยชิดลม (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.8 บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารพาณิชย์และห้างสรรพสินค้าแห่งใหม่ ติดกับซอยชิดลม (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.9 รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารพาณิชย์และห้างสรรพสินค้าแห่งใหม่ ติดกับซอยชิดลม มาตรฐาน 1 : 500 (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ติดริมแม่น้ำ หรือลำคลอง

คือ พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหลังอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) กับพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ บริเวณบางกอกบางกอกบาง เป็นการใช้งานพื้นที่แบบบอบเนกประโยชน์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดค่อนข้างกว้าง จึงเอื้อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายได้ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมแบบหยุดนิ่ง เช่น นั่งพักผ่อน รอคอยเพื่อน พูดคุย รับประทานอาหาร ฯลฯ และกิจกรรมแบบเคลื่อนไหว เช่น การเดินทางผ่านไปสู่อุทยานหรือจุดหมายใดจุดหมายหนึ่ง การทำกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานเฉลิมฉลองเทศกาลต่างๆ หรืองานประชาสัมพันธ์สินค้า ฯลฯ นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ริมคลองแสนแสบซึ่งมีศักยภาพอย่างมากต่อการเสริมสร้างภูมิทัศน์ของย่านให้สวยงาม และดึงดูดให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณริมคลองแสนแสบ รายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ มีดังนี้ (ภาพที่ 5.10 5.11 และ 5.12)

(1) กำหนดให้มีการก่อสร้างกลุ่มอาคารสูงที่มีฐานอาคาร (podium) เป็นศูนย์การค้าแห่งใหม่ บนพื้นที่ว่างสาธารณะที่เคยเป็นย่านบางกอกบางเก่าเดิม ส่วนอาคารสูง (tower) เป็นอาคารสำนักงาน มีทางเชื่อมระหว่างอาคารทั้งสองด้วยทางเดินเท้าระดับเหนือพื้นดิน (pedestrian skywalk)

(2) กำหนดให้มีการคืนพื้นที่ริมน้ำอย่างน้อย 3 เมตร (ตามกฎหมายควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522) และปรับปรุงให้เป็นทางเดินเท้าริมคลองแสนแสบที่มีภูมิทัศน์ร่มรื่น เหมาะแก่การเดินเล่น และพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยโครงไม้ (วัสดุสามารถเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม) และมีเถาวัลย์ปกคลุมอยู่ด้านบน (trellis and vines)

(3) สำหรับสายพื้นบนทางเดินเท้ารอบอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ กำหนดให้ใช้โทนสีอ่อน เพื่อให้ผู้ใช้งานรู้สึกถึงความกว้างขวางของพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น และรู้สึกสะอาด น่าเดิน เพิ่มลูกเล่นของสายพื้นด้วยเส้นตรงยาว สีเส้นสดใส นำสายตาไปยังพื้นที่ริมน้ำ บริเวณกินดื่มริมน้ำ และศูนย์การค้าแห่งใหม่

(4) ใช้น้ำเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในพื้นที่ว่างสาธารณะ ด้วยระบบน้ำนิ่งผสมกับการประดับ ตกแต่งด้วยน้ำพุขนาดเล็ก นอกจากจะช่วยเพิ่มสุนทรียภาพในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะแล้ว ยังใช้เป็นเส้นนำสายตาไปยังพื้นที่ริมน้ำ อีกทั้งเสียงของน้ำพุยังช่วยเพิ่มความสนใจให้กับผู้ที่เดินผ่านไปมา ให้เกิดความรู้สึกอยากค้นหา และเข้ามาใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะได้

(5) เนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดค่อนข้างกว้าง จึงมีการสร้างอุปกรณ์บังแดด ประเภทโครงสร้างผ้าใบ (fabric tensile structure) เนื่องจากปรับเปลี่ยนรูปแบบได้หลากหลายตามความต้องการ อีกทั้งมีน้ำหนักเบา และป้องกันความร้อนได้สูง ดังนั้นภายในพื้นที่ว่างสาธารณะริมคลองแสนแสบจึงมีโครงสร้างผ้าใบสำหรับบังแดดและฝนถึง 2 แบบด้วยกัน เพื่อให้ผู้ใช้งานเกิดความรู้สึกที่หลากหลาย ไม่ซ้ำซากจำเจ

(6) ส่งเสริมศักยภาพเดิมของอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) ที่เป็นบริเวณกินดื่มริมคลองแสนแสบ ให้มีลักษณะภายนอกอาคารที่สอดคล้องกับบริบทโดยรอบ ด้วยการทาสีอาคารใหม่ให้สอดคล้องกับบริเวณกินดื่มฝั่งตรงข้าม และต่อเติมทางเดินเท้าที่มีหลังคาคลุมด้านบน (colonnade) สามารถใช้พื้นที่ด้านล่างเป็นทางเดินเท้าไปยังลานน้ำพุริมคลองแสนแสบได้ ส่วนพื้นที่บริเวณด้านบน สามารถเป็นพื้นที่นั่งเล่น หรือเป็นส่วนหนึ่งของร้านอาหารได้เช่นกัน (outdoor dining)

(7) การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณริมน้ำด้วยลานกิจกรรมริมคลองแสนแสบ และลานน้ำพุ (spray fountain plaza) เพิ่มความรู้สึกที่หลากหลายต่อการใช้งานพื้นที่ด้วยการใช้ความแตกต่างของระดับพื้นที่บริเวณริมคลองแสนแสบ จะทำให้ผู้ใช้งานเกิดความรู้สึกว่า พื้นที่ว่างสาธารณะมีความหลากหลาย น่าสนใจ

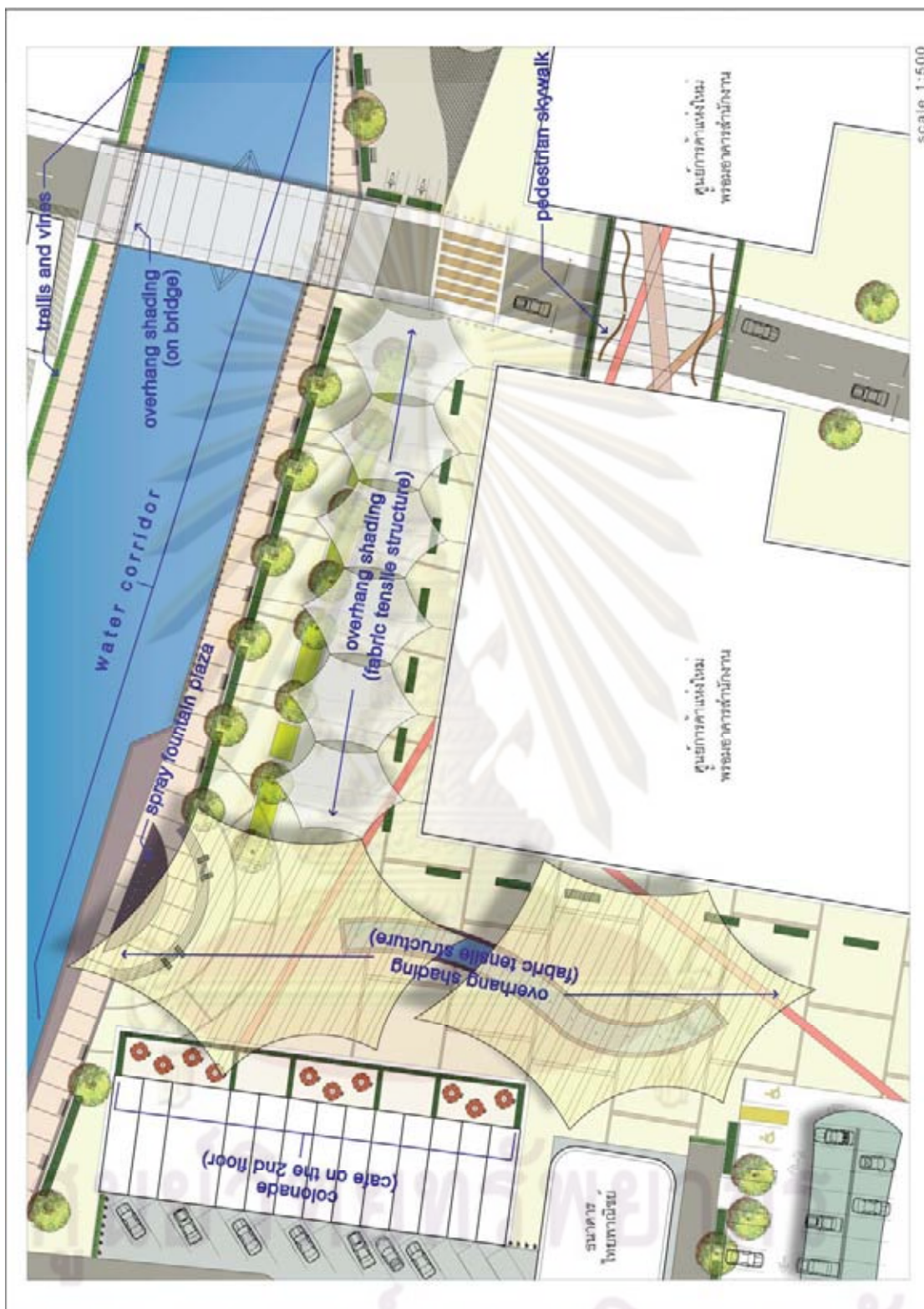
ทั้งนี้ได้ออกแบบให้มีทั้งบันไดและทางลาด (stairways and ramps) สำหรับผู้พิการทุพพลภาพ เพื่อความสะดวกสบายในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณดังกล่าวยังเชื่อมต่อไปยังบริเวณลานน้ำพุที่มีลักษณะโค้งเป็นรูปครึ่งวงกลม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมอย่างยิ่งต่อการนั่งพักผ่อนหย่อนใจในช่วงเวลาหลังเลิกงานไปจนถึงช่วงเวลากลางคืน มองเห็นกิจกรรมฝั่งตรงข้ามได้อย่างชัดเจน (ดูผังรายละเอียดบริเวณ 2A จากภาพที่ 5.3 ประกอบ)

(8) สำหรับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะริมคลองแสนแสบให้มีระดับพื้นที่แตกต่างกันนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของทางเดินบริเวณริมขอบของแต่ละระดับพื้นที่ เพราะอาจเกิดการพลัดตกลงไปด้านล่างได้ ดังนั้นจึงมีภาชนะสำหรับปลูกไม้ประดับหรือไม้พุ่มเตี้ยทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอุปกรณ์กั้นบริเวณขอบทางเดินทั้งด้านบนทางเดินริมน้ำ และมีเสาหลัก (bollards) กั้นบริเวณบริเวณทางเดินเท้าริมคลองแสนแสบ รวมไปถึงการให้ความสว่างต่อพื้นที่อย่างเพียงพอ

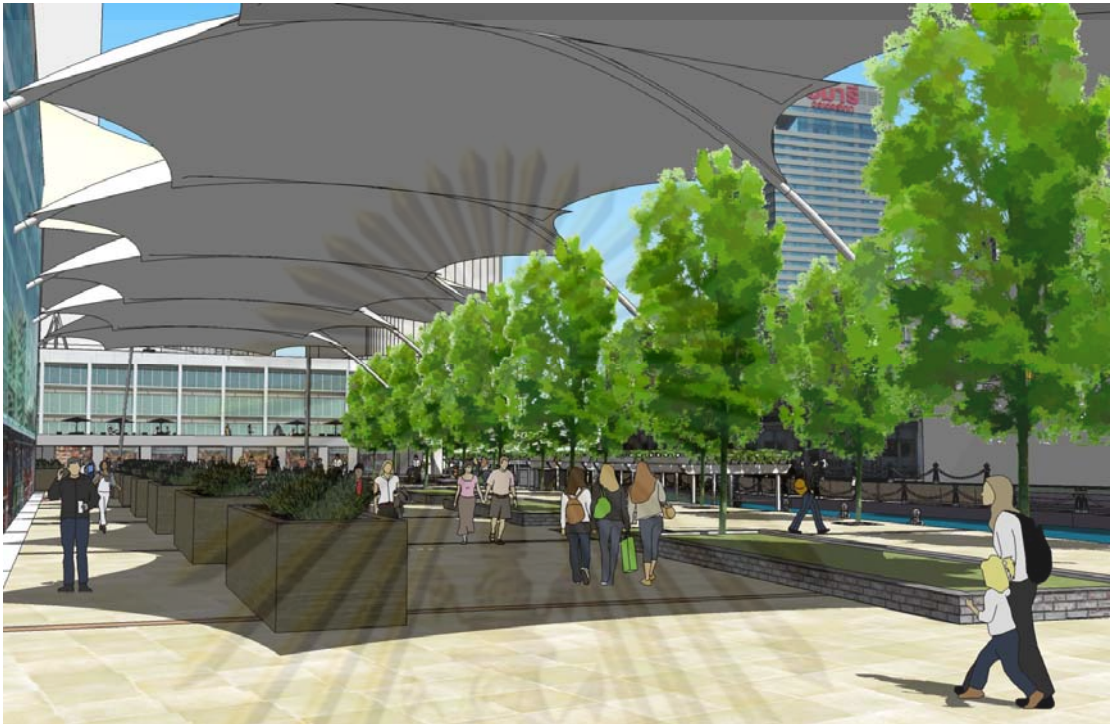
(9) ปรับปรุงสะพานข้ามคลองแสนแสบที่ติดกับซอยเพชรบุรี 32 ให้มีอุปกรณ์บังแดดเหนือสะพาน เนื่องจากเป็นซอยที่จะเจอกับศูนย์การค้าแห่งใหม่ เป็นเหมือนประตูเข้าสู่ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ บริเวณคลองแสนแสบ ดังนั้นจึงต้องมีการเพิ่มอุปกรณ์บังแดดเหนือสะพานดังกล่าวเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนเดินเท้า และยังเป็นเหมือนที่หมายตา (landmark) ที่มีเอกลักษณ์และจดจำง่ายในบริบทของพื้นที่

(10) ภายหลังจากการปรับปรุงทางเดินเท้าริมคลองแสนแสบ จะทำให้พื้นที่บริเวณใต้สะพานข้ามคลองแสนแสบต่างๆ มีความสูงในระดับที่สามารถเกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้จะสนับสนุนให้มีการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณดังกล่าวเป็นร้านค้าปลีกขนาดเล็ก เป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยังป้องกันไม่ให้เกิดมุมอับบริเวณใต้สะพานที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่างๆ ได้

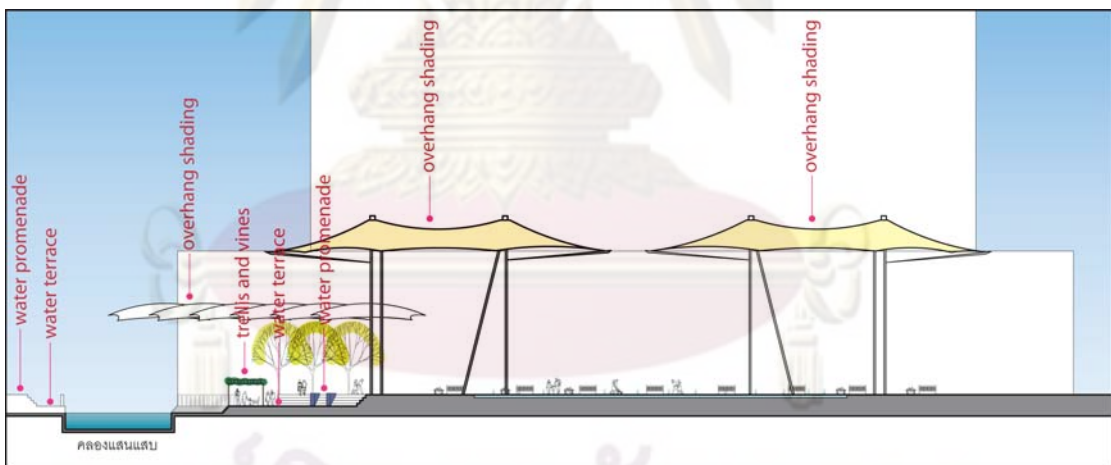
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5.10 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหลังอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว)
กับพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่บริเวณบางกอกบาซ่า
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.11 บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังศูนย์การค้าแห่งใหม่ ริมคลองแสนแสบ
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.12 รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังศูนย์การค้าแห่งใหม่ ริมคลองแสนแสบ มาตรฐาน 1 : 500
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4) พื้นที่ว่างสาธารณะที่แทรกตัวอยู่ระหว่างกลุ่มอาคาร และ และเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อไปยังบริเวณอื่นได้

คือ พื้นที่ว่างสาธารณะ ระหว่างกลุ่มอาคารขององค์การโทรศัพท์และอาคารเพรสซิเด็นเพลส ไฮเต็ล และทาวเวอร์ กบอพาร์ทเมนต์ใกล้เคียง เป็นการใช้งานพื้นที่แบบอเนกประโยชน์ที่เน้นกิจกรรมภายในกลุ่มอาคารของการไฟฟ้า และองค์การโทรศัพท์เป็นหลัก เช่น งานกิจกรรมของพนักงาน ฯลฯ ทั้งนี้ในช่วงเวลาที่ไม่มีการใช้งานดังกล่าว จะกลายเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถเข้ามาใช้งานได้ทุกช่วงเวลา ในช่วงเย็นอาจเป็นลานกีฬา หรือ ลานออกกำลังกาย โดยพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างกลุ่มอาคารเหล่านี้ ยังเชื่อมต่อไปยังถนนแห่งการกิน (food street) ได้ ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างอาคารเพรสซิเด็นเพลส ไฮเต็ลและทาวเวอร์ กบอพาร์ทเมนต์ที่อยู่ใกล้เคียง การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณนี้จะเน้นให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายบนพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีขนาดแตกต่างกัน โดยใช้ทั้งกลิ่น และเสียง จากกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งดึงดูดให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ รายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ มีดังนี้ (ภาพที่ 5.13 5.14 และ 5.15)

(1) เดิมทีพื้นที่ว่างสาธารณะภายในกลุ่มอาคารของการไฟฟ้า และองค์การโทรศัพท์เป็นพื้นที่ที่ถึงสาธารณะ แต่เนื่องจากอยู่ภายในสถานที่ของรัฐวิสาหกิจ กลุ่มผู้ใช้งานจึงมีเฉพาะพนักงานเท่านั้น อีกทั้งพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นลานจอดรถทั้งหมด ดังนั้น การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณนี้ ในเบื้องต้นคือ ทำให้เกิดความเป็นสาธารณะภายในพื้นที่ด้วยการเชื่อมโยงถนนที่เป็นทางเข้าออกของสถานที่ของรัฐวิสาหกิจแห่งนี้ ให้เชื่อมต่อไปยังซอยเพชรบุรี 32 และรื้อกำแพงกั้นขอบเขตพื้นที่ลงในด้านที่ติดกับถนนสายดังกล่าว การปรับปรุงในลักษณะเช่นนั้น จะช่วยเปิดมุมมองจากภายนอกให้มองเห็นพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างกลุ่มอาคารของสถานที่ของรัฐวิสาหกิจมากขึ้น

(2) ปรับปรุงวัสดุที่ใช้ปูพื้นถนนใหม่ทั้งหมด โดยบริเวณที่เป็นทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะ จะใช้บล็อกคอนกรีตสลับกับบล็อกสีในการปูพื้น ใช้โทนสีอ่อน เพื่อให้ผู้ใช้งานรู้สึกถึงความกว้างขวางของพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น และรู้สึกสะอาด น่าเดิน

(3) เพิ่มร่มเงาให้กับการเดินเท้าด้วยอุปกรณ์บังแดดชั่วคราวบนทางเดินเท้าริมถนน โดยมีลักษณะเป็นโครงไม้ (วัสดุสามารถเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม) และมีเถาวัลย์ปกคลุมอยู่ด้านบน (trellis and vines) นอกจากนี้ยังใช้ตกแต่งพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหลังอาคารสำนักงานขององค์การโทรศัพท์ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อน นั่งเล่นได้

(4) พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารสำนักงานขององค์การโทรศัพท์ทั้งสองอาคาร เป็นลานอเนกประโยชน์ที่ต้องการให้มีความยืดหยุ่นต่อกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นจึงมีการสร้างอุปกรณ์บังแดดประเภท โครงสร้างผ้าใบ (fabric tensile structure) เนื่องจากปรับเปลี่ยนรูปแบบได้หลากหลายตามความต้องการ และยังมีอุปกรณ์บังแดดด้านบน (overhang shading) อีกประเภทที่นอกจากจะใช้บังแดดแล้ว ยังเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน เป็นจุดนัดพบ เป็นที่หมายตา (landmark) และเพิ่มความน่าสนใจภายในพื้นที่ได้

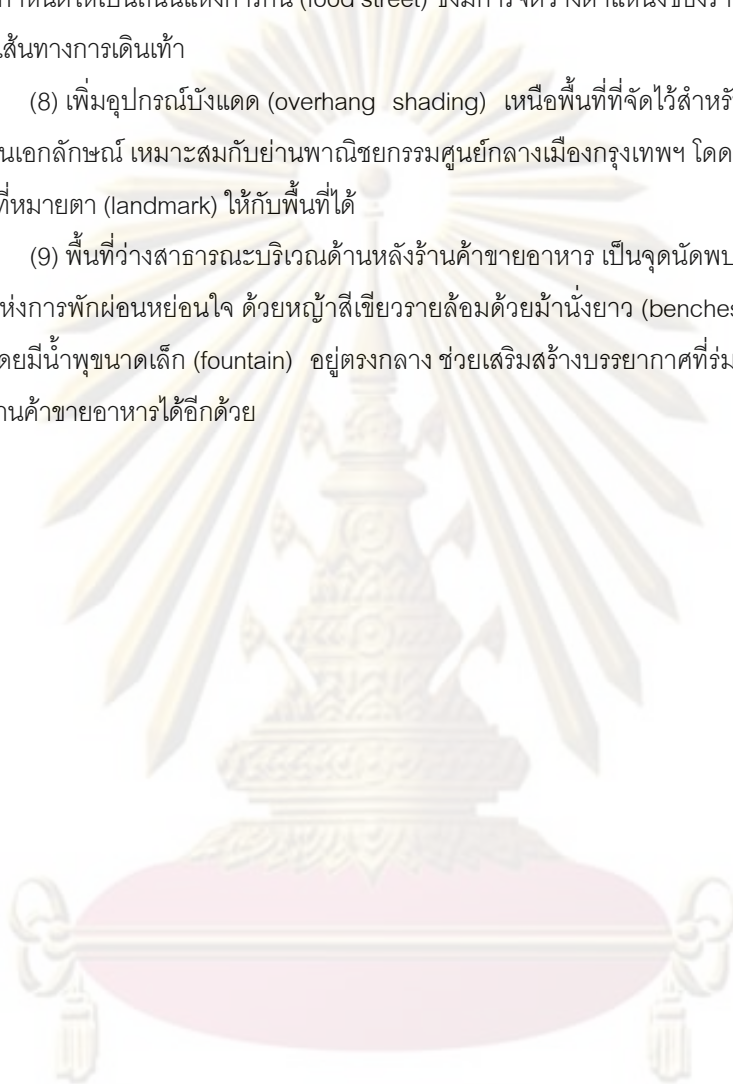
(5) ยกระดับทางเดินข้ามถนนให้เสมอกับระดับของทางเดินเท้า (raised crosswalk) เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเดิน และยังช่วยชะลอความเร็วรถยนต์ขณะขับผ่านบริเวณดังกล่าว อีกทั้งมีการเพิ่มเสาหลักกั้น (bollards) บริเวณขอบทางเดินข้ามถนน เพื่อป้องกันไม่ให้มีรถยนต์และรถจักรยานยนต์ขับขึ้นมาจากทางเดินเท้า ซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายต่อคนเดินเท้า และผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะได้

(6) ปรับปรุงระดับของทางเดินเท้า (footpath) บริเวณที่เป็นซอยเข้า-ออก ของถนนที่อยู่ระหว่าง อพาร์ทเมนต์กับห้างสรรพสินค้าบิกซี ให้ก่ระดับทางเข้าออกซอยดังกล่าวลงเท่ากับระดับของถนน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเดิน และยังช่วยเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของผู้พิการทุพพลภาพได้

(7) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ระหว่างอาคารเพรสซิเด็นเพลส ไฮเต็ลและทาวเวอร์ กับอพาร์ทเมนต์ที่อยู่ใกล้เคียง กำหนดให้เป็นถนนแห่งการกิน (food street) ซึ่งมีการจัดวางตำแหน่งของร้านค้าขายอาหารในบริเวณที่ไม่กีดขวางเส้นทางการเดินเท้า

(8) เพิ่มอุปกรณ์บังแดด (overhang shading) เหนือพื้นที่ที่จัดไว้สำหรับนั่งรับประทานอาหาร มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ เหมาะสมกับย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ โดดเด่นด้วยสีส้มและรูปแบบสามารถเป็นที่หมายตา (landmark) ให้กับพื้นที่ได้

(9) พื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหลังร้านค้าขายอาหาร เป็นจุดนัดพบ (meeting point) ที่เน้นบรรยากาศแห่งการพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยหญ้าสีเขียวรายล้อมด้วยม้านั่งยาว (benches) และต้นไม้ที่ให้ร่มเงาขนาดใหญ่ โดยมีน้ำพุขนาดเล็ก (fountain) อยู่ตรงกลาง ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่ร่มรื่น และกลบเสียงดังที่มาจากบริเวณร้านค้าขายอาหารได้อีกด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

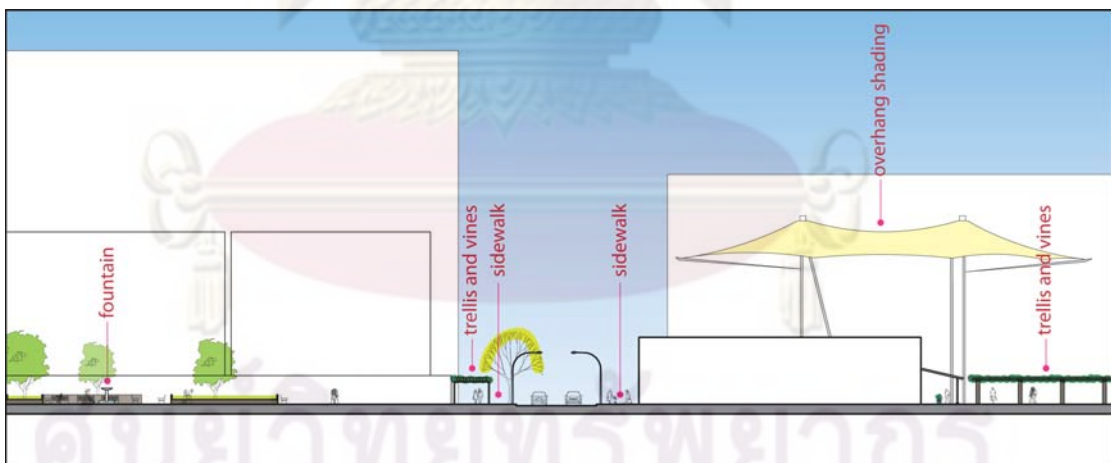
ภาพที่ 5.13 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างกลุ่มอาคารของสภามหาวิทยาลัยและอาคารพาณิชย์ 10 ชั้นและทาวเวอร์ กับอพาร์ทเมนต์ใกล้เคียง (ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.14 บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณจุดนัดพบ (meeting point)

ด้านข้างอาคารเพรสซิเด็นท์ เพลส ไฮเทลและทาวเวอร์

(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.15 รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นถนนคนเดิน และพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารขององค์การโทรศัพท์

มาตราส่วน 1 : 500

(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5) พื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ด้านหลังอาคารประเภทที่พักอาศัย และ/หรือ อาคารสำนักงาน (back of the buildings) มีลักษณะเป็นแนวยาว (strip)

คือ พื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารรอยัลราชดำริกับศูนย์การค้าเพนนิงซูล่า พลาซ่า และโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยต์ ราชดำริ เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีลักษณะเป็นแนวยาว สามารถเชื่อมต่อไปยังสถานีรถไฟฟ้าชิดลมได้ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ด้านหลังของอาคาร การใช้ประโยชน์ของกลุ่มอาคารโดยรอบส่วนใหญ่เป็นอาคารชุดที่พักอาศัย (คอนโดมิเนียม) ดังนั้น ความเป็นอเนกประโยชน์จะเกิดขึ้นกับความหลากหลายของระยะเวลาในการใช้งานและกลุ่มคนผู้ใช้งาน มากกว่าความหลากหลายของกิจกรรม รายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ มีดังนี้ (ภาพที่ 5.16 5.17 และ 5.18)

(1) รูปร่างของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีลักษณะค่อยๆ กว้างขึ้น มีการเปลี่ยนทิศทาง ทำให้เกิดความตื่นตาตื่นใจต่อผู้ใช้งานในการรับรู้องค์รวมของพื้นที่ว่างสาธารณะไปเป็นลำดับๆ ด้วยเหตุนี้จึงเพิ่มความรู้สึกถึงความหลากหลายภายในพื้นที่ว่างสาธารณะด้วยอุปกรณ์บังแดดที่แตกต่างกันสองแบบ เน้นสีสันทันตึง เพื่อสามารถมองเห็นเด่นชัดได้ในระยะไกล ช่วยดึงดูดให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น และเข้ามาใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะได้

(2) ปรับปรุงวัสดุที่ใช้ปูพื้นถนนใหม่ทั้งหมด โดยเน้นความเรียบง่ายของลายพื้น ใช้สีสันทันตึงเข้ม เพื่อให้เกิดความรู้สึกสงบ และผ่อนคลาย

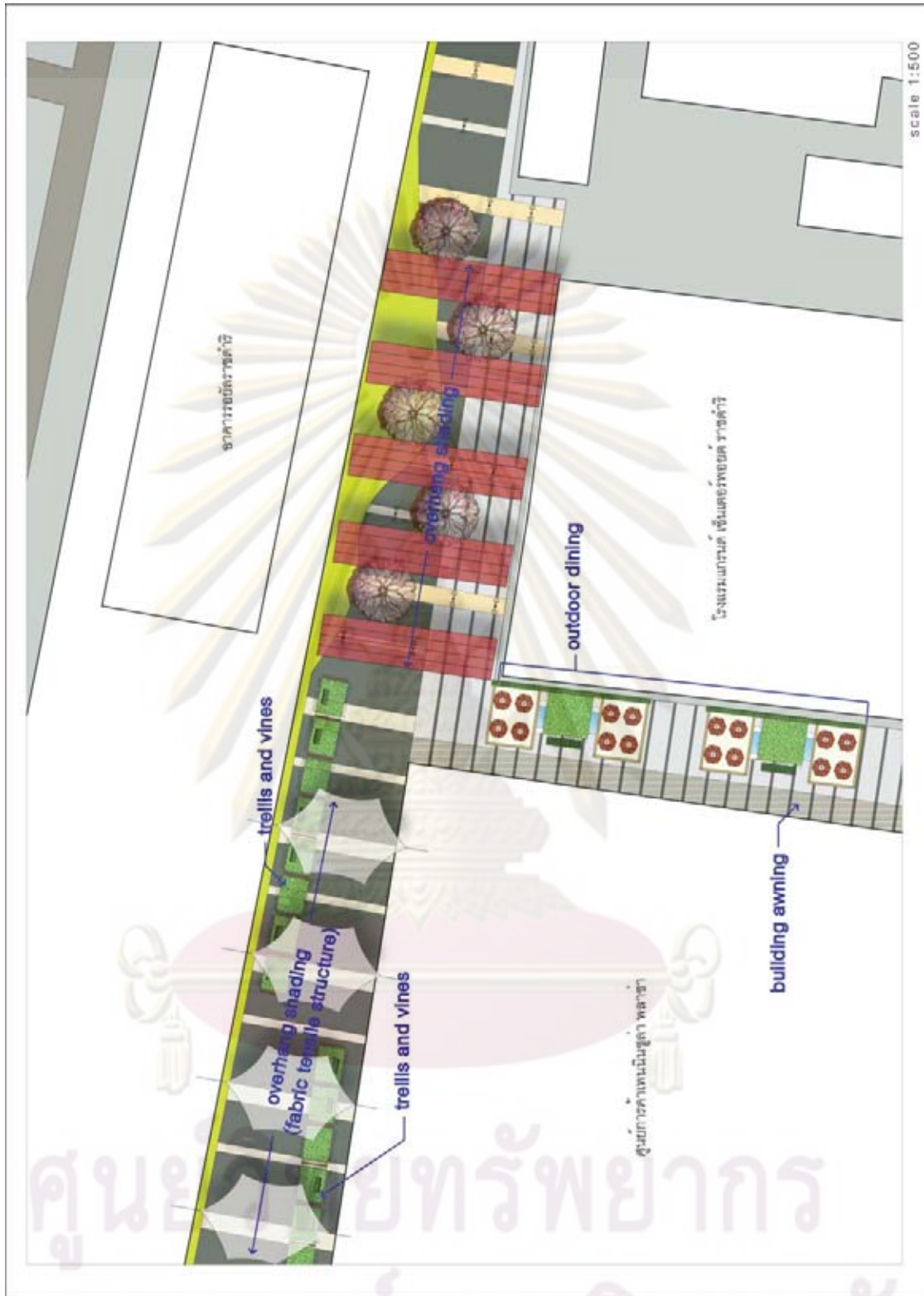
(3) เพิ่มร่มเงาให้กับการเดินทางด้วยอุปกรณ์บังแดดชั่วคราวบนทางเดินเท้าริมถนน โดยมีลักษณะเป็นโครงไม้ (วัสดุสามารถเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม) และมีเถาวัลย์ปกคลุมอยู่ด้านบน (trellis and vines)

(4) ติดตั้งม้านั่งยาว (benches) บริเวณใต้ต้นไม้ และบริเวณที่มีอุปกรณ์บังแดด เพื่อความร่มรื่น

(5) ปรับปรุงให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามร่มรื่น ด้วยกลุ่มต้นไม้ที่ให้ร่มเงา และปลูกหญ้าเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มลูกเล่นที่น่าสนใจให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะ

(6) ปรับปรุงด้านหลังของศูนย์การค้าเพนนิงซูล่า พลาซ่า บริเวณชั้นล่างให้เป็นร้านอาหารประเภทต่างๆ ตามความเหมาะสม และให้มีพื้นที่บริเวณด้านหลังของอาคารเป็นพื้นที่สำหรับรับประทานอาหารด้านนอกได้ (outdoor dining) และให้ต่อเติมกันสาด (building awning) ในลักษณะถาวรติดกับผนังของอาคาร เพื่อเพิ่มร่มเงาให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะ

(7) ให้ความสำคัญกับแสงสว่างภายในพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณนี้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ด้านหลังของอาคาร กลุ่มผู้ใช้งานจะเป็นผู้อยู่อาศัยในละแวกใกล้เคียงที่ต้องการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะแห่งนี้ผ่านทางผ่านไปยังสถานีรถไฟฟ้าชิดลม การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในช่วงเวลากลางคืนที่ไม่มีคนพลุกพล่าน จึงจำเป็นต้องให้แสงสว่างอย่างเพียงพอแก่พื้นที่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้งาน

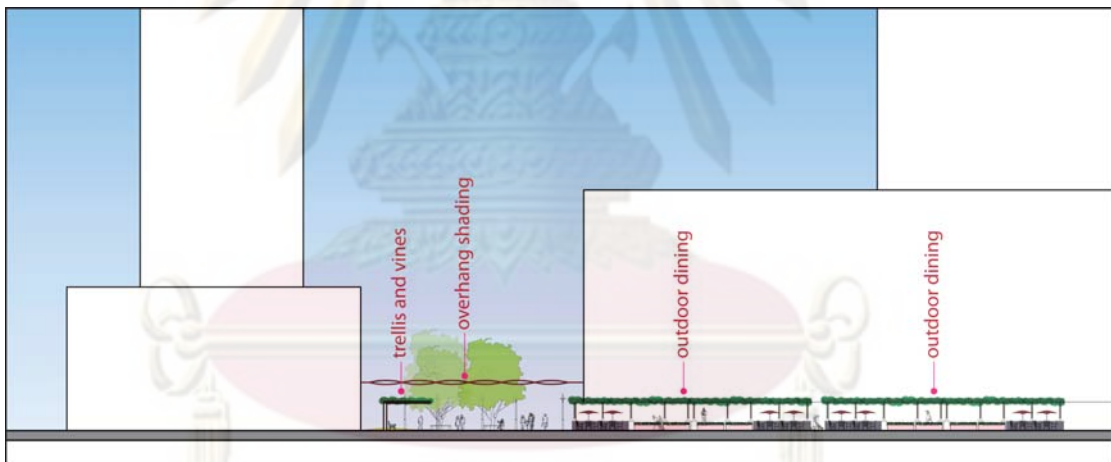

ภาพที่ 5.16 ผังรายละเอียดการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารรอยัลราชดำริกับศูนย์การค้าเพนินซูลา พลาซ่า และโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยต์ ราชดำริ

(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.17 บรรยากาศจำลองบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะด้านหลังโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยต์ ราชดำริ
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ภาพที่ 5.18 รูปตัดบริเวณพื้นที่ว่างสาธารณะระหว่างอาคารรอยัลราชดำริ กับศูนย์การค้าเพนินซูล่า ฟลาซ่า
และโรงแรมแกรนด์ เซ็นเตอร์พอยต์ ราชดำริ มาตรฐานส่วน 1 : 500
(ที่มา: โดยผู้วิจัย, 2552)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3 สรุปรายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

จากผังรายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 6 บริเวณ ที่เลือกมาเพื่อเป็นกรณีศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นๆ ในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันนั้น กล่าวได้ว่า รายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละบริเวณ ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ใช้งานภายในพื้นที่ และลักษณะกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นเป็นหลัก ทั้งนี้ได้เน้นรายละเอียดทั้งเชิงกายภาพ จินตภาพ เศรษฐกิจ-สังคม ปรัชญาการณีนิยม และพฤติกรรมนิยม (อ้างอิงถึงบทที่ 2) เพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการใช้งานภายในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ และสอดคล้องกับลักษณะของไทย

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในเชิงกายภาพจะเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงให้พื้นที่เหล่านั้นสามารถมองเห็นและเข้าถึงได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับร่มเงาภายในพื้นที่ ด้วยโครงสร้างบังแดดประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแบบถาวรหรือชั่วคราว และการเพิ่มระดับของพื้นที่ที่อาจสูงขึ้น หรือต่ำลงเล็กน้อย เพื่อสร้างความน่าสนใจภายในพื้นที่ว่างสาธารณะ เช่น การเพิ่มระดับให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณด้านหลังของอาคารพาณิชย์ (ตึกแถว) ปากซอยราชดำริ 2 กับอาคารวังริมนซอยชิดลม ซึ่งนอกจากจะเพิ่มความน่าสนใจให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะแล้ว ยังแยกประเภทของกิจกรรมที่ไม่ต้องการความต่อเนื่องเชื่อมโยงออกจากกันได้ หรือการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณริมคลองแสนแสบทั้งสองฝั่ง ด้วยการลดระดับของพื้นที่ด้วยชั้นบันไดและทางลาด เพื่อให้เกิดการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะริมคลองแสนแสบได้สะดวกยิ่งขึ้น เป็นต้น การปรับปรุงในเชิงกายภาพ จะทำการปรับปรุงร่วมกับคุณลักษณะเชิงจินตภาพ เพิ่มความน่าสนใจ เพื่อเป็นที่น่าจดจำให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะด้วยอุปกรณ์บังแดดหลากหลายประเภททั้งแบบถาวรและชั่วคราว สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นม้านั่ง เสาไฟฟ้า ถังขยะ ฯลฯ

กลุ่มผู้ใช้งานและกิจกรรมโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะ ยังเป็นตัวกำหนดทิศทางในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 6 บริเวณได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ได้พื้นที่ว่างสาธารณะที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ และรองรับกิจกรรมโดยรอบ หรืออาจกำหนดกิจกรรมขึ้นมาใหม่ เพื่อส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะให้โดดเด่น และแตกต่างจากพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นๆ ได้ ทำให้ภายในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ นอกจากจะมีโครงข่ายพื้นที่ว่างทางเดินเท้าในระดับพื้นดินและเหนือพื้นดินที่เชื่อมโยงถึงกันแล้ว ยังเชื่อมโยงกับโครงข่ายของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีทั้งลักษณะทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดการใช้งานที่หลากหลาย ทั้งกลุ่มผู้ใช้งาน กิจกรรมที่อาจเกิดขึ้น และสามารถใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะได้ทั้งช่วงเวลากลางวันและกลางคืน

ดังนั้น สรุปได้ว่า รายละเอียดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ จากกรณีศึกษาทั้ง 6 บริเวณ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณอื่นๆ ภายในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ได้ ในกรณีที่มีลักษณะเชิงกายภาพ ได้แก่ การเข้าถึง การปิดล้อม การเปลี่ยนระดับพื้นที่ และลักษณะเชิงสัญญาณ ที่คล้ายคลึงกับกรณีศึกษา แต่ควรมีการพิจารณาจากผู้ใช้งาน และกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นๆ ประกอบด้วย ทั้งนี้ หากมีการนำพื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษาไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านอื่นๆ ที่ไม่ใช่ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมือง สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตได้ ตามคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมนิยม รวมถึงการเลือกใช้วัสดุพื้นถิ่นที่เหมาะสมทดแทนได้เช่นกัน

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การสรุปผลของการวิจัยและข้อเสนอแนะ ประกอบด้วยข้อสรุปเกี่ยวกับความเป็นเอกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ การเชื่อมโยงโครงข่ายของพื้นที่ว่างสาธารณะและทางเดินเท้า โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.1 ผลสรุปจากการศึกษา

6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

6.1 ผลสรุปจากการศึกษา

การวิจัยเกี่ยวกับการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ นั้น ได้พบเหตุผลความเชื่อมโยงของคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของไทย ตามสภาพภูมิอากาศและพื้นที่ ในการศึกษาเบื้องต้นพบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่สามารถดึงดูด และเป็นที่ยอมรับในการใช้งานของคนไทยว่า มักมีคุณสมบัติของการใช้พื้นที่แบบไม่เป็นทางการ (informal use) มีลักษณะที่แตกต่างจากตะวันตก เนื่องจากความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และพฤติกรรมการใช้พื้นที่ พื้นที่ว่างสาธารณะในกรุงเทพมหานครนั้น มีลักษณะและรูปแบบการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกันไปในแต่ละย่าน ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ มักประสบปัญหาด้านการใช้งาน เนื่องจากพื้นที่มีจำนวนน้อย มีขนาดเล็กและแคบเกินไป ทำให้ลักษณะทางกายภาพไม่เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย อีกทั้งในการก่อสร้างอาคารต่างๆ มักไม่คำนึงถึงการเผื่อพื้นที่เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะเท่าใดนัก การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะส่วนใหญ่จึงอยู่ตามทางเดินเท้าริมถนน ไม่มีการเชื่อมต่อพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้งานและประโยชน์ทางการค้า และที่สำคัญคือ ไม่มีการออกแบบเพื่อรองรับการใช้งานสาธารณะอย่างหลากหลาย ตามกิจกรรมในแต่ละตำแหน่งที่แตกต่างกัน โดย Whyte (1980) ได้เสนอแนวคิดของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ประสบความสำเร็จ เกิดจากการมองเห็นและลักษณะกายภาพที่เชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ รวมถึงความน่าแน่นของคนที่สัญจรไปมารอบพื้นที่ และระดับการเข้าถึงพื้นที่จากถนนโดยรอบพื้นที่ว่างสาธารณะ

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การสร้างบรรยากาศให้กับพื้นที่เมืองหรือชุมชนให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาได้ ปัจจัยที่สำคัญคือ ต้องทำให้เกิดกิจกรรมขึ้น โดยใช้พื้นที่ว่างสาธารณะเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างคนในสังคม เมื่อพื้นที่ว่างสาธารณะเกิดกิจกรรมและผู้คนขึ้นมาไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาใดก็ตาม ย่อมทำให้พื้นที่นั้นมีการใช้งาน เกิดความคึกครื้นมีวิถีแห่งสังคม จึงเรียกคุณลักษณะพื้นที่ว่างสาธารณะเช่นนี้ว่ามีความเป็น “เอกประโยชน์” ด้วยเหตุนี้ พื้นที่ว่างสาธารณะ “ที่ดี” มีศักยภาพในการใช้งานสูง ต้องเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเอกประโยชน์ และต้องมีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลายกิจกรรม ซึ่งถือว่าเป็น “ลักษณะพิเศษอย่างไทย” (Thai Peculiarities) และมีการใช้ประโยชน์ได้เกือบตลอดทั้งวันและเกือบทุกช่วงเวลา นอกจากคนและกิจกรรมจะดึงดูดซึ่งกันและกันแล้ว ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเป็นเอกประโยชน์

อีก ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านกายภาพ คือมีทำเลที่ตั้งของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสม องค์ประกอบทางด้านจินตภาพ คือมีสิ่งเร้าให้เกิดการรับรู้ของผู้คนที่สัญจรผ่านไปมา ไม่ว่าจะเป็นรูปทรง สี สัน แสงสว่าง ความเคลื่อนไหว เสียง หรือแม้กระทั่งกลิ่น และองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าและผู้คนในพื้นที่ว่างสาธารณะขึ้นได้ ดังนั้น สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมทำให้คนใช้ระยะเวลาในพื้นที่ยาวนานขึ้น ทำให้โอกาสการเกิดกิจกรรมทางสังคมยิ่งมากขึ้นไปด้วย อีกทั้งการกำหนดลักษณะกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ว่างสาธารณะ จะช่วยให้การออกแบบบริบทและองค์ประกอบโดยรวมสามารถตอบสนองต่อการใช้งานพื้นที่นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างเอกลักษณ์ที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น

จากการสำรวจพื้นที่สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพ และลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ย่านราชประสงค์ นั้น มีความเจริญเติบโตทางด้านธุรกิจ การค้า และการท่องเที่ยว มีการเข้าถึงพื้นที่ที่สะดวก อีกทั้งยังเป็นย่านที่มีทำเลที่ตั้งติดต่อกับย่านธุรกิจที่สำคัญ อีกหลายย่าน ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารภายในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ผสมผสานปะปนกันไป ไม่มีการกำหนดขอบเขตในการใช้ประโยชน์ที่ดินของแต่ละประเภทที่ชัดเจน ซึ่ง Jacobs (1961) ให้ความเห็นว่า ความหนาแน่นและการใช้ประโยชน์อาคารแบบผสมผสานใจกลางเมือง ประกอบกับการมีประโยชน์ใช้สอยมาก มีการเข้าถึงที่ดี จะสร้างความสำเร็จของการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ ซึ่งในย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองจะมีมากกว่าย่านอื่นๆ ส่วนลักษณะเชิงกายภาพของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษาย่านราชประสงค์ จากการสำรวจพื้นที่พบว่า มีลักษณะที่เป็นพื้นที่แนวยาว (strip space) มากกว่าเป็นพื้นที่รูปปิดที่มีขอบเขตชัดเจนจากการปิดล้อมอาคารดังเช่นพื้นที่ว่างสาธารณะตามย่านชุมชนอื่นๆ พื้นที่ว่างสาธารณะแบบพื้นที่แนวยาวจึงมีทั้งในระดับพื้นดิน ได้แก่ ทางเดินเท้าปกติ (footpath) และระดับเหนือพื้นดิน ได้แก่ ทางเดินเท้าลอยฟ้า (skywalk) ทางเชื่อมระหว่างอาคาร และสะพานลอยข้ามถนน นอกจากนี้ยังอาศัยทางเดินด้านในอาคารเหล่านี้เดินทะลุผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ ได้ มีลักษณะการใช้งานพื้นที่ที่หลากหลายขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ตั้ง ลักษณะของอาคารโดยรอบ รวมถึงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ โดยสามารถจำแนกประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะในภาพรวมได้เป็น ลักษณะการเข้าถึง ลักษณะของสัดส่วน ลักษณะของระดับพื้น และลักษณะของการปิดล้อม ซึ่งพื้นที่ว่างสาธารณะภายในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาในเรื่องขนาดของพื้นที่ที่ไม่สัมพันธ์กับลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังมีลักษณะทางกายภาพที่ไม่เหมาะสมต่อการใช้งาน และไม่ได้คำนึงถึงกลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นผู้พิการทุพพลภาพ นอกจากนี้อุปสรรคในเรื่องข้อจำกัดในการเข้าใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะทั้งบริเวณที่เป็นกลุ่มอาคารของรัฐวิสาหกิจ และด้านหน้าของศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า และโรงแรม ทำให้การใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเกิดขึ้นในบางช่วงเวลาเท่านั้น และยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้โครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะไม่ต่อเนื่องเชื่อมโยงทั้งพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ดังนั้นการสร้างเอกลักษณ์ความเป็นย่านพาณิชย์กรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ และความเชื่อมโยงกันของโครงข่ายทางเดินเท้าและพื้นที่ว่างสาธารณะ คือแนวคิดในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่โครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาคมผู้ประกอบการวิสาหกิจในย่านราชประสงค์ ร่วมด้วยกรุงเทพมหานคร และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการผลักดันให้ย่านราชประสงค์เป็นแหล่งช้อปปิ้งศูนย์กลางของเอเชีย โดยในเบื้องต้นจะยกระดับพื้นที่เทียบเท่ากับย่านช้อปปิ้งบนถนนออกซาร์ด ประเทศสิงคโปร์ ทั้งนี้พื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่งจะต้องเกิด “กิจกรรม” ที่เหมาะสมกับบริบทโดยรอบ เพื่อดึงดูด “กลุ่มคน” หลากหลายประเภทให้เกิดการใช้

งานพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี จะช่วยให้ “ระยะเวลา” ในการใช้งานพื้นที่นานขึ้น และจะดึงดูดให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นตามมา หลักการที่สำคัญคือ จะเน้นแนวทางการปรับปรุงลักษณะเชิงกายภาพเป็นหลัก เพื่อให้พื้นที่ว่างสาธารณะมีศักยภาพที่ดีขึ้น ทั้งเรื่องของการเข้าถึงพื้นที่การใช้งาน และลักษณะกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ประกอบด้วย 3 กลุ่มหัวข้อ คือ การปรับปรุงด้านการมองเห็น การเข้าถึง และการเชื่อมต่อของโครงข่ายการสัญจร การปรับปรุงอาคารและพื้นที่ว่างสาธารณะ การปรับปรุงเอกลักษณ์ของย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลาง โดยถ้าหากโครงข่ายถนนและพื้นที่ว่างสาธารณะมีการประสานเชื่อมต่อกันอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพแล้ว คนเดินเท้าจะสามารถสัญจรจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งได้อย่างเสรี ถนนและพื้นที่ว่างสาธารณะก็จะมีทั้งกิจกรรมการสัญจรเพื่อผ่านไป (moving through) และเข้าถึง (moving to) เกิดการไหลเวียนปะปนกันของคนเดินถนนที่มีวัตถุประสงค์หลากหลาย มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่าง เอื้อให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างหลากหลาย คึกคัก และมีชีวิตชีวาได้

ประเด็นสำคัญคือ การปรับปรุงให้พื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ สามารถใช้งานได้หลากหลายช่วงเวลา เกิดกิจกรรมที่ดึงดูดให้ผู้คนมาใช้งานพื้นที่ ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ และคนในพื้นที่ ซึ่ง Whyte (1980) และ Gehl (2001) อภิปรายว่า กิจกรรมคือสิ่งที่ดึงดูดคน และพื้นที่ว่างสาธารณะจะต้องมีการเข้าถึงที่ดี ไม่มีอุปสรรคกีดขวาง หรือไม่ควรมีระดับความสูงที่แตกต่างกันของพื้นที่และทางเท้า และควรมีสิ่งอำนวยความสะดวก และการป้องกันแสงแดด ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ดังนั้นในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะจึงได้เน้นความร่มรื่นที่ไม่ใช่เฉพาะจากต้นไม้เท่านั้น แต่เน้นที่โครงสร้างบังแดดด้านบน (overhang shading) และเงาของอาคารในแต่ละช่วงเวลา ลักษณะเหล่านี้จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจ ให้กับพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละแห่ง และยิ่งช่วยยืดระยะเวลาในการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะให้นานยิ่งขึ้น

อนึ่ง ในการออกแบบผังแม่บทโครงการ เป็นการออกแบบพื้นที่เพื่อตอบสนองการใช้งานของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านราชประสงค์ ซึ่งเป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ให้เชื่อมโยงกับโครงข่ายการสัญจรทางเท้าของคนเดินเท้าเป็นหลัก ทั้งในระดับพื้นดินและเหนือพื้นดิน ทั้งนี้การออกแบบผังแม่บทยังคำนึงถึงคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมกับคนไทย นั่นคือ “ความเป็นอเนกประโยชน์” และต้องคำนึงถึงสภาพอากาศที่ร้อนชื้นของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องมีอุปกรณ์บังแดดเพื่อให้เกิดร่มเงาที่ครอบคลุมพื้นที่ได้มากกว่าร่มเงาของต้นไม้ โดยจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามลักษณะและกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นๆ ทั้งกิจกรรมแบบหยุดนิ่งและเคลื่อนไหวภายในพื้นที่เดียวกัน อีกทั้งการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของคนเดินเท้า อาทิเทคนิคในการจัดการลดความเร็ว (traffic calming techniques) และวัสดุปูพื้นทางเดินที่มีพื้นผิวที่ขรุขระ

ในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในรายละเอียดแต่ละประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เลือกมาเพื่อเป็นกรณีศึกษา พบคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นอเนกประโยชน์ของพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ในเชิงกายภาพที่นอกเหนือจากความเป็นอเนกประโยชน์ ซึ่งทิพย์สุดา ปทุมานนท์ (2547) อธิบายไว้ว่า “ความมี” ของพื้นที่ว่างสาธารณะ คือรูปธรรมที่จับต้องได้ ส่วน “ความไม่มี” ของพื้นที่ว่างสาธารณะ คือความว่างเปล่า ดังนั้นในการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะ สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ความเคลื่อนไหวเชื่อมต่อของมุมมอง ที่อาจจะมองเห็นส่วนประกอบภายในพื้นที่ว่างสาธารณะที่อาจเป็นที่หมายตา (landmark) ด้วยลักษณะที่โดดเด่นของโทนี่ หรือขนาด หรือมองเห็นขอบเขตของพื้นที่ว่างสาธารณะบางส่วน

เพื่อให้เกิดการรับรู้ถึง “การมีอยู่” ของพื้นที่ว่างสาธารณะ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจที่จะเข้าไปใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะของผู้คนได้

เพราะฉะนั้นสามารถสรุปผลจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้ว่า คุณสมบัติของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองของไทยจะแตกต่างกับต่างประเทศไม่ใช่เฉพาะสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศเป็นตัวกำหนดเท่านั้น หากแต่เป็นคุณสมบัติด้านวัฒนธรรมการใช้ชีวิตภายในสังคมเมือง ที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในลักษณะที่แตกต่างกันไป โดยมีคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละย่านเป็นองค์ประกอบที่สนับสนุนให้เกิดการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่ไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาของพื้นที่ว่างสาธารณะที่มักถูกทิ้งร้างไม่เกิดกิจกรรม หรือเกิดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากบริบทโดยรอบของพื้นที่ว่างสาธารณะเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นความสะดวกสบายในการเข้าถึงทั้งการสัญจรทางเท้าและยานพาหนะ รวมไปถึงลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารโดยรอบ จากตัวอย่างของพื้นที่ว่างสาธารณะที่ได้เลือกมาเพื่อเป็นกรณีศึกษาในการออกแบบนั้น พบว่าปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นก่อนการปรับปรุงคือ กลุ่มอาคารโดยรอบเป็นการใช้ประโยชน์อาคารแบบเดียว ทำให้มีกลุ่มผู้ใช้งานที่ไม่หลากหลาย ไม่มีการกำหนดกิจกรรมที่แน่นอนบนพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละบริเวณ คุณลักษณะทางกายภาพและองค์ประกอบภายในพื้นที่ว่างสาธารณะก็ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมเท่าใดนัก ดังนั้นจึงมักพบเห็นพื้นที่ว่างสาธารณะภายในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ถูกใช้งานเป็นลานจอดรถยนต์ที่มีสภาพทรุดโทรม นอกจากจะไม่เหมาะสมต่อการใช้งานแล้ว ยังไม่เหมาะสมต่อศักยภาพของความเป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ ด้วย สอดคล้องกับ Whyte (1980) และ Gehl (2001) ที่ว่า การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี จะทำให้คนไปใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะมากยิ่งขึ้น ตลอดจนความสะดวกสบายจากการสัญจรและการเข้าถึงพื้นที่ ทางเท้า จักรยาน ที่จอดรถ รถประจำทาง ส่วนการรับรู้เชิงนามธรรมต่อระดับความเป็นสถานที่ (places) การปิดล้อมของพื้นที่ จุดสังเกตจุดหมายตา การจดจำได้ของทิศทาง ความประทับใจในสถานที่ ตลอดจนความหมายของสถานที่ ล้วนเป็นเหตุผลที่ทำให้คนพึงพอใจไปใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ

6.2 ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ โดยอาศัยรายละเอียดจากพื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 6 บริเวณ (อ้างอิงถึงบทที่ 5) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆ นั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองเพียงอย่างเดียว สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านอื่นๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ การเข้าถึง การปิดล้อม การเปลี่ยนระดับพื้น และลักษณะเชิงสัดส่วน ที่คล้ายคลึงกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นกรณีศึกษาได้ โดยอาจปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์บางประเภท เช่น อุปกรณ์บังแดด ฯลฯ ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ อาจใช้วัสดุพื้นถิ่นที่หาง่ายทดแทนได้ นอกจากควรพิจารณาเพิ่มเติมถึงวิถีชีวิต และกลุ่มผู้ใช้งานแล้ว ควรให้ความสำคัญกับคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมนิยมด้วย เพื่อให้การนำรูปแบบของพื้นที่ว่างสาธารณะแต่ละประเภทไปใช้ เกิดประโยชน์ในการใช้งานพื้นที่สูงสุด

การกำหนดเขตข้อบัญญัติที่เป็นแรงจูงใจ (Incentive Zone) อันมีหลักการสำคัญคือ การสร้างแรงจูงใจให้ผู้ลงทุนก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ (Public Amenities) แลกกับการได้รับผลตอบแทนพิเศษ (Bonus) ในรูปของผลประโยชน์บางอย่าง เช่นการยอมให้ขยายพื้นที่ทางเดินเท้าสาธารณะเข้าไปในระยะถอยร่นของโครงการ การสร้างพื้นที่สาธารณะด้านหน้าอาคารของโครงการ ฯลฯ แลกกับการได้รับอนุญาตให้โครงการมีพื้นที่อาคารรวมหรือความสูงมากกว่าที่กำหนดไว้ในข้อบัญญัติ มาตรการดังกล่าวจะมีประโยชน์อย่างยิ่งในการ

สร้างให้เกิดช่องทางเปิดโล่งสาธารณะของเมืองที่มีต่อเนื่องและสวยงาม ทั้งนี้ควรได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเจ้าของโครงการแต่ละโครงการ และควรมีการประชุมหารือในภาพรวมของย่าน เพื่อให้เกิดเนื้อเมืองที่ดี ส่งเสริมทัศนียภาพที่สวยงามของย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ

อย่างไรก็ตามการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ เป็นประเด็นที่มีผู้ทำการศึกษาเป็นจำนวนมาก งานวิจัยนี้ได้เสนอมุมมองของนักออกแบบชุมชนเมืองประกอบการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ให้ความสำคัญกับการศึกษาคุณลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ และพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะของคนไทย ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลาและบุคลากร ทำให้งานวิจัยนี้อ้างอิงผลการศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และแนวทางการปรับปรุงจากงานวิจัยในอดีต และขาดการให้ความสำคัญต่อประเด็นความคิดเห็นของประชาชน หรือกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งมีส่วนในการวิเคราะห์ถึงลักษณะการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะ และองค์ประกอบภายในพื้นที่ว่างสาธารณะที่จำเป็นต่อการใช้งาน ซึ่งความคลาดเคลื่อนของข้อมูลจากเหตุผลดังกล่าว เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อแนวคิดด้านการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะได้ ซึ่งข้อมูลของงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อโครงการอสังหาริมทรัพย์ภายในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมืองกรุงเทพฯ นี้ ในด้านของแนวทางการเชื่อมโยงโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะและทางเดินเท้า และการปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะให้เกิดการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ โดยควรคำนึงถึงการเชื่อมโยงในภาพรวมของพื้นที่มากกว่าภายในพื้นที่ของแต่ละโครงการ ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจน์ นทีวุฒิกุล. 2550. ตรรกะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กำธร กุลชล. 2545. การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร – การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ขวัญสรอง อติโพธิ. 2547. การพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อเมืองน่าอยู่. วารสารชาวเครือข่ายเมืองน่าอยู่ 1(6) (พฤศจิกายน-ธันวาคม) :1.
- ไชศรี ภักดีสุขเจริญ, ผศ. ดร., ชอยล์ดประหยัดพลังงาน: พื้นที่ว่างสาธารณะขนาดเล็ก-พื้นที่ทางสังคมของชุมชนไทย. ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- คัมภีร์ คล้ามณกุล. 2545. ศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ว่างในชุมชนเมือง: กรณีศึกษาชุมชนเมืองอุดรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวุฒิ อัครโกวิทวงศ์ และสุชมาภรณ์ จงภักดี. 2547. การฟื้นฟูพื้นที่ว่างสาธารณะในชุมชนที่อยู่อาศัยของรัฐ กรณีศึกษา: โครงการเมืองใหม่บางพลี วาระที่ 1 ของการเคหะแห่งชาติ. รายงานการวิจัย.
- ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. 2540. สถาปัตยกรรม กัมปนาทแห่งความสงบ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. 2541. กำเนิดสถาปัตยกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. 2547. จิตวิทยาสถาปัตยกรรม มนุษย์ปฏิสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. 2549. จิตวิทยาสถาปัตยกรรมสวัสดิ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาจารย์ ประเสริฐ. 2546. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริษา มูลิกะคามะ. 2551. พลวัตเชิงพื้นที่และการฟื้นฟูบูรณะย่านพาณิชย์กรรมเก่าริมน้ำ: กรณีศึกษาย่านปากคลองตลาด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณระฟ้า พรหมประวัตติ. 2550. สนามทัศนะและรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนเมือง: กรณีศึกษาชุมชนย่านเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มุสดี ทิพทัส. 2540. แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สกุลชัย ดันติเศรณี. 2549. แนวทางพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่โล่งว่างเพื่อการพาณิชย์ภายในย่านถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาดา ศรีสารคาม. 2550. การวางแผนเชิงกายภาพสำหรับการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะระดับชุมชน แขวงกัลยาณีเขตธนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยงธนีสร์ พิมลเสถียร. 2549. การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง. เอกสารประกอบการสอน.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกุล. 2530. พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มูลูฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลเลียม ลิม. 2549. (โพสท์) โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อภิศักดิ์ ใฝ่ทาค่า. 2542. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างสาธารณะสำหรับชุมชนเมือง: กรณีศึกษาเมืองขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อลิศรา มีนะกะนิษฐ. 2548. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ฉบับจริง) เรื่อง วิวัฒนาการลานโล่งในกรุงเทพมหานคร. ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Carr, S. et al. 1992. Public Space. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gehl, Jan. 2001. Life Between Buildings: Using Public Space (Fourth edition). Denmark.: Arkitektens Forlag, The Danish Architectural Press.
- Hall T. Edward. 1966. The hidden dimension. the United State of America: Doubleday
- Hillier, Bill and Hanson, Julienne. 1984. The Social Logic of Space. Cambridge University Press. the United State of America.
- Jacobs, J. 1961. The Death and Life of Great American Cities. England: Penguin Books.
- Lynch, Kevin. 1960. The image of the City. London: the MIT press.
- Momoyo Kajijima, Junzo Kuroda and Yoshiharu Tsukamoto. 2001. Made in Tokyo. Japan: Kajima Institute Publishing
- Newman, Oscar. 1970. Defensible space: Crime prevention through urban design. London: MacMillan.
- Philip H. Lewis, Jr. 1996. Tomorrow by Design: A Regional Design Process for Sustainability. New York: John Wiley & Sons.
- Trancik, Roger. 1943. Finding lost space. the United State of America: John Wiley & Sons.
- Tunnard, C. and Pushkarew, B. 1963. Man-made America. New Haven: Yale University Press.
- Whyte H. William, 1988. City: Rediscovering the Center. New York: Doubleday Dell Publishing Group.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อสกุล : นางสาวพรรณทิภา สายวัฒน์

ประวัติการศึกษา :

- การผังเมืองบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2547
- ศึกษาต่อหลักสูตรสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2551

บทความ-หนังสือ :

- พรรณทิภา สายวัฒน์ และกฤตพร ห้าวเจริญ (2552), การพัฒนาพื้นที่โล่งในเขตเมืองเพื่อการแก้ปัญหาปรากฏการณ์เกาะความร้อน: กรณีศึกษา บริเวณถนนสีลม กรุงเทพมหานคร, วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง ปีที่ 6 ฉบับที่ 2
- พรรณทิภา สายวัฒน์ (2553), การปรับปรุงพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชยกรรมศูนย์กลางเมือง กรุงเทพมหานคร, วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย